Zaštita mentalnog zdravlja djece
rane i predškolske dobi

Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa

27. Dani ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
Splitsko-dalmatinske županije

MIRISI DJETINJSTVA

Sinj, 14. i 15. studenoga 2024.

Pokrovitelj:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih
Agencija za odgoj i obrazovanje
Splitsko-dalmatinska županija
Grad Sinj

Organizator:
Dječji vrtić „Bili cvitak“, Sinj

Urednice:
izv. prof. dr. sc. Ivana Visković
Jelena Topić, mag. praesc. educ.

Recenzentice:
izv. prof. dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić
dr. sc. Katarina Bogatić, viši asistent

Lektorica:
dr. sc. Ivana Dizdar

Nakladnik:
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Grafička priprema i tisak:
Redak, Split

Naslovna stranica:
Ana Marković (6 godina), dječji vrtić „Alkarić“
odgojiteljice Ankica Vukasović Lončar i Nives Vrgoč

UDK 373.2 ISSN 1845-772X

27. Dani ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Splitsko-dalmatinske županije

Mirisi djetinjstva

Zaštita mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi

Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa

Urednice
izv. prof. dr. sc. Ivana Visković
Jelena Topić, mag. praesc. educ., naslovna asistentica

Split, 2024.

PREDGOVOR

Najvažnije stvari u dječjim životima su sigurnost, ljubav, prihvaćanje i ohrabrivanje.

B. Miller

Zbornik 27. Dana ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Splitsko-dalmatinske županije pisani je trag znanstveno-stručnog skupa Mirisi djetinjstva. Svojim promišljanjima i prikazima kvalitetne prakse ovaj su skup obogatili stručnjaci – znanstvenici i praktičari koji profesionalnim djelovanjem promiču dobrobit djece rane i predškolske dobi.

Istodobno, Zbornik svjedoči o važnosti umrežavanja, razmjeni znanja i iskustva. To je socijalni proces aktivnog zajedničkog učenja i rasprave kao jednog od modela kritičkog razmatranja predmeta proučavanja te generiranja novih ideja i konstruktivnih rješenja problemskih situacija. Kvalitetno umrežavanje može povećati pristup različitim znanstvenim i stručnim resursima, doprinijeti razvoju profesionalnih kompetencija te, posljedično, kvaliteti institucijskog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Interes ovogodišnjeg skupa bio je fokusiran na mentalno zdravlje djece, poglavito pedagošku potporu djeci u okviru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, što može doprinijeti zdravlju i dobrobiti djece. Svoj doprinos dali su stručnjaci različitih područja – pedagozi, psiholozi, edukatori-rehabilitatori te, poglavito, odgojitelji koji su u svakodnevnom neposrednom dodiru s djecom i njihovim obiteljima.

Ovaj Zbornik objedinjuje sažetke plenarnih izlaganja, pregledne i stručne radove, prikaze prakse i radionica izložene na znanstveno-stručnom skupu. Sadržajem može biti poticaj za učenje, istraživanje i razvoj kvalitete institucionalnog ranog i predškolskog odgoja.

Uživajte u čitanju.

Urednice

Napomena:
Prilozi u Zborniku autorski su radovi i nisu nužno stavovi nakladnika i urednika.
Za etičnost priloga odgovornost snose autori.
Fotografije i uradci djece objavljeni su uz suglasnost roditelja/skrbnika djece.
Suglasnosti su pohranjene kod autora.

UVODNA IZLAGANJA

Marina Cvitković (6 godina), dječji vrtić “Alkarić”,
odgojiteljice Ankica Vukasović Lončar i Nives Vrgoč

Sažetak izlaganja

doc. dr. sc. Toni Maglica
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
tmaglica@ffst.hr

MENTALNO ZDRAVLJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Mentalno zdravlje, a na poseban način mentalno zdravlje djece, tema je koja snažno zaokuplja pažnju velikog broja stručnjaka i znanstvenika iz različitih znanstvenih područja, ali i drugih zainteresiranih pojedinaca, na prvom mjestu roditelja. Svakako, medicina ima svoje mjesto u ovoj temi, međutim, već nekoliko desetljeća mentalno zdravlje ne definira se kao odsustvo bolesti, već stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s normalnim životnim stresom, raditi produktivno i plodonosno te pridonosi svojoj zajednici (WHO, 2001). Mentalno zdravlje dio je općeg zdravlja čovjeka, temeljna odrednica kvalitete života te predstavlja osnovu svakog drugog zdravlja. Dakle, mentalno zdravlje, a na poseban način mentalno zdravlje djece opisuje se i operacionalizira kroz koncepte dobrobiti, prevencije, promocije zdravlja, pozitivnog razvoja djece i mladih te kroz jačanje njihove otpornosti. Ne iznenađuje zato da se u svijetu mentalnim zdravljem bave liječnici, patronažne sestre, psiholozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici, odgojitelji i slične srodne struke koje dijele zajednički naziv „stručnjaka koji se bave mentalnim zdravljem" (eng. mental health workers).

Kada se istražuje i piše o mentalnom zdravlju djece, fokus je uvijek na emocionalnim, kognitivnim, funkcionalnim, socijalnim, fizičkim i duhovnim kapacitetima djeteta (Barry i sur., 2017). Galderisi i suradnici (2015) mentalno zdravlje djece opisuju kao dinamičko stanje unutarnje ravnoteže koja uključuje resurse, kapacitete koji se odnose na socijalne, emocionalne i kognitivne vještine koje pomažu djetetu da se „nosi" sa životom. Mentalno zdravlje podrazumijeva da se znamo nositi s izazovima na koje nailazimo u životu i uživanje u životu. Dakle, kada je mentalno zdravlje djece u pitanju, fokus je uvijek na osnaživanju njihovih kapaciteta, vještina te jačanju njihove otpornosti.

Briga o mentalnom zdravlju djece od najranije dobi od iznimne je važnosti jer je riječ o najosjetljivijem periodu ljudskog razvoja koji karakterizira intenzivan razvoj mozga te koje je osobito podložno, a onda i ranjivo, utjecajima okruženja u kojima dijete odrasta (Lyons-Ruth i sur., 2017). Dakle, mentalno zdravlje djece neodvojivo je i u velikoj mjeri ovisi o zdravlju i dobrobiti

odraslih ljudi koji ih okružuju, ali i samog okruženja. Dijete se nalazi u jedinstvenom stanju ovisnosti o odraslim osobama koje o njemu brinu. Roditelji i/ili druge važne odrasle figure čine srž svijeta djeteta i ključni su za njegovu sposobnost regulacije emocionalnih i fizioloških stanja. Primjerice, tijekom dojenačke dobi, stres kod osobe koja skrbi o djetetu ima neposrednije posljedice na razvoj djetetovih vlastitih sustava za odgovor na stres i cjelokupni razvoj nego u kasnijim godinama (Lyons-Ruth i sur., 2017).

Ovo, ali i brojna druga istraživanja konzistentno ukazuju na to kako stupanj dobrobiti u odraslosti zapravo ovisi o socijalnim, emocionalnim i kognitivnim kompetencijama koje su stečene tijekom djetinjstva (Dowling i Margaret, 2020; Domitovich i sur., 2017). S druge strane, atipični razvojni obrasci mogu se uočiti u prvih šest mjeseci života, što može predvidjeti veći rizik za kasnije probleme (Côté i sur., 2009), a kada su ozbiljni problemi u ponašanju prisutni u prvim godinama života, postoji umjeren do snažan kontinuitet indikatora problema koji onda ovu djecu dovode u rizik od dugoročnih problema, osobito u kontekstu disfunkcionalnosti obitelji (Campbell i sur., 2000). Postoji značajna povezanost ranih, ali trajnih i ozbiljnih odstupanja u ponašanju i kasnijih poremećaja u ponašanju (Benedict i sur., 2007). Kada se ne uočavaju i ne tretiraju pravodobno, rani ponašajni i emocionalni problemi perzistiraju i mogu biti povezani s budućim problemima u školi i ostvarivanjima kvalitetnih odnosa (Fallucco i sur., 2017).

Uloga odgojitelja i sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja od ključne je važnosti u dijelu pravovremenog, ranog uočavanja znakova problema mentalnog zdravlja, kao i za provedbu znanstveno utemeljenih modela, praksi i intervencija koji imaju za cilj preventivno pedagoško osnaživanje djece i njihovih roditelja.

LITERATURA

Barry, M. M., Clarke, A. M. i Dowling, K. (2017). Promoting social and emotional wellbeing in schools. Health Education, 117(5), 434-451. https://doi.org/10.1108/HE-11-2016-0057

Benedict, E. A., Horner, R. H. i Squires, J. K. (2007). Assessment and implementation of positive behavior support in preschools. Topics in Early Childhood Special Education, 27(3), 174-192. https://doi.org/10.1177/02711214070270030801

Campbell, S. B., Shaw, D. S. i Gilliom, M. (2000). Early externalizing behaviour problems: Toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment. Development and Psychopathology, 12(3), 467-488. https://doi.org/10.1017/S0954579400003114

Côté, S. M., Boivin, M., Liu, X., Nagin, D. S., Zoccolillo, M. i Tremblay, R. E. (2009). Depression and anxiety symptoms: Onset, developmental course and risk factors during early childhood. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 50(10), 1201-1208. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2009.02099.x

Domitrovich C. E., Durlak J. A., Staley K. C. i Weissberg R. P. (2017). Social-Emotional Competence: An Essential Factor for Promoting Positive Adjustment and Reducing Risk in School Children. Child Development, 88(2), 408-416. https://doi.org/10.1111/cdev.12739

Dowling, K., Margaret M. B. (2020). Evaluating the Implementation Quality of a Social and Emotional Learning Program: A Mixed Methods Approach. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(9), 3249. https://doi.org/10.3390/ijerph17093249

Fallucco, E. M., Robertson Blackmore, E., Bejarano C. M., Wysocki, T., Kozikowski, C. B. i Gleason, M. M. (2017). Feasibility of Screening for Preschool Behavioral and Emotional problems in Primary Care Using the Early Childhood Screening Assessment. Clinical Pedatrics, 56(1), 37-45. https://doi.org/10.1177/0009922816638077

Galderisi, S., Heinz, A., Kastrup, M., Beezhold, J. i Sartorius, N. (2015). Toward a new definition of mental health. World Psychiatry, 14(2), 231-233. https://doi.org/10.1002/wps.20231

Lyons-Ruth, K., Manly, J. T., Klitzing, K., Tamminen, T., Emde, R., Fitzgerald, H., Paula, C., Keren, M., Berg, A., Foley, M. i Watanabe, H. (2017). The worldwide burden of infant mental health and Emotional Disorders: Report of the task force of the world association for infant mental Health. Infant Mental Health Journal, 38(6), 695-705. https://doi.org/10.1002/imhj.21674

World Health Organization (2001). Strengthening mental health promotion. Fact sheet, no. 220. Geneva: World Health Organization.

Sažetak izlaganja

izv. prof. dr. sc. Ivana Visković
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
ivisković@ffst.hr

DOBROBITI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Konvencija o pravima djeteta (UN, 1989, dalje Konvencija), koju je potpisalo 196 zemalja uključujući i Republiku Hrvatsku, promiče prava i dobrobit sve djece. Djeci pristupa kao jednakopravnim dionicima osobnog odgoja i obrazovanja. Za razliku od Deklaracije o pravima djeteta (1959) koja djecu tumači kao osobe koje trebaju skrb i zaštitu te zagovara etičnost prema djeci, Konvencija (1989) pravni je akt koji obvezuje države potpisnice osigurati djeci optimalne uvjete odrastanja. Osim prava na život i osobni razvoj u kvalitetnim uvjetima, Konvencija (1989) promiče i psihofizičku, socioemocionalnu, osobnu i kulturnu dobrobit djece. Dobrobit se pri tom tumači kao stanje pojedinca koje podrazumijeva osjećaj dobrog zdravlja i sigurnosti te zadovoljstva osobnim (psihofizičkim, socioemocionalnim i obrazovnim) i društvenim statusom.

Istodobno, osiguravanje dobrobiti djeteta pretpostavlja i odmak od svih rizičnih i/ili ugrožavajućih čimbenika koji bi mogli narušiti zdravlje, rast i cjelovit razvoj djece. Zdravlje pri tom nije samo odsustvo bolesti, nego stanje potpunog tjelesnog, duševnog i socijalnog blagostanja (Svjetska zdravstvena organizacija, 1986). Povelja o unapređenju zdravlja (1986) tumači zdravlje kao dinamičan proces tijekom kojeg pojedinac može prepoznati te pravodobno zadovoljiti svoje psihofizičke, socioemocionalne i spoznajne potrebe. Naglašava se aktivan doprinos svakog pojedinca koji skrbi o sebi, ali i o socijalnom i prirodnom okruženju. Interaktivni odnosi, sigurna privrženost, zajednička igra i učenje, afirmativna komunikacija, konstruktivno rješavanje problemskih situacija te uravnotežena distribucija ovlasti postaju tako prediktori zdravlja i dobrobiti pojedinca.

Dobrobit djece rane i predškolske dobi, uz zakonsku legislativu kao referentni okvir, primarno je odgovornost zajednica odrastanja – obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova. Kultura zajednica odrastanja (kao konstrukt vrijednosti, normi, odnosa i ponašanja) determinira blagostanje djeteta kao proces razvoja samopoimanja, samopoštovanja i samopouzdanja, autonomije, asertivnosti i rezilijentnosti (Visković, 2024). Usmjerenost na dobrobit djece uključuje prepoznavanje i uvažavanje potreba i sposobnosti djeteta te kreiranje sigurnog okruženja koje podržava jednakopravno

sudjelovanje i uvažavanje djece. Primjerena pedagoška potpora djeci rane i predškolske dobi i njihovim roditeljima mogu značajno doprinijeti dobrobiti djece. Zagovara se potpora izgrađivanju afirmativnog identiteta, vršnjačke interakcije (poglavito potpora kroz zajedničku igru) te strategije učenja primjerene interesima djece (Visković i sur., 2024). Dobrobit djece tako je višestruko povezana s kvalitetom odgoja i obrazovanja te profesionalnim kompetencijama stručnjaka – praktičara.

LITERATURA

Svjetska zdravstvena organizacija (1986). Povelja o unapređenju zdravlja. https://www.fondacijafami.org/Download/Fondacija%20fami%20-%20Povelja%20iz%20Otave%20o%20promociji%20zdravlja.pdf

Ujedinjeni narodi (1959). Deklaracija o pravima djeteta. https://wp.ffzg.unizg.hr/hre-edc/files/2015/02/Zbirka-me%C4%91unarodnih-i-doma%C4%87ih-dokumenata.pdf

Ujedinjeni narodi (1989). Konvencija o pravima djeteta. https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/konvencija_o_pravima_djeteta.pdf

Visković, I. (2024). Kvaliteta institucijskog RPOO. U: A. Višnjić Jevtić (ur.), Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (str. 107-134). Zagreb: Alfa.

Visković, I., Bouillet, D. i Višnjić Jevtić, A. (2024). Model kvalitetnog inkluzivnog preventivnog pedagoškog osnaživanja djece u riziku socijalne isključenosti: KIPPO. Zagreb: Alfa.

Sažetak izlaganja

Tea Knežević, mag. psihologije, psihoterapeutkinja
Centar Proventus
www.centarproventus.hr

EMPATIJA U ODGOJU – RESURS ILI ZAMKA?

Iako se empatija često naglašava u pozitivnom kontekstu, kao jedna od važnijih osobina stručnjaka koji rade s djecom, ovim izlaganjem želi se ukazati na različite aspekte empatije te kako njezina izraženost može utjecati na stručnjaka u radu s djetetom i roditeljima. Odnosno, empatija može služiti i kao resurs i kao zamka koja može otežavati na različite načine.

Carl Rogers i drugi koji koriste pristup usmjeren na osobu smatraju da je empatija u kontaktu, sama po sebi „ljekovita", dok npr. Kohut (1982, str. 396) opisuje empatiju kao „način promatranja, usklađen s unutarnjim životom čovjeka". Erskine i suradnici (1999) opisuju da se kroz empatiju stvara odnos, ali i da se empatija stvara kroz odnos.

EMPATIJA KAO DOBRA, LOŠA ILI NEUTRALNA?

Iako se uglavnom doživljava pozitivnom, Erskine i suradnici (1999) tvrde da je empatija vrijednosno neutralna; može se koristiti za dobru ili za lošu svrhu. Dodatno, vrijednost empatije nije samo u percepciji „davatelja", nego u percepciji nekoga tko je dobio empatičnu reakciju od druge osobe. Ono što ima vrijednost jest kontakt i promjena u kontaktu koja se događa zbog izražavanja empatije. Nije dovoljno da razumijemo nekoga, već je važno da druga osoba (dijete, roditelj i sl.) doživi da ga se razumije ili osjeti. Ponašajni aspekt empatije generator je promjene u kontaktu.

Živković (2022, str. 128) ističe da je važno biti svjestan razlike između „autentične empatije" i uloge „pretjerano suosjećajnog njegovatelja". Ako uđemo u ulogu „pretjerano suosjećajnog njegovatelja", takav odnos može biti štetan i za dijete i za roditelja s kojim komuniciramo. Ponekad takvo ponašanje može biti doživljeno kao uvredljivo, nametljivo, progoniteljsko ili manipulativno.

Tropp i Stolorow (1997) ističu razliku između kognitivnog i afektivnog aspekta empatije. Također, istraživanje koje su proveli Healey i Grossman (2018) ukazalo je na postojanje više vrsta empatije, dok su kognitivna empatija i emocionalna empatija dvije primarne vrste empatije. Healy i Grossman (2018) kognitivnu empatiju opisuju kao sposobnost zauzimanja perspektive druge

osobe, zamišljanja kako je u koži druge osobe, razumijevanja nečijih osjećaja. Kognitivna empatija pomaže nam da budemo u metaperspektivi i „ovdje i sada". Emocionalna empatija sposobnost je dijeljenja emocionalnog iskustva, osjećaja neugode kao odgovor na nečiju bol, spremnosti da se nekome pomogne.

Iako prilično različite, i kognitivna empatija i emocionalna empatija jednako su važne jer nam pomažu u stvaranju i održavanju veza s drugima. U svakom trenutku neki od aspekata empatije može biti dominantniji. U sljedećoj tablici (Tablica 1.) prikazane su situacije u kojima dominacija jednog aspekta empatije, a nedostatak drugog aspekta mogu biti korisni ili štetni.

Tablica 1. *Dimenzije empatije*

Dominantan aspekt empatije	**Resurs**	**Zamka**
KOGNITIVNA: na temelju znanja, informacija koje imamo	- podsjetnik na ovdje i sada - razumijevanje tuđe perspektive - svjesnost o svojoj ulozi, o svojoj odgovornosti - kapacitet da svjesno odaberemo svoju reakciju prema drugima	- doživljaj druge osobe koja je u emotivnom stanju da banaliziramo problem - dijete može pojačavati svoju reakciju jer ne osjeti da ga razumijemo na emocionalnoj razini
EMOCIONALNA: na temelju tjelesnih senzacija i emocija	- usklađivanje s djetetom - čak i kad ne razumijemo situaciju, možemo pokazati da osjetimo kako je djetetu	- pretjerana popustljivost - izbjegavanje frustracije djeteta: dijete se ne uči samoregulaciji
PONAŠAJNA: kako odaberemo reagirati, ponašati se	- vještina empatičkog reflektiranja - zadovoljava se relacijska potreba	- Kada? Kome? Koliko? - izazov – svjesna odluka

Budući da se kognitivna empatija temelji na našem znanju i razumijevanju, a emocionalna empatija na zrcalnim neuronima i našim emocionalnim senzacijama, normalno je da svaka osoba ima različite kapacitete za svaki od ovih tipova, ali očekuje se da osoba ima određeni kapacitet za obje – kognitivnu i emocionalnu empatiju.

Ono što je važno jest naša svijest o tome koji aspekt empatije nam nekada olakšava ili otežava adekvatnu komunikaciju i kontakt s djetetom ili roditeljem. Ta svjesnost može nam pomoći da

podržimo sebe kako bismo istovremeno pomogli sebi te bili tu za druge na način na koji je potrebno. U radu s djecom i roditeljima ovo je izazov na koji stručnjaci svakodnevno nailaze, stoga je korisno koristiti ova znanja kako se ne bismo osjećali žrtvom vlastitih emocionalnih reakcija ili nedostatka istih, već da ih koristimo kada i kako je prikladno.

LITERATURA

Erskine, R. G., Moursund, J. P. i Trautmann, R. L. (1999). Beyond empathy: A therapy of contact-in-relationship. New York: Routledge.

Healey, M. L. i Grossman, M. (2018). Cognitive and affective perspective-taking: evidence for shared and dissociable anatomical substrates. Frontiers in neurology, 9, 491. https://doi.org/10.3389/fneur.2018.00491

Kohut, H. (1982). Introspection, empathy, and the semi-circle of mental health. The International Journal of Psychoanalysis, 63(4), 395-407.

Trop, J. L. i Stolorow, R. D. (1997). Therapeutic empathy: An intersubjective perspective. U: A. C. Bohart i L. S. Greenberg (ur.), Empathy reconsidered: New directions in psychotherapy (str. 279-291). American Psychological Association.

https://doi.org/10.1037/10226-012

Živkovic, A. (2022). The use of interpretive dynamic transactional analysis psychotherapy (IDTAP) in facilitating structural integration when working with reenactments of developmental trauma in the psychotherapeutic setting. Transactional Analysis Journal, 52(2), 120-133. https://doi.org/10.1080/03621537.2022.2046318

Sažetak izlaganja

Mirjana Milanović, prof.
mirjana2408@yahoo.com

OTPORNOST DJETETA

Sažetak: *„RESCUR: Na valovima" nastao je kao odgovor na socijalne, kulturalne i ekonomske izazove s kojima su danas suočena mnoga djeca u Europi. To je kurikul za otpornost za djecu predškolske i školske dobi kojim se njeguje akademsko, emocionalno i socijalno učenje djece koja su, između ostaloga, izložena rizicima izostajanja iz škole, ranoga napuštanja školovanja, školskoga neuspjeha, socijalnoga isključivanja i problema s mentalnim zdravljem. Toj djeci kurikul nudi ključne alate za prevladavanje nedostataka i prepreka u svojemu razvoju, uz korištenje osobne snage. Omogućavanje djeci da steknu vještine koje su im potrebne za svladavanje izazova koji dolaze uz odrastanje u riziku od siromaštva, mobilnost, nezaposlenost, obiteljski stres, diskriminaciju, vršnjačko nasilje, nasilje općenito i socijalno isključivanje, zapravo je ulaganje u izgradnju budućih generacija otpornih građana Europe.*

Ključne riječi: *komunikacija, osnaživanje, otpornost, reagiranje na stres, pozitivno mišljenje.*

UVOD

Velike su individualne razlike u načinima suočavanja sa stresom i nepovoljnim životnim uvjetima, kako među odraslima, tako i među djecom. Neki se pojedinci, usprkos stresnim životnim iskustvima i nepovoljnim životnim okolnostima, uspješno prilagode i nastavljaju razvijati se i rasti. Pozitivan ishod u kontekstu životnih nedaća definira se terminom otpornost (Luthar i sur., 2000).

Nalazi različitih istraživanja ukazuju na činjenicu da se otpornost počinje razvijati još u najranijoj dobi (Masten i Coatsworth, 1998; Masten, 2001). Obrasci reagiranja na stresne događaje naučeni u ranom djetinjstvu utječu na kasnije prevladavanje stresnih situacija i nepovoljnih životnih događaja. Iako su djeca teškog temperamenta, djeca s tjelesnim ili psihološkim teškoćama u razvoju kao i djeca koja žive u neadekvatnim životnim uvjetima pod povećanim rizikom od utjecaja negativnih stresora, učenje vještina funkcionalne i zdrave prilagodbe važno je i za djecu koja nemaju teškoća u razvoju i koja odrastaju u suportivnoj okolini.

Odgojno-obrazovnu i razrednu skupinu kao brižnu i inkluzivnu zajednicu u kojoj se uči karakteriziraju brižni i podržavajući odnosi, aktivni i smisleni angažman djeteta, suradnja, uključivanje svakog djeteta u procese učenja i socijalne procese, pozitivna uvjerenja i visoka očekivanja te djetetova autonomija i sudjelovanje u donošenju odluka (Cefai i sur., 2008).

OTPORNOST

Stručna literatura prepoznaje tri elementa odgojiteljske i učiteljske prakse koja su se pokazala iznimno učinkovitima u poticanju otpornosti kod ranjive djece (Benard, 2004):

- brižan odnos između učitelja ili odgojitelja i djeteta važan je zaštitni čimbenik jer djetetu pruža psihološku strukturu unutar koje ono može rasti i razvijati se. Brižan odnos povezuje se s pozitivnim interakcijama s vršnjacima, regulacijom emocija, akademskim postignućima i manjim brojem poremećaja u ponašanju (Pianta i Stuhlman, 2004). Takav je odnos posebno važan za djecu iz ranjivih skupina jer im učitelj ili odgojitelj služi kao pozitivan uzor s kojim se mogu identificirati i kao podrška koja im omogućuje da sudjeluju u pozitivnim interakcijama s drugom djecom i s odraslima, bez nepotrebnog stresa.

- pružanje mogućnosti aktivnog i utjecajnog sudjelovanja djece u smislenim aktivnostima koje su prilagođene njihovim potrebama. Iako sukladno zakonskim odrednicama djeca nisu odgovorna, u takvom okruženju uče odgovornost za vlastito ponašanje i odlučivanje.

- učitelji i odgojitelji imaju visoka očekivanja za svu djecu, uključujući i djecu u riziku (Bernard, 2004). Od svakog djeteta očekuje se da uči i postiže rezultate pa mu se u tome i pruža podrška, bez obzira na moguće poteškoće. Umjesto da su usredotočeni na nedostatke i slabosti, učitelji i odgojitelji razvijaju pozitivno mišljenje i koncentriraju se na snage i uspjeh svakog djeteta. Pritom učitelji i odgojitelji nastoje odstraniti strukturalne, pedagoške i kurikularne barijere koje stoje na putu akademskog i socijalnog razvoja djeteta.

KURIKUL ZA RAZVOJ OTPORNOSTI

Kurikul za razvoj otpornosti nastao je u sklopu LLP Comenius projekta RESCUR – Razvoj Europskog kurikula za razvoj otpornosti djece predškolske i osnovnoškolske dobi (2012. – 2015.). Projekt je realiziran uz koordinaciju i u suradnji Sveučilišta u Malti, Grčkoj, Portugalu, Italiji, Švedskoj i Hrvatskoj. Kurikul Na valovima nastoji njegovati socijalne, emocionalne i kognitivne kompetencije kod djece poučavajući ih kako koristiti svoje snage i sredstva da bi savladali zapreke te rasli i napredovali.

Program se sastoji od niza aktivnosti za izgradnju otpornosti sve djece koje odgojitelj ili razredni učitelj provodi u sklopu redovnog kurikula. Dok djeca u okviru Kurikula obrađuju određenu vještinu otpornosti u vrtiću/školi, istodobno imaju male zadatke za rad s roditeljima na toj vještini. Kada djeca uče i vježbaju određenu vještinu istodobno i u vrtiću/školi i u obiteljskom okruženju, uz potporu

odgojitelja ili učitelja te roditelja, puno je veća vjerojatnost da će tu vještinu usvojiti i primijeniti u svakodnevnom životu u dječjem vrtiću, školi, kod kuće, s prijateljima i u svojoj zajednici.

Šest je glavnih tema kojima se počinje u predškolskoj dobi te ih se dalje razrađuje i nadopunjuje kroz osnovnu školu. Teme su: razvoj komunikacijskih vještina, uspostavljanje i održavanje zdravih odnosa, razvijanje pozitivnog mišljenja, razvoj samoodređenja, izgradnja osobne snage i pretvaranje izazova u prilike (Cefai i sur., 2015).

Razvoj komunikacijskih vještina tema je koja obuhvaća dva područja: Čuti i razumjeti druge te Izražavati i zastupati sebe. Svaka od ovih tema nudi odgojitelju devet aktivnosti kojima mogu poticati djecu na one oblike ponašanja koja su u odgojno-obrazovnoj skupini ili kod neke djece deficitarna. Danas, naime, imamo razdoblje kada su djeca nakon razdoblja slušanja i bezuvjetne poslušnosti prešla u fazu intenzivnog zauzimanja za sebe i zadovoljavanja svojih potreba. I jedna i druga komunikacijska vještina predstavlja vrlinu samo ako postoje zajedno u životu skupine i obitelji.

Uspostavljanje i održavanje zdravih odnosa nudi po devet aktivnosti na teme: Razvoj zdravih odnosa i Suradnja i empatija. Aktivnosti pomažu djeci razviti i održavati prijateljstvo, naglašavaju vještine pomaganja i traženja pomoći te daju iskustvo o tome da ne razvlašćuješ onoga tko je u neprilici, nego ga pitaš „Kako ti mogu pomoći?".

Razvijanje pozitivnog mišljenja nudi aktivnosti za Razvoj mišljenja i aktivnosti za Prepoznavanje emocija koje imaju pozitivan učinak na naš optimizam. Važno je da dijete predškolske dobi može verbalizirati misao koja ga obeshrabruje i pretvoriti je u misao koja potiče ustrajnost i optimizam. Također je cilj aktivnosti usmjeren na poticaje djeteta da doživi sreću kao posljedicu dobro učinjenog posla (npr. sagrađena građevina), a ne kao cilj (npr. pojesti krafnu jer ti se ne ide u vrtić).

Razvoj samoodređenja tema je koja se bavi rješavanjem problema i stvaranjem životnog smisla. Kroz aktivnosti, djeca vježbaju definirati problem, predlažu različita rješenja, biraju najbolje, primjenjuju ga i provjeravaju. Kao bi ono što rade imalo smisla, važno je da su problemi kojima se bave njihovi i da se na taj način uče samoefikasnosti.

Izgradnja osobne snage tema je koja je izravno vezana uz Razvoj samopouzdanja i samosvijesti te uz Korištenje vlastitih snaga u funkcioniranju skupine. Djecu se kroz aktivnosti potiče da budu realna i pozitivna u odnosu na vlastite osobine. Ciljevi su: poznavati sebe da bismo imali pozitivan pojam o sebi, otkrivanje svojih pozitivnih strana za veće samopoštovanje te shvaćanje da su naše snage dio onoga što smo bili i što možemo postati.

Pretvaranje izazova u prilike tema je koja se u radu s djecom koristi u posebnim situacijama: gubitka, sukoba u obitelji, životnih teškoća, izoliranja, suočavanja s nepravdom i tijekom važnih prijelaznih razdoblja kao što je razdoblje prilagodbe ili polaska školu.

Sve aktivnosti Kurikula detaljno su razrađene u Priručniku. Svaka od aktivnosti započinje tzv. aktivnošću za usmjeravanje pažnje, koja omogućuje djeci da uče kako biti usredotočena i svjesna svojih trenutnih misli, emocija i ponašanja, vježbajući disanje i opažanje, usredotočen pokret, hodanje i sjedenje. Posljedično, usmjerena pažnja i povećana svijest olakšavaju samoregulaciju i pozitivne emocije kao što su sreća i optimizam, angažiranost u procesu učenja, empatija, zauzimanje tuđe perspektive i prosocijalno ponašanje. Novija istraživanja pokazuju da usmjerena pažnja smanjuje negativni afekt i razinu stresa te povećava smirenost, regulaciju emocija i pozornost (Schonert-Reichl i sur., 2015). Ovaj program koristi usmjerenu pažnju kao sekularni i kulturalno osjetljiv alat.

ZAKLJUČAK

Dobrobit djece treba postati jedan od ciljeva dječjih vrtića i škola – i u pogledu etosa i u pogledu poučavanja. Moguće je poučavati životne vještine jednako profesionalno kao što se poučava matematiku ili književnost. Kurikul nastoji osnažiti ranjivu djecu u Europi tako da vlastitim snagama mogu svladati izazove u svojim životima, dok istodobno nastavljaju rasti i napredovati. Nalazi različitih istraživanja ukazuju na činjenicu da se otpornost počinje razvijati još u najranijoj dobi. Obrasci reagiranja na stresne događaje naučeni u ranom djetinjstvu utječu na kasnije prevladavanje stresnih situacija i nepovoljnih životnih događaja.

Preciznije, ciljevi su Kurikula sljedeći: razvijati i poboljšati socijalno i emocionalno učenje djece te njihovu otpornost; poticati zdrave odnose te pozitivno i prosocijalno ponašanje djece; poticati mentalno zdravlje i dobrobit djece, pogotovo one koja su izložena rizicima socijalne isključenosti; poboljšati akademski angažman, motivaciju i učenje djece.

LITERATURA

Bernard, B. (2004). Resiliency: What we have learned. San Francisco: West.

Cefai, C., Cooper, P. i Camilleri, L. (2008). Engagement time: A national study of students with social, emotional and behaviour difficulties in Maltese schools. Malta: European Centre for Educational Resilience and Socio-Emotional Health.

Cefai, C., Miljević-Riđički, R., Bouillet, D., Pavin Ivanec, T., Milanović, M., Matsopoulos, A., Gavogiannaki, M., Assunta Zanetti, M., Cavioni, V., Bartolo, P., Galea, K., Simoes, C., Lebre, P., Caetano Santos, A., Kimber, B. i Eriksson, C. (2015). RESCUR: NA VALOVIMA: Kurikul otpornosti za predškolsku i osnovnoškolsku dob – vodič za odgojitelje i učitelje. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. http://www.st-pedagozi.net/wp-content/uploads/2017/02/Croatian-manual.pdf

Luthar, S. S., Cicchetti, D. i Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. Child development, 71(3), 543-562. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164

Masten, A. S. i Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. American psychologist, 53(2), 205-220. https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.2.205

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. American psychologist, 56(3), 227-238. DOI: 10.1037//0003-066x.56.3.227.

Pianta, R. C. i Stuhlman, M. W. (2004). Teacher-child relationships and children's success in the first years of school. School psychology review, 33(3), 444-458. https://doi.org/10.1080/02796015.2004.12086261

Schonert-Reichl, K. A., Oberle, E., Lawlor, M. S., Abbott, D., Thomson, K., Oberlander, T. F. i Diamond, A. (2015). Enhancing cognitive and social-emotional development through a simple-to-administer mindfulness-based school program for elementary school children: A randomized controlled trial. Developmental psychology, 51(1), 52-66. https://doi.org/10.1037/a0038454

Sažetak izlaganja

prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander
klinički psiholog, integrativni psihoterapeut
za djecu, adolescente i odrasle
gordana.flander79@gmail.com

MENTALNO ZDRAVLJE DJECE S POSEBNIM OSVRTOM NA SUVREMENE TEHNOLOGIJE

Posljednjih dvadesetak godina govori se o mentalnom zdravlju djece i mladih više nego ikad dosad. Iako se događa pomak u prepoznavanju važnosti ovog aspekta zdravlja, istraživanja pokazuju da je sve više izazova po mentalno zdravlje kroz suvremeni način života te da su roditelji i stručnjaci pod velikim pritiskom suočavanja s njima.

U društvu se događaju brojne promjene na koje djeca i obitelj nisu ni ne mogu ostati imuni. Mnoge obitelji odmiču se od tradicionalne strukture, djeca odrastaju uz jednog ili oba roditelja bez šire mreže podrške, roditelji su opterećeni višestrukim ulogama i zahtjevima kako bi osigurali egzistenciju i profesionalno se ostvarili, velik je naglasak na uspjehu i akademskom postignuću, a suvremene tehnologije okružuju djecu na svakom koraku. Nedavno smo se suočili s globalnom pandemijom i potresima, što je ostavilo traga na svakoj obitelji. Internet preplavljuje savjetima i uputama vezano za baš svaku temu o razvoju djece, što često dovodi do toga da se sasvim kompetentni roditelji preispituju, utišavaju vlastite instinkte i potenciraju roditeljski stres koji je ionako na visokoj razini.

Inozemna i domaća istraživanja pokazuju da je vrijeme koje roditelji provode uz suvremene tehnologije visoko povezano s vremenom koje djeca provode na isti način. Iako stručne smjernice upućuju na odgodu uvođenja malih ekrana do 18 ili 24 mjeseca starosti djece, gotovo sva djeca ekranima su izložena puno ranije, što se povezuje s teškoćama pažnje, razvoja govora, pretilosti, itd. Osim toga koliko vremenski djeca provedu pred malim ekranima, važno je i kad ih koriste. Primjerice, korištenje za uspavljivanje i hranjenje povezano je s višim rizikom za razne teškoće. Važno je i koriste li djeca ekrane zajedno sa svojim roditeljima, u neke pozitivne svrhe poput videopoziva s članovima obitelji ili sami, bez nadzora za pretraživanje interneta. Kakva je ravnoteža vremena pred malim ekranima i vremena u prirodi i brojna druga pitanja ključna su za utvrđivanje rizika i prednosti suvremenih tehnologija za dječji razvoj.

Cilj je ovog predavanja ponuditi upravo pregled najčešćih teškoća mentalnog zdravlja djece, posebno u povezanosti s korištenjem suvremenih tehnologija, ali i podržati odrasle osobe koje se o djeci brinu u odgoju. Prisjetimo se, iako su se vremena u kojima živimo značajno promijenila, djeca su i dalje djeca s istim osnovnim potrebama koje su oduvijek imala. Ne možemo ih zaštititi od svega, niti je to naš posao, ali možemo raditi na tome da budemo dovoljno dobro i sigurno utočište pa, kad se problemi i pojave, pokazati kako se zajedno s njima suočiti.

ZNANSTVENO UTEMELJENA PRAKSA

Mia Perić (6 godina), dječji vrtić "Ljiljan"
odgojiteljice Jasna Radonja i Marija Vidalina

Pregledni rad

Tamara Vrdoljak, mag. praesc. educ
Dječji vrtić „Vrapče“
Nikole Gorjanskog 7, Zagreb
vrdoljaktamara@gmail.com

SENZIBILNE FAZE U RAZVOJU DJETETA

Sažetak: *Senzibilne faze u razvoju djeteta odnose se na kritična razdoblja ranog djetinjstva tijekom kojih je dijete posebno osjetljivo na određene vanjske utjecaje, što omogućava optimalno učenje i razvoj pojedinih vještina. Propuštanje ovih faza može dovesti do poteškoća u razvoju, kao što su problemi u učenju te emocionalni i socijalni izazovi. Ovaj rad istražuje koncept senzibilnih faza, temeljen na teorijama razvojne psihologije i plastičnosti mozga te posebice na pedagogiji Marije Montessori. Montessori je među prvima primijetila da u ranom razdoblju života dijete prolazi faze posebne osjetljivosti za upijanje pojedinih spoznaja. U ovom se radu analizira kako prepoznavanje i podržavanje senzibilnih faza može značajno unaprijediti kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djeteta. Također su navedeni fenomeni propuštanja kritičnih razdoblja kroz slučajeve feralne djece. Razmatraju se i primjeri iz prakse koji ilustriraju kako se različiti poticaji mogu prilagoditi potrebama djeteta u specifičnim razdobljima razvoja. Cilj je rada naglasiti važnost prepoznavanja pojedinih senzibilnih faza te ponuditi strategije za njihovo adekvatno prepoznavanje i podržavanje u odgoju i obrazovanju djeteta. Također, navedene su smjernice za odgojitelje i roditelje u kreiranju poticajnog okruženja za djecu rane i predškolske dobi.*

Ključne riječi: *djeca rane i predškolske dobi, feralna djeca, kritična razdoblja, Montessori pedagogija, plastičnost mozga.*

UVOD

Određena razdoblja u ranom djetinjstvu iznimno su važna za razvoj pojedinih vještina i znanja. Dijete se u prvim godinama života intenzivno razvija zahvaljujući snazi „upijajućeg uma“ (Montessori, 2013). U kratkom periodu ono samoizgrađuje vlastiti unutarnji duh. Montessori (2007) naglašava da dijete u prvom periodu rasta i razvoja pa do šeste godine života prolazi razdoblja posebne osjetljivosti kada je osobito podložno određenim utjecajima i spoznajama. Montessori ih je nazvala „senzibilne faze“. Opisuje ih kao unutrašnju osjećajnost koja pomaže djetetovu razvoju i napredovanju i u uskoj je vezi s cjelokupnim razvojem. Fenomen je prvi uočio nizozemski znanstvenik, botaničar i genetičar Hugo de Vries (1848. – 1935.). Promatrajući razvoj insekata, otkrio je da postoje razdoblja koja posjeduju osjetljivost na određene vrste podražaja. De Vries taj pojam zorno prikazuje na razvoju gusjenice (Montessori, 2007). Razdoblja posebne osjetljivosti postoje za sve ljudske sposobnosti:

govor, motoriku i socijalne odnose. Ako dijete u osjetljivom razdoblju nema adekvatnu podršku i poticajno okruženje, poslije će to ostvariti mnogo teže. Tijekom senzibilnih faza dijete usmjerava sve svoje psihičke kapacitete na određena razvojna područja: psihofizički, intelektualni, socijalno-emocionalni, moralni i duhovni razvoj (Bašić, 2011). Zato ta razdoblja treba iskoristiti i podržati stvaranjem poticajnog okruženja, s ciljem osiguravanja optimalnog razvoja djeteta (Schäfer, 2015). Ekstremni primjer propuštanja senzibilnih faza jesu slučajevi feralne djece koji naglašavaju važnost odgoja i okruženja za djetetov uredan razvoj. Suvremene teorije neuroplastičnosti također ističu nužnost odgovarajućeg vremenskog okvira za učenje. Ovaj se pristup preklapa s konceptom senzibilnih faza Marije Montessori, gdje se okruženje i materijali prilagođavaju trenutnim potrebama i sposobnostima djeteta. Kombinacija ovih teorija pruža okvir za razumijevanje razvoja djeteta. Teorije odgoja koje će biti navedene u ovom radu objašnjavaju složenost međusobnog djelovanja nasljeđa i okoline.

SENZIBILNE FAZE U RAZVOJU DJETETA

Montessori (2007) ističe četiri glavna razdoblja posebne osjetljivosti od rođenja do šeste godine života: razdoblje osjetljivosti za jezik koje traje do šeste godine, razdoblje za pokret koje traje do četvrte godine, faza za red koja traje do treće godine života i razdoblje posebne osjetljivosti za okoliš, odnosno ljubav prema okolišu koja traje do djetetove šeste godine. Za njima slijede senzibilne faze za razvoj sitne motorike, faza izgradnje osjetila, faza osjetljivosti za male stvari i faza socijalnih i društvenih ponašanja, koje je moguće objediniti u ljubav prema okolini. Trajanje senzibilnih faza za neku sposobnost odvija se kroz polagani uspon, najvišu točku i lagani pad. Montessori (2007) ističe da je razdoblje od rođenja do treće godine života osobito važno jer u njemu dijete usvaja osnovne, za život nužne vještine, koje određuju što je djetetu potrebno u kojem trenutku života. U tim razdobljima dijete uči kako se prilagoditi okolišu, ***što je zorno*** pojašnjeno u fazi za pokret. „Mala djeca naprotiv žrtvuju svoju udobnost za vlastiti interes kako bi postigla unutarnje zadovoljstvo; ona vježbaju, uspravljaju se, padaju i uvijek iznova ustaju sve dok konačno ne mognu uspravno hodati“ (Schäfer, 2015, str. 25). Razvoj pokreta u korelaciji je s razvojem i konstrukcijom velikog mozga. U senzibilnoj fazi za pokret, kao i u drugim razvojnim fazama, potrebno je omogućiti djetetu odgovarajuće poticaje. Cjelokupni razvoj djeteta odvija se u stalnoj interakciji sazrijevanja i učenja. Značajan utjecaj na sami razvoj imaju nasljedni čimbenici i okolina u kojoj pojedinac sazrijeva. Nepostojanje okruženja koje pogoduje senzibilnim fazama može rezultirati potpunom nemogućnosti ili poteškoćom da dijete razvije pojedinu vještinu. Dokaz tomu su „feralna djeca“ čije postojanje kroz povijest bilježe

mnoge svjetske kulture. Iako su pojedini slučajevi feralne djece pronađeni u relativno ranoj životnoj dobi, njihova nemogućnost da nauče ljudske oblike ponašanja bila je nepremostiva jer su prošli fiziološki uvjeti i senzibilne faze za učenje ljudskog ponašanja kao što je uspravan hod ili usvajanje artikuliranog ljudskog govora (Candland, 1995). Francuski liječnik Itard (1775. – 1838.), koji je imao snažan utjecaj na rad Marije Montessori, prvi je opisao slučaj feralnog djeteta – Victora iz Averyona, nađenog u šumi, što je objavio u znanstvenom radu 1802. godine. Victor se nikada nije priviknuo na ljudsko društvo i stekao kulturno higijenske navike. Nije se nikada naučio sasvim uspravno kretati niti je ovladao motoričkim vještinama šake i prstiju.

Važnost senzibilnih faza za prilagodbu okolini vidljiva je i u fazi za jezik tijekom koje dijete s lakoćom usvaja materinji jezik kako bi bilo u mogućnosti razviti govor kao osnovno sredstvo komunikacije i sporazumijevati se. Senzibilna faza za jezik traje od rođenja do šeste godine, a najintenzivnija je oko četvrte godine života. U toj dobi djeca mogu naučiti bilo koji strani jezik, u kratkom razdoblju i s lakoćom (Lenneberg, 1967).

Senzibilna faza za red aktivna je do treće, ponekad i četvrte godine djetetovog života. Red za odrasle predstavlja organizacijski princip da je „sve na svom mjestu". Shvaćaju red kao obvezu. Red za dijete predstavlja potrebu, užitak, uzbuđujući poticaj koji mu donosi sigurnost i bolju orijentaciju, stvara mjesto za mir i sreću postojanja te daje precizne i točno određene smjernice za život. Ta logična pripadnost predmeta uz predmet i upijanje vanjskog reda pomažu djetetu da lakše strukturira svoj unutarnji red i razvije logiku. Nije poznato zašto je priroda dala čovjeku tu potrebu, ali Montessori (2007) je otkrila da se iza nje skriva inteligentna izgradnja ljudskog bića. Važno je istaknuti da dijete mora imati red u tri ključne točke: red u okolini, red u odnosu na odraslu osobu i red u vremenu. Montessori (2007) također ističe povezanost djeteta i okoline u ranom djetinjstvu. Taj odnos opisuje kao aktivno, goruće, detaljno i trajno upijanje ljubavlju. Senzibilna faza ljubavi prema okolini traje od sredine druge godine djetetovog života pa nadalje. Dijete doživljava okolinu kao živo biće koje ga fascinira svojim ritmom, dinamikom, fenomenima i načinima komuniciranja.

FERALNA DJECA

Feralna djeca jesu djeca koja su, uslijed okolnosti, odrasla izvan ljudskog društva, uz minimalne ili nikakve kontakte s ljudima, uglavnom među životinjama. Nakon povratka u ljudsku okolinu pokazivala su ozbiljne probleme, teškoće u razvoju i nemogućnost prilagodbe. Zbog nedovoljnih informacija o feralnoj djeci prije isključivanja iz ljudskih obitelji te različitim uvjetima u kojima su se ona našla prepuštena sama sebi, teško je donositi zaključke. Ipak, prepoznatljivi problemi u ponašanju

i identične teškoće u razvoju govora i uspravnog hoda potkrepljuju važnost kritičnih razdoblja u razvoju djeteta (Steeves, 2003). Francuski spisatelj Lucian Malson tvrdi da su u raznim krajevima svijeta, od 1344. do 1964. godine, pronađena 53 feralna djeteta, a od tada do danas otkriveno ih je više od stotinu. Feralna djeca nisu mogla hodati uspravno ni govoriti, nisu imala mogućnost razvoja pamćenja ni svijest o sebi te nisu mogla povezati tijek vremena, prošlost i budućnost (Malson, 1995). Također, u ranom djetinjstvu, koje je ključno za socijalizaciju, nisu razvila socijalne vještine. Socijalizaciju je moguće definirati kao proces usvajanja pravila, običaja, navika, jezika i vrijednosti određene kulture, sa svrhom integracije i funkcioniranja unutar neke zajednice (Petz, 1992). Zbog odvojenosti iz društveno-socijalnog konteksta, usprkos genetskom nasljeđu svojih roditelja, feralna djeca, osim izgledom, nisu ničim odavala svoje ljudsko porijeklo. Feralna djeca, kao i socijalno izolirana djeca, propustila su neizmjeran utjecaj ranih iskustava iz okoline u prvim godinama života (Clarke, A. M. i Clarke, A. D. B., 1987). „To govori da okolina može uistinu presudno djelovati na razvoj sposobnosti, ali više negativno nego pozitivno“ (Pastuović, 1999, str. 201).

KLJUČNI ČIMBENICI U RAZVOJU DJETETA

Ključni čimbenici u razvoju djeteta jesu: biološko sazrijevanje ili maturacija, genetsko naslijeđe i učenje (Furlan, 1984), no neosporna je i uloga vlastite aktivnosti (Montessori, 2013). „Očito je da je uz nasljedne osobine i odgojne utjecaje važna i samoaktivnost djeteta“ (Bilić i sur., 2016, str. 130).

Maturacija je proces biološkog sazrijevanja i nužan je preduvjet usvajanja različitih aktivnosti, znanja i vještina. Da bi dijete moglo početi učiti, njegov živčani i mišićni sustav treba biti dovoljno razvijen da omogući izvođenje željene aktivnosti. Učenje je moguće definirati kao proces stjecanja novih modela ponašanja i aktivnosti koji se povezuju s urođenim načinima ponašanja i onima ovisnim o stupnju sazrijevanja. Pastuović (1999) ističe da se pomoću učenja odvija svako obrazovanje, izobrazba i odgajanje. „Čovjek, kao najrazvijenije živo biće, najslabije je opremljen naslijeđenim repertoarom ponašanja pa ga mora naučiti“ (Pastuović, 1999, str. 255).

Dijete ne nasljeđuje tipične ljudske značajke kao biološke datosti. Vještine poput hoda, upotrebe ruku, govora i mišljenja mora svladati u djetinjstvu, a može ih usvojiti samo ako živi u ljudskom društvu jer se djeca rađaju u sredini koja je temeljno preoblikovana ljudskim djelovanjem. Prije svega, procesi učenja određuju promjene u mozgu. Ako se neko osjetilno područje u dojenačkom i ranom djetinjstvu isključi, odgovarajuća se regija moždane kore ne razvija, a sposobnost neurona za reakcije se smanjuje pa čak može i iščeznuti (Montessori, 2013). U novije vrijeme, sve se više ističe

značaj samoaktivnosti djeteta tijekom odrastanja i općenito utjecaj dinamike aktivnosti i snage ličnosti na razvoj (Bilić i sur., 2016).

TEORIJE I POGLEDI NA ODGOJ

Danas različite studije iz područja psihologije, genetike i medicine analiziraju u kojoj je mjeri i za koji čimbenik razvoja što presudnije – genetska uvjetovanost ili djelovanje okoline. Istražuje se doprinos pojedinih čimbenika interdisciplinarnim pristupom, metodama genetike ponašanja i eksperimentalne razvojne psihologije (Pastuović, 1999). Svi se slažu oko činjenice da je razvoj djeteta proces povezanih promjena do kojih je došlo uslijed sazrijevanja i učenja, proces koji ovisi u okolini koja pojedinca okružuje, a čija je osnova utvrđena nasljeđem. Teorije odgoja razlikuju se s obzirom na naglasak koji se stavlja na pojedini čimbenik razvoja djeteta.

Teorija nativizma temelji se na shvaćanju da su u odgoju najvažnije nasljedne osobine (Furlan, 1981). Prema ovoj teoriji ne može se razviti ono što nije dato rođenjem. Razvoj teče prema unaprijed određenim prirodnim zakonima, a odgoj i obrazovanje gotovo su zanemarivi. Najpoznatiji predstavnici jesu: Jean Jacques Rousseau, Arthur Schopenhauer, Cesare Lombroso, Arnold Gesell, a u novije doba Arthur Robert Jensen. Etolozi koji promatraju čovjekov razvoj s evolucijskog gledišta također pripadaju nativistima i smatraju da se prva socijalna i emocionalna ponašanja razvijaju putem mehanizama koji osiguravaju preživljavanje (Brajša-Žganec, 2003). Zbog sumnje u značaj odgoja i okoline često se nazivaju i pedagoškim pesimistima (Bilić i sur., 2016), a sama teorija smatra se ekstremnom.

Teorija empirizma (lat. *empiria* – iskustvo) temelji se na shvaćanju da je za razvoj čovjeka presudan utjecaj okoline i društvene sredine te da je odgoj svemoćan. Prema Bilić i suradnicima (2016), predstavnici ove teorije nazivaju se pedagoškim optimistima jer ističu dominantan utjecaj okoline i odgoja na razvoj čovjeka. Najvažniji predstavnici empirizma jesu: John Locke, Imanuel Kant i John W. Watson. Vjerovanje u apsolutnu nadmoć okoline i umanjivanje važnosti nasljeđa sažeto je u poznatoj Watsonovoj izjavi: „Dajte mi desetak zdrave, dobro razvijene male djece i odgovarajuću okolinu u kojoj ću tu djecu odgajati. Garantiram vam da od bilo kojeg djeteta mogu stvoriti bilo kojeg stručnjaka – liječnika, pravnika, umjetnika, trgovca, rukovodioca, pa ako hoćete i prosjaka ili lopova, bez obzira na njegove talente, sklonosti, nedostatke i sposobnosti i nezavisno od zanimanja ili rase njegovih predaka“ (Watson, 1913; prema Furlan, 1981, str. 197). John Locke svojevremeno je tvrdio da je čovjekova duša „tabula rasa“ bez ikakvih ideja i spoznaja (Furlan, 1981) te da iskustvo koje se

stječe učenjem u određenoj sredini utječe na cjelokupan razvoj. Teorija je manjkava zbog toga što pripisuje ključnu ulogu okolini i odgoju, navode Bilić i suradnici (2016).

Teorija konvergencije ili dvaju čimbenika korak je naprijed u odnosu na ekstremni nativizam i empirizam jer zastupa shvaćanje da su i nasljeđe i društvena okolina važni za razvoj, da teže istom cilju i da se uzajamno prožimaju pa je teško govoriti o prednostima jednog ili drugog čimbenika. Prema teoriji konvergencije, nasljeđe i okolina podjednako su važni, ne isključuju se, već se međusobno nadopunjuju (Bilić i sur., 2016). Glavni predstavnik teorije njemački je psiholog William Louis Stern.

Najnovija saznanja, osobito iz područja genetike ponašanja, idu u prilog multifaktorskoj teoriji, kombiniranju modelskog objašnjenja međudjelovanja nasljeđa i okoline. Dispozicije koje je dijete naslijedilo razvijaju se tek uz odgovarajuće poticaje iz okoline, a odnos između gena i okoline je uvjetovan. „Ukratko, svaka osobina ima svoju organsku podlogu. Ta je podloga uvjetovana nasljeđem i djelovanjem okoline na nju." (Pastuović, 1999, str. 187).

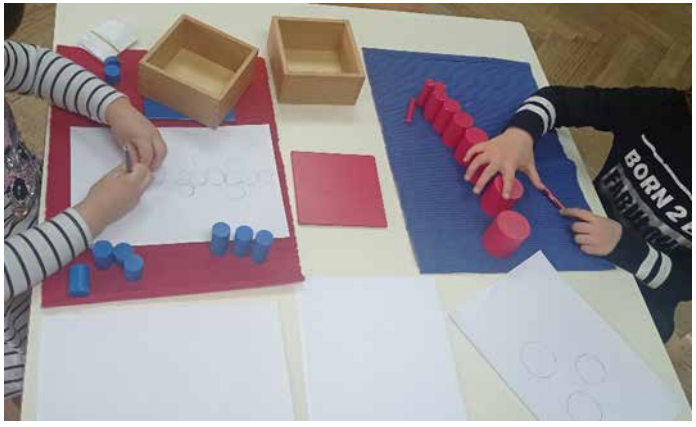
PRIPREMLJENA OKOLINA, PRIBORI I VJEŽBE U MONTESSORI OKRUŽENJU

Prema Montessori (2007), pripremljena okolina primjerena je potrebama djeteta, a način na koji je uređena ima dubok utjecaj na njegov razvoj i učenje. Pribor koji okružuje dijete, red, čistoća i prirodnost materijala potiču dijete na samostalno istraživanje različitih mogućnosti primjene, dok urednost u okolini pomaže djetetu da uspostavi red u sebi. „Red je strukturni zakon svemira, koji se uz pomoć dosljednog, ritmičkog ponašanja roditelja od najranije dobi ucjepljuje u dijete i vodi ga na put duhovne spoznaje ukupnosti svijeta koji ga okružuje" (Philipps, 1999, str. 32).

Prostor sobe dnevnog boravka uređuje se prema Montessori estetskim kriterijima, prema stvarnim slikama prirodnih ljepota, replikama umjetničkih djela, slikama iz života te prema kulturnom okruženju. Zato je prvi zadatak odgoja osigurati djetetu sredinu koja će mu omogućiti razvijanje onih sposobnosti koje mu je priroda darovala (Montessori, 2013). Od svakog pribora i vježbe postoji samo jedan primjer, postavljen na podlošku ili u košaricu. Montessori pribor poseban je didaktički materijal koji je utemeljen na opažanjima djece, iskustvima Marije Montessori te znanstvenim dokazima Itarda i Seguina. U svakom je priboru sadržana mogućnost uočavanja pogreške pri radu, što pruža djetetu mogućnost da neovisno o pomoći odgojitelja uviđa i donosi zaključke o vlastitom uspjehu. Prostor je također obogaćen sobnim biljkama za koje se brinu odgojitelji i djeca zajedno. U dvorištu, kao didaktički materijal iz kozmičkog odgoja, nalazi se vrt s ciljem upoznavanja djece s pojmom brige i njege biljaka.

Slijedi nekoliko primjera poticaja za djecu predškolske dobi za svaku senzibilnu fazu razvoja prema Montessori metodi. Prema temeljnim pedagoškim principima u prostoru sobe dnevnog boravka Montessori programa, pribor je izložen prema određenom slijedu. Vježbe praktičnog života i materijali za poticanje samostalnosti odgovaraju potrebama i razdobljima posebne osjetljivosti djeteta. Vježbe su osmišljene kako bi razvijale neovisnost, samokontrolu, samopouzdanje i samopoštovanje. Priprema su za izvršavanje zadataka u svakodnevnom životu. Potiču koordinaciju, koncentraciju i osjećaj reda. Odgovaraju senzibilnoj fazi za red (oko 1,5 do 4 godine).

Vježbe za razvoj osjetilnih sposobnosti potiču djecu da koriste čula s lakoćom i profinjenim razlikama te da razvijaju vještine percepcije. Posebno obilježje ovog materijala jest naglasak na određenom osjetilu (vid, sluh, opip, itd.), svojstvu stvari (veličina, debljina, težina, itd.) te poteškoći u radu s materijalom (sparivanje, stupnjevanje, kontrast, itd.) (Fotografija 1.). Svako dijete radi s materijalom sve dok ne dostigne napredak prema sljedećem stupnju težine u fazi za razvoj osjetila. Philipps (1999) ističe kako se osjetila usavršavaju u razdoblju od 2 do 4 godine.

Fotografija 1. *Materijal za poticanje osjetilnosti*

Vježbe za poticanje razvoja jezika (govora, čitanja i pisanja) razlikuju se prema stupnju težine. Naglasak je na slušanju kao izuzetno važnom čimbeniku u razvoju govora jer pomaže dječjem uhu usredotočiti se na fine razlike u zvuku. Slijede vježbe glasovnih igara, slaganja rima, imenovanja predmeta, životinja i biljaka na slikama i u okruženju, a s ciljem obogaćivanja vokabulara. Nizom

metalnih umetaka i okvira djeci se pruža mogućnost vježbanja grafomotorike, a slovima od brusnog papira dijete se potiče na pisani izričaj. Pokretnom abecedom i pisanjem slova kredom na ploči djeca grade riječi i rečenice, a vještinu pisanja slijedi vještina čitanja. Razvoj posebne osjetljivosti za govor jedna je od najranijih faza i jedno od razdoblja s najdužim trajanjem (Philipps, 1999).

Kroz Montessori pribor iz područja matematike dijete spoznaje brojeve, veličine i dolazi do viših matematičkih apstrakcija. Veličine su konkretne, osjećaju se vidom i opipom. Djetetu uvodimo prvo količinu, a zatim simbol. Matematički didaktički pribor dijeli se na četiri skupine. Djeca se najprije upoznaju s brojevnim slijedom i pojmom skupa, a zatim povezuju količinu sa simbolom. Cilj je ovakvih vježbi razvoj matematičkog uma, matematičkog jezika, razvoj pamćenja, logike i mišljenja. Kod kompleksnijih vježbi upotrebom zlatnih perla potiče se razvoj pojmovnog, stvaralačkog i apstraktnog mišljenja. Uvježbavanjem osjetila dijete ovladava dvjema važnim stvarima: klasifikacijom i apstrakcijom (Andrews, 2013).

Vježbe kozmičkog odgoja (Fotografija 2.) povezuju živi i neživi svijet. Djeca kroz pribor povezuju čovjeka i okoliš, vježbaju međusobnu suradnju, ravnopravnost, mir i uvažavaju međusobne različitosti. Ključna stavka kozmičkog odgoja jest bavljenje stvarnošću, stvarnim predmetima i pojavama.

Fotografija 2. *Vježba iz područja kozmičkog odgoja*

Kroz likovne aktivnosti djeca razvijaju kreativnost i maštovitost. Susreću se s različitim tehnikama i materijalima, vježbaju pravilno rukovanje likovnim sredstvima, upoznaju boje, tonove, oblike, teksture. Likovno izražavanje djece ne smije biti nametnuto, nego bi trebalo poteći iz djetetovih potreba i interesa. U Montessori pedagogiji naglasak je na procesu umjetničkog stvaranja, a ne na samom produktu. Dijete je bitno poticati na istraživanje likovnosti i eksperimentiranje različitim likovnim materijalima u tehnikama koje mu se nude.

Glazbene aktivnosti uključuju pjevanje pjesmica uz ples i pokrete te sviranje i upoznavanje različitih glazbala i zvukova. Brojne su prednosti uključivanja igara s pjevanjem i pokretom u dnevne rutine. Implementacija raznovrsnih elemenata glazbenog stvaralaštva prilika je za lakšu i bržu organizaciju svakodnevnih radnji, ali i alat koji doprinosi djetetovu učenju i razvoju. Montessori pedagogija često ističe važnost utjecaja pokreta, ritma i glazbe na razvoj djeteta kao i njegove potrebe za redom na svim razinama.

ZAKLJUČAK

Činjenica je da mnogo toga utječe na razvoj pojedinca, kako sastavnice okoline u kojoj sazrijeva, tako i nasljedni čimbenici. Maria Montesori podjednako naglašava biološke osnove, tehnička dostignuća i kreativne sposobnosti djeteta kao procese i uvjete samoodgoja. Dokaz neodvojivosti navedenih procesa upravo su feralna djeca i neuspjeh njihove enkulturacije. Senzibilne faze u razvoju djeteta predstavljaju ključna razdoblja u kojima je dijete posebno osjetljivo na određene podražaje i iskustva iz okoline. Tijekom tih faza ono intenzivno upija znanja i vještine iz specifičnih razvojnih područja, kao što su psihofizičko, intelektualno, socijalno-emocionalno, moralno i duhovno. Podaci koji kasnije stižu iz vanjskog svijeta uglavnom se više ne umrežavaju, a trenutci osobite prijemčivosti tako postaju nenadoknadivi. Poticajno okruženje, koje nudi odgovarajuće prilike za učenje, ključni je pokretač djetetova razvoja. Stoga je važno osigurati prilagođenu i podržavajuću okolinu kako bi dijete moglo maksimalno iskoristiti svoja senzibilna razdoblja. Uvijek treba imati na umu u kojoj se senzibilnoj fazi dijete nalazi jer kroz faze ono izgrađuje svoju osobnost. S obzirom na to da je dijete rođeno sa senzibilnim fazama i ne može protiv njih, nužno je prilagoditi se djetetu i njegovim fazama, a ne obrnuto. Poželjno je usmjeriti poticaje razmišljajući o preklapanju senzibilnih faza, posebice u četvrtoj i petoj godini života. Faze su „unutarnji organ“ njegove osobnosti, a da dijete toga nije ni svjesno. Također treba razmišljati o odgovarajućim sadržajima za svaku pojedinu senzibilnu fazu.

LITERATURA

Andrews, S. W. (2014). Four Planes of Development. *Primary Course, 37*(14), 1-15. https://healthybeginningsmontessori.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/12/e3bad-fourplanesofdevelopmentc37.pdf

Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. *Pedagogijska istraživanja, 8*(2): 205-216. https://hrcak.srce.hr/file/172488Test

Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj – Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Candland, D. K. (1995). *Feral children and clever animals: Reflections on human nature*. Oxford: Oxford University Press.

Clarke, A. M. i Clarke, A. D. B. (1987). *Rano iskustvo*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Furlan, I. (1981). Čovjekov psihički razvoj *(uvod u razvojnu psihologiju)*. Zagreb: Školska knjiga.

Furlan, I. (1984). *Primijenjena psihologija učenja*. Zagreb: Školska knjiga.

Lenneberg, E. H. (1967). *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley.

Malson, L. (1995). *Wolf Children and the Problem of Human Nature*. New York: Monthly Review Press.

Matijević, M., Bilić, V. i Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike.* Zagreb: Školska knjiga.

Montessori M. (2013). *Upijajući um*. Beograd: DN centar i MIBA Books.

Montessori, M. (2007). *Tajna djetinjstva*. Zagreb: Slap.

Pastuović, N. (1999). *Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.

Petz, B. (1992). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.

Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Schäfer C. (2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Steeves, H. P. (2003). Humans and animals at the divide: The case of feral children. *Between the Species, 13*(3), 7. https://doi.org/10.15368/bts.2003v13n3.7

Pregledni rad

Marija Tulić, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Vrtuljak“, Split
Doverska 22, 21000 Split
maja66@gmail.com

INTERKULTURALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Sažetak: *Današnje vrijeme obilježeno je migracijskim procesima. Život u društvu koje obilježava kulturna raznolikost traži od pojedinca nova znanja i vještine kako bi uspješno ostvarivao kvalitetne odnose s kulturno različitim osobama i grupama. U protivnom, različitosti mogu postati smetnjom i izvorom nesigurnosti. Važnu ulogu u tome imaju ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kao mjesto prve socijalizacije izvan obitelji i najranijeg institucijskog prenošenja društvenih normi i vrijednosti. Tu dijete treba učiti razumijevanju sebe i drugih te poštivanju i prihvaćanju različitosti. Ovakve zadaće kao i sve veći broj djece različitog kulturnog porijekla predstavljaju izazov za odgojitelja koji mora preispitati svoje stavove i vrijednosti i kontinuirano razvijati interkulturalnu kompetenciju.*

Ključne riječi: *multikulturalnost, interkulturalna kompetencija, različitosti, uloga odgojitelja.*

UVOD

Današnje vrijeme obilježeno je susretom kultura. Prema izvještaju Državnog zavoda za statistiku (2024) u Republiku je Hrvatsku u 2023. godini iz inozemstva doselilo 69 396 osoba, od kojih 84,4% stranaca. Nagli razvoj i široka upotreba različitih novih medija povezali su i učinili bliskima i najudaljenije krajeve svijeta (Begić i Šulentić Begić, 2017). Ovakvi procesi nužno unose promjene u život društva i pojedinca pa kvaliteta međuljudskih odnosa ovisi o sposobnosti razumijevanja osjećaja, misli i stavova osoba koje dolaze iz različitih kultura (Piršl, 2011).

Jedino što je zajedničko svim ljudima na svijetu jest da su jedinstveni, odnosno različiti od drugih. Te različitosti mogu biti doživljene kao vrijednost, ali mogu predstavljati i izvor nerazumijevanja i neprihvaćanja (Gomes, 2000; prema Mrnjaus, 2013). Ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kao dio odgojno-obrazovnoga sustava, moraju primjereno odgovoriti na promjene u društvu. Zato je interkulturalnost u većini demokratskih zemalja dio odgojno-obrazovnog programa od primarnog do tercijarnog sustava. Razvija se niz različitih pristupa i programa koji su usmjereni

na upoznavanje različitih kultura i naroda, s naglaskom na one s kojima dijete dolazi u kontakt u neposrednoj okolini (https://www.enciklopedija.hr/clanak/interkulturalizam). Krajnji je cilj razvoj vještina koje doprinose učinkovitoj interakciji pripadnika različitih kultura, odnosno razvoj interkulturalne kompetencije (Deardorf, 2009; prema Dobrota, 2023). Ovakve promjene dovode i do promijenjene uloge odgojitelja, kojima su potrebna znanja, vještine i senzibilitet kako bi uspješno odgajali djecu *u* i *za* društvo koje obilježava kulturna raznolikost.

MULTIKULTURALNOST ILI INTERKULTURALNOST

Danas se pojmovi multikulturalnost i interkulturalnost često promatraju kao sinonimi, međutim, postoji razlika u njihovom značenju. Dok multikulturalnost označava svijest o postojanju drugih kultura, interkulturalnost uključuje međuodnos, interakciju i izgradnju odnosa među kulturama. Interkulturalnost je više od suživota i poznavanja drugih kultura, a pretpostavlja poštovanje i uvažavanje njihovih pripadnika (Hercigonja, 2017).

Pojmove kultura, identitet, socijalna distanca i interkulturalna kompetencija također treba razlikovati kako bi se olakšalo razumijevanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Pojam kultura odnosi se na naučene smjernice koje komunikaciju među članovima nekoga društva čine mogućom. To je identitet zajednice i pojedinaca koji joj pripadaju, a koji sačinjavaju način života, običaji, navike i mentalitet koji se dijele i prenose s generacije na generaciju (Haralambos, 1980; prema Hercigonja, 2017). Identitet je moguće definirati kao doživljaj sebe u odnosu na druge, kao drukčijega i jedinstvenoga. Osim osobnoga govorimo i o društvenom, kulturnome, nacionalnome i etničkome identitetu (Audi, 1995; prema Hercigonja, 2017). Cohen (2011) naglašava da su i osjećaj identiteta i razumijevanje okruženja u znatnoj mjeri određeni društvom i mjestom odrastanja. Socijalna distanca prati pozitivne ili negativne stavove pojedinca prema drugim grupama, a oni onda utječu na njegovo ponašanje (Mrnjaus, 2013). Najčešći izvor predrasuda je obiteljska i školska sredina, a pripadanje određenoj srodnoj skupini koju vezuje jezik, rituali ili nešto slično može voditi razvijanju stereotipa o drugim skupinama (Previšić i sur., 2004; prema Mrnjaus, 2013).

INTERKULTURALNA KOMPETENCIJA

Da bi se ostvarila primjerena interakcija u multikulturalnom okruženju, nužno je posjedovati određena znanja, vještine i stavove, odnosno interkulturalnu kompetenciju. Pod stavovima se podrazumijeva otvorenost za upoznavanje i doživljavanje drugih kultura. Oni imaju najveći utjecaj na kvalitetu same interakcije (Dobrota, 2021). Osim stjecanja znanja o drugoj kulturi, razvoj

interkulturalne kompetencije uključuje i vještine prihvaćanja drugih i drukčijih koje će voditi primjerenom ponašanju (Drandić, 2010). Ona nije nadopuna ostalih kompetencija, već je uvjet njihova razvoja koji ima znatan utjecaj na kvalitetu života pojedinca (Begić i Šulentić Begić, 2017).

Razvoj interkulturalne osjetljivosti koja je nužna za razvoj interkulturalne kompetencije proces je koji se događa postupno, a Bennett (1993; prema Dobrota, 2023) u svom razvojnom modelu interkulturalne osjetljivosti opisuje šest faza kroz koje osoba prolazi u razvoju interkulturalne kompetencije. U prvoj fazi poricanja osoba jedino svoju kulturu doživljava kao stvarnu. Zatim u fazi obrane svoju kulturu doživljava kao najbolju. U fazi minimiziranja prihvaća neke aspekte druge kulture, ali samo one koji su slični njegovoj. Slijedi faza prihvaćanja druge kulture kao strukturno drukčije, da bi u petoj fazi osoba imala više iskustva i razumijevanja i zovemo je fazom kulturne adaptacije. Šesta i posljednja faza jest integracija u različite kulturne svjetonazore pa govorimo o etnorelativizmu.

INTERKULTURALNI PRISTUP U USTANOVAMA ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Jedan od većih izazova koji su pred pedagogijom razvoj je pozitivnog stava prema onima koji su različiti od nas (Flye Sainte Marie, 1994; prema Hrvatić i Sablić, 2008). Ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje mjesta su prve socijalizacije izvan obitelji. Vrijeme je to i prvog prenošenja društvenih normi i vrijednosti, kao i obrazaca interkulturalnih odnosa (Boneta i sur. 2013; prema Bedeković i Šimić, 2017). Već od najranije dobi kod djece je potrebno razvijati svijest o drugim kulturama i razumijevanje i poštivanje kulturnih različitosti te je potrebno dijete odgajati da u drugom čovjeku vidi čovjeka i prizna mu dostojanstvo onako kako ga priznaje sebi (Piršl, 2002; prema Hercigonja, 2017).

Vrijeme je ovo kada treba isticati vrijednost i posebnost svake kulturne zajednice. Interes za različitost i uvažavanje te razumijevanje svoga i tuđega kulturnog identiteta put je k smanjenju socijalne isključenosti i inkluzivnom odgoju i obrazovanju (Višnjić-Jevtić i sur., 2021). Zato je interkulturalno obrazovanje usmjereno na interakcije među različitim kulturama i vodi međusobnom obogaćivanju i stvaranju zajedničkih vrijednosti (Bedeković i Šimić, 2017; Višnjić-Jevtić i sur., 2021). To je proces promicanja jednakosti i ljudskih prava kao i borbe protiv diskriminacije i predrasuda u kojem moraju sudjelovati svi dionici odgojno-obrazovne prakse. Razvoj empatije, razumijevanja i osjetljivosti put je k prihvaćanju i poštivanju različitosti (Piršl, 2005; prema Mrnjaus, 2013).

Iako svako dijete ima pravo na očuvanje osobnog i etničkog identiteta, brojna istraživanja ukazuju na to da djeca pripadnika drugih kultura imaju poteškoće u potpunom uključivanju u odgojno-obrazovni proces. Suočena su s brojnim čimbenicima rizika socijalne isključenosti: češće su žrtve vršnjačkog nasilja, češće imaju psihosocijalne i probleme mentalnog zdravlja i rjeđe stupaju u interakcije s djecom iz dominantne kulture (Višnjić-Jevtić i sur., 2021). S druge strane, djeca u ustanove ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja dolaze iz različitih obitelji i mogu sa sobom nositi već usađene predrasude. Tako već kao trogodišnjaci mogu imati stavove neprihvaćanja prema drugačijima od sebe, a 15% šestogodišnjaka ima isključujuće stavove prema drugim ljudima (Connoly i sur., 2002; prema Višnjić-Jevtić i sur., 2021). I drugi autori navode svijest o rasi kod djece od treće godine nadalje, kao i razvoj neprihvatljivih stavova prema rasnim i drugim razlikama i razvoj stereotipnih stavova i ponašanja (Mac Naughton, 2006; prema Bouillet i Miškeljin, 2017). Utjecaj na stavove imaju i mediji pa djeca izložena dokumentarnim filmovima o drugim kulturama pokazuju objektivnije stavove prema drugim kulturama (Byram i sur. 2009; prema Mrnjaus, 2013). Možda najvažniji utjecaj na razvoj stavova prema pripadnicima drugih kultura predstavlja osobni kontakt i komunikacija, a odredit će odnos ne samo prema osobi s kojom se dijete susrelo, nego i cijeloj kulturnoj grupi (Mrnjaus, 2013). Byram i suradnici (2009; prema Mrnjaus, 2013) smatraju kako pri interkulturalnom kontaktu treba zadovoljiti određene uvjete kako bi se polučio najpozitivniji učinak na stavove prema drugoj grupi. Spomenuti autori ističu približno jednak status osoba koji su u interakciji, naglašenost pripadanja različitim kulturama, suradnju u nekoj aktivnosti tijekom koje otkrivaju pojedinosti o onome drugome, postojanje vanjske podrške za princip jednakosti te nisku razinu anksioznosti prilikom interakcije.

Interkulturalni sadržaji moraju biti integrirani u odgojno-obrazovni proces kako bi se postigla svjesnost o drugim kulturama i interkulturalnom odnosu, a sadržaj i način integracije ovisit će o stvarnim potrebama djece (Hercigonja, 2017). Interkulturalna pedagogija mora biti shvaćena i prihvaćena kao svakodnevni proces i putokaz za zajednički život u multikulturalnom društvu (Galtung, 2002; prema Hrvatić i Sablić, 2008).

Kultura ustanove ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja nije univerzalna. Ona se mijenja kako se mijenjaju uvjeti, a u njezinu oblikovanju sudjeluju svi dionici odgojno-obrazovnoga procesa. „Opravdano je zato razmatrati multikulturalnost kao polazište, a multikulturalne kompetencije kao željeni ishod tog procesa“ (Višnjić-Jevtić i sur., 2021, str. 338). Suradnja odgojno-obrazovne ustanove i njezinih djelatnika s roditeljima utjecat će na povećanje socioemocionalne dobrobiti

djece i smanjenje rizika od socijalne isključenosti (Višnjić Jevtić i Visković, 2019; prema Višnjić-Jevtić i sur., 2021).

Kao moguće ishode interkulturalnoga odgoja i obrazovanja Daniels (1999; prema Hrvatić i Sablić, 2008) navodi pripremanje djeteta za svakodnevni susret s različitostima, prihvaćanje različitosti kao nečeg prirodnog, shvaćanje različitosti kao mogućnosti stjecanja novih iskustava, a ne kao prijetnju, razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja, razvijanje komunikacijskih vještina te razvijanje sposobnosti suradnje u multikulturalnom okruženju. Moss (2012; prema Bouillet i Miškeljin, 2017) također smatra priznavanje, poštovanje i uvažavanje različitosti bitnim vrijednostima na kojima se temelji pristup u ustanovama za djecu predškolske dobi. Spomenuti pristup obuhvaća pravo osobe da izabere biti ono što jest i postigne jednakost bez obzira na različitost identiteta, kulture, sposobnosti ili drugih osobitosti. Djecu treba usmjeravati prema razumijevanju prvo svojih, a onda i tuđih prava, obveza i odgovornosti (Robinson i Jones Díaz, 2006; prema Bouillet i Miškeljin 2017).

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) među vrijednostima navodi humanizam i toleranciju. To obuhvaća razvoj osjetljivosti za potrebe drugih, prihvaćanje i poštivanje drugih i njihovih različitosti i shvaćanje međusobne povezanosti s drugim ljudima. Dijete treba učiti suosjećanju, podržavanju, pomaganju i poštivanju drugih osoba i njihova dostojanstva. Identitet se odnosi na osobni, nacionalni i kulturni identitet djeteta s ciljem izgradnje identiteta „građanina svijeta" bez gubljenja nacionalnog identiteta. Također, naglašava pravo svakoga djeteta na odgoj i obrazovanje koje podržava različitosti djeteta i njegove obitelji, kao i individualni pristup koji uvažava posebnosti svakoga djeteta. Iako ne spominje izrijekom razvoj interkulturalne kompetencije, odgoj utemeljen na ovim vrijednostima osnažit će dijete i osposobiti ga za život u društvu koje obilježava pluralizam kultura.

ULOGA ODGOJITELJA

Promjene u društvu odražavaju se i na odgojitelje koji moraju preuzeti neke nove uloge i razvijati nove kompetencije, bilo da je u pitanju korištenje novih tehnologija, uključivanje djece s posebnim potrebama ili rad s djecom različitoga kulturnoga porijekla. Razvijanje interkulturalne kompetencije smatra se jednom od glavnih zadaća obrazovanja odgojitelja dvadeset i prvoga stoljeća (Gay i Howard, 2000; prema Dobrota, 2023). Višnjić-Jevtić i suradnici (2021) upozoravaju da istraživanja ukazuju na manjak obrazovanja za provođenje interkulturalne prakse pa je u tom smislu nužno pojačati obrazovanje odgojitelja, a Piršl (2011) dodaje da je cjeloživotno učenje nužno kako bismo držali korak s promjenama. Rezultati istraživanja Bedeković i Šimić (2017) pokazuju da

su se s pojmom interkulturalnosti odgojiteljice susrele prvenstveno u medijima, manje na stručnom usavršavanju, a najmanje na studiju pa je moguće zaključiti da treba uvesti promjene u inicijalno obrazovanje odgojitelja. Hercigonja (2017) smatra da je put do interkulturalne učinkovitosti u odgoju i obrazovanju u dobroj pripremljenosti i interkulturalnoj obuci odgojitelja i učitelja. Bez njihove izobrazbe teško će doći do razvoja interkulturalnih kompetencija djece.

Kvalitetan odgojitelj (i nastavnik) trebao bi poznavati svoju i druge kulture i prema pripadnicima drugih kultura izražavati poštovanje, razumijevanje i prihvaćanje. Mora biti otvoren, fleksibilan i slobodan od predrasuda (Piršl, 2002; prema Hercigonja, 2017). Odgojitelji moraju koristiti i razvijati svoju interkulturalnu osjetljivost i kompetenciju kako bi mogli ostvariti primjerenu komunikaciju u skupini s djecom (Chen i Starosta, 1996; prema Drandić, 2010) i prilagoditi program i aktivnosti (Drandić, 2012; prema Dobrota, 2023) svoj djece odgojno-obrazovne skupine. Interkulturalno kompetentan odgojitelj različitosti doživljava kao vrijednost i mijenja svoje poglede i stavove kako bi bolje razumio tuđe i prilagodio se djeci različitog kulturnog porijekla (Bedeković i Šimić, 2017). Svojim uvažavanjem i prihvaćanjem pružit će primjer djeci i u odgojno-obrazovnoj skupini graditi kulturu poštovanja drugih i drugačijih (Hercigonja, 2017). Odgojitelj u radu treba koristiti primjere i sadržaje iz različitih kultura i omogućiti susrete različitih kultura. Odsustvo predrasuda, poštovanje i pedagoški takt spriječit će da razlike vode u socijalnu isključenost (Višnjić-Jevtić i sur., 2021).

ZAKLJUČAK

Promjene u društvu i sve veći broj djece različitoga kulturnoga porijekla predstavljaju izazov za odgojitelje i predškolske ustanove u cjelini. Dijete u vrtić dolazi u dobi kada se stavovi i vrijednosti tek formiraju pa je idealno vrijeme za postavljanje temelja interkulturalnoga obrazovanja. Vrtići trebaju biti mjesto gdje će se različitosti uvažavati i prihvaćati, kao i svako dijete sa svojom obitelji. Zato od malena treba razvijati samopoštovanje, odgovornost prema sebi i drugima kao i otvorenost i radoznalost za svijet oko sebe. Izgradnja pozitivnih osobina ličnosti, uz interkulturalne sadržaje i susrete s različitim kulturama, vodit će razvoju interkulturalne kompetencije koja je nužna za uspješno stvaranje i održavanje odnosa i život u kulturno raznolikom društvu. Na odgojitelju je odgovornost da preispituje svoje vrijednosti i stavove te da stječe nova znanja i vještine kako bi ih onda mogao razvijati kod djece u skupini i pružati primjer razumijevanja i prihvaćanja.

LITERATURA

Bedeković, V. i Šimić, M. (2017). Razvijanje interkulturalne kompetencije u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Magistra Iadertina, 12*(1), 75-90. https://.hrcak.srce.hr/195773

Begić, A. i Šulentić Begić, J. (2017). Interkulturalni sadržaji kao polazište nastave glazbe u europskim općeobrazovnim školama. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, 24*(2), 57-84., https://hrcak.srce.hr/199988

Bouillet, D. i Miškeljin, L. (2017). Model razvoja uvažavanja različitosti u ranoj i predškolskoj dobi. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje 19*(4), 1265-1295. https://hrcak.srce.hr/clanak/286994#

Cohen, B. (2011). Razumjeti sebe i druge: važnost mjesta odrastanja i vlastitog identiteta u multikulturalnom društvu. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 17*(65), 2-5. https://hrcak.srce.hr/124292

Dobrota, S. (2021). Povezanost stavova prema djeci izbjeglicama, interkulturalnih stavova i preferencija prema glazbi svijeta – glazbeno-pedagoške implikacije. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i druga pitanja, 19*(1), 123-137. https://doi.org/10.31192/np.19.1.9

Dobrota, S. (2023). *Interkulturalizam u kontekstu suvremenoga glazbenog obrazovanja.* Split: Filozofski fakultet u Splitu.

Drandić, D. (2010). Tradicijska glazba u kontekstu interkulturalnih kompetencija učitelja. *Pedagogijska istraživanja, 7*(1), 95-107. https://hrcak.srce.hr/118372

Državni zavod za statistiku (2024). https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76802 .

Hercigonja, Z. (2017). Interkulturalni odgoj i obrazovanje kao imperativ razvoja interkulturalnih kompetencija. *Socijalne teme: časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti, 1*(4), 103-115.https://hrcak.srce.hr/193388

Hrvatić, N. i Sablić, M. (2008). Interkulturalne dimenzije nacionalnog kurikuluma. *Pedagogijska istraživanja, 5*(2), 197-206. https://hrcak.srce.hr/118192

Mrnjaus, K. (2013). Interkulturalnost u praksi – socijalna distanca prema „drugačijima". *Pedagogijska istraživanja, 10*(2), 309-323. https://hrcak.srce.hr/129606

Piršl, E. (2011). Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju. *Pedagogijska istraživanja, 8*(1), 53-69. https://hrcak.srce.hr/118076

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Visković, I., Marušić, A. i Topić, J. (2023). Djeca u riziku socijalne isključenosti u ranom i predškolskom odgojno-obrazovnom sustavu. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 72*(2), 174-190. https://doi.org/10.38003/sv.72.2.12

Višnjić-Jevtić, A., Visković, I. i Bouillet, D. (2021). Koncept multikulturalnosti u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Nova prisutnost, 19*(2), 331-342. https://doi.org/10.31192/np.19.2.7

Prethodno priopćenje

Andriana Marušić, mag. praesc. educ., naslovni asistent
Dječji vrtić „Princeza“, Split; Filozofski fakultet u Splitu,
Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
amarusic@ffst.hr

Mirana Meštrović, odgojitelj
miranci@gmail.com

Slađana Glavinović, odgojitelj
sladanaglavinovic@gmail.com
Dječji vrtić „Cvit Mediterana“, Split

POTICANJE POZITIVNOG MIŠLJENJA I DJELOVANJA ZA RAZVOJ OTPORNOSTI DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Na uvjerenju da se emocije sreće, optimizma i nade mogu naučiti, pedagogija sreće zagovara primjenu pozitivnih odgojno-obrazovnih intervencija. Pedagogija sreće nalazi se u temeljima pozitivne pedagogije, stavljajući naglasak na emociju sreće kao pokretača pozitivnih procesa. Dobrobiti kurikuluma temeljenih na pozitivnoj pedagogiji mogu biti dalekosežne za djecu predškolske dobi.*

Ovaj je rad prikaz akcijskog istraživanja tijekom provedbe kurikuluma za stjecanje otpornosti RESCUR poticanjem razvoja pozitivnog mišljenja i djelovanja kod djece predškolske dobi koji koristi načela pedagogije sreće i pozitivne pedagogije. Korišten je etnografski pristup istraživanju koji je uključivao transkripte razgovora s djecom, RESCUR listiće „Razvoj pozitivnog mišljenja“, audio-video snimke i fotografije. Istraživanje je provedeno u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (Ajduković i Kerekeš, 2020). Subjektivno tumačenje dječjih iskaza od strane odraslih pokušalo se izbjeći vjernim prikazom iskaza djece. Provođenje kurikuluma trajalo je četiri mjeseca unutar jedne mješovite vrtićke odgojno-obrazovne skupine.

Rezultati su pokazali kako djeca jako brzo afirmativno i suradnički reagiraju na praksu i aktivnosti koji sadrže emocije sreće, nade i humora. Refleksijom odgojno-obrazovne prakse poslije provođenja ovog kurikuluma moguće je uočiti kako djeca i dalje demonstriraju optimistična ponašanja tijekom ostalih aktivnosti u vrtiću (primjerice, tijekom slobodne igre, rješavanja problemskih situacija, poštivanja zajednički dogovorenih pravila itd.). Ovo istraživanje, iako s malim nereprezentativnim prigodnim uzorkom, ukazuje na potrebu kreiranja kurikuluma ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (dalje RPOO) na načelima pedagogije sreće i pozitivne pedagogije. Javnim bi se obrazovnim politikama, moguće, snažnijim zalaganjem za kvalitetan RPOO, moglo posebno ukazati na promoviranje ovakvih kurikuluma koji kod djece, odrastajući u odrasle pojedince s pozitivnim, afirmativnim, empatičnim i optimističnim emocijama, mogu razviti otpornost i humanistički pogled na svijet.

Ovakva istraživanja možda idu u prilog promišljanju o svim aspektima, odnosno pristupima investiranja društva u djecu rane i predškolske dobi, odnosno RPOO.

Ključne riječi: *djeca vrtićke dobi, dobrobit djece, pedagogija sreće, pozitivna pedagogija.*

UVOD

Istraživanja pedagoških pristupa i koncepata koji uključuju poticanje emocija sreće, nade i optimizma na razvoj djece sugeriraju da su upravo sretna odgojno-obrazovna okruženja povezana s cjelovitim razvojem, dobrobiti psihofizičkog i socijalnog zdravlja djece (Scoffham i Barnes, 2011). Pokretačka snaga ovih emocija utječe na pojačan senzibilitet djece na vanjske podražaje, veću kreativnost i češću potrebu za stupanjem u socijalne interakcije (Achor, 2011). Predstavnici pozitivne psihologije Scoffham i Barnes (2011) tvrde da se sreća, optimizam i druge pozitivne osobine mogu naučiti ako ih znamo potaknuti u sebi i drugima.

Pozitivna psihologija, promicanjem i promišljanjem o sreći kao stanju dobrobiti, ističe usku povezanost iskustva sreće s mentalnom snagom i intrinzičnom motiviranošću pojedinca na učenje (Seligman i Csikszentmihalyi, 2000). Učenjem u socijalnom kontekstu moguće je objasniti dublje iskustvo sreće kao kapitala i pokretača u rješavaju problemskih situacija i smislene suradnje (Babu, 2020). Ustanove odgoja i obrazovanja, poglavito ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (dalje RPOO), optimalna su mjesta za poticanje pozitivnog mišljenja i djelovanja iskustvima sreće. Bognar i Simel (2013) ističu kako su usmjerenost na pozitivne djetetove sposobnosti i pozitivne emocije ključna poveznica između pozitivne psihologije i pozitivne pedagogije. Opravdano je zato promicati pozitivnu pedagogiju i uključiti je u odgojno-obrazovni kurikulum RPOO.

Djeca, odgojitelji, roditelji, ravnatelji i ostalo osoblje živeći u ustanovi RPOO-a međusobno kreiraju specifičnu kulturu. Glavna komponenta pozitivnog ozračja, te posljedično interesa i uspjeha za provođenje kurikuluma pozitivne pedagogije, naslanja se primarno na pozitivnost uvjerenja i stavova odgojitelja te njihovih osobina kao što su ljubaznost, entuzijazam, humor i kreativnost (Lee, H. i Lee, J., 2014).

Nedostatak osjećaja sreće, nade i generalno pozitivnih iskustava, tvrde Salavera i suradnici (2017), odražava se na rast i razvoj osobnosti djece, na njihovu inteligenciju, kognitivne vještine, kreativnost, obrazovna postignuća i otpornost. UNESCO-ova (2024) globalna inicijativa „Happy Schools“ zagovara transformativnu reformu obrazovanja i promjenu paradigme kako bi se sreća kao pozitivna emocija koja generira pozitivno razmišljanje stavila u središte obrazovne politike, ali i prakse. Pojedina istraživanja ističu mogućnost učenja pozitivnog razmišljanja, sagledavanja životnih

situacija iz različitih perspektiva i kreiranja obrazaca ponašanja za lakše suočavanje s negativnim pojavama i emocijama (Schweizer i sur., 2020).

U RPOO-u, jedan od takvih programa za razvoj otpornosti je i „RESCUR na valovima" korišten u izradi „KIPPO modela kvalitetnog inkluzivnog preventivnog pedagoškog osnaživanja djece u riziku od socijalne isključenosti" (Visković i sur., 2024). RESCUR je kurikulum za razvoj otpornosti djece predškolske i školske dobi kojim se promovira akademsko, emocionalno i socijalno učenje djece. Osim razvoja vještina komunikacije, socioemocionalnog učenja te poboljšanja motivacije za obrazovnim postignućima ovaj program nastoji poticati pozitivno razmišljanje i prosocijalno ponašanje kako bi se osigurala dobrobit djece i stvorili temelji za razvoj otpornosti.

KORACI I TEME RESCUR KURIKULA ZA OTPORNOST

Ovaj kurikulum za razvoj psihološke otpornosti djece predškolske dobi praćen je kroz Mapu projekta (Fotografija 1.) te se pokazao kao izvrstan alat za jačanje samopouzdanja i stvaranja pozitivne slike o sebi u vrtićkom okruženju mješovite grupe djece (3 – 6 godina). Glavni likovi vjeverac Sherlock i ježica Zelda živjeli su u šumi kraj velikog stabla. Njihovi likovi oživjeli su kroz štapne lutke, izrađene od strane djece. Uz njih su djeca izradila i druge šumske prijatelje.

Aktivnosti su se odvijale prema cjelinama/temama te su pratile razvojne stupnjeve djece od vještina nižeg reda prema vještinama višeg reda. Svaka cjelina/aktivnost započinjala je trenutcima opuštanja, odnosno vježbama pažnje vođenom fantazijom kako bi se djeca oslobodila napetosti i pripremila za novo iskustvo. Lutke su bile smještene kraj velikog stabla koje su djeca i odgojiteljice izradili i postavili kao kulisu u središnjem dijelu sobe dnevnog boravka te su djeci bile stalno dostupne (Fotografija 2.).

U odgojno-obrazovnoj grupi provedene su cjeline s određenim temama i aktivnostima: *Razvoj komunikacijskih vještina* (*Poslušaj moju priču, Drugačiji od drugih*); *Razvoj pozitivnog mišljenja* (*Što me usrećuje?, Što je nabolje u mojoj obitelji?, Svi imamo dobre strane, Ja sam zvijezda, Što je dobro u vrtiću?, Teška vremena ne traju zauvijek, Uključivanje humora i zaigranosti u svakodnevnu rutinu)*; *uspostavljanje i održavanje zdravih odnosa* (*Odgovorno ponašanje*); *Asertivno rješavanje sukoba* (*Kako se zauzeti za sebe, reći ne*); *Razvoj samoodređenja* (*Što volim raditi, u čemu sam dobra/dobar?, Vjerujem u sebe*); *Izgradnja osobne snage (Poznavati sebe da bih imao/-la pozitivan pojam o sebi, Lijepe stvari koje su djeca rekla o meni*).

Fotografija 1. *Mapa projekta*

Fotografija 2. *Djeca kraj velikog stabla u igri s lutkama*

U ovom radu prikazat će se implementacija cjeline *Razvoj pozitivnog mišljenja: mišljenje i pozitivne emocije* kroz četiri aktivnosti, i to: *Pozitivno i negativno mišljenje; Sreća kao osnovna emocija; Nada osnažuje i budi optimistična ponašanja; Humor: osjećamo se bolje kad se smijemo.* Na kraju će se dati uvid u uočene promjene nakon provedenih aktivnosti kurikuluma.

Huang i suradnici (2020) tvrde da je djecu lako motivirati kako bi mislila pozitivno, što predstavlja željeni ishod pozitivne psihologije i temelj teorije nade u nepovoljnim uvjetima odrastanja. Razvoj pozitivnog mišljenja pozitivno korelira s razvojem otpornosti (Chansky, 2020). Djecu se poučava razlikovati pozitivni od negativnog pogleda na isti događaj, prihvaćanje pojavnosti negativnih emocija, obradu istih na društveno prihvatljiv način i promjenu negativnih ishoda. Poticanje pozitivnog razmišljanja i pozitivne afirmacije izgrađuju se i proširuju putem iskustava, odnosno razvojem vještina koja uključuju fleksibilan i konstruktivan način rješavanja problemskih situacija, što je razlog zašto su ovakvi kurikulumi otpornosti temelj pozitivne pedagogije te predstavljaju vrijedan alat u odgojno-obrazovnoj praksi RPOO-a.

METODOLOGIJA

Akcijsko istraživanje provodi se kako bi se implementirao novi pedagoški element u praksi, postigla promjena, djelovalo na dio pedagoškog procesa koji bi se želio unaprijediti, uočio i dokumentirao tijek, evaluirao proces i prikupile informacije o provedbi (Cohen, Manion i Morisson, 2007). U ovom radu, iako po naravi pripada kvalitativnom akcijskom istraživanju, naglasak je stavljen na sam proces implementacije jedne teme s više aktivnosti unutar RESCUR kurikuluma te refleksiju na autentične reakcije djece. S obzirom na to da faze klasičnog akcijskog istraživanja nisu praćene, etnografski se pristupilo temi „Razvoj pozitivnog mišljenja: mišljenje i pozitivne emocije" uz pomoć vjernih iskaza djece u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (Ajduković i Keresteš, 2020).

POZITIVNO I NEGATIVNO MIŠLJENJE

Djeca su kroz ovu aktivnost razmišljala o neugodnim mislima koje ih čine nesretnima te su dobila priliku imenovati ih i spoznati da se mogu sagledati na drugačiji način. Uz pomoć priče *Sunčeva planina* u kojoj Sherlock nakon nekoliko pokušaja ipak uspijeva promijeniti svoj pogled na izazov koji mu predstavlja penjanje na vrh planine, djecu se poticalo na isto promišljanje. Ne odustajući, s vjerom u pozitivan ishod, Sherlock se penje na vrh, a djeca zaključuju da je dobro biti pozitivan. Likovi Gospodin Vedri i Gospodin Tmurni (Fotografija 3.) podsjetnik su djeci kako je potrebno razlikovati vedri i tmurni pogled na svijet te kako je to ponašati se kao gospodin Vedri kad naiđu na poteškoće. Djeca su u aktivnosti potaknuta mijenjati maske/lica Gospodina Tmurnog i Gospodina Vedrog ovisno o pročitanom pretpostavljenom događaju.

Fotografija 3. *Ilustriranje Gospodina Vedrog i Gospodina Tmurnog*

Fotografija 4. *Radni listić – „Što je najbolje u mojoj obitelji“*

Na postavljeno pitanje: „Kada morate napraviti nešto što vam je teško, što si tada govorite? Gledate li na to s vedre strane ili vam je sve tmurno?“, djeca odgovaraju:

„Pa napravim to…., ali ako mi je jako teško, onda kažem mami.“ – dječak I. (KD 65)

„Meni ništa nije teško. Volim i pomoći prijateljici… i tko me pita, ja sam predškolac!“ – djevojčica I. (KD 77)

„Nikad mi se nije desilo da mi je bilo jako teško.“ – dječak M. (KD 66)

„Ah, ja bih se prestao penjat kad je teško. I ne bi mi bilo krivo… Eto tako.“ – dječak M. (KD 70)

Na pozitivno i negativno razmišljanje utječu i pedagoški aspekti faktora obiteljskog funkcioniranja, odnosno uvjeti u kojima dijete odrasta (Visković, 2018). Iz navedenog razloga, kroz ovu aktivnost, djeci se postavilo pitanje: „*Što je* to najbolje u njihovoj obitelji?“. Djeca su listić (Fotografija 4.) nosila kući te s roditeljima radila na njemu. Također su verbalizirala svoja promišljanja i doživljaje:

„Ja najviše volim kad idemo vanka.“ – dječak L. (KD 66)

„Najviše volimo kad idemo svi zajedno s brodom na more.“ – roditelji dječaka L.

„Volim kad se ja i tata igramo kockicama.” – dječak Š. (KD 64)

„Najviše volim kad se na igralištu igramo sa balunom.“ – roditelj dječaka Š.

„Najviše volim kada smo svi skupa. I volim svoju obitelj.” – djevojčica C. (KD 77)

„Volim kad vikendom svi skupa ležimo, gledamo televiziju i družimo se.“ – roditelj djevojčice C.

SREĆA KAO OSNOVNA EMOCIJA

Djeca su razmišljala o osjećajima koji proizlaze iz pozitivnog razmišljanja. Uz pomoć priče *Natjecanje u šumi*, vjeverac Sherlock suočio se s vlastitim porazom jer nije mogao ispuniti zadatak i bio je tužan. Njegova prijateljica Zelda podsjetila ga je da ne mora svatko biti dobar u svemu te da je on dobar u penjanju na planinu i mnogim drugim stvarima. Sherlock se odmah nakon razgovora osjećao puno bolje, a znao je i da ima podršku svoje prijateljice. Osjećaj tuge zamijenio je osjećaj sreće razumijevajući kako uvijek ima vremena za postizanje raznih ciljeva u životu i spoznajom kako je svatko dobar u nečemu. Sherlock je uvidio kako pozitivno razmišljanje pomaže da se osjećamo bolje. Ryff (1989; prema Babu, 2020) definirala je šest različitih dimenzija osjećaja dobrobiti pojedinca, i to: samoprihvaćanje, pozitivni odnosi s drugima, autonomija, prihvaćanost u okruženju,

osjećaj svrhovitosti u životu i iskustvo osobnog rasta i sreće. Resursi temeljeni na ovim dimenzijama koreliraju s osjećajem osobnih kvaliteta i postignuća te su jedan od pokretača pozitivnog razmišljanja i razvoja pozitivne slike o sebi. *Ja sam zvijezda* aktivnost je koja je proistekla iz ove cjeline. Fotografija 5. prikazuje crtež dječaka M. (KD 66) koji je ponosan i sretan jer zna mnogo o morskim psima.

Fotografija 5. *Aktivnost „Ja sam zvijezda“*

Fotografija 6. *„Osjećaj sreće je posjet teti i zeki.“ – dječak L. (5,5 godina)*

Nakon ispričane priče *Natjecanje u šumi* djeca su se poticala verbalizirati vlastite osjećaje nakon doživljavanja neuspjeha ili poraza u određenim aktivnostima, ali i kako mogu poticati razvoj pozitivnih osjećaja. Na pitanje: „Kako se mogu osjećati pozitivno kad dožive poraz?“, djeca odgovaraju:

„Samo to zaboraviš i pokušaš opet dok ne uspiješ.“ – dječak M. (KD 68)

„Ne znam… možda da zamolim prijatelje da se opet igramo (misli na nogomet). Ako su mi dobri prijatelji, onda hoće, pa ću popravit rezultat.“ – dječak I. (KD 74)

„Pa lijepo… to je normalno, ne može se uvijek pobjeđivati,.. mene to nije briga… jedino mi smeta kad mi je nešto važno, ali onda to ne pokažem.“ – djevojčica H. (KD 77)

Osjećaj sreće djeca vežu, osim za vlastita postignuća/poraze, i za prijateljstvo i obiteljske odnose (Fotografija 6.), odnosno podršku koja se pri tom pruža od značajnih drugih osoba (Jordan i Rees, 2020). U istraživanju Jordana i Reesa (2020) na velikom uzorku djece u Ujedinjenom Kraljevstvu djeca su povezala osjećaj dobrobiti sa srećom i pozitivnim podržavajućim odnosima sa svojom okolinom. Tidman (2021) povezuje pozitivne emocije s igrom i razigranošću koja iščezava u osnovnoškolskim okruženjima, dok se u predškolskim ustanovama nedovoljno potiče, a razvoj pozitivnog mišljenja sporadično i selektivno koristi. Autorica ističe kako su djeca biološki naklonjena pozitivnim emocijama te bi ih u tome trebalo što više podržati.

Razgovor odgojiteljice i dječaka M. (KD 72) o sreći:

Odgojiteljica: „Koja ti je najdraža emocija?“

Dječak: „Pa volim biti sretan.“

Odgojiteljica: „Hoćeš li mi to objasniti… zašto?“

Dječak: „Pa ugodno je biti sretan… jako puno je to biti ugodno… puno je ugodno čak toliko da neki ljudi misle da ljutnja ne valja, da ne valjaju tuga i strah, ali to zapravo valja, ali je neugodno, pa svi misle da to ne valja.“

Odgojiteljica: „ A je l’ dijeliš sreću nekad?“

Dječak: „Pa volim i dijelit sreću s nekim, to je bolje od sreće!“

Odgojiteljica: „Aha, a s kime je rado dijeliš?“

Dječak: „Pa kad se igram s prijateljima vanka, u vrtiću…“

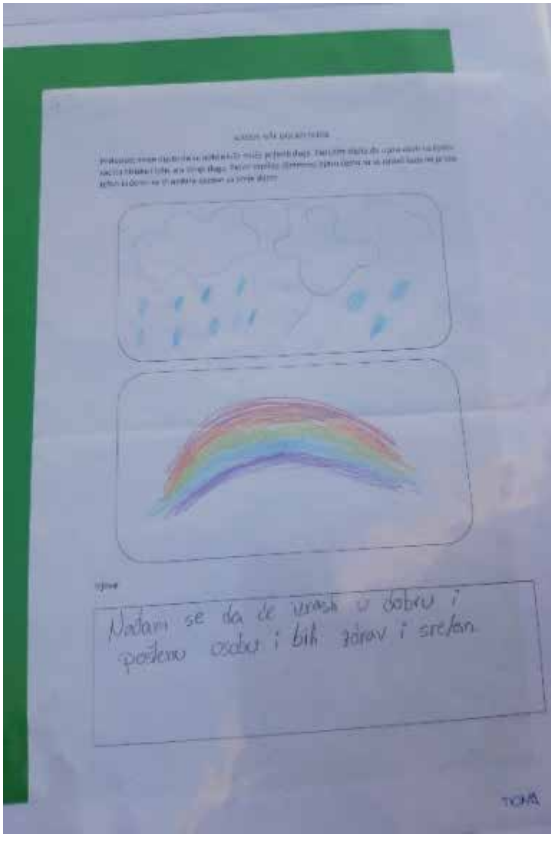
Odgojiteljica: „Što se događa onda?“

Dječak: „Onda sretan pretvori tužnoga u sretnoga.“

NADA OSNAŽUJE I BUDI OPTIMISTIČNA PONAŠANJA

Djeca su kroz ovu aktivnost bila potaknuta uočiti kako teška razdoblja ne traju vječno, osvijestiti kako teška razdoblja u životu prolaze te kako nakon njih dolaze bolja vremena. Također, ova aktivnost poticala je kod djece promišljanje o tome što mogu učiniti kako bi se lakše nosila s teškim

životnim razdobljima. Slušajući priču *Duga*, djeca su mogla prepoznati različite emocije. Ježica Zelda preživjela je gubitak svojeg doma uslijed požara i jake kiše, no Sherlock joj je bio podrška, dajući joj nadu kako poslije kiše dolazi sunce i duga. Zelda je željela vjerovati kako će sve biti dobro te nije odustajala. Sherlock i Zelda sagradili su kuću u novom dijelu šume i započeli novi život. Nada i odlučnost prevladali su strah od prijetnji i nepoznatog. Snyder (2002) je definirao nadu kao projekciju sposobnosti pojedinca da izgradi vlastite puteve do željenih ciljeva dok se istodobno samomotivira stvarati i koristiti te iste puteve.

Fotografija 7. *Duga kao simbol nade u pozitivan ishod*

Teorija nade povezuje se s teorijom naučenog optimizma, samoučinkovitošću i samopoštovanjem pojedinca. Zelda je pronašla nadu u sebi, ali i snagu u podršci svog prijatelja. Djeca su ispunjavala listić crtajući kišu i dugu kao simbole životnih nedaća, ali i nade u pozitivne ishode (Fotografija 7.).

Djeca su upitana: „Je li se netko ikada osjećao kao Zelda? Jeste li se nadali da će stvari biti bolje nakon nekoga vremena?". Odgovori djece:

„Ja sam se nadao ljepšim stvarima i o tome razmišljao." – dječak I. (KD 78)

„Ja sam tužan kada je moj tata na brodu, jedva čekam da dođe kući. I kad dođe, onda sam sretan." – dječak R. (KD 54)

„Kada sam ja bio bolestan, razmišljao sam o prijateljima i igračkama u vrtiću. Želio sam da vidim prijatelje. Kad sam ozdravija, to mi se i ostvarilo." – dječak Š. (KD 64)

Istraživanje Huang i suradnika (2020) pokazalo je kako primjerice slikovnice koje sadrže elemente teorije nade i dio su kurikula za razvoj otpornosti pozitivno koreliraju sa stvarnim iskustvima i razvojem djece predškolske dobi. Kroz pripovijedanje i raspravu o sadržaju priče, djeca su mogla izraziti ideje na temelju vlastitih iskustava, postaviti određene ciljeve i osmisliti načine za rješavanje problemskih situacija kako bi postigla ciljeve.

HUMOR: OSJEĆAMO SE BOLJE KAD SE SMIJEMO

Djeca su kroz ovu aktivnost bila potaknuta promišljati kako sagledavanje smiješne strane nečega može pomoći kako bismo se osjećali bolje, navesti što mogu učiniti kako bi sami sebe nasmijali, opisati što ih to nasmijava, itd. Slušajući priču Zelda ima loš dan, djeca su mogla uvidjeti kako se ponekad stvari koje su naizgled ozbiljan problem mogu preokrenuti u smiješne, samo ako ih znaju prepoznati kao takve. Zeldi je u priči sve pošlo po krivu od samog buđenja, no na pola puta ljutnje, odlučila se nasmijati ne tako važnim stvarima i samoj sebi. Mc Ghee (2019) tvrdi kako je važnost humora, koji predstavlja jedinstven oblik mentalne interakcije pojedinca s društvom te je biološko nasljeđe svakog djeteta, u obrazovanju djece zanemaren. Humor kao jedan od elemenata ljudske evolucije polazište je pozitivnih emocija koji doprinosi lakšem učenju i primjeni naučenog. Emocije koje se javljaju humorističnim ponašanjem i izričajem privlačne su te djeci bliže. Tijekom ove aktivnosti djecu se poticalo na slaganje smiješnih lica (Fotografija 8.) od starih novina i časopisa. Time se poticala atmosfera za razvoj pozitivnog razmišljanja i djelovanja.

Fotografija 8. *Smiješno lice, zajednički rad djece*

UOČENE PROMJENE NAKON PROVEDENIH AKTIVNOSTI

Djeca su se nastavila igrati štapnim lutkama Sherlocka i Zelde, vraćajući se na proživljene emocije potaknute provođenjem ovog kurikula. Maštala su daljnje zgode i nezgode ovih likova kroz dramatizacije. Verbalizacija njihovih emocija ušla je u svakodnevne aktivnosti, osjećaj grupne kohezije djece te je suradljivije ponašanje djece potaknulo pozitivno ozračje. Iako je sreća subjektivne naravi, ona je i kolektivni proces dobiven toplim i podržavajućim odnosima suradnje i zajedničkih uspjeha što „obrazovanje kao mjesto i proces čini holističkim i višedimenzionalnim putem do sreće koja mijenja svijet“ (Babu, 2020, str. 208). Fotografija 9. pokazuje dječji projekt *Napiši mi priču* nekoliko mjeseci nakon završetka RESCUR kurikularnih aktivnosti. U priči, glavni likovi Zelda i Sherlock spašavaju Uskršnjeg zeku i sretno zajedno slave Uskrs.

Fotografija 9. *Zelda i Sherlock slave Uskrs*

ZAKLJUČAK

Razvoj pozitivnoga mišljenja i socioemocionalnih kompetencija u okviru kurikula RPOO-a predstavlja vrijedan resurs za uspješno rješavanje problemskih situacija i suočavanja s životnim izazovima. Istodobno, kako bi djeca promicala održivi razvoj, potrebno ih je u ranom djetinjstvu potaknuti na razumijevanje i preradu emocija kako bi izazove mogli pretvarati u prilike za rast i razvoj. Pristupom pozitivne pedagogije te poticanjem temeljnih emocijama poput sreće, nade i humora, djeca dobivaju priliku steći i razviti sposobnost razmišljati na optimističan način, sagledati neugodne misli te ih svladati kao izazove svojim pozitivnim stavom. Učenjem o pozitivnim emocijama djeci se omogućava razvoj pozitivne slike o sebi, samokontrola, samoučinkovitost, stjecanje autonomije i razvoj agentnosti.

Brojni nalazi globalnih istraživanja pokazuju da je učenje socijalni i emocionalni proces i da su načela pozitivne psihologije, pozitivne pedagogije, pedagogije sreće te razvoj otpornosti kod djece moguće rješenje za održivost obrazovnih sustava. Kurikulum za razvoj pozitivnog mišljenja i djelovanja zahtjeva, osim profesionalnog usavršavanja odgajatelja, i aktivne roditelje/skrbnike unutar RPOO-a. Razvoj novih ideja, suvremenih pristupa koji uključuju kurikulume za otpornost razvojem socioemocionalnih vještina djece čini se imperativom u današnjem svijetu. Nažalost, većina zemalja daleko je od obvezne provedbe razvoja socioemocionalnih kurikuluma u predškolskim i školskim ustanovama. UNESCO (2024) promovira program „Sretne škole", pedagogiju sreće koja se nalazi u temeljima pozitivne psihologije i pedagogije, stavljajući naglasak na promjenu paradigme da su sretna djeca ujedno i uspješna djeca. Pedagogija sreće znači stvaranje opuštenijeg, optimističnijeg, pozitivnijeg i produktivnijeg okruženja, što u stvarnosti mnogih obrazovnih okruženja ne postoji (Puiu, 2021). Ista autorica tvrdi kako se pojačao stres i akademsko natjecanje već od RPOO-a. Potrebna je cjelovitija i usmjerenija aktivnost odgojno-obrazovnih stručnjaka kako bi se ukazalo na nužnost i vrijednost ovakvih kurikuluma koji kod djece potiču razvoj pozitivnih, afirmativnim, empatičnih i optimističnih emocija koji će potaknuti razvoj otpornosti i humanistički pogled na svijet. Dobrobiti ovakvih i sličnih kurikuluma mogu biti dugoročne za djecu predškolske dobi.

LITERATURA

Achor, S. (2011). *The happiness advantage: The seven principles of positive psychology that fuel success and performance at work*. New York: Random House.

Ajduković, M. i Keresteš, G. (2020). *Etički kodeks istraživanja s djecom.* https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Eti%C4%8Dki%20kodeks%20istra%C5%BEivanja%20s%20djecom%20-%20integrirani%20tekst%20s%20prilozima.pdf

Babu, M. S. (2020). Implications of practicing pedagogy of happiness in schools and curriculum. *Horizons of Holistic Education*, *7*(4), 207-220.

Bognar, B. i Simel, S. (2013). Philosophical Backgrounds of Positive Pedagogy. *Metodički ogledi, 20*(1), 137-168. https://hrcak.srce.hr/109523

Chansky, T. E. (2020). *Freeing your child from negative thinking*. Hachette UK.

Cohen, L., Manion, L. i Morisson, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju.* Jastrebarsko: Naknada Slap.

Huang, C. H., Cheng, F. L. i Teng, C. Y. (2020). Teaching practices: integrating positive thinking in picture book creation for economically disadvantaged children. *Problems of Education in the 21st Century*, *78*(6 A), 1081-1095. https://doi.org/10.33225/pec/20.78.1081

Jordan, A. i Rees, E. (2020). *Children's views on well-being and what makes a happy life. UK: 2020*. Office for National Statistics. https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/articles/childrensviewsonwellbeingandwhatmakesahappylifeuk2020/2020-10-02

Lee, H. i Lee, J. (2014). Effects of teacher's attachment perceived children to school happiness of children: The mediated effects of learning flow and peer competence. *Youth Facility and Environment,* 12, 81-91.

Mc Ghee, P. (2019). Humor in the ECE classroom: A neglected form of play whose time has come. *Research on young children's humor: Theoretical and practical implications for early childhood education*, 83-106. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15202-4_6

Puiu, A. D. (2021). Introduction to the pedagogy of happiness. *Journal Plus Education*, *28*(1),70-79. https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=978382

Salavera, C., Usán, P., Pérez, S., Chato, A. i Vera, R. (2017). Differences in happiness and coping with stress in secondary education students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, *237*, 1310-1315. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2017.02.215

Schweizer S., Gotlib I. H. i Blakemore S. J. (2020). The role of affective control in emotion regulation during adolescence. *Emotion*, *20*(1), 80-86. https://doi.org/10.1037/emo0000695

Seligman, M. E. P. i Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: an introduction. *American Psychologist*, *55*(1), 5-14.

Scoffham, S. i Barnes, J. (2011). Happiness matters: Towards a pedagogy of happiness and well-being. *Curriculum Journal, 22*(4), 535-548. https://doi.org/10.1080/09585176.2011.627214

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry, 13*(4), 249-275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01

Tidmand, L. (2021). Building positive emotions and playfulness. U: L. M. Kern i M. Wehmeyer (ur.), *The Palgrave Handbook of Positive Education*, (str. 421-441). https://doi.org/10.1007/978-3-030-64537-3

UNESCO (2024). *Why the world needs happy schools: global report on happiness in and for learning*. UNESDOC Digital library. https://doi.org/10.54675/NPEQ5495

Visković, I. (2018). Odgojno-obrazovni aspekti ekonomskog funkcioniranja obitelji. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju,159*(3), 269-290. https://hrcak.srce.hr/file/325939

Visković, I., Bouillet, D. i Višnjić-Jevtić, A. (2024). *Model kvalitetnog inkluzivnog preventivnog pedagoškog osnaživanja djece u riziku socijalne isključenosti: KIPPO*. Zagreb: Alfa.

PEDAGOŠKA POTPORA MENTALNOM ZDRAVLJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Marko Mandac (6 godina), dječji vrtić "Ljiljan"
odgojiteljice Jasna Radonja i Marija VIdalina

Stručni rad

Rina Bilota, mag. rehab. educ.
bilotarina@gmail.com
Endži Vrdoljak Skelin, mag. praesc. educ.
endzi.vrdoljak9@gmail.com
Dječji vrtić „Bajka“
Zorkovačka ulica 8, 10000, Zagreb

ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE S POREMEĆAJEM IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA I NJIHOVIH OBITELJI

Sažetak: *Djeca s poremećajem iz autističnog spektra (dalje: PAS) tijekom života suočavaju se s različitim izazovima kao što su poteškoće u socijalnoj komunikaciji, interakciji i emocionalnoj regulaciji. Jedan od izazova djece s PAS-om jesu i mentalni poremećaji. U populaciji djece s PAS-om učestalost mentalnih poremećaja značajno je viša nego u općoj populaciji. Anksioznost, depresija, poremećaj pažnje i hiperaktivnosti (ADHD) te opsesivno-kompulzivni poremećaj neki su od najčešćih mentalnih poremećaja koji se pojavljuju. Poremećaj pažnje i hiperaktivnosti te opsesivno-kompulzivni poremećaj često se javljaju, no i preklapaju sa simptomima samog PAS-a, što dodatno može otežati dijagnostiku i samo liječenje. Učestale senzorne teškoće mogu otežati emocionalnu regulaciju i pojačati osjećaj izoliranosti. Obitelj djece s PAS-om suočava se s visokim razinama stresa iz raznih razloga. Neki od najučestalijih specifične su potrebe djece, nedostatak adekvatnih usluga te izostanak podrške roditeljima. Roditelji koji uspješno upravljaju izazovima često mogu vidjeti poboljšanje u kvaliteti života djece pa i same obitelji. Razvijanje otpornosti kod roditelja, pružanje socijalne podrške i izgradnja pozitivne percepcije roditeljstva ključni su za smanjenje stresa i poboljšanje obiteljske dinamike. Naš rad u posebnom poludnevnom programu za djecu predškolskog uzrasta s poremećajem iz spektra autizma uključuje individualizirani pristup djetetu i njegovoj obitelji. Program pruža podršku djeci da što uspješnije sudjeluju u socijalnim interakcijama i da bolje prepoznaju socijalne situacije. Roditeljima pružamo podršku kroz individualne konzultacije te ih upoznajemo sa strategijama za nošenje sa svakodnevnim izazovima i njihovo svladavanje s ciljem poboljšanja kvalitete života djece i njihovih obitelji.*

Ključne riječi: *anksioznost, emocionalna regulacija, otpornost, podrška, stres.*

UVOD

Pojedinci s poremećajem iz autističnog spektra (dalje: PAS) kroz život se suočavaju s čestim poteškoćama. Poremećaj autističnog spektra neurorazvojni je poremećaj karakteriziran atipičnostima u socijalnoj komunikaciji i interakciji te repetitivnim ponašanjima (American Psychiatric Association,

2013). Osim izazova u socijalnoj interakciji i komunikaciji koje su jedni su od glavnih dijagnostičkih kriterija, pojedinci s PAS-om suočavaju se s problemima u emocionalnoj regulaciji koji mogu dovesti do visoke razine anksioznosti, depresije i stresa (Matson i Williams, 2013). Istraživanja pokazuju da je prevalencija razvoja mentalnih poremećaja kod djece s PAS-om iznimno visoka. Oko 70% djece s PAS-om ima najmanje jedan komorbidni mentalni poremećaj, dok gotovo 40% ima dva ili više poremećaja (Simonoff i sur., 2008). Problemi mentalnog zdravlja proširuju se na obitelj, a posebno na roditelje koji i sami često osjećaju visok nivo stresa, anksioznosti te imaju osjećaj izoliranosti (Davis i Carter, 2008). Zaštita mentalnog zdravlja pojedinaca s PAS-om i njihovih obitelji počinje još u najranijoj dobi. Mentalno zdravlje djece s PAS-om i njihovih obitelji jedan je od važnih aspekata života obitelji. U ovom radu nudimo pregled najprevalentnijih mentalnih poremećaja djece s PAS-om i izazove s kojima se suočavaju njihove obitelji te strategije koje mogu pomoći u uspješnom nošenju s izazovima mentalnog zdravlja. Prikazat ćemo na koji način u svojemu radu pružamo podršku djeci s PAS-om i njihovim obiteljima.

DJECA S POREMEĆAJEM IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA I MENTALNO ZDRAVLJE

Na kvalitetu života i svakodnevno funkcioniranje djece s PAS-om utječu i mentalni poremećaji koji su česti komorbiditet kod pojedinaca s PAS-om. Teškoće u razumijevanju socijalnih situacija često dovode do frustracija i osjećaja izoliranosti u socijalnom okruženju. Prema provedenim istraživanjima, djeca s PAS-om podložna su većim stopama mentalnih poremećaja u usporedbi s njihovim vršnjacima koji nemaju PAS. Poremećaji koji se najčešće pojavljuju kod djece s PAS-om jesu anksioznost, depresija, poremećaj pažnje s hiperaktivnošću (ADHD) i opsesivno-kompulzivni poremećaj (OKP). Otežano se dijagnosticiraju i liječe jer se njihovi simptomi često preklapaju (White i sur., 2009).

Rezultati istraživanja Whitea i suradnika (2009) pokazuju da 40 – 50% djece s PAS-om ima simptome anksioznosti, što uključuje i socijalnu anksioznost, opću anksioznost i opsesivno-kompulzivne simptome. U općoj populaciji anksiozni se poremećaji pojavljuju u oko 10 – 20% slučajeva (van Steensel i sur., 2011). Anksioznost se može manifestirati na razne načine pa tako se može pojaviti strah od promjena rutine, teškoće u novim situacijama i intenzivne reakcije na senzorne podražaje (Kreiser i White, 2014).

Istraživanja pokazuju da je prevalencija depresije kod djece i adolescenata s PAS-om znatno viša nego kod vršnjaka koji nemaju ovaj poremećaj. Tako 10 – 50% djece s PAS-om razvija kliničku depresiju dok u općoj populaciji ta brojka iznosi 2 – 8% (Magnuson i Constantino, 2018). Visoka

stopa depresije kod djece s PAS-om može se pripisati kombinaciji bioloških i psihosocijalnih faktora. Djeca koja imaju više kognitivne sposobnosti svjesnija su svojih socijalnih teškoća te su posebno sklona razvoju depresivnih simptoma (Sterling i sur., 2020).

Poremećaj pažnje i hiperaktivnosti (ADHD) i PAS nekad su se smatrali isključivim dijagnozama, no u praksi sve je više dokaza da se javljaju zajedno. Tako istraživanja pokazuju da između 30% i 50% djece s PAS-om ispunjava dijagnostičke kriterije za ADHD (Leitner, 2014). Zajednička pojava ovih poremećaja može dodatno otežati oba poremećaja te njihovo dijagnosticiranje i liječenje. Simptomi ADHD-a mogu pogoršati socijalne i komunikacijske teškoće koje su karakteristične za PAS i dovesti do izraženijih problema s pažnjom, hiperaktivnošću i emocionalnom regulacijom u usporedbi s djecom koja imaju samo jedan od ovih dvaju poremećaja (Yerys i sur., 2009).

Opsesivno-kompulzivni poremećaj kod djece s PAS-om pojavljuje se češće nego u općoj populaciji. Istraživanja pokazuju da između 17% i 37% djece s PAS-om pokazuje simptome opsesivno-kompulzivnog poremećaja. U općoj populaciji taj postotak iznosi 1 – 2% (Ivarsson i sur., 2018). Visok postotak koji istraživanja pokazuju može biti povezan s ponavljajućim ponašanjima koja karakteriziraju oba poremećaja (Zandt i sur., 2009). Ponašanja karakteristična za PAS, poput potrebe za rutinama, mogu izgledati kao kompulzivna ponašanja. Dok su opsesije i kompulzije u OKP-u obično praćene anksioznošću ili strahom od negativnih posljedica, ponašanja kod PAS-a često su motivirana potrebom za strukturom ili senzornim unosima (Russell i sur., 2005).

Senzorne teškoće jedan su od faktora koji može dodatno otežati emocionalno stanje djece s PAS-om. Pojačana ili smanjena osjetljivost na neke podražaje česta su pojava pojedinaca s PAS-om te mogu dovesti do preplavljenosti senzornim informacijama i izazvati anksioznost, frustraciju i stres (Leekam i sur., 2007). Teškoće senzorne integracije mogu otežavati sudjelovanje u svakodnevnim aktivnostima kao što su zajedničke aktivnosti unutar odgojno-obrazovne skupine, igra s vršnjacima, obiteljske aktivnosti i slično, što dodatno može pojačati osjećaj izoliranosti i dovesti do emocionalne disregulacije.

MENTALNO ZDRAVLJE OBITELJI DJETETA S POREMEĆAJEM IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA

Obitelji koje imaju dijete s dijagnozom poremećaja iz autističnog spektra često se suočavaju sa stresom. Stres dolazi ne samo iz obiteljskih odnosa, već i iz vanjskih izvora, kao što su nedostatak adekvatnih lokalnih usluga, manjak posebnih obrazovnih programa i ograničena stručnost djelatnika u zdravstvenom i socijalnom sustavu vezano za autizam (Sviberg, 2002).

Roditelji djece s razvojnim teškoćama pokazuju veće razine stresa u odnosu na roditelje djece tipičnog razvoja. Ovi roditelji često prolaze kroz teške situacije zbog specifičnih potreba svoje djece, koje mogu biti psihološke ili fizičke prirode. Djeca čiji roditelji uspješno savladavaju ove izazove obično imaju bolju kvalitetu života u usporedbi s onima čiji roditelji imaju poteškoća s prilagodbom. Kvaliteta života djece velikim dijelom ovisi o obiteljskoj podršci, zdravlju i osjećaju zadovoljstva. Kada roditelji uspješno upravljaju izazovima, to može pozitivno utjecati na životnu kvalitetu njihove djece (Widyawati i sur., 2022).

Suzuki i suradnici (2013) definiraju otpornost kod roditelja djece s razvojnim teškoćama kao sposobnost prilagodbe izazovima s kojima se suočavaju u ponašanju svoje djece, a koji uključuju i unutarnje i vanjske čimbenike, kao što su pozitivne perspektive, vještine suočavanja, učinkovitost i društvena podrška. Istraživanja Widyawati i suradnika (2022) pokazala su da se roditeljska otpornost može podijeliti u tri povezana aspekta. Prvi aspekt odnosi se na roditeljsko razumijevanje djetetovih osobina što se tiče načina na koji roditelji tumače djetetovo ponašanje. Roditelji koji bolje razumiju ponašanje svoga djeteta imaju veći osjećaj kontrole, što može smanjiti roditeljski stres. Drugi aspekt odnosi se na percipiranu socijalnu podršku roditelja. Više razine percipirane podrške povezane su s boljim emocionalnim stanjem i optimizmom kod roditelja, dok manjak podrške može dovesti do depresije i anksioznosti. Treći aspekt otpornosti roditelja jest pozitivna percepcija roditeljstva, definirana kao zadovoljstvo i sreća u roditeljskoj ulozi. Pozitivna percepcija djeteta kod majki povezana je s korištenjem pozitivnih strategija suočavanja u stresnim situacijama.

Kako bi se roditeljima pružila što bolja podrška, stručnjaci ne smiju naglašavati nedostatke roditeljstva, već na roditelje trebaju gledati kao na aktivne sudionike i biti usmjereni na osnaživanje njihovih kompetencija. Kako bi razvili otpornost kod roditelja, potrebno je staviti naglasak na jake strane, a na taj će način i lakše doći do iskrene komunikacije koja je iznimno bitna za dobru suradnju. Bitno je roditeljima pružiti savjete, podršku, povratne informacije i što više informacija o djetetu kako bi njihovo roditeljstvo moglo biti što ispunjenije te kako bi imali što pozitivniji odnos prema djetetu i njegovim sposobnostima (Tomaš, 2020).

Za roditelje djece s razvojnim teškoćama, socijalna podrška iznimno je bitan faktor nošenja sa stresom, a ona uključuje podršku obitelji, prijatelja i profesionalaca. Institucije koje omogućuju uključivanje djece s teškoćama osiguravaju roditeljima mogućnost odlaska na posao te osjećaj sigurnosti jer im je dijete zbrinuto, a sve navedeno roditeljima umanjuje osjećaj straha od neuspjeha. Profesionalci bi trebali biti usmjereni na davanje jasnih i korisnih informacija, odgovarati na roditeljska pitanja i nedoumice te poticati razvoj njihova samopouzdanja u nošenju s izazovima

roditeljstva. Roditelji djece s teškoćama često se osjećaju stigmatizirano i izolirano te je uloga socijalne okoline da im osigura uključivanje i ravnopravan položaj u zajednici (Tomaš, 2020).

PODRŠKA DJECI S PAS-OM I NJIHOVIM OBITELJIMA TIJEKOM POHAĐANJA POSEBNOG POLUDNEVNOG PROGRAMA ZA DJECU PREDŠKOLSKOG UZRASTA S POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA U DOBI OD TRI GODINE DO POLASKA U ŠKOLU

U sklopu posebnog poludnevnog programa za djecu predškolskog uzrasta s poremećajem iz spektra autizma, djeci i roditeljima podršku pružaju edukacijski rehabilitator i odgojitelj. Djeca su u programu jednu do najdulje dvije godine te je cilj programa usvajanje vještina potrebnih za uspješnu integraciju u redovne odgojne skupine. Način rada u programu prilagođen je potrebama djece te im se pruža individualizirani način podučavanja koji je usmjeren na usvajanje potrebnih vještina. Djeca uz primjerenu podršku stručnjaka imaju mogućnost uvježbavanja stečenih vještina u interakciji s vršnjacima tipičnog razvoja.

Tijekom pohađanja programa najveći naglasak je na djetetu. Za svako dijete u suradnji s roditeljima izrađuje se IOOP (individualizirani odgojno-obrazovni plan) na kojem roditelji i stručnjaci rade zajednički. Jedna od karakteristika PAS-a jesu teškoće u socijalnim interakcijama i komunikaciji. Djeca pokazuju teškoće u razumijevanju socijalnih situacija, vlastitih emocija i iskazivanju vlastitih želja i potreba. Neki od alata koje koristimo u radu kako bismo olakšali djeci jesu vizualna podrška, potpomognuti i alternativni oblici komunikacije te strategije za nošenje sa stresnim situacijama. Tako za svakodnevne situacije i aktivnosti koje se događaju u skupini imamo vizualnu podršku, npr. za sudjelovanje u jutarnjem krugu, dnevni raspored za lakši prelazak iz aktivnosti u aktivnost, za izazovna ponašanja i za emocije koje se javljaju. Djeci tijekom dana nudimo verbalna objašnjenja osjećaja koji se javljaju popraćeni vizualnom podrškom za lakše razumijevanje (primjerice: „Ljut si“ – kada smo ljuti, možemo duboko disati, brojiti do deset, itd.). Djeca na ovakve metode dobro reagiraju te im pomažu u emocionalnoj regulaciji. Također, ono što se kroz praksu pokazalo bitnim jest i osvijestiti djecu da je u redu biti drugačiji i da ne moraju raditi sve što rade njihovi vršnjaci te da ne moraju raditi stvari koje njima nisu ugodne. Primjerice, ne moraju dopustiti nekome da ih zagrli ako se ne osjećaju ugodno, ako im smeta glasno okruženje u kojem se nalaze, mogu se odmaknuti ili tražiti pomoć odrasle osobe. Osvještavanjem djece i davanjem strategija kako sudjelovati u socijalnim situacijama i interakcijama s vršnjacima i odraslima, djeca se osjećaju ugodnije te imaju smanjene razine stresa jer ne moraju sudjelovati u aktivnostima koje im izazivaju nelagodu.

Jedna od posebnosti programa, uz podršku djeci, jest podrška i obiteljima pa tako svaki roditelj jednom tjedno dolazi na individualne konzultacije u pratnji djeteta. Roditeljima se na konzultacijama pruža podrška u radu s djetetom te ih se podučava strategijama koje su im potrebne za što uspješnije savladavanje izazova s kojima se susreću u svakodnevnici. Na konzultacijama s roditeljima dogovaramo ciljeve koji su im prioritetni kako bi što uspješnije mogli savladati svakodnevne izazove (npr. u suradnji s roditeljima izrađujemo planove podrške za određene situacije kao što su odlazak kod frizera, zubara, doktora, kupovina namirnica i slično). Prilikom uključivanja u program neki se roditelji još uvijek suočavaju s dijagnozom i prihvaćanjem iste pa tijekom konzultacija pokušavamo roditeljima pomoći u prihvaćanju dijagnoze. Od prvog dana trudimo se izgraditi odnos u kojem roditelji imaju povjerenje u nas kao stručnjake, naše savjete i metode rada. Njegujemo otvorenu i iskrenu komunikaciju, roditeljima pružamo što više informacija o djetetu te zajedničkim snagama tražimo načine kako pomoći djetetu u svladavanju svakodnevnih izazova.

ZAKLJUČAK

Briga o mentalnom zdravlju djece s poremećajem iz autističnog spektra i njihovih obitelji predstavlja vrlo važan zadatak. Djeca s PAS-om češće se nego djeca tipičnog razvoja suočavaju s višestrukim mentalnim poremećajima koji dodatno otežavaju njihov svakodnevni život, dok obitelji trpe visoke razine stresa zbog izazova u skrbi i nedostatka podrške.

Ključ uspješne podrške leži u individualiziranom pristupu koji uključuje pružanje podrške roditeljima i rad s djecom s ciljem usvajanja vještina koje im olakšavaju nošenje sa stresom. Strategijama koje su navedene moguće je značajno poboljšati kvalitetu života djece s PAS-om i njihovu obiteljsku dinamiku. Kontinuirano unapređenje podrške i načina rada od ključne je važnosti za osiguranje što boljih ishoda za sve uključene.

LITERATURA

American Psychiatric Association (2013). *The diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author

Davis, N. O. i Carter, A. S. (2008). Parenting stress in mothers and fathers of toddlers with autism spectrum disorders: Associations with child characteristics. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 38*(7), https://doi.org/10.1007/s10803-006-0218-7

Ivarsson, T., Melin, K. i Wallin, L. (2018). Prevalence and characteristics of obsessive- compulsive disorder in children with autism spectrum disorder: A population-based study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *48*(4), 1483-1492. https://doi.org/10.1007/s10803-017-3424-5

Kreiser, N. L. i White, S. W. (2014). ASD and anxiety: Across the spectrum. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, *23*(1), 123-141. https://doi.org/10.1016/j.chc.2013.08.002

Leekam, S. R., Nieto, C., Libby, S. J., Wing, L. i Gould, J. (2007). Describing the sensory abnormalities of children and adults with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 37*(5), 894–910.

Leitner, Y. (2014). The co-occurrence of autism and attention deficit hyperactivity disorder in children–what do we know? *Frontiers in Human Neuroscience*, 8, 268. https://doi.org/10.3389/fnhum.2014.00268

Magnuson, K. M. i Constantino, J. N. (2018). Characterization of depression in children with autism spectrum disorders. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, *33*(3), 345-351. https://doi.org/10.1097/DBP.0b013e318245b68e

Matson, J. L. i Williams, L. W. (2013). Depression and mood disorders among persons with autism spectrum disorders. *Research in Developmental Disabilities, 34*(5), 1510–1519. https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.01.003

Russel, A.J., Mataix-Cols, D., Anson, M., i Murphy, D. G. (2005). Obsessions and compulsions in Asperger syndrome and high-functioning autism. *The British Journal of Psychiatry, 186*(6), 525-528. https://doi.org/10.1192/bjp.186.6.525

Simonoff, E., Pickles, A., Charman, T., Chandler, S., Loucas, T. i Baird, G. (2008). Psychiatric disorders in children with autism spectrum disorders: Prevalence, comorbidity, and associated factors in a population-derived sample. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *47*(8), 921-929. https://doi.org/10.1097/CHI.0b013e318179964f

Sivberg, B. (2002). Family system and coping behaviors: A comparison between parents of children with autistic spectrum disorders and parents with non-autistic children. *Autism, 6*(4), 397-409.

Sterling, L., Dawson, G., Estes, A. i Greenson, J. (2020). Characteristics associated with the development of depressive symptoms in adults with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *50*(6), 1510-1520. https://doi.org/10.1007/s10803-019-04298-9

Suzuki, K., Kobayashi, T., Moriyama, K., Kaga, M. i Inagaki, M. (2013). A framework for resilience research in parents of children with developmental disorders. *Asian Journal of Human Services*, *5*(0), 104-111. https://www.jstage.jst.go.jp/article/ajhs/5/0/5_104/_pdf

Tomaš, K. (2020). *Podrška pri suočavanju sa stresom roditeljima djece s teškoćama* (Diplomski rad). Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/ufri%3A732/datastream/PDF/view

van Steensel, F. J. A., Bögels, S. M. i Perrin, S. (2011). Anxiety disorders in children and adolescents with autistic spectrum disorders: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *14*(3), 302-317. https://doi.org/10.1007/s10567-011-0097-0

White, S. W., Oswald, D., Ollendick, T. i Scahill, L. (2009). Anxiety in children and adolescents with autism spectrum disorders. *Clinical Psychology Review, 29*(3), 216–229. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.01.003

Widyawati, Y., Otten, R., Kleemans, T. i Scholte, R. H. J. (2022). Parental resilience and the quality of life of children with developmental disabilities in Indonesia. *International Journal of Disability, Development and Education, 69*(6), 1946-1962.

Yerys, B. E., Wallace, G. L., Sokoloff, J. L., Shook, D., James, J. D. i Kenworthy, L. (2009). Attention deficit/hyperactivity disorder symptoms moderate cognition and behavior in children with autism spectrum disorders. *Autism Research, 2*(6), 322-333. https://doi.org/10.1002/aur.103

Zandt, F., Prior, M. i Kyrios, M. (2009). Repetitive behavior in children with high-functioning autism and obsessive-compulsive disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *39*(4), 371-379. https://doi.org/10.1007/s10803-008-0631-2

Stručni rad

Ines Čatlak, mag. psych.
Dječji vrtić „Osmijeh“
Ul. bana Josipa Jelačića 13 F, Šibenik
ines.psycho@gmail.com

KBT TEHNIKE U RADU SA DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI KROZ PILOT-PROJEKT „IZAZOV“

Sažetak: *Tijekom pedagoške godine 2023./2024. Dječji vrtić „Osmijeh“ osmislio je i verificirao „Kraći preventivni program učenja socioemocionalnih kompetencija za djecu rane i predškolske dobi“. Provedba programa započela je kroz pilot-projekt „Izazov“ koji je trajao četiri tjedna, u koji su bili uključeni svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa (odgojiteljice, stručni tim, djeca u dobi od 3 godine do polaska u školu te roditelji djece iz četiriju mješovitih skupina). Svaki tjedan bio je usmjeren na poticanje razvoja pojedinog područja. Prvi tjedan bio je usmjeren na izgradnju odnosa i empatije, drugi tjedan tjelesnom zdravlju, treći tjedan kreativnosti i igri, a četvrti tjedan samosvijesti i opuštanju. Metode rada bile su primjerene dobi djeteta. Osnovna je metoda i način rada odgoj djece kroz igru i učenje. Planirane aktivnosti bile su u skladu s razvojnom dobi djece i u funkciji poticanja socioemocionalnih kompetencija djeteta, između ostalih i kroz kognitivno-biheviorale tehnike: vježbe imaginacije, vježbe opuštanja, igranje uloga, učenje po modelu i ostale.*

Ključne riječi: *abdominalno disanje, mindfulness u dječjoj dobi, pozitivno potkrepljenje, socioemocionalni razvoj, vođeno zamišljanje.*

UVOD

Prema autorima Takšić i Smojver-Ažić (2016) socioemocionalni razvoj započinje već rođenjem, kada djeca počinju pokazivati svoje osjećaje. U djetetovu životu ključan je za cjelokupni razvoj, a „odnosi se na uspješno prepoznavanje i nošenje s vlastitim i tuđim emocijama u socijalnom kontekstu“ (Vranjican i sur., 2019, str. 320). Moguće je da se razvojem socijalnih i emocionalnih kompetencija smanjuje pojavnost društveno neprihvatljivih ponašanja. Tijekom skoro dva desetljeća istraživanja, projekt „Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning“ (CASEL) izdvojio je pet socioemocionalnih vještina: samosvijest, samoregulacija, društvena svijest, vještine uspostavljanja i održavanja socijalnih odnosa te odgovorno donošenje odluka (CASEL, 2013; Zinsser i sur., 2013). Za stjecanje navedenih vještina, odnosno socioemocionalnih kompetencija, koristi se

socioemocionalno učenje, koje omogućava svoj djeci i svim odraslima priliku za učenje, stjecanje i uvježbavanje socioemocionalnih kompetencija potrebnih za uspjeh u životu (Oberle i sur., 2016).

Cefai i suradnici (2018) navode brojne pozitivne socijalne, emocionalne, kognitivne, a naposljetku i akademske ishode socioemocionalnog učenja. Socioemocionalno učenje poboljšava socijalne i emocionalne kompetencije, prosocijalno ponašanje i pozitivne stavove prema sebi i drugima, a smanjuje mogućnost problematičnih ponašanja uključujući antisocijalno ponašanje, upotrebu droga, mentalne poremećaje, anksioznost i depresiju. Najveću korist od socioemocionalnog učenja imaju djeca rane i predškolske dobi upravo zbog toga što se tada formira njihova osobnost. Također, socioemocionalnim učenjem kod djece se razvija pozitivan stav prema školi, što kasnije rezultira boljim akademskim uspjehom. Navedeni pozitivni ishodi socioemocionalnog učenja zabilježeni su unutar različitih kulturalnih i socioekonomskih konteksta, što pokazuje pozitivan učinak na svu djecu, uključujući i djecu s teškoćama. Iako mnogi odgojitelji žele implementirati socioemocionalno učenje u svoju praksu, manjak podrške od strane odgojno-obrazovnog sustava vrlo često predstavlja poteškoće u samoj implementaciji (Bridgerland i sur., 2013; prema Oberle i sur., 2016).

Proučavajući dokumente ključne za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj, Ljubetić i Maglica (2020) zaključili su kako unutar tih dokumenata postoji platforma za integraciju socioemocionalnog učenja u proces obaveznog obrazovanja s ciljem stjecanja i razvoja socioemocionalnih kompetencija kod djece. Unatoč tomu, praksa socioemocionalnog učenja još uvijek nije sveobuhvatna, strukturirana i namjerna, već se javlja povremeno i spontano.

Upravo zato bili smo motivirani osmisliti i verificirati *Kraći preventivni program učenja socio-emocionalnih kompetencija kod djece rane i predškolske dobi* (Čatlak i sur., 2023). Zadaća tog programa jest poticanje cjelovitog psihofizičkog razvoja djeteta s posebnim naglaskom na razvoj socioemocionalnih kompetencija. Aktivnosti projekta integriraju koncepte socioemocionalnog učenja u područja koja se uobičajeno poučavaju u ranom djetinjstvu. Odgojitelji njeguju brižno i suradničko okruženje koje potiče pozitivan socioemocionalni rast i razvoj djece.

KOGNITIVNO-BIHEVIORALNA TERAPIJA KROZ PILOT-PROJEKT „IZAZOV“

Znanost i praksa usmjereni prema mentalnom zdravlju za djecu i mlade su, u suvremenom društvu, doživjeli značajan razvoj i napredak. Pridajući posebnu pažnju djeci, možemo imati velike koristi od razmatranja teorija koje se bave psihološkim promjenama kod djece i aspektima ljudskog razvoja.

Kognitivne i bihevioralne terapije jesu psihološki, znanstveno zasnovani pristupi za koje istraživanja pokazuju da su efikasni za širok raspon problema. Kognitivno-bihevioralna terapija (dalje KBT) ima jasnu znanstvenu osnovu te učinkovite metode i tehnike koje mogu pomoći djeci, mladima i odraslima da prevladaju svoje probleme i poteškoće. Temeljna je postavka KBT-a da ono što mislimo utječe na to kako se osjećamo i što radimo. Kognitivno-bihevioralna terapija može pomoći djeci da prepoznaju način razmišljanja koji ih dovodi do neugodnih osjećaja koje doživljavaju poput tjeskobe, tuge, ljutnje, neugode. Ono što mi odrasli, ali i djeca prirodno radimo jest izbjegavanje situacija koje prate doživljavanje neugodnih osjećaja. Iako to dovodi to trenutnog osjećaja olakšanja, dugoročno se ponašanje izbjegavanja time samo osnažuje. Kroz KBT pristup i tehnike uči se drugačiji način funkcioniranja, što s vremenom rezultira i povećanjem kvalitete življenja. Emocijama su dodijeljene „primarne i pomoćne uloge" u dječjoj psihopatologiji i terapiji.

Budući da se obrasci ponašanja u vanjskom svijetu i kognitivne interpretacije u unutarnjem svijetu odnose na socijalne/međuljudske kontekste (vršnjaci i obitelj), KBT se bavi tim socijalnim kontekstom. Pri tome, socijalni/međuljudski čimbenici igraju ključnu ulogu u osmišljavanju strategija tretmana. Zadovoljavajući odnosi s vršnjacima ključna su komponenta djetetove uspješne prilagodbe kao i za razumijevanje vršnjačkih i društvenih odnosa, a to je dio onog što je potrebno za smislenu procjenu djetetovih potreba te postizanje učinkovitih intervencija. Slično tome, i uloga obitelji ne može se zanemariti, uglavnom zato što ovaj mikrokozmos postavlja mnoga pravila i uloge za kasniju socijalnu interakciju (Kendall, 2006).

Intervencije za djecu i adolescente mogu biti terapijske, preventivne ili usmjerene na poboljšanje kvalitete života. Intervencija (terapija) osmišljena je da pomogne djeci prevladati probleme koji već postoje, dok prevencija pokušava spriječiti probleme prije nego što se pojave. Poboljšanja su usmjerena na poboljšanje kvalitete života za pojedince koji trenutno nisu u nevolji (ne zadovoljavaju dijagnostički kriteriji). Većina je kognitivno-bihevioralnih intervencija terapijska, a znatan je broj preventivan te nekolicina služi za poboljšanje odgovarajuće prilagodbe (Kendall, 2006).

PILOT-PROJEKT „IZAZOV"

U dobi od 3 do 7 godina djeca prolaze kroz velike razvojne transformacije koje uključuju napredovanje na području kognitivnih vještina. Ovo razdoblje i promjene koje se događaju tada omogućavaju djeci da ostvare napredak u učenju odgovornog ponašanja, samostalnosti i razvoja njihovih uloga u društvu. Razvojna integracija između emocija, ponašanja i kognicije čini jednu od

najvažnijih veza koja je značajna za društveno kompetentno ponašanje i zdravi razvoj pojedinca (Kam i sur., 2004).

Dječji vrtić „Osmijeh" uvodi *Kraći preventivni program učenja socio-emocionalnih kompetencija za djecu rane i predškolske dobi* (Čatlak i sur., 2023) kroz projekt „Izazov" kao prioritet djelovanja na prevenciju poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Projekt je bio namijenjen djeci:

- urednog razvoja kao prevencija rizičnih ponašanja djece rane i predškolske dobi
- kod koje su uočena manja odstupanja socijalnih i emocionalnih vještina kao oblik rane intervencije
- uz predviđeno uključivanje djece s posebnim potrebama, prema osobnom interesu i potrebama djece i roditelja.

Projekt „Izazov" bio je podijeljen na četiri tematske cjeline kroz četiri tjedna. Svaki tjedan imao je drugačiju temu unutar kojeg su roditeljima i djeci ponuđene aktivnosti. Tema prvog tjedna bila je poticanje kvalitetnijih obiteljskih odnosa, drugog briga o tjelesnom zdravlju, trećeg kreativnost i igra, a tema četvrtog tjedna bila je samosvijest i opuštanje. Veći dio aktivnosti kroz ta četiri tjedna sadržavao je KBT tehnike. Više o samom pilot-projektu „Izazov" može se pronaći u prikazu prakse predstavljenom na 27. danima predškolskog odgoja i obrazovanja Splitsko-dalmatinske županije „Mirisi djetinjstva".

TEHNIKE KOGNITIVNO-BIHEVIORALNE TERAPIJE

Specifičnosti primjene KBT-a u dječjoj i adolescentnoj dobi proizlaze iz razvoja djeteta. Prema teoriji kognitivnog razvoja Jeana Piageta, dob između 2. i 7. godine pripada predoperacijskom razdoblju u kojem vlada egocentrizam na predodžbenoj razini. Mlađe dijete u tom periodu ima vrlo ograničenu sposobnost predočavanja psihičkog iskustva i stajališta neke druge osobe čija je perspektiva različita od njegove. Dijete nije sposobno prepoznati perspektivu mišljenja druge osobe. Odnosno, moguće je reći kako je realno samo ono što ono vidi i doživljava te pri tom ne može uvidjeti kako to drugi vide i doživljavaju (Boričević Maršanić i sur. 2015). U ovom se razdoblju češće primjenjuju bihevioralne tehnike dok je u periodu konkretnih i formalnih operacija veća uloga kognitivnih intervencija.

Najznačajnije tehnike kognitivne terapije jesu: tehnike za mijenjanje i kontrolu ponašanja; identifikacija i izazivanje automatskih misli; preusmjerivanje (refokusiranje) pažnje; zaustavljanje

misli (stop tehnika); otkrivanje i uklanjanje kognitivnih distorzija; preoblikovanje ili mijenjanje značenja (reatribucija); kognitivna proba; mijenjanje temeljnih vjerovanja i pretpostavki (Živčić-Bećirević, 2010).

Bihevioralnih tehnika ima mnogo, pokatkad se primjenjuje jedna, a ponekad se one kombiniraju. Najčešće se primjenjuju:

- „skretanje pažnje" → naziv je za niz tehnika koje se mogu rabiti kao strategije za neposredno, barem privremeno, ovladavanje simptomima, čime se povećava osjećaj samokontrole i samoučinkovitosti.
- „pozitivno potkrepljenje" → uvođenje ugodnih podražaja nakon svladavanja nekog zadatka. Osim vanjskih potkrepljivača (koji mogu biti i žetoni, odnosno nešto što će dijete skupljati) dijete se tijekom terapije uči davati samo sebi pohvale i/ili nagrade kako bi naučilo samoregulaciju vlastita ponašanja.
- „modeliranje" → ovo je vrlo učinkovita tehnika u kojoj se dijete uči željenom ponašanju imitiranjem modela. Model može biti drugo dijete, odrasla osoba, ali i lik iz mašte.

Najčešće kognitivno-bihevioralne tehnike su:

- „opažanje" → izravno opažanje ponašanja u stvarnoj okolini. Provodi se u svakoj dobi, ali je osobito značajno za djecu mlađe dobi. Najbolje je opažati u različitim uvjetima i prostorima, na sustavan i unaprijed dogovoren način, bilježeći što prethodi ponašanju i što slijedi nakon njega. Opažač može biti uobičajen ili ne, vidljiv ili prikriven, može to biti jedna ili više osoba. U ovom je postupku zabilježen fenomen mijenjanja ponašanja pod utjecajem opažača (fenomen reaktivnosti). Taj se fenomen nakon nekog vremena gubi te ga se može iskoristiti i u liječenju.
- „trening socijalnih vještina" → ima za cilj osnaživanje djece i mladih za snalaženje u svakodnevnim situacijama kroz iskustveno učenje. Socijalne se vještine najčešće definiraju kao ponašanja koja su socijalno prikladna. Odnosno, pojedinac koji posjeduje socijalne vještine znat će odgovoriti na mnoge životne situacije na prikladan i proaktivan način. Dugoročni cilj jest prevencija neprihvatljivog ponašanja i postizanje učinkovite socijalne inkluzije djece i mladih.
- „učenje po modelu" → učenje promatranjem i oponašanjem drugih. Dijete imitiranjem druge osobe uči bez vlastita iskustva i ponavljanja neke situacije. Model može biti vršnjak ili odrasla osoba. Bolji se rezultati postižu ako model nije „savršen", nego pokazuje neke teškoće i nesigurnost. Važno je kako model rješava problem. Ova se metoda pokazala osobito učinkovitom u anksioznim poremećajima, a česta je metoda koja se primjenjuje kod djece i

adolescenata, posebno za adolescente s poremećajima ponašanja i agresivnim ponašanjem. Prikladni modeli i njihovo ponašanje zamjenjuju neprikladno ponašanje;

- „igranje uloga" → osobito je popularno među djecom. Dijete igra ulogu druge osobe te pri tome shvaća njezinu motivaciju, želje, interese, osjećaje. Uloge se mogu mijenjati i tada dijete dobiva još širi uvid u konkretnu situaciju. Igranje uloga pomaže prije svega u otklanjanju neprilagođena ponašanja, smetnji ophođenja, ljutnje, prkosa. Ova je metoda danas etablirana kao standardna metoda koja se primjenjuje u djece i adolescenata. U toj se metodi često mogu naći teme kao što su ljubav, odnosi, konflikti u grupama, kao i pitanja autonomije. Igra uloga temelji se na različitim formama učenja, kao što su diskriminiranje, operantno pojačavanje i učenje po modelu (Jokić-Begić, 2021).

Mindfulness je tehnika usmjerena na razvoj pažnje i koncentracije, percepcije, prepoznavanja, prihvaćanja i bolje kontrole osjećaja i ponašanja, empatije i suosjećajnih odnosa. *Mindfulness* pomaže umiriti se, sabrati svoje misli i reagirati svjesnije u stresnim i izazovnim situacijama života (Borićević-Maršanić i sur., 2015).

REZULTATI PILOT-PROJEKTA „IZAZOV"

Pilot-projekt „Izazov" pratili smo i dokumentirali kroz pedagošku dokumentaciju, fotozapise i videozapise te zapažanja odgojitelja i stručnih suradnika. Projekt smo vrednovali putem upitnika za evaluaciju programa za odgojitelje i za roditelje. Dokumentiranje je doprinijelo kvaliteti razvoja i vrednovanja projekta. Praćenje i vrednovanje projekta predstavljalo je temelj daljnjeg planiranja *Kraćeg preventivnog programa* učenja *socio-emocionalnih kompetencija za djecu rane i predškolske dobi* (Čatlak i sur., 2023), njegova unapređivanja kao i cjelokupne odgojno-obrazovne prakse vrtića u koju je implementiran.

Uz redovno praćenje ostvarenosti zadaća unutar različitih razvojnih područja, postignuća djece sustavno smo pratili i bilježili zapažanja o razvoju njihovih sposobnosti i postignuća. Postignuća djece pratili smo i u suradnji s roditeljima, odnosno na temelju razgovora, povratnih informacija te upitnika za evaluaciju projekta. Transparentnost brojnih aktivnosti s djecom mogla se tijekom cijele godine pratiti i na internetskoj stranici vrtića: https://www.dvosmijeh.hr.

Kao indikatore postignuća roditelji i odgojitelji navode kako djeca znatno bolje rješavaju sukobe, preuzimaju odgovornost za svoje postupke, imaju bolju samokontrolu, daju i primaju podršku, mogu

identificirati i imenovati različite emocije, mogu upravljati ljutnjom koristeći tehnike smirivanja (npr. tehnika disanja), razumiju perspektivu druge osobe te su bolji u donošenju zdravih odluka.

ZAKLJUČAK

Brojne studije, ranije navedene, potvrđuju da su djeca koja su bila uključena u različite preventivne programe namijenjene razvoju socioemocionalnih vještina iskazuju manje agresivnih ponašanja, manje su anksiozna te bolje i efikasnije rješavaju problemske situacije i izazove od svojih vršnjaka koji nisu bili uključeni u slične programe. Razvoj socioemocionalnih vještina u predškolskom uzrastu doprinosi djetetovoj aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti. Dijete se uči razumjeti svoje emocije, komunicirati staloženo, nositi se s izazovima, rješavati problemske situacije na društveno prihvatljiv način, vezati se i ostvariti bliskost te donositi odgovorne odluke.

Rezultati istraživanja Pregrad (2007; prema Mihić i sur., 2016) pokazuju da je u Hrvatskoj više od 20% djece bilo žrtva zlostavljanja od strane vršnjaka dok je 10% djece bilo žrtva ponavljajućeg zlostavljanja vršnjaka. Kako bismo prevenirali probleme mentalnog zdravlja, intervencije se trebaju usmjeriti na osnaživanje socioemocionalne kompetencije djece. To je ujedno zaštitni čimbenik u prijelaznom razdoblju te uvelike doprinosi smanjenju pojavnosti problema u ponašanju i jačanju rizičnih faktora. Jačanjem socioemocionalne kompetencije, odgajamo pojedince koji su intelektualno reflektivni i usmjereni na cjeloživotno učenje te ih učimo kako se ponašati na socijalno prihvatljiv, pozitivan i zdrav način još od vrtićke dobi.

Programi kao što je ovaj usmjereni su na djecu rane i predškolske dobi i na njihove obitelji te potiču razvoj emocionalne svijesti, samokontrole, vještina interakcije, empatije, prosocijalnih ponašanja, vještina rješavanja problemskih situacija i upravljanja ljutnjom te potiču zdravo socijalno i emocionalno okruženje. Uspješnost ne ovisi samo o povezanosti prakse i teorije, nego o dobroj implementaciji i podršci. Stoga mi kao odgojitelji i roditelji trebamo preuzeti odgovornost i djeci omogućiti kvalitetan rast i razvoj.

LITERATURA

Boričević Maršanić, V., Zečević, I., Paradžik, L., Šarić, D. i Karapetrić Bolfan, L. (2015). Kognitivne tehnike u kognitivno bihevioralnoj terapiji mlađe djece s eksternaliziranim poremećajima. *Socijalna psihijatrija, 43*(4), 183-190. https://hrcak.srce.hr/file/231355

CASEL – *The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning Guide (CASEL Guide)* (2013). Effective Social and Emotional Learning Programs: Preschool and Elementary School Edition.

Cefai, C., Bartolo P. A., Cavioni V. i Downes, P. (2018). *Strengthening Social and Emotional Education as a core curricular area across the EU.* A review of the international evidence, NESET II report, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Čatlak, I., Lemac, M. i Ercegović, F. (2023). *Kraći preventivni program učenja socioemocionalnih kompetencija kod djece rane i predškolske dobi*, 6-21 (interni materijal Dječjeg vrtića „Osmijeh" – verificirani program od strane MZO).

Jokić-Begić, N. (2021). Kognitivno-bihevioralna terapija u dječjoj i adolescentnoj dobi. U: Begovac, I. (ur.) *Dječja i adolescentna psihijatrija* (str. 1009-1021). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet.

https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A5498/datastream/FILE0/view

Kam, C., Greenberg, M. T. i Kusché, C.A. (2004). Sustained effects of the Paths curriculum on the social and psychological adjustment of children in special education. *Journal of emotional and behavioral disorders, 12*(2), 66-78. https://doi.org/10.1177/10634266040120020101

Kendall, P. C. (2006). *Child and Adolescent Therapy: Cognitive-Behavioral Procedures*. New York: Guilford Press.

Ljubetic, M. i Maglica, T. (2020). Social and emotional learning in education and care policy in Croatia. *International journal of evaluation and research in education, 9*(3), 650-659. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1274848.pdf

Mihic, J., Novak, M., Basic, J. i Nix, R. L. (2016). Promoting social and emotional competencies among young children in Croatia with preschool PATHS. *The International Journal of Emotional Education, 8*(2), 45–59. https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/14477/1/V8i2p3.pdf

Oberle, E., Domitrovich, C. E., Meyers, D. C. i Weissberg, R. P. (2016). Establishing systemic social and emotional learning approaches in schools: A framework for schoolwide implementation. *Cambridge Journal of Education, 46*(3), 277–297. http://dx.doi.org/10.1080/0305764X.2015.1125450

Takšić, V. i Smojver-Ažić, S. (2016). *Promocija zdravlja razvojem socio emocionalnih kompetencija u školskom okruženju.* Rijeka: Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socioemocionalni razvoj djece. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 160*(3-4), 319-338. https://hrcak.srce.hr/231177

Zinsser, K. M., Weissberg, R. P. i Dusenbury, L. (2013). *Aligning Preschool through High School Social and Emotional Learning Standards: A Critical and Doable Next Step.* Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED574866.pdf

Živčić-Bećirević, I. (2010). Bihevioralno-kognitivna terapija anksioznih poremećaja. U: D. Begić (ur.), *Suvremeno liječenje anksioznih poremećaja* (str. 57-62). Medicinska naklada.

Stručni rad

Ivana Špodnjak Grubiša, dipl. psiholog
Dječji vrtić „Calimero“, Split
Ul. Stanka Vraza 31, Split
spodnjakivana@yahoo.com

USREDOTOČENA SVJESNOST – *MINDFULNESS*: PRIMJENA U DJEČJEM VRTIĆU

Sažetak: *Usredotočena svjesnost (engl. mindfulness) znači primijetiti sve oko nas (ono što vidimo, čujemo, dodirujemo, mirišemo, možemo okusiti) i u nama (naši osjećaji, misli, osjeti u tijelu) s prihvaćanjem svih iskustava koje imamo u sadašnjem trenutku i bez prosuđivanja. Tehnike usredotočene svjesnosti uključuju različite vježbe osjetila, pokreta, disanja, pregleda tijela, misli, osjećaja, suosjećanja, zahvalnosti. Iako je istraživanja o primjeni i učincima usredotočene svjesnosti kod djece znatno manje nego kod odraslih, ona upućuju na to da vježbe usredotočene svjesnosti imaju pozitivan učinak na mentalno zdravlje djece. Kada se koriste redovito, vježbe usredotočene svjesnosti mogu izgraditi temeljne vještine djece za fokus, pažnju i samoregulaciju, poboljšati dječju emocionalnu, tjelesnu i društvenu svijest, ojačati prosocijalna ponašanja, stvoriti mirno i angažirano okruženje u skupini i tako povećati sposobnost djece za suočavanje sa stresom.*

Ključne riječi: *djeca, mentalno zdravlje, usredotočena pažnja, samoregulacija.*

UVOD

Broj djece s mentalnim poremećajima u porastu je, što je rezultat povećane izloženosti različitim psihosocijalnim stresorima u današnjem suvremenom društvu (Kessler i sur., 2005; prema Boričević Maršanić i sur., 2015). Poseban je problem učestala izloženost djece različitim podražajima u suvremenom tehnološkom svijetu koja negativno djeluju na sposobnost pažnje, mišljenja i učenja (Bremer, 2005; prema Boričević Maršanić i sur., 2015). Osjetila djece izložena su brojnim informacijama koje pristižu iz različitih medija – mobitela, tableta, televizija, reklama, aplikacija, itd. Takve informacije raspršuju pažnju djece i otežavaju usmjerenost na jednu stvar, akciju, ponašanje ili misao. Djeca mogu izgledati odsutna, zabrinuta, nesvjesna onoga što se događa oko njih i u njima samima te emocionalno reagiraju bez promišljanja o mogućim posljedicama. Iako je istraživanja o primjeni i učincima usredotočene svjesnosti kod djece znatno manje nego kod odraslih, ona upućuju na to da vježbe usredotočene svjesnosti imaju pozitivan učinak na mentalno zdravlje djece (Boričević

Maršanić i sur., 2015; Jackman, 2022). Redovito korištenje vježbi usredotočene svjesnosti može pozitivno doprinositi razvoju dječje pažnje, regulaciji emocija, razvoju prosocijalnih ponašanja, emocionalnoj, tjelesnoj i društvenoj svijesti te, posljedično, povećati sposobnost djece za suočavanje sa stresom (Jackman, 2022).

USREDOTOČENA SVJESNOST – *MINDFULNESS*

Pojam usredotočene svjesnosti (engl. *mindfulness*) odnosi se na stanje svijesti u kojem pažnju usmjeravamo prema vlastitim iskustvima (tjelesne senzacije, misli, osjećaji) ili prema okolini u sadašnjem trenutku sa stavom prihvaćanja i neprosuđivanja (Boričević Maršanić i sur., 2015). *Mindfulness* se dakle odnosi na namjerno usmjeravanje pažnje na emocije, misli i osjete u tijelu u sadašnjem trenutku, prihvaćajući sve ono što se događa u nama i oko nas, ma kakvo to iskustvo bilo. *Mindfulness* uči osvijestiti ono što se događa u okolini, uči umiriti um i ne reagirati automatski po ustaljenom načinu. Uči nas usmjeriti se na ono što trenutno činimo umjesto da se bavimo mislima o prošlosti („...što se jučer dogodilo, jesam li ovo ili ono dobro napravio/la, zašto nisam ovo ili ono..." i sl.) ili budućnosti („...ne smijem zaboraviti ovo, kako ću ovo...što ako bude..." i sl.).

Iako je u početku izvedena iz budističkih praksi, praksa *mindfulnessa* nereligijske je prirode, tako da je mogu koristiti ljudi svih kulturnih pozadina, bez obzira na njihova osobna i duhovna uvjerenja (Jackman, 2022). Glavni aspekti *mindfulnessa* koji rade zajedno i oblikuju praksu *mindfulnessa* jesu: usmjerena pažnja, puna svjesnost, stav neprosuđivanja, decentrirana perspektivna, prihvaćanje i mudra akcija (Jackman, 2022):

- Usmjerena pažnja: Pažnja se odnosi na našu sposobnost prebacivanja i zadržavanja fokusa na jednoj stvari. Pažnja pomaže umu da ostane usredotočen na zadatak ili osobu, čak i kada um želi lutati ili sanjariti. U vježbama *mindfulnessa* pažnja se usmjerava na neki fokus (okolinu koristeći osjetila ili unutarnja iskustva u tijelu i umu – tjelesne senzacije, misli i osjećaji).
- Puna svjesnost: Puna svjesnost zahtijeva aktivno promatranje i uočavanje svega što se događa oko osobe i u njoj upravo sada i ovdje, odnosno sadašnjeg iskustva okoline (ono što vidimo, čujemo, dodirujemo, mirišemo, možemo okusiti, informacije iz fizičkog okruženje i društvene signale) i unutarnjih stanja (tjelesne senzacije, misli i osjećaji) bez umnog lutanja u prošlost ili budućnost.
- Stav neprosuđivanja: Neprosuđivanje podrazumijeva izbjegavanje vrednovanja misli, emocija ili događaja kao dobrih ili loših, krivih ili točnih, kao i osuđivanja samog sebe zbog imanja

određenih misli ili potreba. Ne prosuđivati znači dopustiti sebi prihvaćanje onoga što jest, samo primijetiti ono što je tu, ovdje i sada.

- Decentrirana perspektiva: Promatranje misli i osjećaja kao prolaznih mentalnih događaja na temelju naše metakognitivne sposobnosti (sposobnost razmišljanja o našem razmišljanju). Promatra ih se s određenog odmaka, iz druge perspektive. Dolazi do udaljavanja od misli i osjećaja, tj. decentriranja i spoznaje da „mi nismo naše misli ili osjećaji". Primjerice, možemo osjećati tugu, ali nas to ne čini tužnima kao osobama. Na taj se način razvija svijest da su misli samo trenutni događaji u našoj glavi kojima ne moramo nekritično vjerovati. Time je omogućeno da se ne reagira automatski na određene misli ili osjećaje (naročito negativne), a povećava se djelovanje na temelju svjesnog izbora. Situaciji se prilazi na drugačiji način, iz šire perspektive.
- Prihvaćanje: Otvorenost, znatiželja prema trenutnom iskustvu, suočavanje s neugodom i teškoćama, bilo tjelesnim (neugodne tjelesne senzacije), kognitivnim (negativne misli) ili emocionalnim (neugodni osjećaji – strah, tuga, ljutnja). Biti prisutan tijekom prakticiranja neosuđivanja i prihvaćanja može dovesti do sposobnosti promatranja iskustava dok dolaze i odlaze u stanju mira i smirenosti i bez reagiranja na način koji šteti sebi, drugima ili svojoj okolini. To je slično kao kad možemo gledati tamne oblake oko sebe i znati da će proći, i dok mogu zamračiti nebo i promijeniti vanjske planove, da će donijeti kišu koja će hraniti drveće.
- Mudra akcija: Promišljeno postupanje na temelju pune svjesnosti situacije i vlastitih iskustava u skladu s vlastitim vrijednostima i ciljevima.

PRIMJENA TEHNIKA USREDOTOČENE SVJESNOSTI U VRTIĆU

Tehnike usredotočene svjesnosti uključuju različite vježbe osjetila, pokreta, disanja, pregleda tijela, misli, osjećaja, suosjećanja, zahvalnosti. Primjena u djece zahtijeva prilagodbu vježbi za odrasle ovisno o dobi i kognitivnoj zrelosti, odnosno o razvojnom stupnju djece. Pri tome je važno vježbe pojednostaviti, skratiti trajanje, koristiti jezik razumljiv djeci i elemente igre, aktivnosti, kretanja, zabave i humora, a u trening uključiti i roditelje/skrbnike. U početku se primjenjuju vježbe usredotočene svjesnosti prema vanjskoj okolini, potom iskustvima u tijelu i na kraju vježbe svjesnosti uma. Primjenom vježbi, djeca usvajaju osnovne koncepte *mindfulness* pristupa (usmjerena pažnja, pažnja koja luta, neprosuđivanje, primijetiti i prihvatiti sva iskustva, svjesni odgovor).

Vježbe možemo podijeliti u četiri skupine od kojih svaka sadrži slične i srodne prakse: vježbe za izgradnju fokusa, pažnje i prisutnosti u skupini, vježbe za razvoj svijesti i samoupravljanja, vježbe za podučavanje i podržavanje emocionalne svijesti, regulacije emocija i prosocijalnog ponašanja te vježbe za razvoj mirnog i povezanog okruženja u skupini (Jackman, 2022).

Ovdje će biti prikazane vježbe za izgradnju fokusa, pažnje i prisutnosti u skupini. Ove vježbe, osim što potiču razvoj pažnje i prisutnosti za primanje novih informacija i učenje, ključne su i za angažman, samoupravljanje i društvenu povezanost. Da bismo bili prisutni za druge, bilo da primamo upute, radimo i igramo se u suradnji, sudjelujemo u razgovoru ili tražimo i primamo pomoć, moramo biti u stanju usredotočiti se dovoljno dugo da prihvatimo i obradimo važne i smislene podražaje i informacije.

VJEŽBE ZA IZGRADNJU FOKUSA, PAŽNJE I PRISUTNOSTI U SKUPINI

Vježba 1. Obratite pažnju na zvuk zvona

Ova vježba omogućuje maloj djeci da dožive iskustvo fokusiranja na jednu stvar. Koristi se kada djeca nisu imala iskustva s vježbama usredotočene svjesnosti ili imaju poteškoća s fokusiranjem i obraćanjem pažnje dulje od nekoliko sekundi.

Aktivnost uključuje fokusiranje i slušanje početka i zaustavljanja zvona. Pokažite zvuk zvona i kako počinje zvoniti, a zatim utihne. Zamolite djecu da se usredotoče i zadrže svoju pozornost na zvuku zvona te da podignu ruku kada zvuk počne, a zatim spuste ruku kada zvono prestane proizvoditi zvuk. Ponovite na temelju dječjeg interesa. Varijacije: Zamolite djecu da podignu ruku kada zvono počne i stave prst na nos kada zvono prestane. Za dodatnu razinu, zamolite djecu da pričekaju kada zvono zazvoni, a zatim da podignu ruku ili stave prst na nos kada zvono prestane zvoniti.

Socijalno-emocionalne kompetencije koje razvijamo ovom vježbom jesu: slušanje, svjesnost, praćenje uputa, fokus, koncentracija, samokontrola. Ova je vježba također način da se djeci pomogne razumjeti koncept „pažnje“. Mnogi odrasli govore djeci da „obrate pažnju“, međutim, vrlo malo ljudi zna objasniti i pokazati točno što ovaj izraz znači. Očekujemo od djece da usmjere pažnju, ali sam zahtjev djeci daje malo ideja o tome kako zapravo „obraćati pažnju“. Većina djece to na kraju shvati, ali obično nedostaje eksplicitnih uputa o tome što to znači ili, još važnije, kakav je osjećaj „obraćati pažnju“. Razgovarajte o konceptima fokusa i pažnje: kada neprestano primjećujemo zvuk zvona, fokusiramo se na njega, pridajemo mu pažnju. Aktivnost slušanja zvuka zvona stavit će ove pojmove u kontekst.

Vježba 2: Disanje uz vizualni poticaj (Hobermanova lopta)

Ova nam vježba pomaže naučiti djecu osnovnoj svijesti o dahu, kako kontrolirati svoje tijelo i disanje te kako izgraditi fokus na drugi predmet. Koristi se kada djeca imaju poteškoća s fokusiranjem, obraćanjem pažnje, kontrolom tijela i praćenjem uputa, ali uživaju promatrati nove i zanimljive predmete.

Pokažite kako se Hobermanova lopta otvara i zatvara. Objasnite da će lopta za disanje pokazati djeci kako i kada disati. Lopta se otvara, djeca udišu i trbusi im postaju veliki. Kad se lopta okrene i zatvori, djeca izdahnu i trbusi im se smanje. Ponavljajte ovo na temelju dječjeg interesa i povećavajte broj ponavljanja kako se njihove vještine pažnje povećavaju. Varijacije: možete dodavati loptu i dati svakom djetetu da se okrene vodeći disanje loptom za disanje ili možete odabrati dijete koje ulaže napor da vodi. Ako djeca trebaju priliku za kretanje, imaju poteškoća mirno sjediti, slijediti upute i disati u isto vrijeme kada se lopta otvara i zatvara, možemo za djecu napraviti harmoniku od papira, da se šire i skupljaju poput lopte za disanje. Dijete koristi predmet za kretanje i disanje u ritmu s odraslom osobom kako bi steklo fizički i vizualni doživljaj kada treba udahnuti i izdahnuti.

Vježba 3: Disanje uz pomoć zvona

Ova vježba služi za razvijanje vještine usredotočenog slušanja bez vizualnih smetnji. Koristi se kada su djeca spremna poslušati zvučni signal i pokušati disati zatvorenih očiju ili kada djecu jako ometaju vizualni objekti ili pokreti oko njih.

Objasnite da će „zvono za disanje“ dati djeci do znanja kako i kada disati. Kad jednom zvono zazvoni, djeca udahnu, a trbusi im postanu veliki. Kad zvono ponovno zazvoni, djeca izdahnu, a trbusi im se smanje. Demonstrirajte zvono za disanje, stavljajući ruku na trbuh i tražeći od djeteta da učini isto kako bi osjetilo udisaj i izdisaj. Djeci je možda lakše početi s otvorenim očima, a zatim napreduju do zatvorenih očiju ako se osjećaju ugodno. Ponavljajte ovo na temelju dječjeg interesa i povećavajte broj ponavljanja kako se njihove vještine pažnje povećavaju. Varijacije: u grupi možete dijeliti zvono. Socijalno-emocionalne kompetencije koje razvijamo ovom vježbom jesu: slušanje, svjesnost, praćenje uputa, fokus, koncentracija, samokontrola.

Vježba 4: Disanje u hodu i vođeno kretanje

Ova vježba uključuje fokusiranje na hodanje i pokret. To može pomoći djeci da razviju preciznost i kontrolu svojih pokreta tijela i sposobnost da budu svjesna sebe u odnosu na svoje fizičko i društveno okruženje. Koristi se kada djeca mogu imati potrebu ustati i pomaknuti se radije nego sjediti, kada

djeca imaju poteškoća s kontrolom i svjesnošću svojih pokreta i tijela, što može rezultirati nesigurnim okruženjem u učionici.

Objasnite djeci važnost pažljivog fokusiranja na hodanje i kretanje i navedite primjere zašto je važno obratiti pozornost na svoje tijelo i okolinu dok hodaju (primjerice – kako ne bi gazili po igračkama ili se sudarali s drugima). Recite djeci da će, kada se zvono oglasi, napraviti mali korak naprijed i zatim stati dok zvono ponovno ne zazvoni. Sa svakim korakom naprijed djeca će udahnuti. Zamolite djecu da se poredaju u jednu liniju (ravno ili kružno) s dovoljnom udaljenosti između svakog djeteta. Upotrijebite zvonce da potaknete djecu da naprave korak. Mijenjajte razmake između zvona kako biste osigurali da zadrže pozornost. Kako djeca budu razvijala vještine, možete mijenjati praksu (primjerice – zamoliti djecu da naprave korak kad zvono prestane zvoniti). Socijalno-emocionalne kompetencije koje razvijamo ovom vježbom jesu: slušanje, svijest o tijelu, praćenje uputa, fokus, koncentracija, čekanje, inhibitorna kontrola, socijalna svijest.

Vježba 5. Disanje ptičice

Vježba „Disanje ptičice“ može se koristiti kada se djeca vrpolje i imaju poteškoća s držanjem ruku mirnim. Zamolite djecu da sjednu ili da stoje uspravno poput stabla. Ispričajte djeci priču o ptičicama koje lete uokolo i kako se mogu umoriti i trebaju se odmoriti. Napravite „ptičicu“ svojim rukama tako što ćete spojiti palčeve da služe kao ptičica i pomičući druge prste da djeluju kao krila ptice. Pokažite pokrete ruku dok se krećete kroz priču i zamolite djecu da to rade s vama. Zatim svakom djetetu dajte mali predmet poput papirnate loptice. Ovaj predmet će biti „ptičica“ i sjedit će u djetetovim rukama („gnijezdo“), koje će počivati na trbuhu. Recite djeci da će se, kada pozvonite, usredotočiti na disanje i da će pokreti trbušnog disanja zaljuljati ptičicu u san. Naglasite djeci da se trebaju fokusirati na dah kako se ptičica ne bi probudila. Koristite zvono za zaustavljanje i početak meditacije. Disanje se može izvoditi u koracima od 30 sekundi, 1, 2 ili 5 minuta. Razgovarajte o tome kako nam sjedenje i disanje pomažu da se smirimo. Socijalno-emocionalne kompetencije koje razvijamo ovom vježbom jesu: slušanje, svjesnost, praćenje uputa, fokus, koncentracija, kontrola, suosjećanje.

Vježba 6. Nindža toranj (modifikacija vježbe disanja u hodu i vođenog kretanja)

Ovu vježbu možemo koristiti kada se pojavi prirodna prilika za učenje kada primijetimo opasnu igru i nesigurnu upotrebu materijala. Primjerice, za vrijeme rada troje djece se igra u građevno-konstrukcijskom centru. Postaju vrlo uzbuđeni i počinju bacati velike kocke, udarati kockama u namještaj, trčati uokolo i zabijati se u kocke kako bi kocke pale. Oni se zabavljaju, ali čine prostor

opasnim za drugu djecu blokirajući prolaz i bacajući kocke na druge radne kutiće. Čini se da nisu svjesni svojih tijela niti da primjećuju učinke svojih postupaka na svoje prijatelje, odgojitelje ili okolinu. Vježbom je moguće poticati djecu da budu svjesnija svojih pokreta, da ocjenjuju i kontroliraju svoje pokrete te da razumiju utjecaj svojih pokreta i postupaka na druge.

Objasnite djeci da, iako biti nestašan, brzo se kretati i igrati grubo može biti zabavno i pomaže našim tijelima da ojačaju, moramo paziti kako se igramo kad su drugi oko nas. Recite djeci da će igrati igru pod nazivom „Nindža toranj" i vježbati novi način izgradnje visokih tornjeva s prijateljima. Nindže se pažljivo kreću i primjećuju sve što se događa kako bi radile stvarno super stvari. Neka djeca (u paru, maloj grupi ili velikoj grupi) stanu u krug i stave kocke u sredinu. Objasnite da će, kada zazvonite, svi zajedno udahnuti, a vi ćete pokazati na nekoga tko tiho stoji poput Nindže da ima red za izgradnju posebnog „Nindža tornja". Pozvonite i pokažite na prvo dijete koje stoji tiho i mirno; dijete će zakoračiti naprijed i podići kocku iz sredine dok svi udišu. Kad zvono ponovno zazvoni, svi izdahnu i dijete spušta kocku kako bi izgradilo toranj, a zatim se vraća u krug. To se nastavlja dok svatko ne dobije priliku postaviti kocku na toranj. Nakon što su svi došli na red, možete aktivnost promijeniti na sljedeći način: na zvonu za udisanje neka dijete uzme blok s tornja, a zatim, na zvonu za izdisaj, neka ga stavi u spremnik ili na policu. Tjelesne, kognitivne i socijalno-emocionalne vještine koje razvijamo ovom vježbom jesu: rješavanje problema, kooperativno učenje, vizualne prostorne vještine, fine motoričke vještine, praćenje uputa, upravljanje i pospremanje materijala.

Vježba 7. Jeste li prisutni za mene?

Ova vježba uključuje podučavanje djece što znači biti prisutan za druge. Pomaže djeci da nauče tražiti pozornost druge osobe pitajući je može li biti prisutna. Također uči dijete da može čekati da druga osoba bude prisutna ako se ta osoba bavi drugom aktivnošću ili je s drugom osobom.

Objasnite djeci što znači biti prisutan za drugoga tako što ćete na primjer uzeti mobitel i, dok se pretvarate da gledate u njega, zatražiti od djeteta da vam postavi pitanje. Pitanje ćete ignorirati ili odgovoriti na njega bez smisla. Primjerice, ako vas djeca pitaju: „Koja vam je najdraža boja?", možete reći:, „Slon" ili „Psić". Zatim pitajte djecu misle li da ste bili prisutni za njih, a onda porazgovarajte o tome što znači biti prisutan (tj. gledati, slušati, obraćati pozornost i ne raditi nešto drugo). Kao kada otvaramo poklon koji dobijemo na dar. Ponovite početnu demonstraciju s mobitelom, ali ovaj put pokažite da ste prisutni (npr. odložite telefon, okrenete se prema djetetu i odgovorite na pitanje). Pitajte djecu jeste li tada bili prisutni. Razgovarajte o tome kakav je osjećaj kada su ljudi prisutni za nas, a kakav kada nisu prisutni za nas. Objasnite da ljudi ne mogu uvijek biti prisutni za sve, cijelo

vrijeme, ali da postoji način da pitate može li netko biti prisutan govoreći: „Jesi li prisutan za mene?“. Zatim recite djeci da ako odrasli (roditelj, odgojitelj) ili vršnjak kojeg pitaju odgovori potvrdno, mogu zatražiti pomoć ili početi razgovarati. Ako druga osoba kaže ne, reći će djetetu kada može biti prisutno (npr. „Mogu biti prisutan odmah nakon što završim s čišćenjem ove prolivene vode.“). Također možete razgovarati o znakovima i signalima je li netko prisutan za vas (primjerice, ako druga osoba razgovara s nekim drugim, možda neće biti prisutna u tom trenutku). Podržite djecu da pitaju: „Jesi li prisutan za mene?“. Varijanta: napravite „provjeru prisutnosti“ prije uputa za veliku skupinu (npr. „Ako ste prisutni za mene, dotaknite svoje uši“, „Ako ste prisutni za mene, mrdajte prstima“). Socijalno-emocionalne kompetencije koje razvijamo ovom vježbom jesu: samosvijest, socijalna svijest, samokontrola, čekanje, poštovanje drugih, empatija, zauzimanje perspektive, preusmjeravanje pažnje.

KORISNI SAVJETI ZA PRIMJENU VJEŽBI

Počnite polako i uvodite jednu po jednu praksu meditacije. Možda ćete htjeti raditi jednu vježbu tjedan dana ili više dok ne vidite znakove da su djeca spremna za novu ili izazovniju vježbu. Ako je većina skupine spremna za izazovniju vježbu, uvijek možete započeti s lakšom, poput slušanja zvuka zvona, tako da djeca koja možda nisu sasvim spremna mogu ostati angažirana, a zatim je slijediti sa sljedećim vježbanjem za ostatak skupine.

U početku ćete možda primijetiti da je lakše planirati vježbe unaprijed, ali s iskustvom ćete naučiti koristiti prakse u ritmu života kako se pojave prilike za učenje. Primjerice, u početku možete koristiti vježbu tijekom jutarnjeg sastanka kako biste dan započeli usredotočeno i smireno. Međutim, ako primijetite da se nakon odmora skupina čini nervoznom i da je djeci teško biti prisutan, možete dodati vježbu kako biste im pomogli da se smire i usredotoče; ovo može biti vrijeme za vježbu u hodu ili jednu od varijacija vježbi koje koriste pokret.

Prije početka vježbe, podsjetite djecu na razlog i svrhu vježbe, čak i ako je to kratko i jednostavno objašnjenje (primjerice: „Radit ćemo disanje ptičice da nam pomogne da bolje čekamo i budemo mirni“). Kad djeca znaju razlog za neku vježbu, mogu biti više motivirana da se uključe u nju. Upamtite da neka djeca možda neće moći „mirno“ sjediti; u ovom slučaju podržite djecu da koriste samoregulirajuće pokrete (npr. mahanje rukama) prema potrebi tijekom vježbi. Dok djeca uče ove vježbe, pohvalite trud i angažman umjesto izvedbe.

ZAKLJUČAK

Poučavanjem usredotočene svjesnosti, stvaramo sigurna, mirna i svjesna okruženja za učenje, gradimo spremnost za učenje, poboljšavamo razvoj socijalno-emocionalnih, prosocijalnih i izvršnih vještina djece te sprječavamo kulturu nasilja i nepovezanosti. Vještine koje se *mindfulnessom* mogu razviti zasigurno su vrijedne životne vještine. Stoga uključivanje *mindfulnessa* u živote djece svakako može biti dobar izbor.

LITERATURA

Boričević Maršanić, V., Paradžik, Lj., Zečević, I. i Karapetrić-Bolfan, Lj. (2015). Usredotočena svjesnost – mindfulness: primjena u djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija, 43*(3), 142-150. https://hrcak.srce.hr/156970

Jackman, M. M. (2022). *Mindfulness for Preschool and Kindergarten: The OpenMind Program to Boost Social-Emotional Learning and Classroom Engagement*. New Harbinger Publications.

Stručni rad

Ljiljana Radman Podrug, prof. ped.
Dječji vrtić „Kaštela“, Kaštela
ljiljanarp50@gmail.com

TERAPEUTSKA PRIČA U DJEČJEM VRTIĆU

Sažetak: *Kad nam dijete kaže „Pričaj mi priču“, otvara nam širom vrata svog unutarnjeg bića, a emocionalno se povezujući, imamo mogućnost neograničeno podržavati njegovu želju za rastom na začuđujuće načine. Odnos koji nastaje između onoga koji sluša i onoga koji pripovijeda obilježen je sukreacijom, što doprinosi uspješnom prevladavanju izazova u odrastanju djece predškolske dobi. Model po kojem nastaje terapeutska priča može se lako usvojiti i primjenjivati u neposrednom odgojno-obrazovnom procesu. Terapeutska priča vrijedan je i koristan alat koji pomaže djeci u prevladavanju pojedinih izazova. Posljedično, potiče očuvanje mentalnog zdravlja djeteta.*

Ključne riječi: *govor, imaginacija, intuitivno pripovijedanje, terapeutska priča.*

UVOD

„Bilo jednom davno… toliko puta ispričano, toliko puta ponovljeno… da je postalo ‘stvarno’“.
(Jorge Bucay, psihoterapeut, savjetnik za mentalno zdravlje)

Od najranije dobi dijete traži glas svojih roditelja kao primarnih skrbnika jer on predstavlja sigurnost, ugodu, povezivanje, nudi odgovor na djetetove želje i potrebe. S vremenom, dijete postaje svjesno učinka svoje komunikacije (primjerice: plača, gugutanja, itd.) jer mu od okoline stižu povratne reakcije. Od jednostavne imitacije preko osobne kreacije, roditelji svojom ljubavlju i pažnjom mogu poticati dijete na daljnju komunikaciju kako bi ona postala dvosmjerna. Odrasli su model, oponašanje je jedna od vrsta učenja dok je identifikacija sa svojim modelom neupitna. Važnost govorne riječi veća je nego ikada. Svakodnevnim radom i doticajem s djecom rane i predškolske dobi moguće je primijetiti kako suvremena informacijsko-komunikacijska tehnologija sve učestalije preuzima ulogu pripovjedača, pritom osiromašujući djecu verbalno, socioemocionalno i psihomotorički.

Funkcija govora općepoznata je jer njegov razvoj potpomaže razvoju mišljenja i dovodi do stvaranja konkretnih i apstraktnih pojmova. Dječje mišljenje sve se više razvija ako se razvija govor dok se dječji govor razvija neposredno s dječjim iskustvom. Tu je moguće uočiti međuodnos i povezanost spoznajnog i govorno-jezičnog razvoja. Pričanje djetetu od samog njegova rođenja u središtu ima emocionalni odnos koji se očituje između djeteta koje sluša i odraslog koji priča. Pričanje priča jedan

je od značajnih alata koji pomaže djetetu u preradi negativnih emocija (primjerice: u prevladavanju straha odvajanja od roditelja, straha od mraka, noćnih mora i slično). Kad dijete u svom daljnjem rastu i razvoju krene pohađati ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odgojitelji su ti koji mogu inicirati pripovijedanje u neposrednom odgojno-obrazovnom procesu s djecom i/ili slijediti iskazane interese djece. Korištenje terapeutskih priča u predškolskom razdoblju doprinosi aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti djeteta.

DOPRINOS PRIČANJA PRIČA DJEČJEM RAZVOJU

Priče, bajke i basne koje se prenose s generacije na generaciju poznate su većini (Andersen, braća Grimm, Perrault, Ezop, itd.) i sve u sebi nose općeprihvaćenu moralnu poruku. West i Sarosy (2021) ističu važnost tzv. „intuitivnog pripovijedanja" koje ne zahtijeva neku posebnu pripremu, a pojedinac ima potpunu slobodu izražavanja svoje osobnosti, vrijednosti i stavova. Priča preobražava stvarni događaj u onaj s većim značenjem kako bi se premostile stvarnost i mašta. Tada priča postaje most, a most putovanje na kojem se priča razvija, živi dalje, pretače se u igru i istraživanje. Kroz povijest su stariji članovi zajednice po sjećanju pripovijedali djeci priče i legende. Zanimljivo je kako su priče i legende, iako nisu bile zapisane, imale uvijek istu fabulu, likove i pouku. Ostale su u svom izvornom obliku bez obzira na učestali proces svojega prenošenja s generacije na generaciju (proces tradiranja). Znakovit početak priče „Jednom davno…"daje djetetu sigurnost da tu nije riječ ni o kakvoj opasnosti po njega, da je taj događaj završio davno u prošlosti i da opušteno, otvorenog uma i srca može uživati u priči koju mu pripovijeda osoba od povjerenja (Bucay, 2019).

U odgojno-obrazovnom procesu značajna aktivnost za poticanje cjelovitog razvoja djeteta jest pričanje priča. Jedan od kreativnih načina pričanja i doživljavanja priča transformativni je dijaloški proces (Ada i sur., 2011). On omogućava:

- stvaranje suodnosa između priče i djetetovih vlastitih iskustava, misli i osjećaja („Kako biste ste se vi osjećali u sličnoj situaciji?", „Kako biste vi postupili?", itd.)
- povezivanje novih s otprije poznatim sadržajima; iznošenje vlastitog mišljenja i stava, što predstavlja početak razvoja kritičkog mišljenja („Što biste promijenili u priči?", „Kako biste je nastavili?", „Što biste savjetovali pojedinom liku?", itd.)
- mogućnost poboljšanja pojedinih aspekata vlastitog života, odluka i izbora koje pojedinac donosi (primjerice: „Kako steći prijatelje i riješiti nesuglasice?", „Kako se nositi sa strahovima i životnim promjenama?", itd.).

Djeca vole priču, a nama kao stručnjacima u radu s djecom priča nudi niz mogućnosti i aktivnosti kojima možemo poticati cjeloviti razvoja djeteta. Ako je dijete donijelo knjigu od kuće ili iz vrtićke knjižnice te kaže: „Pričaj nam priču", obraća nam se sa željom da se povežemo, traži bliskost, sigurnost, nudi povjerenje jer je u središtu pripovijedanja odnos između djece koja slušaju i nas koji im pričamo. Kad ciljano koristimo priču u odgojno-obrazovnom procesu, ona nam pomaže ostvariti niz općih i specifičnih zadaća. Priča može biti namijenjena i konkretnom rješavanju pojedinih izazova koje donosi predškolska dob. Priča je ta koja okuplja djecu u krugu prijateljstva, ona homogenizira skupinu – slušaju je i djeca koja su fizički na drugom kraju sobe. Nadalje, priča pomaže djetetu u boljem upoznavanju sebe i svijeta oko sebe, ohrabruje ga razgovarati nakon priče, potiče razvoj govornih vještina i igre. Poticanjem i usmjeravanjem djece da razumiju vlastite misli, neposredno ih učimo kako preuzeti kontrolu nad vlastitim životom. Priče su značajni emocionalni i kognitivni alati koji pomažu djetetu u razvoju prihvatljivih oblika ponašanja, odnosa s drugima, samokontrole, regulacije emocija, empatije, vokabulara, pažnje, koncentracije, prerade negativnih emocija i slično (Hawn i Holden, 2012).

TERAPEUTSKA PRIČA

Individualizirani pristup pripovijedanju priča razradila je Susan Perrow koja smatra da je moguće napisati priču za svako pojedino dijete i trenutni izazov koji ima u svom odrastanju. Njezine priče imaginacijom nastoje „ući" u djetetovo vlastito iskustvo umjesto da izvana nameću moralni kod u vidu priča koje upozoravaju i djeluju kroz strah od posljedica. Takve priče ne izazivaju strah kod djece. One smiruju, prijateljski se obraćaju djeci, tješe ih, a putem njih djeca imaju mogućnost za promjenu svog ponašanja iznutra kroz razvoj metaforičkih slika koje postaju samo njihove.

Pojedini načini djelovanja (ponašanja) djece mogu biti pozitivni: suradnja, dijeljenje, strpljivost, tolerancija, pomaganje, empatija, itd., ali i negativni: nesuradnja, razdražljivost, socijalno neprihvatljiva ponašanja, neiskrenost, itd. Ponašanje djece uvjetovano je:

- kronološkom i mentalnom dobi te osobnošću (kognitivni, socioemocionalni aspekt, temperament, itd.)
- zadovoljenjem osnovnih životnih potreba (zdravlje, san, glad, žeđ, itd.)
- obiteljskom i kulturnom pozadinom (odgojni stil, obiteljska dinamika, dnevni ritam, rutina, dosljednost, itd.)
- odnosima s drugima (odrasli, vršnjaci, braća i sestre, itd.)

- prethodnim ponašajnim iskustvima djeteta (primjerice: ako je vikom, zlovoljom i plakanjem uspjelo dobiti ono što je željelo tada to postaje stečeno, „naučeno“ ponašanje).

Stručnjacima koji rade s djecom predškolske dobi, kao i roditeljima, cilj je da djeca razviju ponašanja koja će doprinositi dobroj socioemocionalnoj prilagodbi u različitim područjima života. Kad su djeca zadovoljna, imaju mogućnost ostvariti sve svoje potencijale. „Cilj je ne naći se ni u emocionalnoj bujici, ni u emocionalnoj pustinji. Trebamo dopustiti svojim iracionalnim slikama, autobiografskim sjećanjima i vitalnim emocijama da igraju svoju životnu ulogu, no ujedno ih trebamo integrirati u dijelove svoje osobnosti koji našim životima daju red i strukturu.“ (Siegel i Brayson, 2015, str. 37). Očuvanje mentalnog zdravlja preduvjet je za uravnotežen i cjelovit rast i razvoj djece u predškolskoj dobi. Odrastanje je izazovno samo po sebi, a dodatno ga mogu otežati suvremeni izazovi i nepredviđene situacije. De Vries i suradnici (2017) navode kako korištenje terapeutskih priča može imati pozitivne emocionalne ishode kod djece koja su proživjela neku vrstu trauma.

Kako prepoznati ponašanja koja postaju izazovna i zahtjevna i u kojima je potrebno intervenirati? To su ponašanja kojima djeca ometaju ili ugrožavaju sigurnost sebe i drugih, ponašanja koja se prečesto ponavljaju, a ne odgovaraju dječjoj dobi ili mjestu gdje se nalaze te učestalo ponavljajuća ponašanja na koja se žali puno osoba iz djetetova okruženja. Terapeutske priče koje pripovijedamo djeci tako imaju za cilj od neravnoteže u nekoj životnoj situaciji potaknuti put do harmonije, učvrstiti pozitivna ponašanja i osnažiti djecu u usvajanju ritma, rutine, prihvaćanja, poštivanja dogovorenih granica (Perrow, 2010). Takve priče pomažu kod separacije, plača, nervoze, pojave socijalno neprihvatljivih ponašanja, vršnjačkog nasilja, nesuradnje, životnih promjena, gubitka drage osobe, i slično. Perrow (2013) je napisala niz „iscjeljujućih“ ili terapeutskih priča prilagodivši ih svakom pojedinom djetetu i svakoj situaciji koja može djetetu predstavljati izazov. Razradila je i model prema kojem ih mogu sastavljati stručnjaci u radu s djecom i roditelji.

Svaka terapeutska priča ima:

- metaforu („sjemenje za priču“, negativne zapreke i iskušenja koja ugrožavaju djetetovu harmoniju; mogu biti i pozitivni pomagači, vodiči na izazovnom putu)
- putovanje (zaplet, napetost koja dijete vodi kroz radnju do ponovne uspostave ravnoteže)
- rasplet (uvijek je jasan kako bi objasnio situaciju ili ponašanje na način primjeren djeci, donio smirenje, utjehu i sigurnost)
- vježbe analize (pomažu razjasniti model i pomoći pri konstruiranju novih terapeutskih priča).

Stručni rad

Jelena Kulišić, mag. praesc. educ., odgojitelj savjetnik
Dječji vrtić „Konavle“, Cavtat
jele007@yahoo.com

GLAZBOM DO OČUVANJA MENTALNOG ZDRAVLJA

Sažetak: *Njegovanje glazbene kulture u dječjem vrtiću neizostavni je segment poticanja cjelovitog razvoja djeteta, što uključuje intelektualni, emocionalni, socijalni i tjelesni razvoj. Primarni glazbeni razvoj odvija se od djetetova rođenja do šeste godine života. U tom razdoblju mozak je plastičan i otvoren kako za druge razne utjecaje, tako i za glazbene utjecaje i razvoj. Izložimo li djecu dovoljno rano glazbenim podražajima, brzo će postati sudionici u stvaranju glazbene kulture zajednice u kojoj žive. U Dječjem vrtiću „Konavle“ već nekoliko godina provodimo posebni integrirani glazbeni program kojem je cilj otkrivati i razvijati glazbenu kreativnost i individualne stvaralačke potencijale djeteta. Ciljevi programa ostvaruju se kroz svakodnevne glazbene aktivnosti u kojima se različitim metodama nastoji poticati dječja improvizacija, kreativnost i interes za glazbu (Kulišić, 2016.) Pritom glazba služi za opuštanje, poticanje samopoštovanja i samopouzdanja, poboljšanje komunikacije, koordinacije i suradnje. Tijekom niza godina provođenja programa uočeni su brojni pozitivni ishodi koje glazba i ritam imaju na djecu. Tako primjerice različite glazbene aktivnosti potiču razne pozitivne emocije kod djece i odraslih, pomažu im da se opuste, razvijaju glazbenu nadarenost, kulturu i ljubav prema glazbi. Različite vrste glazbe djeluju opuštajuće za „dušu i tijelo“. Glazba potiče brojne pozitivne promjene u fizičkom i mentalnom zdravlju, zbog čega je upravo glazba jedna od metoda za reduciranje stresa, anksioznosti i negativnih emocija. U skupini u kojoj se provode glazbene aktivnosti češća je socijalna interakcija među djecom, a time i znatno uspješnija socijalna uključenost djece s poteškoćama u razvoju i darovitošću.*

Ključne riječi: *dijete rane i predškolske dobi, dječji vrtić, glazbene aktivnosti, improvizacija, slušanje.*

UVOD

Razvijanje senzibiliteta za glazbu i različite oblike izražavanja kao jednu od važnih osobitosti i stvaralačkih mogućnosti djeteta navodi Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991), dok Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) kao jednu od temeljnih kompetencija cjeloživotnog obrazovanja navodi kulturnu svijest i izražavanje. Kompetencija kulturne svijesti i izražavanja razvija se poticanjem stvaralačkih izražavanja ideja, emocija i iskustava djece u nizu umjetničkih područja koje čini i glazba.

GLAZBENA KULTURA U DJEČJEM VRTIĆU

Cilj je glazbene kulture u dječjem vrtiću doživljaj glazbe, a zadaci razvoj senzibiliteta, osjetljivosti i osjećaja za ritam, metar, melodiju, tekst, glazbeni oblik, karakter, tempo, dinamiku te razvoj glazbenog sluha. U radu s djecom predškolske dobi koriste se različite vrste glazbenih aktivnosti, a neke od njih su: igre s pjevanjem, pjesme, brojalice, aktivno slušanje glazbe, poticanje dječjeg stvaralaštva, improvizacija te sviranje na udaraljkama. Aktivnost je moguće definirati kao način provođenja određenog programa koji rezultira realizacijom jednog ili više sadržaja. Kroz glazbene aktivnosti djeca usvajaju znanja, radne navike; razvijaju kreativnost, pamćenje, govor, grubu i finu motoriku; razvijaju socijalne vještine i sposobnost samostalnog rješavanja problemskih situacija te jačaju suradničke odnose unutar grupe. Djeca vrlo rano, već u drugoj godini života, počinju improvizirati vlastite melodije – na poznatu melodiju promijene tekst ili promijene melodiju zadržavajući tekst. Osim pjevajući i plešući, djeca improviziraju svirajući na svemu oko sebe – po svom tijelu, na instrumentima, itd. Improvizacija je proces ili tehnika stvaranja ili izvođenja nečega (glazbe, plesa, pjesme, govora, scenske izvedbe) bez prethodne pripreme ili unaprijed napisana scenarija. To je trenutno reagiranje na situaciju ili podražaje oslanjajući se na kreativnost, spontanost, impuls i inspiraciju u određenom trenutku (Gospodnetić, 2015).

Centar za glazbeno izražavanje i stvaranje u našoj odgojno-obrazovnoj skupini opremljen je potrebnim materijalima za provođenje glazbenih i plesnih sadržaja. Tu se nalazi veliko ogledalo s rukohvatom za plesne vježbe, pijanino, gitara, ukulele, flaute i frule, Orffov instrumentarij što uključuje različite ritmičke i melodijske udaraljke (zvečke, štapići, trokutići, kastanjete, praporci, činele, drveni bubnjevi, mali bubnjevi, tamburini s praporcima, praporci, čegrtaljke, zvončići, metalofoni, ksilofoni), magnetni pano za vizualno prikazivanje glazbenih nota, TV prijamnik, DVD plejer, projektor i računalo, glazbena literatura koja uključuje CD-ove s klasičnom glazbom, DVD-ove opernih i baletnih djela, notne zapise, literaturu o glazbalima i glazbenicima.

Svakodnevno u centru za glazbeno izražavanje i stvaranje djeca eksperimentiraju s različitim predmetima i zvukovima, sviraju na instrumentima, pjevaju, kreću se uz glazbu, improviziraju, slušaju pjesme i skladbe različitih izvođača (Marić i Goran, 2013). U radu s djecom također potičemo glazbeno stvaralaštvo te koristimo elemente glazboterapije. Glazboterapija nam pomaže u jačanju socijalnih odnosa, fizičkog, mentalnog, društvenog i emocionalnog zdravlja, poboljšava komunikaciju te doprinosi uspješnijoj integraciji djece s posebnim potrebama u odgojno-obrazovni proces. Slunjski (2008) naglašava kako je važno voditi brigu o tome da okruženje u kojem djeca istražuju zvukove, tonove i melodije bude povezano s osjećajem ugode i zadovoljstva.

UKLJUČIVANJE DJECE S POTEŠKOĆAMA

Glazbene aktivnosti doprinose radu s djecom s poteškoćama. Preko glazbe pokušava se ostvariti određena komunikacija s djetetom kako bi se uočilo kakve su poteškoće te na taj način pomoglo u jačanju njegova fizičkog, mentalnog, društvenog i emocionalnog zdravlja (Svalina, 2009). Metoda koja se koristi u radu s djecom s poteškoćama naziva se glazboterapija. Jedna od poznatijih metoda Orffova je metoda glazboterapije koja se temelji na povezivanju glazbe, plesa te govora vezanim snagom ritma (Burić, 2014). Orff navodi kako su prirodni govor i kretanje ključni za glazbena iskustva, a djeca su aktivni stvaratelji glazbe. Isto tako, zagovarao je kako su prirodna pjevanja djece osnovna podloga svake melodije. U glazboterapiji koriste se instrumenti poznati pod nazivom „Orffov instrumentarij" (ritmičke i melodijske udaraljke, blok-flaute) te improvizacija koja se koristi kao središnji element spontane igre i stvaranja glazbe. U ovoj metodi najčešće se koristi skupni oblik rada, ali može biti i individualni. Osim u radu s djecom s poteškoćama, moguće je glazboterapiju provoditi i s djecom koja nemaju neke izraženije poteškoće. Osnovni su materijal za glazbene aktivnosti pjesme, igre, stihovi i ples (Svalina, 2009). U glazbenim aktivnostima koriste se geste (pljeskanje, pucketanje prstima, stupanje) te različiti glazbeni instrumenti. Djeca slobodno eksperimentiraju s glazbom prema vlastitim impulsima i inspiracijama. Mogu samostalno improvizirati, stvarati, reproducirati, svirati te slušati glazbu. Uz slobodu izraza naglasak je na procesu, a ne nužno na konačnom proizvodu. Na taj način djeca istražuju svoje doživljaje i razvijaju svijest o vlastitim emocionalnim stanjima. Najčešće značajke glazboterapije u skupnom radu jesu: uz glazboterapeuta i djecu prisutna je još jedna osoba koja nužno ne mora biti glazboterapeut; najčešće se svira na glasoviru ili na gitari; djeca sviraju na instrumentima koje mogu držati u rukama (štapići, zvečke, tambur, praporci, činele, itd.), ali i na većim instrumentima (ksilofon, kongo); sudionici imaju svoje pojedinačne nastupe i slobodno improviziraju na instrumentima. Svaki se susret sastoji od triju dijelova: uvodne pozdravne pjesme, središnjih glazbenih aktivnosti (pjevanje, sviranje na instrumentima, kretanje prema ritmu melodije) i završne pjesme za pozdrav (Svalina, 2009). Dobrobiti su glazboterapije višestruke. Glazboterapija doprinosi poboljšanju kognitivnih, motoričkih, socijalnih i komunikacijskih vještina, jačanju samopouzdanja, smanjenu anksioznosti i stresa, ublažavanju boli te regulaciji emocija.

ELEMENTI GLAZBOTERAPIJE

IMPROVIZACIJA U GLAZBI

Improvizacija u glazbi odnosi se na sposobnost istodobnog osmišljavanja i izvođenja glazbenih misli. To je primarni impuls koji se javlja kao spontana potreba iskazivanja određenih duševnih

stanja glazbom (Burić, 2014). U glazboterapiji postoje dvije vrste improvizacija u radu: strukturirana i slobodna. U strukturiranoj improvizaciji terapeut pruža smjernice ili podršku dok u slobodnoj improvizaciji dijete slobodno, bez uputa, eksperimentira s glazbom prema vlastitoj inspiraciji te samo odabire instrumente (Svalina, 2009). Ciljevi su improvizacije: razvoj kreativnosti; poticanje socijalne interakcije, samopromišljanja, samopouzdanja, koncentracije i pažnje; izražavanje emocija; razvijanje slušne percepcije; povezivanje s drugim područjima učenja; eksperimentiranje s različitim stilovima u glazbi. Neki od primjera improvizacije u glazbi su vokalna i instrumentalna, glazbena slika, istraživanje instrumenata i glazbenih elemenata te glazbena priča (Gospodnetić, 2015).

DJEČJE STVARALAŠTVO

Glazbeno stvaralaštvo djece usko je povezano s emocijama. Dijete ne pjeva da bi stvorilo melodiju, nego svoju radost izražava stvaralačkim pjevanjem. Glavno sredstvo izražavanja je glas (Gospodnetić, 2015). Neki od načina poticanja stvaralaštva kod djece su: mijenjanje melodije, dijelova teksta ili cijelog teksta poznate pjesme; skladanje novih riječi na poznatu melodiju, melodije na poznati tekst ili potpuno nove melodije i novog teksta. Nadalje: aktivnosti slušanja glazbe uz ples, pokret, ritam i likovno izražavanje; aktivnosti prepoznavanja glazbenih elemenata, instrumenata i melodije; aktivnosti sviranja improvizacija na različitim instrumentima, a sve u svrhu relaksacije, stimulacije i imaginacije. Zajednička refleksija, rasprava o glazbenom procesu i doživljaju nakon provedenih aktivnosti doprinose razvoju bolje komunikacije, samoizražavanja, kreativnosti, mašte, socijalizacije i odnosa unutar grupe. Glazbeno stvaralaštvo predstavlja sredstvo djetetova izražavanja i komuniciranja s okolinom, što uključuje slobodno iznošenje vlastitih ideja, emocija, improvizacije (Gospodnetić, 2015).

MENTALNO ZDRAVLJE

Mentalno zdravlje stanje je dobrobiti u kojemu pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s uobičajenim životnim stresovima, raditi produktivno i plodonosno te je u stanju doprinositi svojoj zajednici (Muslić i sur., 2024). Briga o mentalnom zdravlju trebala bi započeti od najranije dobi s ciljem poticanja dugoročne dobrobiti djeteta. Mentalnom zdravlju djeteta pridonosi jačanje zaštitnih čimbenika pri čemu važnu ulogu ima praćenje njegovih psihičkih potreba te organiziranje poticajne okoline i aktivnosti (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2020). Glazba ima povoljne učinke na mentalno zdravlje. O tome govori i činjenica da terapija glazbom postaje sve prihvaćenija i popularnija u cijelom svijetu te se koristi u tretmanima usmjerenim ka smanjenu

anksioznosti, depresije i drugih poteškoća. Opuštajuća i motivirajuća glazba istovremeno nas i zabavlja i liječi te može ublažiti depresiju i anksioznost (Svalina, 2009). Elementi opuštajuće glazbe su stabilan tempo, blagi ton, predvidljive melodijske linije, ponavljanje materijala, stabilna glasnoća, ritam, boja, visina i harmonija. Opuštajuća i primjerena glazba aktivira centre u mozgu vezane uz emocije, koncentraciju, kreativnost i pamćenje. Međutim, utjecaj glazbe na mentalno zdravlje može biti i negativan jer različita glazba može probuditi za osobu neugodne emocije, što ovisi o vrsti i odabiru glazbe koju slušamo.[1]

Tijekom niza godina provođenja posebnog glazbenog programa u Dječjem vrtiću „Konavle" uočeni su pozitivni efekti koje glazba ima na mentalno zdravlje djece. Pomaže, olakšava i skraćuje adaptaciju, povećava učestalost socijalne interakcije među djecom različite kronološke dobi, obogaćuje i proširuje rječnik, pomaže djeci u usavršavaju motoričke spretnosti i pokretljivosti, stvara vedro i veselo raspoloženje u odgojno-obrazovnoj skupini, pospješuje socijalnu integraciju i inkluziju djece s posebnim potrebama. Glazbeni centar često je najposjećeniji centar aktivnosti u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Različiti glazbeni poticaji u centru omogućuju istraživačku igru. U takvom poticajnom okruženju djeca svakodnevno imaju priliku sudjelovati u različitim glazbenim aktivnostima koristeći glazbene instrumente, tijelo, glazbu, glas i pokret za istraživanje i opuštanje. Glazbeni se sadržaji realiziraju i isprepleću kroz metodička područja: glas, pokret, tempo, dinamika, ritam, memorija i improvizacija. Koristeći elemente glazboterapije u radu, primijetili smo kako imaju terapijski učinak na djecu. Navedeni elementi pokazali su se kao značajno i poticajno sredstvo u komunikaciji s djecom s posebnim potrebama. Putem njih, djeca lakše izražavaju svoje misli, osjećaje i doživljaje te na taj način zadovoljavaju svoje fizičke, psihičke, emocionalne i socijalne potrebe.

ZAKLJUČAK

Glazba djeluje na svakog pojedinaca te ima značajno djelovanje na djecu s poteškoćama. Implementacijom glazbenih aktivnosti u svakodnevni odgojno-obrazovni proces postiže se pozitivno ozračje što utječe na cjelokupan razvoj svakog djeteta. Dobra glazbena podloga od najranije dobi može imati pozitivan utjecaj na mentalno zdravlje djeteta tijekom njegova odrastanja i susretanja s mnogim lakšim ili težim situacijama u životu. Glazboterapija kao metoda rada putem zvuka, glazbe i pokreta postiže mnogobrojne rezultate u radu s djecom s različitim poteškoćama te je

1 https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/04/Preporuke-za-slusanje-opustajuce-glazbe.pdf.

dobar pristup u olakšavanju komunikacije između svih sudionika. Ne može se reći da glazboterapija može u potpunosti izliječiti različite poteškoće djece, no ona im u velikoj mjeri može olakšati život. Promjene se mogu postići u mentalnom i fizičkom zdravlju te u sveopćem zadovoljstvu djeteta. Sloboda u improviziranju i kreiranju glazbenog izričaja po vlastitoj mjeri otvara nove mogućnosti u komunikaciji i uočavanju djetetovih jakih strana te samim time stvara put za osnaživanje i napredak onih razvojnih područja koja zahtijevaju dodatnu stimulaciju da bi dosegla svoj puni potencijal.

LITERATURA

Burić, K. (2014). Što je to Orff Schulwerk – Orff glazbena pedagogija? U: Lj. Zaninović Tanay i E. R. Tanay (ur.), *Sretna djeca (matrice i strukture dječjeg crteža kroz glazbu, ples i govor)* (str. 61-65). Zagreb: Učilište za likovno obrazovanje, kreativnost i dizajn – Studio Tanay.

Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjem vrtiću 1.* Zagreb: Mali profesor

Kulišić, J. (2016). *Posebni glazbeni program integriran u redovni program za djecu predškolske dobi.* Dječji vrtić Konavle.

Marić, Lj. i Goran, Lj. (2013). *Zapjevajmo radosno.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Muslić, LJ., Rukavina, T. i Raguž P. B. (2024). *Znate li što je mentalno zdravlje?*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2024/05/Pojmovnik-mentalnog-zdravlja-final.pdf

Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2020). *Mentalno zdravlje djece i mladih*. , https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/mentalno-zdravlje-djece-i-mladih-izazovi-i-perspektive/

Republika Hrvatska (1991). *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*.

https://www.scribd.com/document/541531126/13-PROGRAMSKO-USMJERENJE-ODGOJA-I-OBRAZOVANJA

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić zajednica koja uči – mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja.* Zagreb: Spektar media.

Svalina, V. (2009). Glazboterapija i djeca s posebnim potrebama. *Tonovi, 24*(1), 144-153.

MREŽNI IZVORI

Glazba za opuštanje u prevenciji negativnog utjecaja stresa te u kontroli tjeskobe i poboljšanju spavanja. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/04/Preporuke-za-slusanje-opustajuce-glazbe.pdf

Metafora terapeutske priče, skoro pa uvijek, nešto je što se djetetu osobno dogodilo ili nekoj drugoj osobi koju dijete poznaje. Vrlo je rijetko metafora nepoznata situacija i/ili izazov. Ona dijete dodiruje srcem. Tek u odrasloj dobi, nažalost, prevlada naš racionalni um. Bez obzira jesu li „putovanja" u priči jednostavna ili složena, važno je da uvijek imaju sretan završetak, da bude nadu, da potiču dijete na hrabro suočavanje s preprekama kako bi dijete što više samostalno pronalazilo rješenja na tom putu. Vježbe analize više su namijenjene odraslima kako bi imali daljnje smjernice i kriterije u radu s terapeutskom pričom.

ZAKLJUČAK

Terapeutska priča korisna je strategija prevencije i očuvanja mentalnog zdravlja djece, a istodobno je pogodna za korištenje i rad u odgojno-obrazovnoj skupini. Bilo da koristimo gotovu terapeutsku priču ili je konstruiramo i prilagođavamo neposrednoj situaciji, važno je da uvijek ostavimo djetetu dovoljno prostora za samostalno zaključivanje. Samo tada priča će u tišini imati „čarobnu moć" djelovanja na unutarnje biće slušatelja. Terapeutske priče potiču razvoj samosvijesti i kritičkog mišljenja, pomažu djeci da prepoznaju i razumiju svoje osjećaje te da razviju vještine suočavanja s problemskim situacijama i izazovima. Okolnosti u kojima djeca žive i odrastaju nisu statične. Neprestano se mijenjaju, a zadaća pedagogije ranog odgoja jest ponuditi kvalitetne odgojno-obrazovne poticaje razvoju djece. Djeca su aktivan subjekt vlastitog razvoja. Terapeutsku priču možemo ponuditi i roditeljima u afirmaciji partnerskih odnosa kojima težimo u ostvarivanju cjelovitog rasta i razvoja naše djece. Nama odraslima koji radimo s djecom omogućit će sasvim drugačiji pristup i osigurati novu dinamiku u odgojno-obrazovnom radu.

LITERATURA

Ada, A. F., Campoy, F. I., Vrtarić Jakoplić, D. i Šavora, B. (2011). Kreativni načini čitanja i doživljaja slikovnica (transformativni dijaloški proces, procesna drama, vođeno čitanje). *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 17*(66), 4-7. https://hrcak.srce.hr/124181

Bucay, J. (2019). *Klasične priče da se bolje spoznaš*. Zaprešić: Fraktura Publika.

De Vries, D., Brennan, Z., Lankin, M., Morse, R., Rix, B. i Beck, T. (2017). Healing with books: A literature review of bibliotherapy used with children and youth who have experienced trauma. *Therapeutic Recreation Journal, 51*(1), 48-74. https://doi.org/10.18666/TRJ-2017-V51-I1-7652

Hawn, G. i Holden, W. (2012). *Deset minuta pozornosti*. Zagreb: Planetopija.

Perrow, S. (2010). *Bajke i priče za laku noć – Terapeutske priče za djecu*. Velika Mlaka: Ostvarenje.

Perrow, S. (2013). *Iscjeljujuće priče II: 101 terapeutska priča za djecu*. Velika Mlaka: Ostvarenje.

West, S. R. i Sarosy, J. (2021). *Kako pričati priče djeci i svima ostalima*. Zagreb: Stilus knjiga.

Siegel, J. D. i Brayson P. T. (2015). *Razvoj dječjeg mozga*. Split: Harfa

Stručni rad

Nika Bagarić, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Pčelica“, Mokošica
nika_bagaric@yahoo.com

Franica Lasić, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Dubrovnik“, Dubrovnik
franica38@gmail.com

DIJETE I NJEGOVE POTREBE U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI

Sažetak: *Ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je, uz obitelj, zajednica u kojoj dijete stječe prva saznanja i predodžbe o sebi i svijetu oko sebe, prima povratne informacije te razvija važne životne vještine izvan obiteljskog konteksta. Osiguravanje dobrobiti u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja proizlazi, između ostalog, iz odgojiteljevih profesionalnih kompetencija koje razvija tijekom (ne)formalnog obrazovanja i u odgojno-obrazovnoj praksi te shvaćanja i razumijevanja važnosti svoje uloge u dječjem cjelokupnom razvoju. Da bi se potaknuo i omogućio cjeloviti razvoj djeteta, pratile njegove mogućnosti i potrebe, ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja treba ostvariti načelo fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa. S obzirom na to da dijete veliki dio dana provede upravo u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, važno je omogućiti mu zadovoljavanje svih njegovih potreba. U stručnom radu prikazat će se važnost zadovoljavanja potreba nižeg i višeg reda te nastojanja odgojitelja da djeca zadovolje najvišu psihološku potrebu – samoaktualizaciju te se osjećaju dobro.*

Ključne riječi: *dobrobit, samoaktualizacija, uloga odgojitelja.*

UVOD

Promjene paradigme djetinjstva i nove spoznaje o djetetu kao kompetentnom pojedincu postupno vode i do promjena u odgojno-obrazovnom radu u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (dalje RPOO). Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (2015) (dalje NKRPOO) polazi od shvaćanja djeteta kao socijalnoga subjekta, tj. aktivnoga sustvaratelja vlastitog razvoja, kulture, odgoja i učenja, koji aktivno sudjeluje u oblikovanju odgojno-obrazovnoga procesa. „Dijete je individuum kojeg obilježavaju njegove jedinstvene kvalitete i ima vlastito mišljenje, kulturu i prava.“ (NKRPOO, 2015, str. 17). U suvremenoj ustanovi RPOO potrebno je promišljati o načinima, postupcima i aktivnostima kojima djeca mogu zadovoljiti svoje fiziološke i psihološke

potrebe. Mijenja se i poimanje uloge odraslog, odnosno odgojitelja – od osobe koja je poučavala, planirala i organizirala aktivnosti za djecu, do osobe koja zajedno s djecom kreira kurikulum, prostorno-materijalno okruženje i kulturu ustanove. Na taj način dijete i odgojitelj postaju partneri u odgojno-obrazovnom procesu. „Nasuprot tradicionalnom shvaćanju ustanove za rani odgoj kao mjesta na kojemu se dijete 'poučava i podvrgava odgoju', suvremena se ustanova shvaća kao mjesto zajedničkog učenja i samoučenja, razvoja i samorazvoja, odgoja i samoodgoja ili, drugim riječima, mjesta zajedničkoga kvalitetnog življenja ravnopravnih subjekata (djece i odraslih)." (Slunjski i sur., 2012, str. 20).

POTREBE

Začetnikom Teorije motivacije smatra se Maslow, a najpoznatiji je po piramidi ljudskih potreba koje je detaljno opisao u svojoj knjizi *Motivation and personality* (1976). Maslow (1976) smatrao je da su ljudske potrebe urođene te upravljaju ljudskim ponašanjima. Njegova teorija hijerarhije potreba polazi od pretpostavke da se želje i potrebe zadovoljavaju određenim redoslijedom, hijerarhijski su postavljene i uređene te se mogu podijeliti na fiziološke i psihološke potrebe, tj. potrebe nižeg i višeg reda.

FIZIOLOŠKE POTREBE

Prvu skupinu ljudskih potreba, pa tako i potreba djece, čine fiziološke potrebe koje nazivamo i egzistencijalnim. Ako se ne zadovolje, ugrozit će upravo ljudsku egzistenciju. Neke od fizioloških potreba obuhvaćaju potrebu za disanjem, vodom, hranom i snom. One su nesumnjivo moćnije od svih drugih potreba te, ako su nezadovoljene, dominirat će nad svim ostalim potrebama (Maslow, 1976). Djeca u odgojno-obrazovnoj skupini ne moraju nužno zadovoljiti potrebe za hranom, vodom, snom u isto, već predodređeno vrijeme. Prema NKRPOO (2015) načelo fleksibilnosti ostvaruje se uspješno u onim ustanovama RPOO u kojima je ustrojen i organiziran tako da se omogućuje poštovanje prava svakog pojedinca u ustanovi i osigurava zadovoljenje specifičnih potreba, osobnih ritmova i individualno različitih strategija učenja djece. „U vrtiću nije primjereno postavljanje striktnih shema (vremenskih, prostornih, organizacijskih i sl.), jer one ograničavaju prihvaćanje individualno različitih ritmova djece, tj. usporavaju i/ili onemogućavaju puninu razvoja njihovih potencijala." (NKRPOO, 2015, str. 4). U odgojno-obrazovnoj skupini odgojitelji bi trebali primjenjivati načelo fleksibilnosti te dnevne rutine prilagoditi potrebama svakog pojedinog djeteta poput vremena za doručak ili popodnevnu užinu, potrebu za vodom, odmorom, itd. Kada dijete ima potrebu za snom, bez obzira o kojem dijelu dana se radi, odgojitelj mu može osigurati mjesto za osamu i odmor. Zbog

toga je u odgojno-obrazovnoj skupini poželjno imati odvojene tihe od bučnih centara te u tihim centrima, poput kutića za osamu, djeci ostaviti mogućnost da se odmore i osame. Jedan od načina osiguravanja fleksibilnosti jest i vrijeme konzumiranja međuobroka. Voće može biti ponuđeno na mjestu koje je pristupačno djetetu te, kad ono osjeti potrebu za jelom, da ga može slobodno uzeti i konzumirati. Također se mogu ponuditi i razni načini pripremanja voćnog obroka, npr. voćna salata, cijeđeni sokovi itd.

PSIHOLOŠKE POTREBE DJECE

Kad je dijete zadovoljilo svoje fiziološke potrebe, javljaju se nove potrebe. To su potrebe za sigurnošću, ljubavi i pripadanjem, poštovanjem i samoaktualizacijom. One se nazivaju i psihološkim potrebama (Maslow, 1976).

Potreba za sigurnošću prva je, temeljna psihološka potreba, koja se javlja kad su zadovoljene fiziološke potrebe, a očituje se kao potreba za stalnošću, redom, poretkom i strukturom. Ove su potrebe očiglednije kod djece mlađe dobi zbog njihove nesputane reakcije na ugrozu. Prvi doticaj djeteta tijekom ulaska u ustanovu RPOO jest s odgojiteljem i prostorno-materijalnim okruženjem. Svojim ponašanjem i postupcima odgojitelj mora pružiti djetetu sigurnu privrženost i jasnu potporu. Prilikom ulaska djeteta u odgojno-obrazovnu skupinu odgojitelj bi se trebao spustiti u razinu dječjih očiju, otvorena i nasmiješena lica pozdraviti dijete i, ako je potrebno, pružiti mu fizičku podršku poput zagrljaja. Odgojitelj djetetu i roditelju mora odavati dojam sigurnosti, povjerenja, profesionalca i osobe koja će u svakom trenutku zadovoljiti djetetove osnovne potrebe. To je početak stvaranja odnosa između djeteta, roditelja i odgojitelja, a ustanova RPOO postaje sigurno mjesto za dijete u koje će rado dolaziti. „Proces prilagodbe zahtjeva vrijeme, strpljenje i redovitu razmjenu informacija i iskustava između roditelja i odgojitelja o specifičnim potrebama pojedinog djeteta." (Visković i Miočić 2024, str. 329).

Djeca veliki dio dana borave u ustanovama RPOO, zato je vrlo važna organizacija, kultura ustanove, prostorni i materijalni uvjeti te stručan i kompetentan kadar koji će zadovoljiti sve dječje potrebe. Ustanove RPOO trebale bi biti mjesto gdje djeca žive i uče kroz igru, mjesto u kojem, uz pomoć i podršku odgojitelja, razvijaju svoje potencijale te mjesto gdje je cjelokupna organizacija ustanove usklađena s potrebama djeteta. „Upravo se organizacija dječjeg vrtića, prostorna, vremenska i pedagoška, na mikro i makro razini reflektira na odgojni proces i razvoj djeteta." (Mlinarević 2004, str. 113).

U stručnoj literaturi okruženje se, nerijetko, naziva i „trećim odgojiteljem", što upućuje na važnost istog. O okruženju primjerenom za dijete i njegov cjelovit razvoj te o važnosti poticaja koji se nalaze u odgojno–

obrazovnoj skupini pisalo se u mnogim relevantnim dokumentima. Prema *Programskom usmjerenju odgoja i obrazovanja predškolske djece* (1991) poticajno vrtićko okruženje jest cjelokupno oblikovanje prostora u kojem dijete živi i prima važne poruke o sebi. Ono se ogleda u kvalitetnim odnosima odgojitelja prema djetetu, djeteta prema djetetu i svih ostalih dionika odgojno-obrazovne ustanove.

Poticajno okruženje šalje djeci ove poruke:

- Ovo je dobro mjesto za biti tu.
- Ti pripadaš ovamo.
- Možeš imat povjerenja u ovaj prostor.
- Postoje mjesta u ovom prostoru gdje možeš biti samo kad ti to treba.
- Ovdje možeš puno toga samostalno raditi.
- Ovo je sigurno mjesto za istraživanje i isprobavanje ideja (Blanuša Trošelj, 2024).

Prema Maslowu, kada su fiziološke potrebe i potreba za sigurnošću zadovoljene, javlja se nova potreba: potreba za ljubavlju i pripadanjem. Budući da su odgojitelji, nakon roditelja ili skrbnika, prve osobe s kojima djeca razvijaju odnose izvan obiteljskog konteksta, njihova uloga u poticanju dječjeg društvenog razvoja veoma je bitna. Dijete želi ostvariti tople odnose s odgojiteljima i grupom vršnjaka, želi osjećati da im pripada. Prema Stokes Szanton (2000) djeca su društvena bića koja ulaze u odnos aktivnog ili zavisnog druženja s drugim ljudima, a uloga je odgojitelja da promiču pozitivne društvene odnose između djece i odraslih te djece i vršnjaka. U dnevnom ritmu odgojno-obrazovne skupine odgojitelj bi trebao stvarati okruženje koje će djecu potaknuti na interakciju, druženje, igranje i suradnju. Kad se stvore uvjeti za pozitivne međuvršnjačke interakcije, produbljuju se odnosi među djecom i stvaraju se prijateljstva koja su važna za zadovoljavanje djetetove potrebe za ljubavlju i pripadanjem.

Svi ljudi imaju potrebu i želju da ih drugi poštuju. Često se samopoštovanje i samopouzdanje poimaju kao istoznačnice. Samopoštovanje je vlastiti stav o samom sebi (ono što mislimo o sebi, kako se percipiramo), dok je samopouzdanje vjerovanje u sebe, vlastite kompetencije i stručnost. Roditeljska uloga i odgojni stilovi, odnos koji su roditelji s djetetom razvili u njegovoj najranijoj dobi, obiteljska atmosfera i odnosi u djetetovoj bližoj socijalnoj okolini utječu na razvoj samopouzdanja i samopoštovanja. S obzirom na to da su ustanove RPOO mjesta u kojima dijete provodi najviše vremena izvan obiteljskog konteksta, uloga je odgojitelja da razvija brižan i topao odnos s djetetom, odnos koji je pravedan, dosljedan i koji uvažava djetetovo mišljenje i cjelovitost. Takvim

postupcima odgojitelj potiče kod djeteta pozitivnu sliku o sebi i osjećaj da je kompetentno biće. Osim prema djetetu, odgojitelj bi trebao pokazati poštovanje i prema vremenu koje dijete provodi u samoiniciranim aktivnostima, dječjem radu i uradcima.

Prema NKRPOO (2015) samoinicirane i samoorganizirane aktivnosti osiguravaju priliku djeci da vlastite aktivnosti razvijaju u smjeru koji je za njih svrhovit te se time osnažuje prirodna znatiželja djece, poštujući pri tom njihove interese i potrebe. Ovim aktivnostima, djeca razvijaju kompetencije za cjeloživotno učenje, socijalne i građanske kompetencije, uče se preuzimati inicijativu koja uključuje stvaralaštvo, inovativnost i spremnost na preuzimanje rizika. „Ove kompetencije čine temelj stjecanja različitog znanja, vještina i sposobnosti djeteta te razvoj njegova samopouzdanja i samopoštovanja." (NKRPOO, 2015, str. 14). Samoorganizirane aktivnosti kod djeteta potiču razvoj prosocijalnog ponašanja, komunikacijskih vještina, zauzimanja za sebe i svoje ideje, a da pri tom ne krši prava drugog djeteta, donošenje odluka i izbora te preuzimanje inicijative u igri. Dokumentiranje samoiniciranih i samoorganiziranih aktivnosti, dječjih radova i odgojno-obrazovnih procesa unutar odgojno-obrazovne skupine čini koncept učenja djece vidljivim, a djeci daje priliku za razvijanjem metakognitivnih sposobnosti. Upravo zbog toga, fotodokumentacija o njegovu radu i aktivnostima djetetu treba biti dostupna, a likovni radovi u razini dječjih očiju.

Kad su zadovoljene fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, ljubavi i pripadanjem te poštovanjem, slijedi hijerarhijski najviša potreba koju nazivamo samoaktualizacija ili samoostvarenje. Maslow (1976) ističe da je tada osoba ostvarila svoj puni potencijal. Djetetov je puni potencijal individualan te varira od djeteta do djeteta. Redžepegić Bulić (2018), pozivajući se na teoriju samoaktualizacije, smatra da svaki čovjek može ostvariti svoj maksimalni potencijal ako je dovoljno motiviran za ispunjavanje te potrebe. Uloga odgojitelja u zadovoljavanju dječje potrebe za samoaktualizacijom jest kreiranje situacija u kojima će dijete poticati na istraživanje, kreativnost, spontanost, rješavanje izazova i preuzimanje odgovornosti za svoje izbore i postupke. To su situacije u kojima se dijete okušava u novim, do tada njemu nepoznatim ulogama, uz podršku odgojitelja koji će mu pomoći da dosegne i zadovolji najvišu hijerarhijsku potrebu – potrebu za samoaktualizacijom.

ZAKLJUČAK

Odgojno-obrazovna ustanova RPOO mjesto je gdje djeca mogu i trebaju zadovoljiti sve svoje potrebe. Osnovne su ljudske potrebe: fiziološke, potreba za sigurnošću, ljubavi i pripadanjem, poštovanjem i samoaktualizacijom. One su univerzalne i jedinstvene za sva ljudska bića. Način na koji se dijete ponaša jedini je i najbolji način koje ono, u tom trenutku, poznaje da bi moglo zadovoljiti

svoje potrebe. Zato je važno da odgojitelji poznaju svako dijete sa svim njegovim posebnostima, kompetencijama i mogućnostima kako bi mogli prepoznati ta ponašanja i pomoći djetetu da zadovolji svoje potrebe. Iz svega navedenog, moguće je zaključiti kako je uloga odgojitelja vrlo kompleksna i zahtjeva cjeloživotno učenje i profesionalno usavršavanje.

LITERATURA

Blanuša Trošelj, D. (2024). *Poticajno fizičko okruženje*. U: A.Višnjić-Jevtić (ur.), *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (str. 243-244). Zagreb: Alfa i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Maslow, A. H. (1976). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.

Mlinarević, V. (2004). Vrtićko okruženje usmjereno na dijete. *Život i škola*, *11*(1), 112-119. file:///C:/Users/Flex/Downloads/183458.Vrtino_okruzenje_usmjereno_na_dijete%20(3).pdf

Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991). Zagreb: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa 7/8. https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dokumenti-ZakonskiPodzakonski-Akti/Predskolski Programsko%20usmjerenje%20odgoja%20i%20obrazovanja%20pred%C5%A1kolske%20djece%20-%20Glasnik%20Ministarstva%20kulture%20i%20prosvjete%20RH%207-8-1991.pdf

Redžepegić Bulić, N. (2018). *Maslovljeva teorija ljudskih potreba*. http://www.mojonlinepsiholog.com/maslovljeva-teorija-ljudskih-potreba/

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Narodne novine, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Slunjski, E., Ljubetić, M., Pribela Hodap, S., Malnar, A., Kljenak, T., Zagrajski Malek, S., Horvatić, S. i Antulić, S. (2012). *Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

Stokes Szanton, E. (2000). *Kurikulum za jaslice*: *razvojno primjereni program za djecu od rođenja do tri godine.* Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

Visković, I. i Miočić, M. (2024). *Odgojno-obrazovni prijelazi u djetinjstvu*. U: A.Višnjić-Jevtić (ur.), *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (str. 325-328). Zagreb: Alfa i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Stručni rad

Helena Ivković, odgojiteljica
helebluester@gmail.com
Tajana Šišević, odgojiteljica
perkovic.tajana@gmail.com
Dječji vrtić „Radost“, Split

TEORIJA IZBORA U ODGOJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Dječji vrtić važno je mjesto u životu djeteta, odgojitelja i roditelja. Svjedoci smo toga da se uloga odgojitelja s godinama mijenja. Osim odgojno-obrazovnog procesa usmjerenog ka djetetu, značajna uloga odgojitelja jest ostvarivanje suradnje, poticanje uključivanja roditelja u planiranje, provođenje i vrednovanje odgojno-obrazovnog procesa te educiranje roditelja u području odgoja i obrazovanja. Upravo iz tog razloga osmislile smo ciklus suportivnih radionica za roditelje pod nazivom „Izazovi roditeljstva“ koje smo podijelile u četiri modula:*

- *Važnost odnosa roditelj – dijete*
- *Postavljanje granica*
- *Potrebe djece – potrebe roditelja*
- *Učite ih da budu sretni: samostalno i odgovorno dijete.*

Radionice su se održavale od studenog 2023. godine do travnja 2024. godine. Tijekom ovog ciklusa potakli smo razmišljanje roditelja o važnosti dobrog odnosa, analizirali ulogu roditelja, inicijativu i odgovornost, komponente cjelokupnog ponašanja i ulogu motivacije. Razgovarali smo o prepoznavanju potreba i načinima zadovoljavanja istih, prihvaćanju različitosti, načinima rješavanja konfliktnih situacija. Pojedini dijelovi radionica bili su usmjereni na osobni svijet kvalitete (Glasser, 1998), prepoznavanje skrbnih i ubojitih navika i njihovih učinaka te smo otvorili perspektive za odgoj samostalnog i odgovornog djeteta.

Ključne riječi*: inicijativa, odgovornost, odnos, podrška roditelju, potrebe.*

UVOD

„Moji kvalitetni odnosi ne događaju se slučajno. Oni su rezultat znanja o tome kakav odnos želim, vremena za međusobno druženje i sustavnog djelovanja. I ja i druga strana u odnosu stalno provjeravamo gdje smo stigli i ako nismo zadovoljni, pokušavamo nešto novo.“ (Longo, 2002, str. 125).

Teorija izbora predstavlja psihologiju unutarnje motivacije koja objašnjava psihološka i fiziološka ponašanja svih živih bića. Možemo je smatrati i svjetonazorom jer polazi od pretpostavke da je sve što činimo, od rođenja do smrti, potaknuto osobnim potrebama. Ova teorija stoji u oštroj suprotnosti s tradicionalnom psihologijom podražaj – odražaj (*stimulus – response*), koja naglašava vanjske čimbenike kao pokretače ljudskog ponašanja (Glasser, 1998).

Prema teoriji izbora, čovjek je slobodno i odgovorno biće, čije je ponašanje unutarnje motivirano, svrhovito i kreativno. Glasser (1998) naziva teoriju izbora i „psihologijom osobne slobode", ističući da čovjek uvijek ima mogućnost odabira vlastitog ponašanja. Razumijevanje ove teorije ključno je za izgradnju kvalitetnih međuljudskih odnosa koje teorija izbora smatra temeljem mentalnog zdravlja.

CIKLUS RADIONICA „IZAZOVI RODITELJSTVA" – PRAKTIČNA PRIMJENA TEORIJE IZBORA

Analizirajući osobnu odgojno-obrazovnu praksu, primijetili smo potrebu roditelja za informiranjem i educiranjem u pojedinim područjima odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi. Shodno navedenom, osmislili smo ciklus podržavajućih radionica za roditelje pod nazivom „Izazovi roditeljstva". Radionice su bile razrađene u četiri modula, a one su prikazane i analizirane u daljnjem dijelu teksta. Cilj je cjelokupnih ciklusa radionica podrška roditelja u njihovoj ulozi iz perspektive praktičara koji posjeduje dodatna znanja i vještine za prepoznavanje i rješavanje nepoželjnih ponašanja kod djece. Voditeljice ovog ciklusa radionica imaju završene edukacije iz teorije izbora, realitetne terapije i suradničkog vođenja pri Institutu „William Glasser" i Svetovalno izobraževalnom centru, Kranj. Znanja i iskustva iz spomenutih edukacija implementiraju u svakodnevnom radu s djecom, roditeljima i kolegama suradnicima.

1. MODUL: VAŽNOST ODNOSA RODITELJ – DIJETE

Tijekom prve radionice poseban naglasak stavili smo na razumijevanje uloge roditelja i važnost građenja odnosa s djetetom, upravo zato što je dobar odnos temelj mentalnog zdravlja, a inicijativa je za ovaj odnos na roditelju. Kroz zajedničke aktivnosti i rad u manjim grupama roditelji su se međusobno upoznavali i razmjenjivali iskustva (Fotografija 1.).

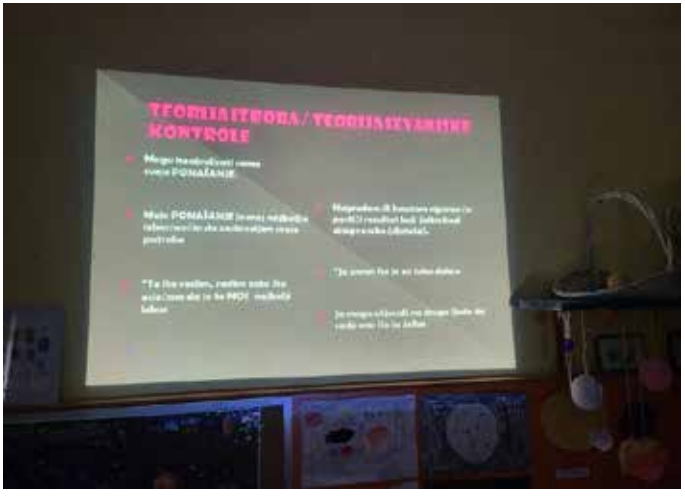

Fotografija 1. *Modul „Važnost odnosa roditelj – dijete“*

Različitim aktivnostima tijekom radionice roditelji su analizirali kvalitetu odnosa s djetetom. Kvalitetan odnos ne događa se sam po sebi. Da bismo ga ostvarili i zadržali, potrebno je promišljeno i sustavno djelovati. Tijekom zajedničkog provođenja slobodnog vremena i kada je to vrijeme ispunjeno sadržajima u kojima zajedno uživamo, možemo reći kako smo u kvalitetnom odnosu. Ako ga ostvarimo, dobivamo snagu za suočavanja u stresnim, a ponekad i neizbježnim životnim situacijama. U dobrim odnosima dobro se osjećamo, naše razmišljanje ima pozitivan smjer i sadržaj, tijelo nam „poručuje“ kako je sve u redu. Općenito djelujemo efikasnije, lakše, jednostavnije i s manje napora. Uspostavljamo ravnotežu unutar sebe i s drugima. Naše psihičke potrebe tada su bolje zadovoljene jer jedino u odnosu možemo zadovoljiti svoju potrebu za ljubavlju i uvažavanjem. Također, jedino u kvalitetnom odnosu s drugima možemo biti slobodni, radosni, smijati se i uživati u životu. Osim toga, što smo u boljem odnosu, imamo preduvjete i za bolju i uspješniju suradnju s ljudima. Moguće je zaključiti kako je dobar suradnički odnos osnova poučavanja, savjetovanja i vođenja ljudi u kojem se podrazumijeva podjela odgovornosti svih članova koji surađuju.

2. MODUL: POSTAVLJANJE GRANICA

U drugoj radionici i dalje smo usmjereni na odnos roditelja i djeteta, ali iz drugog aspekta. Pokušali smo odgovoriti na pitanja: „Kako možemo postavljati granice u odgoju djeteta?“; „Kako mu pomoći da usvaja i razvija zdrave navike, brine o sebi te uči i živi svoja prava?“; „Kako pomoći djetetu da ispunjava osobne obveze i dužnosti prilagođene njegovoj dobi i mogućnostima?“; „Kako poticati dijete da samostalno odabire izbore i postupno razvija odgovornost?“; „Kako poticati dijete da primjenjuje djelotvorna ponašanja?“. Usmjerili smo se na odnos različitih stilova roditeljstva i razvoja djetetove osobnosti (Fotografija 2.). Roditelji su došli do zaključka da stvaranje mogućnosti u kojem dijete ima pravo na izbor unutar zdravog i sigurnog okruženja ima brojne dobrobiti za dijete. Ono mu pomaže u izgradnji samopoštovanja i samopouzdanja, uči ga odgovornosti i nošenju s posljedicama svojih izbora, a što je najvažnije, čini veliku razliku u odnosu roditelja i djeteta od onog u kojem roditelj samo zapovijeda ili kažnjava/nagrađuje.

Fotografija 2. *Tradicionalna psihologija naspram teorije izbora (Glasser, 1997)*

3. MODUL: POTREBE DJECE − POTREBE RODITELJA

Tijekom svih modula radionice roditelje smo upoznali s temeljnim postavkama teorije izbora koja čini osnovu naše pedagoške prakse. U trećem modulu radionice „Izazovi roditeljstva“ naglasak

je bio na potrebama te sličnostima i razlikama u potrebama djece i odraslih (roditelja). Roditelje smo upoznali kako, kroz igru i djetetu primjerene aktivnosti, možemo poticati zadovoljavanje njegovih temeljnih psiholoških potreba (Fotografija 3.).

Fotografija 3. *Igra „Povjerenje“*

Temeljne psihološke potrebe prema teoriji izbora jesu (Glasser, 1998):

- LJUBAV/PRIPADANJE – biti voljen; pripadati nekome; privrženost; iskrenost; toplina; bliskost; povezanost; intima.
- MOĆ (SAMOOSTVARENOST) – biti priznat; imati kompetencije, vještine, ambicije; biti dobar u nečemu; ostaviti nekakav trag.
- SLOBODA/NEOVISNOST – sloboda govora, pisanja, odijevanja, odlučivanja, misli, stavova, religija, uvjerenja; autonomija; izbori; odluke.
- ZABAVA/STVARALAŠTVO – učenje kroz igru; stvaranje; kreativnost; osjećaj ugode; satisfakcije; poticanje radoznalosti i odsustvo prisile.

Analizirajući vlastitu odgojno-obrazovnu praksu, možemo zaključiti kako su temeljne postavke teorije izbora – kvalitetan odnos, razumijevanje vlastitih i djetetovih potreba, prepoznavanje ponašanja koja proizlaze iz nezadovoljenih potreba te poznavanje djetetova svijeta kvalitete – temelj emocionalnog i mentalnog zdravlja djeteta te važan okvir za učinkovito odgojno djelovanje (Glasser, 1998).

4. MODUL: UČITE IH BITI SRETNI: ODGOVORNO I SAMOSTALNO DIJETE

Percipirajući dijete kao subjekta vlastita odgojno-obrazovnog procesa, potrebno je slušati i uvažavati njegovu perspektivu. Pitali smo djecu što je samostalnost i odgovornost.

E. I. (KD 69): „Samostalnost je da sve dobro radim i mama i tata koji su te rodili ti to kažu."

M. S. (KD 77): „Odgovornost je da napraviš dobar izbor."

V. B. (KD 84): „Odgovornost je da kažeš istinu."

A. I. (KD 65): „Kad te netko tjera da radiš nešto što ti ne želiš, oni nisu odgovorni za tebe, nego si ti odgovoran za sebe."

U posljednjem modulu roditelji su kroz različite igre i aktivnosti radionice imali priliku osvijestiti važnost osobnog svijeta kvalitete, ali i individualne različitosti koje proizlaze iz naših različitih želja (Fotografija 4.), iskustava i doživljaja. Povezali smo znanja i informacije iz prethodnih modula i radionica dok smo fokus stavili na značajke kvalitetnog roditeljstva i dobar odnos između roditelja i djeteta. Dok smo u dobrom odnosu, u kojem se dijete osjeća voljeno, sigurno, prihvaćeno i ima odgovarajuću podršku, roditelj može ostvarivati djelotvorni odgojni učinak. Dobar odnos podrazumijeva uzajamno poštovanje, očuvanje integriteta i vođenje poučavanjem, a kao rezultat ima dugoročno usvajanje poželjnih vještina i osobina (samostalnost i odgovornost). Ne možemo govoriti o putu prema razvoju samostalnosti i odgovornosti djeteta, ako prije toga nismo osigurali dobre uvjete. Tijekom ovog ciklusa radionice prisjetili smo se da je odgovornost za razvoj kvalitetnog odnosa prvenstveno odgovornost odraslih, ali i da djeca trebaju jasne granice – strukturu jer ona djetetu daje sigurnost. Djeca koja nemaju osjećaj sigurnosti nemaju povjerenja u odrasle, a posljedično nemaju povjerenja ni u sebe. U konačnici, samo u dobrom odnosu dijete može zadovoljavati svoje potrebe, biti zadovoljno, sigurno i sretno te kao takvo biti spremno na izazove odrastanja.

Fotografija 4. *Igra „Što me čini sretnim?“; roditeljsko istraživanje osobnih svjetova kvalitete*

Graf 1. *Kvalitetno i podržavajuće roditeljstvo*

Kvalitetno i podržavajuće roditeljstvo podrazumijevaju dobar omjer razumijevanja potreba djece, povjerenja, jasnih očekivanja i postavljanja granica (Graf 1.). Teorija izbora naglašava kako ne možeš kontrolirati druge, nego samo sebe i da smo kao roditelji odgovorni za svoje odluke. Roditelj

djetetu daje mogućnost izbora. Kada dijete ima mogućnost izbora i svijest o posljedicama istih, uči prihvaćati odgovornost za svoje odluke, a time se potiče i zadovoljava njegova autonomija.

ZAKLJUČAK

Kroz ciklus radionica „Izazovi roditeljstva" roditelji su imali priliku, uz stručno vodstvo i timsku suradnju, razmjenjivati znanja i iskustva, reflektirati i analizirati odgojnu praksu. Kroz takav oblik rada dolazili su do novih spoznaja za uspješnije i djelotvornije roditeljstvo. Tijekom radionica, imali su priliku samoprocjenjivati svoje roditeljske vještine pa su mogli lakše prepoznati i osvijestiti (ne)djelotvorna roditeljska ponašanja, razumjeti potrebe djeteta i svoju ulogu u stvaranju uvjeta u kojima djeca mogu zadovoljiti svoje potrebe. Suvremeni roditelji nisu pasivni korisnici usluga, nego su partneri odgojitelju i sukreatori odgojno-obrazovne prakse, a samo otvoreno i podržavajuće okruženje i partnerski odnos odgojitelja i roditelja predstavlja dobrobit za dijete i značajan je preduvjet za razvoj njegovih potencijala. Prema procjeni roditelja, a kroz evaluacijske listiće, moguće je uočiti da su radionice bile vrlo korisne. Roditelji su istaknuli kako je omjer teorije i praktičnih aktivnosti vrlo dobar, sadržaji su raznovrsni, korisni i primjenjivi, teme radionica poučne, jednostavne i zabavne, a atmosfera spontana i opuštena.

LITERATURA

Glasser, W. (1997). *Teorija kontrole – novo objašnjenje načina na koji kontroliramo svoje živote*. Zagreb: Alinea.

Glasser, W. (1998). *Teorija izbora: nova psihologija osobne slobode*. Zagreb: Alinea.

Longo, I. (2001). *Roditeljstvo se može učiti*. Zagreb: Alinea.

Longo, I. (2002). *Razgovarati sa sobom (Djelotvornije)*. Split: Udruga MiRTa.

ULOGA ODGAJATELJA

Karlo Pavić (6 godina), dječji vrtić "Bili cvitak"
odgojiteljice Inga Mladina i Ivanka Jagnjić

Stručni rad

Dajana Ćosić-Šurlin, mag. praesc. educ.
dcsurlin@ffst.hr
Ana Mašković, mag. praesc. educ.
anamaskovic2004@gmail.com
Dječji vrtić „Radost", Split

ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Mentalno zdravlje djece rane i predškolske dobi postaje sve značajnija tema u obrazovanju i ranom razvoju. U ovoj fazi života djeca prolaze kroz ključne emocionalne, socijalne i kognitivne promjene koje postavljaju temelje za njihov budući razvoj. Odgojitelji imaju značajnu ulogu u oblikovanju tih procesa jer su među prvim odraslim osobama koje dijete doživljava izvan obiteljskog okruženja. Njihova uloga nije samo obrazovna, već uključuje i podršku emocionalnom i psihološkom blagostanju djece. Odgojitelji su jedni od ključnih aktera u prevenciji problema mentalnog zdravlja djece te njihova podrška i intervencije mogu značajno doprinijeti zdravom razvoju djece. Ovaj rad istražuje ulogu odgojitelja u očuvanju i unaprjeđenju mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi kroz nekoliko ključnih aspekata: stvaranje sigurnog i podržavajućeg okruženja, prepoznavanje ranih znakova emocionalnih i psiholoških poteškoća te suradnju s roditeljima i članovima stručno-razvojne službe. Osim toga, bit će naglašena važnost profesionalnog razvoja odgojitelja u području mentalnog zdravlja, kako bi se osigurala adekvatna podrška djeci u najranijim fazama njihova razvoja. Preporuke za daljnju praksu i istraživanja uključuju jačanje kompetencija odgojitelja kroz ciljane edukacije.*

Ključne riječi: *emocionalna podrška, prevencija stresa, psihološka otpornost, razvoj samopouzdanja, socioemocionalni razvoj.*

UVOD

Mentalno zdravlje u predškolskoj dobi značajan je čimbenik cjelokupnog razvoja djeteta. Ono obuhvaća emocionalno, socijalno i kognitivno blagostanje koje djetetu omogućava adekvatnu prilagodbu na vrtićko okruženje i kasnije obrazovne izazove. Prepoznavanje važnosti mentalnog zdravlja u najranijoj dobi pomaže u postavljanju temelja za razvoj emocionalno stabilnog i psihološki otpornog djeteta. Na mentalno zdravlje djeteta mogu utjecati razne okolnosti i situacije u kojima se dijete nađe kao i osobe koje ga okružuju. Roditelji i odgojitelji imaju značajnu ulogu u djetetovom ranom djetinjstvu, posebice u području poticanja cjelovita razvoja i mentalnog zdravlja.

Cilj je ovog rada istražiti i istaknuti važnost uloge odgojitelja u očuvanju i promicanju mentalnog zdravlja djeteta rane i predškolske dobi te ukazati na metode i strategije koje mogu pomoći u toj misiji.

ULOGA ODGOJITELJA U OČUVANJU I UNAPRJEĐENJU MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

ZNAČAJ EMOCIONALNE SIGURNOSTI U VRTIĆU

Emocionalna sigurnost u vrtiću ključna je za očuvanje i razvoj mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi. Ona predstavlja osnovu na kojoj dijete gradi svoje samopouzdanje, razvija zdrave emocionalne i socijalne vještine te uči kako se nositi s izazovima. Kada se dijete osjeća emocionalno sigurno, smanjuje se rizik od razvoja anksioznosti i stresa. Vrtić treba biti mjesto gdje dijete može slobodno izraziti svoje emocije bez straha od osuđivanja. Osjećaj sigurnosti omogućava djetetu da se nosi s novim situacijama i promjenama, čime se smanjuje mogućnost razvoja dugoročnih problema povezanih s mentalnim zdravljem. Odgojitelji koji pružaju podršku i afirmativne povratne informacije kod djeteta potiču razvoj samopouzdanja, samopoštovanja i osjećaja vlastite vrijednosti. Samopouzdano dijete razvija vještine suočavanja s izazovima i manje je podložno osjećajima nesigurnosti i sumnje u sebe (Bowlby, 1988).

U sigurnom emocionalnom okruženju djeca uče kako graditi zdrave odnose s vršnjacima i odraslima. Socijalne vještine, kao što su empatija, suradnja i rješavanje problemskih situacija, ključne su za emocionalnu stabilnost, uspostavljanje i održavanje socijalnih odnosa te mogu doprinijeti smanjenju socijalne deprivacije što je važan faktor za očuvanje mentalnog zdravlja. Emocionalno sigurno dijete ima priliku razvijati emocionalnu inteligenciju – sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i upravljanja vlastitim emocijama kao i emocijama drugih. Visoka emocionalna inteligencija doprinosi boljoj prilagodbi te smanjuje rizik od emocionalnih problema. Stabilno okruženje pomaže djeci da se osjećaju sigurno i podržano, čime se smanjuje osjećaj nesigurnosti i straha.

Emocionalna sigurnost u vrtiću ne samo da osigurava zdrav emocionalni razvoj, već je i ključna za dugoročno mentalno zdravlje djece. Kada se djeca osjećaju sigurno, imaju bolje temelje za suočavanje s izazovima, izgradnju zdravih odnosa i očuvanje psihološke dobrobiti kroz cijeli život.

PREPOZNAVANJE RANIH ZNAKOVA PROBLEMA S MENTALNIM ZDRAVLJEM DJECE (ANKSIOZNOST, DEPRESIJA I POREMEĆAJI PONAŠANJA)

Rana detekcija problema mentalnog zdravlja kod djece predškolske dobi od iznimne je važnosti jer omogućuje pravovremeno pružanje potrebne podrške i smanjenje rizika od dugoročnih negativnih posljedica. Problemi poput anksioznosti, depresije ili poremećaja ponašanja mogu značajno utjecati na djetetov razvoj, obrazovna postignuća i socijalne odnose. Odgojitelji imaju značajnu ulogu u prepoznavanju ranih znakova, s obzirom na to da provode mnogo vremena s djecom i mogu uočiti promjene u njihovu ponašanju, raspoloženju ili socijalnoj interakciji (Mihaljević, 2015).

Znakovi anksioznosti kod djece uključuju pretjeranu zabrinutost, strahove koji nisu nužno povezani s konkretnim situacijama, povlačenje iz socijalnih interakcija te fizičke simptome poput glavobolje ili bolova u trbuhu. Depresija se kod djece može manifestirati kroz trajnu tugu, gubitak interesa za aktivnosti koje su prethodno bile ugodne, promjene u apetitu i spavanju te izražen osjećaj bezvrijednosti ili krivnje. Poremećaji ponašanja obično se očituju kroz socijalno neprihvatljivo ili neprilagođeno ponašanje, nepridržavanje pravila te konflikte s vršnjacima i autoritetima (Mash i Wolfe, 2018).

Tatalović Vorkapić i suradnici (2012) ističu važnost educiranosti odgojitelja o ovim simptomima kako bi mogli pravovremeno uočiti problem i uspostaviti suradnju s roditeljima i članovima stručno-razvojne službe s ciljem prevencije daljnjih razvoja problema mentalnog zdravlja. Kroz redovite edukacije i suradnju sa psiholozima i pedagozima odgojitelji mogu razviti vještine prepoznavanja rizičnih znakova i postupanja u situacijama koje zahtijevaju intervenciju.

VAŽNOST SURADNJE S RODITELJIMA I ČLANOVIMA STRUČNO-RAZVOJNE SLUŽBE U RANOM PREPOZNAVANJU PROBLEMA MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Suradnja između roditelja, članova stručno-razvojne službe i odgojno-obrazovnih ustanova ključna je za rano prepoznavanje i učinkovito rješavanje problema mentalnog zdravlja kod djece predškolske dobi. Rano prepoznavanje teškoća može značajno utjecati na daljnji razvoj, a roditelji su često prvi koji primijete promjene u ponašanju ili emocionalnom stanju djeteta. Kvalitetno partnerstvo između roditelja i stručnjaka omogućuje bolju razmjenu informacija i zajedničko djelovanje u interesu djeteta, što rezultira pravovremenim intervencijama i podrškom (Ljubetić, 2014).

Članovi stručno-razvojne službe, posebice pedagog i psiholog, imaju ključnu ulogu u pružanju edukacije roditeljima o važnosti mentalnog zdravlja i prepoznavanju rizičnih znakova. Kroz programe edukacija i radionica roditelji mogu naučiti kako prepoznati simptome koji mogu upućivati na probleme u mentalnom zdravlju, kao što su povlačenje, promjene u ponašanju ili emocionalna nestabilnost. Također, stručnjaci mogu osigurati smjernice za odgovarajuće postupanje i pružanje podrške djetetu u takvim situacijama (Epstein i sur., 2018). Kada roditelji i stručnjaci djeluju zajedno, moguće je razviti personalizirane planove podrške koji su prilagođeni specifičnim potrebama djeteta. Ovaj integrirani pristup pomaže u stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja u kojem se djeca mogu uspješno nositi s izazovima i razvijati se na zdrav način. Stoga uspostavljanje snažnih partnerskih odnosa između roditelja i članova stručno-razvojne službe predstavlja osnovu za uspješno rješavanje problema mentalnog zdravlja kod djece (Sheridan i Kratochwill, 2007; Stormshak i Dishion, 2009).

PREVENTIVNE AKTIVNOSTI I TEHNIKE U RADU S DJECOM

Emocionalne kompetencije imaju značajnu ulogu u oblikovanju kvalitete odnosa s vršnjacima i odraslima, što posljedično doprinosi djetetovoj aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti. Dok se tradicionalno pojam inteligencije veže uz akademske sposobnosti, emocionalna inteligencija odnosi se na dječju sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i upravljanja vlastitim emocijama kao i na razumijevanje emocionalnih stanja drugih (Bowlby, 1988). Pojedino dijete koje pokazuje iznimne kognitivne sposobnosti može imati poteškoća u svakodnevnim socijalnim interakcijama i suočavanju s izazovnim situacijama ako su mu emocionalne vještine nedostatno razvijene. Navedeno može dovesti do frustracija, sukoba s vršnjacima i osjećaja nesigurnosti.

PRIMJENA PATHS PROGRAMA

Prema Mihić i suradnicima (2016), jedan od uspješnih pristupa razvoju emocionalnih vještina kod djece jest PATHS program (*Promoting Alternative THinking Strategies*), koji se uspješno implementira u vrtićima u Sjedinjenim Američkim Državama, a odnedavno i u Hrvatskoj. Ovaj program osmišljen je s ciljem poticanja razvoja socioemocionalnih kompetencija, uključujući samokontrolu, rješavanje problemskih situacija i prosocijalno ponašanje. Temelji se na integraciji osjećaja, ponašanja i razumijevanja, što zajedno omogućava djeci da reagiraju primjereno u različitim socijalnim situacijama.

Zanimljiva tehnika u okviru PATHS programa jest „tehnika kornjače“, gdje se djecu uči da se, poput kornjače koja se povlači u svoj oklop, na trenutak povuku iz stresne situacije, duboko udahnu i smire, prije nego što verbaliziraju svoje osjećaje i potrebe. Ova tehnika pomaže djeci u razvijanju sposobnosti samoregulacije, što je ključna vještina za uspješno snalaženje u emocionalno stresnim i izazovnim situacijama.

STRATEGIJE ZA RAZVOJ EMOCIONALNE PISMENOSTI

Osim strukturiranih programa poput PATHS-a, postoje i svakodnevne aktivnosti koje mogu značajno doprinijeti razvoju emocionalne pismenosti kod djece. Jedan od učinkovitih pristupa korištenje je visokokvalitetne dječje literature koja sadrži autentične likove i realne situacije. Kroz priče djeca mogu učiti o različitim emocijama, načinima kako ih prepoznati i izraziti te kako se nositi s izazovnim situacijama. Korištenjem strategija kao što su Vennovi dijagrami za usporedbu likova, crtanje portreta likova koji odražavaju njihove unutarnje osjećaje, slaganje slagalica emocija i igranje s kockicama koje prikazuju različite emocionalne izraze, djeca razvijaju sposobnost razlikovanja i razumijevanja emocija. Ove aktivnosti također omogućuju otvorenu raspravu o osjećajima, potiču razvoj vokabulara povezanog s emocijama i pomažu djeci u izgradnji emocionalne otpornosti (Mihić i sur., 2016).

Integracija igara, socijalnih aktivnosti i strukturiranih programa u svakodnevni odgojno-obrazovni rad s djecom predškolske dobi može značajno doprinijeti njihovu emocionalnom razvoju. Takve aktivnosti ne samo da jačaju emocionalne kompetencije, već i grade temelje za zdrav i uravnotežen emocionalni život, što je neprocjenjivo za kasniji osobni i socijalni razvoj.

VAŽNOST PROMICANJA SAMOPOUZDANJA I SAMOPOŠTOVANJA

Poticanje razvoja samopouzdanja i samopoštovanja kod djece rane i predškolske dobi od značajne je važnosti za njihov cjelokupni razvoj, uključujući mentalno zdravlje. Djeca s visokim samopouzdanjem bolje se nose s izazovima, imaju pozitivniji pogled na život i lakše ostvaruju socijalne kontakte. Odgojitelji, kroz svoj rad, mogu značajno doprinijeti razvoju samopoštovanja kod djece poticanjem razvoja njihove autonomije, priznavanjem njihovih postignuća i osiguravanjem okruženja u kojem se djeca osjećaju sigurno i podržano na način da ostvare kvalitetnu suradnju s obitelji. Time se jača njihova emocionalna otpornost, ali i smanjuje rizik od razvoja problema poput anksioznosti i depresije.

Tablica 1. *Primjeri aktivnosti za jačanje i očuvanje mentalnog zdravlja kod djece rane i predškolske dobi*

Aktivnost	Opis
Pozitivno poticanje i pohvala	Pohvala truda, ne samo rezultata, potiče pozitivnu sliku o sebi.
Uključivanje u odluke	Sudjelovanje u jednostavnim odlukama jača osjećaj odgovornosti.
Igre uloga	Istraživanje različitih uloga pomaže u razvoju samopouzdanja.
Projekti timskog rada	Grupni rad jača osjećaj pripadnosti i važnosti.
Razvijanje socijalnih vještina	Suradnja i empatija kroz zajedničke aktivnosti jačaju pozitivnu sliku o sebi.
Razgovori o emocijama	Izražavanje osjećaja jača emocionalnu svijest i samopoštovanje.
Samostalni zadaci	Jednostavni zadaci prilagođeni dobi potiču osjećaj odgovornosti i samopouzdanja.

EDUKACIJA I STRUČNA PODRŠKA ODGOJITELJIMA

Odgojitelji trebaju biti educirani o simptomima mentalnog zdravlja kako bi mogli pravovremeno uočiti problem i uspostaviti suradnju s roditeljima i članovima stručno-razvojne službe s ciljem prevencije daljnjeg razvoja problema mentalnog zdravlja. Kroz redovite edukacije i suradnju sa psiholozima i pedagozima, odgojitelji mogu razviti vještine prepoznavanja rizičnih znakova i postupanja u situacijama koje zahtijevaju intervenciju.

Stručna podrška odgojiteljima može se ostvariti kroz radionice, seminare i stručne skupove koje organiziraju psiholozi, pedagozi i drugi stručnjaci iz područja mentalnog zdravlja. Na taj način odgojitelji stječu potrebna znanja i vještine za prepoznavanje i razumijevanje različitih manifestacija problema mentalnog zdravlja kod djece kao i za primjenu odgovarajućih metoda i postupaka u suradnji s roditeljima i članovima stručno-razvojne službe.

Uz edukaciju, važno je da odgojitelji imaju stalnu podršku u obliku savjetovanja i supervizije, što im omogućuje da na kvalitetan način odgovore na izazove s kojima se suočavaju u svakodnevnom

radu. Ova podrška može pomoći u smanjenju stresa i sindroma sagorijevanja te osigurati da ostanu usredotočeni na dobrobit djece (Paleksić i sur., 2015).

Tablica 2. *Teorijski i praktični okviri podrške mentalnom zdravlju djece rane i predškolske dobi*

Okvir	Opis	Primjena u vrtiću
TEORIJSKI OKVIRI ZA PODRŠKU MENTALNOM ZDRAVLJU DJECE		
Ekološki sustavni pristup (Bronfenbrenner, 1979)	Naglašava utjecaj i međusobni odnos različitih sustava (obitelj, vrtić, zajednica) na razvoj djeteta. Suradnja roditelja i odgojitelja jača emocionalni razvoj djeteta.	Suradnja s roditeljima i širom lokalnom zajednicom u stvaranju dosljednog i podržavajućeg okruženja za dijete.
Teorija privrženosti (Bowlby, 1988)	Kvalitetna emocionalna veza između djeteta i odgojitelja ključna je za zdrav emocionalni razvoj.	Odgojitelji trebaju stvoriti sigurno i podržavajuće okruženje koje omogućuje djetetu razvoj povjerenja i sigurnosti.
Kognitivno-bihevioralni pristup (Beck, 1995)	Pomaže djeci da prepoznaju i razumiju svoje misli i osjećaje te da razviju pozitivne obrasce razmišljanja i ponašanja.	Odgojitelji pomažu djeci u razvoju pozitivnih obrazaca mišljenja i ponašanja kroz svakodnevne aktivnosti i podršku u socijalnim interakcijama.
Razvojne faze (Erikson, 1950)	Djeca prolaze kroz različite faze razvoja s posebnim izazovima. U predškolskoj dobi ključan je razvoj inicijative i samopouzdanja.	Podrška djetetovim inicijativama kroz afirmativne povratne informacije i ohrabrenja kako bi razvilo samopouzdanje, izbjegavajući kritike koje mogu voditi do osjećaja krivnje.
PRAKTIČNI OKVIRI ZA PODRŠKU MENTALNOM ZDRAVLJU DJECE U VRTIĆU		
Podrška socijalnom i emocionalnom učenju	Aktivnosti u kojima djeca uče prepoznavati, razumijevati i izražavati emocija te upravljati njima.	Implementacija igara i aktivnosti koje pomažu djeci u prepoznavanju i izražavanju emocija te razvijanju empatije i socijalnih vještina.
Podrška kroz igru	Igra kao ključni alat za emocionalni razvoj, izražavanje osjećaja, rješavanje sukoba i razvoj socijalnih vještina.	Korištenje igre kao metode za prepoznavanje i reagiranje na emocionalne potrebe djece te razvoj njihovih socijalnih vještina.
Suradnja s roditeljima	Uključivanje roditelja u podršku mentalnom zdravlju djece kroz savjetovanje i poticanje razgovora o emocijama kod kuće.	Redovita komunikacija s roditeljima, pružanje savjeta i podrške u razumijevanju i stvaranju uvjeta za zadovoljavanje djetetovih emocionalnih potreba u obiteljskom okruženju.
Prevencija i rana intervencija	Rano prepoznavanje i intervencija u slučaju znakova stresa ili emocionalnih poteškoća kod djece.	Suradnja sa psiholozima i pružanje pravovremene podrške djeci koja pokazuju znakove emocionalnih poteškoća ili stresa s ciljem sprječavanja razvoja ozbiljnijih problema.

ZAKLJUČAK

Uloga odgojitelja u očuvanju mentalnog zdravlja djece neprocjenjiva je, jer oni djeluju kao ključni akteri u ranoj fazi djetetova razvoja. Kvalitetan odgojitelj pruža sigurno i poticajno okruženje te aktivno sudjeluje u prepoznavanju i podrški emocionalnim potrebama djece. Njegova uloga nije samo u poučavanju, već i u očuvanju dječjeg mentalnog zdravlja kroz svakodnevnu interakciju, promatranje i osjetljivost na emocionalne promjene.

Kako bi mogli kvalitetno doprinijeti dječjem razvoju, odgojitelji moraju biti kompetentni u području emocionalnog razvoja i mentalnog zdravlja djece. To zahtijeva kontinuiranu edukaciju i stručno usavršavanje s naglaskom na nove pristupe u socijalnom i emocionalnom učenju, prepoznavanju ranih znakova emocionalnih poteškoća te primjeni odgovarajućih strategija za pomoć djeci u stresnim situacijama. Osim toga, važna je njihova sposobnost suradnje s roditeljima koja se temelji na otvorenoj komunikaciji i zajedničkom radu u osiguravanju emocionalne dobrobiti djece.

Odgojitelji također imaju važnu ulogu u suradnji s članovima stručno-razvojne službe – psiholozima, pedagozima i drugim stručnjacima, kako bi osigurali sveobuhvatnu podršku djetetu. Kroz ovakvu interdisciplinarnu suradnju odgojitelji mogu bolje razumjeti potrebe djece i na vrijeme intervenirati u slučajevima kada je to potrebno. Time se stvara mreža podrške koja omogućava djeci da se razviju u emocionalno stabilne, sigurne i samopouzdane osobe. U konačnici, kombinacija profesionalnih kompetencija odgojitelja, njihove edukacije te kvalitetne suradnje s roditeljima i stručno-razvojnom službom ključna je za očuvanje mentalnog zdravlja djece u najranijim fazama njihova života.

LITERATURA

Beck, A. T. (1995). *Cognitive therapy: Basics and beyond.* Guilford Press.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic books.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.

Epstein, J. L., Sanders, M. G., Sheldon, S. B., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R. i Williams, K. J. (2018). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Corwin Press.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. Norton & Company.

Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne institucije i zajednice*. Zagreb: Element.

Mash, E. J. i Wolfe, D. A. (2018). *Abnormal child psychology* (7th ed.). Belmont, CA: Cengage Learning.

Mihaljević, S. (2015). Rana detekcija i prevencija mentalnih poremećaja kod djece predškolske dobi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 51*(2), 55-70.

Mihić, J., Novak, M., Bašić, J. i Nix, R. L. (2016). Promoting social and emotional competencies among young children in Croatia with preschool PATHS. *The International Journal of Emotional Education, 8*(2), 45-59. https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/14477/1/V8i2p3.pdf

Paleksić, V., Ubović, R. i Popović, M. (2015). Personal Characteristics and Burnout Syndrome among Teachers of Primary and Secondary Schools. *Scripta Medica*, *46*(2), 118-124. DOI: 10.18575/msrs.sm.e.15.04

Sheridan, S. M. i Kratochwill, T. R. (2007). *Conjoint behavioral consultation: Promoting family-school connections and interventions*. Springer Science and Business Media.

Stormshak, E. A. i Dishion, T. J. (2009). A school-based, family-centered intervention to prevent substance use: The Family Check-Up. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse, 35*(4), 227-232. https://doi.org/10.1080/00952990903005908

Tatalović Vorkapić, S., Vlah, N. i Vujičić, L. (2012). Osnaživanje uloge budućih odgajatelja u očuvanju mentalnog zdravlja predškolske djece: promjene studijskog programa. *Život i škola*, *2*(28), 130-144. https://core.ac.uk/download/pdf/14460024.pdf

Stručni rad

Mirjana Rizvan, mag. praesc. educ.
mirjana.rizvan18@gmail.com
Gorana Ištuk mag. praesc. educ.
gorana.istuk@gmail.com
Dječji vrtić „Cvrčak", Solin
Ul. Stjepana Radića 42, Solin

ULOGA ODGOJITELJA U OSNAŽIVANJU PRIVRŽENOSTI, SAMOREGULACIJE EMOCIJA I OTPORNOSTI KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Lakše je graditi snažnu djecu nego popravljati slomljene ljude
F. Rogers

Sažetak: *Dječji je vrtić okruženje u kojem bi se dijete trebalo osjećati poštovano i uvažavano, dok se od odgojitelja očekuje ustrajna podrška svakom djetetu, a osobito isticanje jakih strana i pružanje snažne psihološke podrške djeci kojima je to potrebno jer su ih njihova prijašnja iskustva učinila osjetljivima i plašljivima. Stručni i osposobljeni odgojitelji imaju važnu ulogu u podršci djeci za prevladavanje trauma, osiguravajući im predvidljive rutine i sigurno mjesto za igru. Važno je pri tom odrediti jasne granice i očekivanja koja su prikladna za trenutnu razinu djetetova funkcioniranja. Također, odgojitelji su u stanju identificirati i smanjiti pokretače traume u njihovu okruženju te pomoći djetetu da samo identificira i nosi se sa svojim asocijacijama na traumu kada se pojave (Blaustein i Kinniburgh, 2010; prema Bartlett i Smith, 2019). Razvoj privrženosti, samoregulacije emocija i otpornosti važni su čimbenici osnaživanja djeteta, koji se razvijaju u interakciji s djetetovim okruženjem. Stoga je namjera ovim stručnim radom iznijeti različite modele, alate i područja aktivnosti kojima je moguće osnažiti djecu te ih poticati na prihvatljivu samoregulaciju emocija i kvalitetne socijalne odnose.*

Ključne riječi: *mentalno zdravlje, odnosi, igra, otporno dijete, osnaženi i stručni odgojitelji*

UVOD

Djetinjstvo se često tumači najbezbrižnijim razdobljem života. Nažalost, i djeca rane i predškolske dobi mogu od najranije dobi trpjeti emocionalnu bol i patnju, čemu kao odgojitelji vrlo često svjedočimo u svojim odgojnim skupinama. Kao posljedice nekih teških i za djecu traumatskih događaja, kod većine se djece uglavnom javljaju očekivane reakcije. One se očituju kako u promjenama ponašanja

tako i na emocionalnom, tjelesnom i kognitivnom planu. S obzirom na to da su očekivane, najčešće se smatra da su to uobičajene reakcije djeteta na stresne događaje. Izostanak očekivanih promjena u ponašanju nakon teških iskustava kod neke djece može zbuniti odrasle. Pojam *otpornost* objašnjava izostanak teže reakcije nakon izlaganja djeteta značajnoj prijetnji ili stresnim okolnostima ili pak proces kada se dijete pozitivno adaptira usprkos prijetnji razvojnim procesima.

Psihološka otpornost nije trajna osobina ni svojstvo pojedinca. Mijenja se tijekom života ovisno o iskustvima kojima je osoba izložena. Pojedinci koje smatramo psihološki otpornima koriste se svim dostupnim resursima kako bi se što bolje nosili s nepoželjnim okolnostima u kojima su se zatekli. Iako pojam otpornosti objedinjuje umanjivanje rizika od stresa, ali i brz oporavak nakon negativnog iskustva, ne znači da psihološki otpornije osobe žive život bez pritisaka. One se također suočavaju s teškim životnim okolnostima te proživljavaju traumatična iskustva, no s njima se bolje nose.

KVALITETA DJEČJIH VRTIĆA – ČIMBENIK MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE

Visoka razina kvalitete ranog odgoja i obrazovanja, koju mnoga djeca dobivaju u programima izvan svojih domova, ima važnu ulogu u tome hoće li (i u kojoj mjeri) djeca biti izloženi povišenim hormonima stresa. Mentalno zdravlje temelj je koji djeci i mladima omogućuje ostvariti vlastite potencijale. Za očuvanje mentalnoga zdravlja djece rane i predškolske dobi važno je podjednako osnaživati dijete na svim njegovim razvojnim područjima. Time odgajamo duhovno i tjelesno zdravo dijete koje će se moći nositi kako sa svojim osjećajima, tako i s emocijama drugih te graditi pozitivne socijalne odnose. To je moguće jedino kvalitetnom sinergijom svih čimbenika u odgojnom procesu kao i ulaganjem u znanje i kvalitetu svih djelatnika vrtića, a posebno odgojitelja. Stručnjaci navode da veliki utjecaj na mentalno zdravlje djeteta ima upravo uključenost ili pak neuključivanje djeteta u redoviti program ranog i predškolskog odgoja i socijalne interakcije s vršnjacima.

Kada se govori o socijalnoj isključenosti u djetinjstvu, Buchanan (2006; prema Bouillet i Domović, 2021) pritom naglašava moguće dugoročne posljedice te navodi kako postoji snažna povezanost između nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i ishoda u odrasloj dobi. Socijalna neuključenost obuhvaća složen kompleks ekonomske, kulturne, zdravstvene, socijalne i druge aspekte uskraćenosti. Oni pojedinačno ili u kombinaciji mogu negativno utjecati na trenutni život i razvoj djeteta, kao i na njegove životne mogućnosti u odrasloj dobi. Visković i suradnici (2023) ističu da su djeca u riziku od socijalne isključenosti ranjivija te su više izložena opasnostima za djetetov cjelovit razvoj. Ranjiva djeca (Chen i sur., 2017; prema Visković i sur., 2023) češće od svojih vršnjaka imaju lošije ishode koji se u odrasloj dobi mogu manifestirati kao psihički problemi, asocijalna ponašanja ili ovisnosti.

ULOGA ODGOJITELJA

Collie i Perry (2019; prema Berger i sur., 2022) utvrdili su da je osjećaj dobrobiti djeteta sastavni dio stalnog rasta odgojitelja u njihovoj ulozi. Istraživanja pokazuju da je poučavanje vrlo složeno, stresno i zahtjevno zanimanje (Smak i Walczak, 2017; prema Berger i sur., 2022). Odgojitelji se u svom radu susreću s nizom izazova, uključujući i odgovaranje na različite potrebe djece, njihovih obitelji te na snalaženje u međuljudskim odnosima (Berger i sur., 2022). Odgojne ustanove preuzimaju sve istaknutiju ulogu u podržavanju emocionalne dobrobiti djece predškolske dobi, što se dodatno preusmjerava na veću odgovornost odgojitelja.

Emocionalno stanje edukatora utječe na to kako oni razmišljaju i funkcioniraju u svom podučavanju (Sutton i Wheatley, 2003; prema Berger i sur., 2022). Provedena studija pokazala je da niska primanja, vremenski pritisak i balansiranje zahtjeva profesije i osobnog života smanjuju uvjerenje odgojitelja da mogu pomoći djeci s poteškoćama u ponašanju ili emocionalnim problemima (Sisask i sur., 2014; prema Berger i sur., 2022). Nasuprot tome, dobrobit edukatora povezana je s većom predanošću i motivacijom za rad (Collie i Perry, 2019; prema Berger i sur., 2022) kao i zadržavanjem posla (Arens i Morin, 2016; prema Berger i sur., 2022). Ovi čimbenici zauzvrat pozitivno utječu na djecu te je izglednije da će edukatori koji imaju višu razinu blagostanja imati učenike s boljim akademskim uspjehom (Arens i Morin, 2016; prema Berger i sur., 2022). Dobrobit odgojno-obrazovnih radnika tako je jedan od ključnih čimbenika u njegovanju zdravog i učinkovitog obrazovnog okruženja.

OBITELJ I ŠIRA ZAJEDNICA

U domeni pojedinca (u ovom kontekstu djeteta), faktori su rizika, između ostalih, težak temperament, nisko samopoštovanje, poremećaji ponašanja, nesigurna privrženost i loše socijalne vještine, loše komunikacijske vještine i vještine rješavanja problema. Nasuprot tome, visoko samopoštovanje, emocionalna samoregulacija i vještine suočavanja i rješavanja problema neki su od zaštitnih faktora (O'Connell i sur., 2009; prema IWGYP, 2022).

Djeca rane dobi koja provode puno vremena u nekvalitetnom i nepodržavajućem okruženju s nemarnim odraslima i uz oštrije interakcije odraslih – dijete pokazuju veću razinu hormona stresa od one u kvalitetnijoj skrbi (Gunnar i sur., 2010; prema Center on the Developing Child, 2014). Ipak, najveća odgovornost za mentalno zdravlje djeteta ostaje na roditeljima. Čimbenici rizika u obitelji mogu biti sukobi između djeteta i roditelja, nedovoljan roditeljski nadzor te loša privrženost samih roditelja. Nasuprot tome, jasna očekivanja za ponašanje i vrijednosti, podržavajući odnosi u obitelji, struktura, pravila, nadzor i predvidivost mogu biti zaštitni faktori obiteljskih odnosa.

AKTIVNOSTI U SKUPINI ZA OSNAŽIVANJE MENTALNOG ZDRAVLJA

U dječjem vrtiću koristimo razne tehnike i aktivnosti za jačanje otpornosti kao što su: uspostavljanje rutine, modeliranje prihvatljivog ponašanja, formiranje i održavanje zdravih odnosa, pružanje mogućnosti za ostvarivanje prijateljskih veza, kreativna igra, društvene igre, igre pamćenja i tjelesno vježbanje. Time svakodnevno djeci pružamo priliku za razmišljanje i djelovanje, za mogućnost donošenja vlastitih odluka i jačanje usmjerene pažnje.

Kao jedan od poticaja cjelovitom razvoju djece izdvajamo aktivnost čitanja priča djeci. Čitanje priča djeci obogaćuje njihova rana iskustva i osigurava širenje vidika, osobito u vremenu nasrtljive ekranizacije. Priče i bajke oslikavaju osobine čovjeka, prikazuju bitne životne vrijednosti, potiču formiranje zdravih stavova prema životu, ljudskoj zajednici, prema sebi i drugima. Čitanje i pripovijedanje obogaćuje rječnik, pomaže u oblikovanju pojmova, potiče kreativnost djece. U kognitivnom smislu može pospješiti sposobnosti rješavanja problemskih situacija, preuzimanja inicijative i shvaćanja uzročno-posljedične veze. Djeca sazrijevaju i u socijalnom smislu, uče razumjeti različita ponašanja ljudi, otkrivaju različitosti ljudi; priče potiču kod djece stvaranje vlastitih unutrašnjih standarda i poučavaju pravilima ponašanja među ljudima. Također pozitivno utječu na razumijevanje vlastitih i tuđih osjećaja, na sposobnost čitanja i prepoznavanja emocija i na adekvatno izražavanje vlastitih emocija. Ujedno čitanje priča pridonosi bliskosti djeteta s odraslom osobom koja mu čita, čime se postavljaju temelji sigurnosti i emocionalno stabilnog razvoja. Tijekom čitanja otvara se niz mogućnosti razvojno-stimulacijskih, a djetetu zanimljivih aktivnosti: o priči treba s djetetom razgovarati, saznanja iz priča dovesti u vezu sa životnom stvarnošću. Čitanjem u vrtićkoj skupini i tijekom razgovora o priči djeca nauče slušati jedni druge, uvažavati osjećaje drugih, uče o uzajamnosti i zajedništvu.

U nizu svakodnevnih aktivnosti opisanih i u priručniku autorica Visković i suradnica (2024) izdvojit ćemo još nekoliko korisnih aktivnosti za jačanje psihološke otpornosti, a koje su *žive* u našoj skupini te ih smatramo prepoznatljivim vrijednostima.

IDENTITET ODGOJNE GRUPE

Postojanje elemenata zajedničkog identiteta (ime odgojne grupe, simbol, posebni rituali i pozdravi) doprinosi razvoju osjećaja povezivanja i pripadanja, osobito važnog djeci u riziku socijalne isključenosti. Uravnoteženost zajedničkog i osobnog doprinosi osjećaju važnosti i prava na izbor. U garderobnom prostoru dobrodošlicu djeci i roditeljima predstavlja plakat i fotografije

djece na njihovim garderobnim ormarićima. Plakat nastaje kao višetjedni proces upoznavanja djece međusobno i prepoznavanja osobnosti i posebnosti svakog pojedinog djeteta (Fotografija 1.).

Fotografija 1. *Plakat skupine „Domaći 2024“*

POSEBAN POZDRAV

Odgojitelj početno inicira razgovor o pozdravima. Pri dolasku i odlasku djece u dječji vrtić/ odgojnu grupu, odgojitelj je model ponašanja. Postupno nudi djeci više mogućnosti izbora („Kako bi se želio pozdraviti?“). Ubrzo, to postaje igra. Mogućnosti su predstavljene vizualno, dijete bira način na koji će se pozdraviti – početno s odgojiteljem, a onda sa svom djecom. Djeca samoinicijativno ponavljaju igru pozdravljajući se međusobno. Dijete koje se „pozdravilo“ dočekuje sljedeće dijete koje bira način pozdrava. Nakon toga ono postaje „domaćin“ i očekuje drugo dijete koje onda bira svoj način pozdravljanja.

DOGOVORNA PONAŠANJA

Kako bismo osigurali optimalno funkcioniranje grupe, opravdano je poticati dogovorna ponašanja. To znači da se umjesto pravila formuliranih kao zabrane koriste dogovori. Sva djelotvorna ponašanja nije moguće (a ni opravdano) unaprijed determinirati, nego se koriste aktualne problemske situacije. Primjerice, ako svi pričaju istodobno, odgojitelj kaže da u tolikoj galami ne može ništa čuti pa pita djecu kako riješiti tu problemsku situaciju. Kroz razgovor se oblikuje rješenje, tj. pravilo: „Slušamo se". Odgojitelj predlaže djeci da zapišu dogovor koji se onda javno ističe u prostoru. U različitim problemskim situacijama, i djeca i odgojitelj pozivaju se na taj dogovor (primjerice, kod sukoba oko igračke poziva se na „slušanje" mišljenja svih dionika problemske situacije, a ponekad uključimo i ostalu djecu). U dogovaranju prihvatljivih ponašanja sudjeluju jednakopravno sva djeca. Pregovara se dok svi ne prihvate pojedini prijedlog (nije opravdano nametati rješenja). Dogovori trebaju biti afirmativni i sadržavati poželjna ponašanja, a ne zabrane.

MOJ DAN

U odgojnoj grupi svako dijete, uključujući dijete u riziku od socijalne isključenosti, ima „svoj dan" koji najčešće, kao projektna aktivnost, traje više dana. Dijete se potiče predstaviti svoje jake strane (što zna, može i želi). Istodobno, roditelji i druga djeca potiču se iznijeti pozitivne refleksije. Djeca svoje mišljenje mogu izraziti na različite načine: crtež, zapis – samostalno i/ili uz pomoć odraslih, (ne)verbalna potpora. Izrađuju interaktivne plakate, zapisuju (samostalno ili uz pomoć odraslih) svoja mišljenja i dokumentiraju proces. Trajanje aktivnosti ne ograničava se.

IZGRADNJA POVJERENJA

Pokretna igra s pravilima „Uzmi me za ruku i povedi me" usmjerena je na razvoj međusobnog, vršnjačkog povjerenja i potpore. Kao početni poticaj odgojitelj osmišljava „prepreke" koje je potrebno savladati zavezanih očiju. Potiče djecu analizirati što bi im moglo pomoći i olakšati. Jedan od mogućih rješenja jest vršnjačka potpora – netko tko bi mogao voditi, savjetovati, upućivati i slično. Djeca samostalno izabiru „vodiča" koji im može verbalizirati situaciju koju oni ne vide (tumačiti, savjetovati) te biti potpora (fizički dodir). Početnu aktivnost/situaciju i djeca i odgojitelj mogu širiti (primjerice, novim preprekama i zadacima). Istodobno, odgojitelj potiče i širenje socijalnih interakcija („Tko bi još mogao biti vodič i /ili putnik?") te verbaliziranje osjećaja („Je li lakše biti vodič ili imati zatvorene oči?").

LIK- LUTKA

Visković i suradnici (2024) tumače koncept lik-lutke koji se djelomično razlikuje od koncepta personalizirane lutke. Lik-lutka ima svoje prepoznatljive karakteristike (primjerice mudrost pri odlučivanju). Uočavanje osobina lutke olakšava i izgrađivanje osobnog identiteta djece. Lik-lutka može biti stalni, povremeni i/ili privremeni član odgojne grupe. Mi u svojoj skupini koristimo Lik-lutku Dide Franka.

Anegdotska bilješka:

Marija (KD 73) upoznaje odgojiteljicu s lutkom i prepričava joj doživljaj od prošloga tjedna: „Ovo je naš Dida Franko koji nam nekada rješava probleme koje mi imamo, a nekada nam priča i priče i tako sve šta nam triba. Ali i mi smo njemu prije par dana pomogli jer i on ima problema pa mu mi pomognemo, a zadnji mu je bija problem zašto se njegov najbolji prijatelj još od vrtića – Duje, a prijatelji su dulje od sto godina, naljutio na njega i nije ga pozva niti na rođendan. Mi nismo znali zašto se Duje ljuti, ni zašto nije htio uzeti Cvijet prijateljstva od svoga prijatelja, ali smo se sitili i predložili Didu Franku da razgovara s Dujom i da ga pita. Dida Franko je posluša naš savjet i pita ga je. Duje je reka da je ljut na njega jer je on njemu reka da je konj, dok su zajedno igrali šah, a zapravo je Dida Franko njemu reka: „Duje, pomakni konja!“, a Duje ga nije dobro čuja."

Odgojiteljica: „To je zapravo bio nesporazum?"

Marija: „Da."

Odgojiteljica: „Koliko si mi rekla, Marija, da imaju godina?"

Marija: „Više od sto! +"

Odgojiteljica: „Više od sto! A zbog nesporazuma im je zamalo puklo stogodišnje prijateljstvo. Drago mi je da ste pronašli rješenje i uspjeli mu pomoći."

Marija: „Jesmo. Mi smo ti naučili riješit probleme. I sitili smo se šta triba napravit. I Duje je onda uzeo Cvijet i vratio mu laticu da ponovno bude cili! Eto."

ZAKLJUČAK

Cijeli niz zaštitnih čimbenika može doprinijeti osnaživanju i razvoju otpornosti djeteta. Jedan od značajnih čimbenika koji pridonosi otpornosti jest barem jedan siguran odnos privrženosti (roditelj/skrbnik) koji je dijete izgradilo. Unutrašnji su čimbenici koji mogu doprinijeti smanjivanju ranjivosti

djeteta osjećaj sigurnosti, pripadnosti, razvijeno samopouzdanje, unutrašnji osjećaj vrijednosti i kompetencije te razumijevanje vlastite snage i ograničenja.

Svako dijete dolazi na svijet s puno potencijala, s potrebom i željom da tijekom života dosegne maksimalnu razinu samoostvarenja. No dijete to ne može postići samo, nego treba socijalno okruženje koje mu u tome može pomoći. Ključnu ulogu pritom imaju roditelji i obitelj, koji mogu biti model djeci i pomoći im u stresnoj svakodnevici prebroditi prepreke koje im se nađu na životnom putu.

Temelj zdravog okruženja djeteta jest kvalitetna suradnja roditelja i odgojitelja uspostavljena s ciljem prevencije potencijalnih ili intervencije u slučaju postojećih problema uočenih u ponašanju djeteta. U tom slučaju, naglasak je na učinkovitim i kvalitetnim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koje imaju mogućnost djelovanja preventivno kako na djecu tako i na roditelje. Neophodno je zato neprestano ulaganje u stručan i kvalitetni kadar, a pogotovo u podršku, edukaciju i obrazovanje odgojitelja kao neposrednih nositelja odgojno-obrazovnog procesa. Upravo su odgojitelji temeljni resurs odgojno-obrazovnog sustava koji na svoju trenutnu praksu gledaju kao na vitalnu početnu točku, ali ne i konačno odredište. Iako stručni suradnici sebe procjenjuju kompetentnijima za davanje savjetodavne podrške roditeljima, istraživanja pokazuju da je odgojiteljska razina adekvatne podrške roditeljima veća nego ona koju pružaju stručni suradnici (Vrsalović Nardelli, 2019). Percepcija vlastite uloge u pružanju savjetodavne podrške roditeljima pozitivnija je kod odgojitelja koji za to koriste stečene profesionalne vještine i spoznaje iz vlastitog života (Debelić, 2012; prema Moguš, 2021).

Kvaliteta suradnje roditelja i odgojitelja otvara mogućnost planiranja odgovarajućeg preventivnog programa, temeljena na njihovim zajedničkim procjenama (Panić i Bouillet, 2021). Upravo su kvalitetni odnosi, prevencija, upućenost i znanje čimbenici razlike koja stvara pomake u djetetovu odrastanju u zdravu, zadovoljnu i ostvarenu osobu.

LITERATURA

Berger, E., Reupert, A., Campbell, T. C. H., Morris, Z., Hammer, M., Diamond, Z., Hine, R., Patrick, P. i Fathers, C. (2022). A Systematic Review of Evidence-Based Wellbeing Initiatives for Schoolteachers and Early Childhood Educators. *Educational Psychology Review*, *34*(4), 2919-2969. https://doi.org/10.1007/s10648-022-09690-5

Boulliet, D. i Domović, V. (2021). Socijalna isključenost djece rane i predškolske dobi: konceptualizacija, rizici i model intervencija. *Ljetopis socijalnog rada, 28*(1), 71-96. https://hrcak.srce.hr/clanak/379877

Bartlett, J. D. i Smith, S. (2019). The role of early care and education in addressing early childhood trauma. *American journal of community psychology, 64*(3-4), 359-372. https://doi.org/10.1002/ajcp.12380

IWGYP (2022). Mental health. Interagency Working Group on Youth Programs. https://youth.gov/youth-topics/youth-mental-health

Moguš, A. (2021). *Odgajateljska percepcija savjetodavne podrške roditeljima* (diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet., https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:043717

Center on the Developing Child (2014). National Scientific Council on the Developing Child. 2005/2014. *Excessive stress disrupts the architecture of the developing brain*. Working Paper No. 3. https://developingchild.harvard.edu/

Panić, M. i Bouillet, D. (2021). Pojavnost problema u ponašanju djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 57*(2), 73-91.https://hrcak.srce.hr/file/389240

Visković, I., Bouillet, D. i Višnjić-Jevtić A. (2024). *Model kvalitetnog inkluzivnog preventivnog pedagoškog osnaživanja djece u riziku socijalne isključenosti: KIPPO.* Zagreb: Alfa.

Visković, I., Marušić, A. i Topić, J. (2023). Djeca u riziku socijalne isključenosti u ranom i predškolskom odgojno-obrazovnom sustavu. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, *72*(2), 174-190. https://doi.org/10.38003/sv.72.2.12

Vrsalović Nardelli, I. (2019). *Roditeljska percepcija profesionalne uloge odgajatelja i stručnih suradnika u savjetovanju roditelja* (diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri:457

Stručni rad

Jadranka Eda Tomljanović, prof.
udruga.rast.ri@gmail.com
Dorotea Valenta, mag. praesc. educ.
doroteavalenta22@gmail.com
Udruga za promicanje dobrobiti djece rane i predškolske dobi RAST
Ljudevita Matešića 5, Rijeka

POSTUPCI ODGOJITELJA KAO VAŽAN ČIMBENIK U ODRŽAVANJU MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Do unatrag desetak godina istraživalo se pretežno mentalno zdravlje adolescenata i odraslih osoba. Danas postoje, još uvijek malobrojna, istraživanja koja usmjeravaju na važnost očuvanja, prevenciju i brigu za mentalno zdravlje djece već od rane i predškolske dobi. Važan, ako ne i presudan čimbenik u tome su odrasle osobe koje rade s djecom, a one bi trebale biti mentalno zdrave, emocionalno pismene, svjesne sebe, svojih emocija i misli koje ih zaokupljaju. Potrebno je da osvijeste svoja ponašanja i posljedice koje one ostavljaju u životima djece te preuzmu odgovornost za njih. U ovom stručnom radu pokušalo se doći do odgovora na pitanja: Koji su to postupci koji utječu na mentalno zdravlje djece? Što sve odgojitelji mogu učiniti u svakodnevnim situacijama i kontaktima s djecom kako bi prevenirali mentalne bolesti? Kakav treba biti odgojitelj da bi održao psihofizičko zdravlje djece stabilnim? Ponašanja i reakcije odgojitelja proizlaze iz njegove implicitne pedagogije, o tome kako on vidi dijete i sebe, koja je njegova filozofija odgoja i obrazovanja i koji su mu prioriteti u radu s djecom rane i predškolske dobi.*

Ključne riječi*: dobrobit, kontekst, posljedice, postupci, svijest.*

UVOD

Uloga odgojitelja sadrži mnogo više od profesionalne kompetencije i akademskog znanja. Sadrži „njega kao osobu“, onaj dio koji je najsnažniji i najviše utječe na njegovo ponašanje, razmišljanje, djelovanje, a povezan je sa životnim vrijednostima, doživljajem sebe i svoga poziva. Stoga odgojitelj treba osvještavati svoja ponašanja, misli i osjećaje, biti povezan sa sobom i poznavati sebe da bi mogao istinski biti povezan sa djecom i svojim okruženjem. Potrebno je da ima „raširene ruke i otvoreno srce“ kako bi prihvatio tu posebnost, različitost i jedinstvenost svakog djeteta, njega kao osobe. „Treba potpuno promijeniti naš pogled na dijete i naš odnos prema njemu kako bismo

postali svjesni da 'nema djece, već postoje ljudi' koji imaju pravo na poštovanje, na očuvanje svoje posebnosti, na svoj vlastiti život. Najveća greška pedagogije je ako smatra da je znanost o djetetu, a ne o čovjeku" (Korczak, 2002, str. 26).

MENTALNO ZDRAVO DIJETE

Dijete na dnevnoj razini prolazi kroz promjene koje su pod snažnim utjecajem razvoja svijeta koji ga okružuje. Već od najranije dobi dijete je izloženo invazivnim i snažnim promjenama unutar svog svakodnevnog obiteljskog okruženja, dok se turbulencija javlja s prvim ulaskom u odgojno-obrazovnu ustanovu. Vrijeme prilagodbe stresno je za većinu djece (i odraslih) zbog odvajanja od roditelja te boravka u novom i nepoznatom okruženju. Osjećaj za dijete (uvijek, a posebno u vrijeme prilagodbe), empatičnost, razumijevanje njegovih potreba i emocionalna podrška nužni su za njegovo mentalno zdravlje, a izostanak istih može ostaviti trajne posljedice na dijete. Upravo rana iskustva oblikuju naše emocionalne sposobnosti te utječu na mentalne procese i načine na koji shvaćamo okruženje (Fox i sur., 2010).

Mentalno zdravo dijete, prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (2004), jest ono koje je u „stanju blagostanja" odnosno dijete koje ostvaruje svoje potencijale, uključuje se u funkcioniranje društvene zajednice i samostalno kontrolira svoje emocije (zna se nositi sa stresnim događajima iz vlastitog okruženja). Mentalno zdravo dijete za sebe ostvaruje višestruke dobrobiti koje su povezane sa subjektivnim osjećajem, a odnose se na: emocionalnu, psihološku, društvenu, tjelesnu i duhovnu dobrobit. Njegova emocionalna dobrobit usmjerena je na samoregulaciju i samokontrolu njegovih osjećaja, dok se ona psihološka odnosi na pozitivno funkcioniranje unutar vlastitog okruženja. Društvena dobrobit usmjerena je na djetetov odnos s drugima i prema društvu, tjelesna na tjelesno zdravlje, a duhovna na smisao života.

Ostvarenjem svih navedenih dobrobiti koje djeluju u međusobnoj sinergiji može se govoriti o mentalno zdravom djetetu koje je zadovoljno, pozitivno, sretno, prihvaća druge ljude, sposobno je stvarati socijalne interakcije (prijateljstva), produktivno je i dobro prihvaća nadolazeće frustracije i nedaće. Koliku se važnost u predškolskim ustanovama pridaje mentalnom zdravlju djece, ovisi ponajviše o odgojitelju. On je taj koji procjenjuje situacije, određuje prioritete, promišlja što činiti i djeluje. Glavović (2022) ističe važnost i značaj kvalitetnog i primjerenog djelovanja odgojno-obrazovnih institucija na emocionalni razvoj djeteta; posebice u situacijama kada dijete ne dobiva kvalitetnu podršku u svom obiteljskom okruženju, odgojno-obrazovna ustanova može i mora biti

mjesto gdje će se na primjereni i učinkovit način stvoriti temelji za razvoj emocionalne otpornosti, pripadnosti i osjećaja sigurnosti.

POSTOJEĆA ODGOJNO-OBRAZOVNA PRAKSA

Svaki odgojitelj ima svoju filozofiju odgoja i obrazovanja i najčešće smatra da je ta njegova najbolja (jer za drugu ne zna). Odgojno-obrazovna praksa svjedoči da odgojitelji najčešće prioritet stavljaju na sadržaje i poticaje (ne na dijete) i promišljaju što bi mogli donijeti, pripremiti i ponuditi djeci toga dana (to su oni vrjedniji odgojitelji). Oni koji su malo dublje u svojoj praksi promatraju kako djeca reagiraju, što razgovaraju, snimaju ih, uključuju se kada misle da trebaju i slično. Treća su razina stručnjaci koji će „dopustiti" da djeca izmjene, preoblikuju i interpretiraju na svoj način sve poticaje i aktivnosti koje su oni pripremili i prilagode ih svojim interesima i potrebama. Oni ujedno elokventno i profesionalno, bez jače izraženih predrasuda i subjektivnih stavova, analiziraju slojevitost vlastitog djelovanja unutar prakse. To su oni odgojitelji koji svoju misiju doživljavaju još dublje i koji se trude vidjeti, usmjeriti se na svako dijete (često ne stignu, ali je važno da imaju „taj dio" osviješten) koje traži njihovu prisutnost, podršku ili pomoć na bilo koji način. Takvi odgojitelji prepoznat će znakove koje im dijete šalje, svjesni djeteta i sebe, prisutni. Pokušat će:

- vidjeti i čuti dijete (gledati u njegove oči – pokazati facijalnom ekspresijom interes za dijete radoznalost za ono što dijete govori)
- ozbiljno doživjeti dijete i ono što govori
- razumjeti što dijete želi, kako se osjeća i što mu treba.

„Pogledajte u djetetove oči, nećete vidjeti ništa dublje od njih.
Oči djeteta su bezdan, nemaju dna." (Osho, 2018, str. 69)

Uloga je odgojitelja da kroz odgojno-obrazovnu praksu razvija i po potrebi intervenira u smjeru djetetovog mentalnog zdravlja na sljedeće načine:

- pažljivo sluša dijete prije davanja savjeta ili uputa (ne predviđa slijed događaja i ne podliježe svom subjektivnom dojmu i osobnoj interpretaciji)
- daje djeci pozitivnu podršku i poruku da je uz njih u svim situacijama kada im zatreba (tu je za dijete)
- model je zdravog i odgovornog ponašanja (nema impulzivnih reakcija, svoje privatne probleme ostavlja kući, ugodan je za sve članove ustanove, kulturno se ophodi prema svima)

- komunicira (stvara atmosferu prihvaćanja, omogućuje slobodu izražavanja emocija i dijeljenje doživljaja)
- stvara uvjete za razvoj psihološke otpornosti (podrška je djetetu u rješavanju problema i izazovnih situacija).

MENTALNO ZDRAVLJE ODGOJITELJA

Odgojno-obrazovna skupina živi je organizam u kojem je prisutna stalna dinamika i promjena. Odvijaju se različite situacije, ima puno događanja, akcije, reakcije, plakanja, vikanja, veliki broj decibela. Pred odgojiteljima je svakodnevno puno izazova na koje treba adekvatno odgovoriti. Osoba dobrog mentalnog zdravlja uspješno prevladava životne izazove (Grazzani i sur., 2021). Da bi odgojitelj u različitim izazovnim situacijama tijekom dana znao pravilno postupiti i reagirati, treba i sam biti mentalno zdrav. „Mentalno zdravi i stabilni odgojitelji lakše ostvaruju odnose i komunikaciju s djecom, roditeljima i kolegama na poslu nego oni koji se nose s bolestima“ (Piperac i sur., 2024, str. 116). Važno je naglasiti da briga o mentalnom zdravlju počinje brigom o sebi (Neufeld i Mate, 2022).

Kako odgojitelji mogu održati svoje mentalno zdravlje? S obzirom na trenutnu situaciju u predškolskim ustanovama (nećemo se zadržavati na tome, jer se o tome puno piše i govori), prevladava bezvoljnost i inertnost osoba koje u njima rade, a to je vidljivo kroz neverbalnu komunikaciju, uz prisustvo negativnih konotacija u razgovorima koji vode, sa zaključkom: „Ja tu ništa ne mogu! Baš me briga ....“ Ta nemoć, odustajanje od sebe, prepuštanje negativnoj struji ili vibraciji koji su prisutni kod velikog broja odgojitelja ukazuju da im je potrebna pomoć, podrška i motivacija iz bliskog okruženja, ali i izvan vrtića, jer će na taj način pomoći sebi, djeci i svima oko sebe.

Važno je naglasiti da obrazovanje koje odgojitelj stječe u periodu studiranja i učenja kroz praksu u prvim godinama odgojno-obrazovnog rada predstavlja prvu stepenicu u izgradnji profesionalnog identiteta. Znanje i iskustvo se nadograđuju ako odgojitelj to prepozna kao svoju misiju ili radnu obvezu, ali bez rada na sebi i razvoja psihološke otpornosti nailazimo na sustav „bez kotača“, onaj koji se ne kreće u smjeru zadovoljavanja dječjih potreba u cijelosti.

U nastavku će biti riječi o odgojiteljima koji, bez obzira na situaciju i raspoloženje koje je prisutno po vrtićima, pokušavaju održati dignitet struke, ulažući u svoj osobni i profesionalni razvoj. To su oni odgojitelji koji konstantno istražuju nove pristupe u odgoju i obrazovanju, „prepoznaju da se učenje, vještine i mišljenja neprekidno mijenjaju“ (Tankersley i sur., 2012, str. 204) i grade kritički stav, prvenstveno prema svojim, ali i tuđim postupcima. „Za neprofesionalce je dovoljno da se

posao obavi, možda i dobro, no obilježje je profesionalca da neprestano poboljšavaju svoj i tuđi rad“ (Glasser, 1993, str. 27). Svaka reakcija odgojitelja na određenu situaciju ili ponašanje djeteta predstavlja za njega još jedno novo iskustvo i situaciju učenja. „Iskustvo nas ništa ne uči bez teorije. Ne pokušavajte kopirati tuđi uspjeh. Ako ne razumijete teoriju na kojoj se utemeljuje, oponašanje bi moglo izazvati zbrku“ (Glasser, 1993, str. 11). Takvih situacija tijekom dana ima bezbroj. Odgojitelj često treba odmah, u trenutku, procijeniti i donijeti odluku:

- kako reagirati kada se nešto intenzivno događa na drugom kraju sobe
- kada se uključiti u socijalne rasprave, a kada pustiti djecu da sama postignu dogovor
- kako dijete zaštititi jer procjenjuje da je izloženo napadu i da se ne može samo obraniti
- kada prići nekom djetetu koje je samo i ne igra se
- koliko pustiti dijete da određeno vrijeme bude u frustraciji i slično.

Sve ovisi o odgojitelju, koliko on istinski dobro poznaje dijete, zna kontekst situacije, razumije i povezuje dijete i situaciju, prepoznaje kvalitetnu odgojno-obrazovnu praksu i ima teorijska znanja.

SITUACIJA IZ ODGOJNO-OBRAZOVNE PRAKSE

Na sljedećem primjeru situacije iz skupine pokušat će se prikazati kako odgojitelj reagira u različitim situacijama i kakve posljedice to može imati na mentalno zdravlje djeteta.

Tibor dolazi u sobu, grli odgojiteljicu, pozdravlja dječaka na ulazu: „O... bok, Erik!“ i pogled usmjerava prema centru građenja. Odmah kreće prema djeci koja se tamo igraju. Prolazeći kraj Noemi, svojim tijelom udara je u rame, ne obazire se, ide dalje i gura stolicu ispred sebe. Dolazi do dječaka koji grade kockama i govori: „Oooo... kako ste lijepu građevinu sagradili!“ Čučne i uzima kocku s građevine. Mark viče: „Neeeemooooj...!“ Tibor se smije i ruke s kockom pritišće prema tijelu. Počinje trčati prema drugom kraju sobe. Mark trči za njim i vrišti: „Daj mi...!“ U istom trenutku dolazi djevojčica Maja s majkom i jako plače. Zaboravili su doma krpicu koju inače drži u ruci ili u ormariću i obavezno spava s njom. Neutješna je. Karlo se popeo na vrh metalnih ljestava koje je odgojiteljica donijela u sobu i dodiruje ribarsku mrežu koja visi sa stropa. Zove odgojiteljicu: E.a, E.a...vidi, E.a...viiidiiii.....!“ Ne prestaje sa zvanjem. Za stolom dva dječaka igraju društvenu igru „Paukova kućica“. David snažnim pokretom baca kocku na pod govoreći: „Ja sam pobjednik!“ Matija mu govori: „Ja sam prvi došao do kućice!“ „Nisi, nisi....! viče David. Erin odlazi do kutije s CD-ovima i želi uzeti priču „Pravi prijatelji“. Povlači kutiju, kutija pada na pod i CD-ovi ispadaju na pod. Noel odlazeći prema kupaoni, gazi po njima!

Što odgojitelj treba činiti u ovakvoj situaciji? Najprije će procijeniti što treba prvo rješavati – možda neutješnu djevojčicu?; Tibora koji trči po sobi držeći kocku i sve ruši?; dječacima koji se svađaju oko toga tko je pobijedio?, itd. Kako će odgojitelj odrediti prioritete i što će činiti u ovakvim situacijama, ovisi o njegovoj procjeni važnosti pojedine situacije. Ovisi o tome tko je on i kako vidi dijete. Da bi odgojitelj mogao pravilno reagirati i pomoći djetetu u određenom trenutku, treba poznavati njegovu povijest i obiteljski kontekst u kojem je ono raslo.

DJEVOJČICA MAJA

Maja (KD 41) traumatizirana je djevojčica koja je u najranijoj dobi u nekoliko navrata bila hospitalizirana i vrlo je nepovjerljiva prema odraslima. Ne prihvaća tjelesni dodir, zagrljaj. Grčevito „se drži" za bocu i krpu tješilicu, a dudu ima stalno u ustima. To joj daje osjećaj sigurnosti i zaštite. Toga dana došla je bez tješilice.

Moguće ponašanje odgojitelja: odgojitelj razumije Maju i želi joj pomoći. Prilazi joj, čučne kraj nje i pokušava s njom razgovarati: „Možeš li možda naći neku zamjensku krpicu u našem obiteljskom centru? Vidi u svome ormariću, možda ćeš tamo nešto naći što te može utješiti!" Maja je stisnuta uz mamu, s glavom na njenim grudima i ne prihvaća nikakvu alternativu. Odgojitelj i mama vjeruju jedna drugoj, izgradile su odnos povjerenja i pokušavaju odrediti što je najbolje u ovom trenutku za Maju. Maja se smiruje čim joj je mama rekla da će joj donijeti tješilicu. Mama odlazi po tješilicu kući i vraća se za desetak minuta.

Dobrobit za Maju: nestaje anksiozni strah i panika, osjeća da je odrasli vide i razumiju, osjeća se zaštićeno, zadovoljena je potreba za sigurnosti; mama ide mirna na posao; odgojitelj se dobro osjeća jer zna da je bio na strani djeteta i reagirao u njegovu korist, svjestan da je promijenio „svoj zemljovid" zbog specifične situacije.

U praksi je uočeno ponašanje odgojitelja kada on ne razumije Majine osjećaje, strah (paniku), negira njezine emocije i potrebu ili reagira po obrascu (Dijete je razmaženo, želi po svom... E, pa ne može!). Hoda po sobi i ne gledajući Maju, govori: „Ma... šta će ti krpica? Ma... možeš ti i bez nje!" ili „Ma šta plačeš? Zbog obične krpe?! Ma daj, molim te! Idi se tamo igrati, pogledaj koliko igračaka imaš!" Mami govori: „Idite, idite... Smirit će se ona!"

Posljedice za mentalno zdravlje Maje: ostaje u stanju anksioznosti, osjeća se bespomoćno i napušteno, ima osjećaj da odraslima nije bitna pa se i sebi osjeća nevažnom.

DJEČAK TIBOR

Tibor (KD 41) sin je jedinac malo starijih roditelja koji su oduševljeni njegovom otvorenošću, komunikacijom, pitanjima i zaključcima. Oni smatraju da je sve što Tibor radi pozitivno i ispravno te se vrlo često tome smiju. Tibor redovito ulazi u osobni prostor djece, u njihovu igru, uzima im igračke i zna ih lupiti njima po glavi. Vrlo je aktivan i, dok hoda po sobi, ne obraća pažnju na djecu, ni na predmete koji su ispred njega. Događa se tako da gurne i ozlijedi dijete, stane mu na ruku, padne preko stolice, zgnječi neki predmet i slično. Na individualnom razgovoru s roditeljima odgojiteljice su koristile razvojnu mapu Tibora i videozapise kako bi što bolje prikazale njegov razvoj i argumentirale određena ponašanja. Roditelji su vrlo malo promijenili svoje ponašanje prema njemu i gotovo ništa primijenili od dogovorenih strategija. Zbog toga su odgojiteljice puno više trebale raditi na razvoju njegove samokontrole, odgovornosti i socijalnih vještina.

Moguća ponašanja odgojitelja: zaustavlja Tibora i s njim odlazi do centra građenja: „Što ćeš sada učiniti, Tibore? Što ćeš reći svojim prijateljima? Mark, reci molim te Tiboru kako se osjećaš? Što ne želiš da ti radi? Što ti se ne sviđa? Tibore, što možeš učiniti kada dođeš ujutro u vrtić? Kako možeš pozdraviti prijatelje umjesto što im uzimaš igračke?" Odgojitelj razgovara s grupom djece sjedeći s njima na podu, omogućava im da prepoznaju i verbaliziraju svoje emocije i izgovore svoje potrebe i želje.

U praksi se susreću neprimjerena ponašanja odgojitelja poput: „Prestani, Tibor! Svaki dan isto! Nemoguć si! Dok nisi došao, sve je bilo dobro!" Uzima kocku iz Tiborove ruke i vraća Marku ili govori: „Vrati Marku kocku!" Takav pristup, u kojem se ponašanje djeteta naglo prekida ili preusmjerava neprikladnom intervencijom odgojitelja, rezultirat će ponavljanjem istog nepoželjnog obrasca ponašanja kod djeteta.

I tako, jednu po jednu situaciju odgojitelj rješava individualiziranim pristupom, vodeći računa o specifičnostima djeteta i kontekstu događaja, koristeći ciljane (za to dijete) djelotvorne strategije (kad prestanu djelovati, primjenjuje nove) s namjerom promjene ponašanja. Učinkovitost će biti veća ako je odgojitelj pozitivan model, autentičan, kojemu su emocije, govor i djelovanje usklađeni, što osigurava djetetu okruženje za kvalitetan socioemocionalni razvoj uz očuvanje mentalnog zdravlja.

ZAKLJUČAK

Za svako je dijete situacija u kojoj se nalazi najvažnija i traži intervenciju odgojitelja. Iz nje dijete uči o sebi, o drugima i o životu. Odgojitelj treba biti svjestan snage riječi koje izgovara i posljedica koje imaju na mentalno zdravlje djece. Potrebno je birati riječi i usmjeriti se na ponašanje djeteta, a ne na njega kao osobu, kako ga ne bi trajno obilježio i uništio njegov integritet. Osobni identitet,

ali i eksplicitne teorije odgojitelja utjecat će na pridavanje važnosti svakodnevnim situacijama u skupini i načinu na koji se oni rješavaju. „Zahvaljujući teoriji – znam, zahvaljujući praksi – osjećam" (Korczak, 2002, str. 271). Praksa nam pokazuje da su te reakcije ponekad promišljene i svrsishodne, ali najčešće su vođene nekim usvojenim obrascima, površnim reakcijama koje i dijete prepoznaje kao takve i ne reagira na njih. Korczak (2002) poručuje odgojiteljima da paze na trenutke jer oni nisu odgovorni za daleku budućnost, ali za današnji dan sasvim sigurno su odgovorni. Unatoč činjenici da je područje mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi privuklo pozornost stručnjaka, i dalje će trebati još puno raditi na edukaciji i širenju svijesti odgojitelja kako bi zauzelo potrebno mjesto i važnost u odgojno-obrazovnim praksama.

LITERATURA

Fox, S. E., Levitt, P. i Nelson III, C. A. (2010). How the Timing and Quality of Early Experiences Influence the Development of Brain Architecture. *Child development, 81*(1), 28-40. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01380.x

Glasser, W. (1993). *Nastavnik u kvalitetnoj učionici.* Zagreb: Educa.

Glavović, V. (2022). *Mentalno zdravlje djece rane dobi* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:807210

Grazzani, I., Agliati, A., Conte, E., Cavioni, V., Gandellini, S., Ornaghi, V., ... i Vintur, T. (2021). *PROMEHS Kurikul za promicanje mentalnoga zdravlja u vrtićima i* školama*: Priručnik za odgajatelje, učitelje i nastavnike u svrhu promicanja vlastitoga mentalnoga zdravlja.* Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci. https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:488242

Korczak, J. (2002). *Dobri duh čovječanstva.* Zagreb: Educa.

Neufeld G. i Mate G. (2022). *Budite tu za svoje dijete – Zašto roditelji moraju biti važniji od vršnjaka.* Harfa.

Osho (2018). *Knjiga o djeci*. Rijeka: Leo-Commerce.

Piperac, P., Terzić-Supić, Z., Maksimović, A., Todorović, J., Karić, S., Soldatović, I., Cvjetković, S., Jeremić-Stojković, V. i Petričević, S. (2024). Burnout syndrome among preschool teachers in Serbia. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju, 75*(2), 116-124. https://doi.org/10.2478/aiht-2024-75-3825

Tankersley, D., Brajković, S., Handžar, S., Rimkiene, R., Sabaliauskiene, R., Trikić, Z. i Vonta, T. (2012). *Teorija u praksi – priručnik za profesionalni razvoj odgajatelja*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

World Health Organization (2004). *Promoting mental health: concepts, emerging evidence, practice.* World Health Organization., https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43286/9241562943_eng.pdf?sequence=1

PROJEKTNO UČENJE DJECE

Stipe Runje (6 godina), dječji vrtić "Bili cvitak"
odgojiteljice Inga Mladina i Ivanka Jagnjić

Prikaz prakse

Linda Podrug Krstulović, odgojitelj
lpkrstulovic@ffst.hr
Antonia Radeljak Gudelj, pedagog
tonija151@gmail.com
Dječji vrtić „Marjan“, Split

POVEZIVANJE DJECE S PRIRODOM I ODRŽIVIM RAZVOJEM SUDJELOVANJEM U MEĐUNARODNIM PROJEKTIMA

Sažetak: *Brojna istraživanja dokazuju da boravak u prirodi može smanjiti stres. Ubrzanost života roditelja te prekomjerno korištenje digitalnih medija sve više djecu izolira od aktivnosti na otvorenom u kakvima su njihovi roditelji, bake i djedovi imali blagodati uživati. Upoznavanjem djece s elementima održivog življenja te podizanjem njihove svijesti stvara se empatija prema svijetu oko sebe i Zemlji. Implementiranjem vrijednosti održivog razvoja utječe se na smanjenje ekološkog otiska pojedinca. U radu je prikazan slijed eTwinning projekata čiji su ciljevi bili holistički, usmjereni prema cjelovitom blagostanju djece – tjelesnom, psihološkom, kognitivnom, socijalnom i emocionalnom s naglaskom na razvoju rezilijentnosti. Upoznavajući obnovljive izvore energije, bioraznolikost, ljekovito bilje i zdrave namirnice, djeca su istraživala i nadopunjavala svoja znanja. Usmjeravanjem ka tradicijskim vrijednostima povezivanja djece s prirodom i igrom na otvorenom, pozitivno se utjecalo na smanjenje eksternaliziranih oblika ponašanja kod pojedine djece, no i nekih internaliziranih, poput anksioznosti i povlačenja.*

Ključne riječi: *emociometar, održivi razvoj, tjelovježba, vrtlarenje, zdrava prehrana.*

MENTALNO ZDRAVLJE I POVEZANOST S PRIRODOM

Prema Glasseru (2007) mentalno zdrava osoba voli provoditi vrijeme s većinom ljudi koje poznaje, osobito s obitelji, partnerima i prijateljima. Sretni su, voljni pomoći, puno se smiju i prihvaćaju druge ljude i njihovo drugačije mišljenje. Rijetko kritiziraju, pokušavaju riješiti problem i ne upuštaju se u svađe. Kreativni su u onome što pokušavaju, a kada su nesretni, znaju prepoznati razlog i pokušat će nešto učiniti s tim. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (2004), mentalno zdravlje odnosi se na stanje blagostanja u kojem pojedinac ostvaruje svoj puni potencijal, može se suočiti s uobičajenim stresnim životnim situacijama, raditi produktivno i plodonosno te doprinositi zajednici. Narušeno mentalno zdravlje djece predškolske i školske dobi može rezultirati simptomima depresije uključujući razdražljivost, plačljivost, loše društvene odnose, nisko samopouzdanje, poteškoće s

koncentracijom, probleme s učenjem, spavanjem, izljeve bijesa i tantrume (Grubić, 2023). Nepovoljna iskustva iz djetinjstva, promjene u strukturi obitelji, previše zaštitnički stil roditeljstva, nedostatak slobodnog vremena za igru i druženje s vršnjacima, društveni pritisci i utjecaj tehnologije mogu imati negativan utjecaj na mentalno zdravlje djece. Promicanje zdravog ponašanja i mentalnog osnaživanja treba biti sastavni dio odgoja i obrazovanja. „Alfa generacije" (rođene između 2010. i 2025. godine) djeca su koja žive u digitaliziranom svijetu. Arambašić i suradnici (2023) ističu kako su „Alfa generacije" izrazito zahtjevne generacije koje su svakodnevno pod utjecajem društvenih mreža i pritiskom koji može dovesti do razvoja anksioznosti. Ipak, institucije i roditelji prepoznaju važnost pružanja podrške, osnaživanja te poticanja i očuvanja mentalnog zdravlja djece. Čak i aplikacije preko interneta nude terapije za samopomoć i vježbanje te su sve dostupnije.

Međunarodni projekt otpornosti (Grotberg, 1997) koji je uključivao 30 zemalja definirao je otpornost kao sposobnost koja omogućuje osobi, grupi ili zajednici da spriječi, umanji ili prevlada štetne učinke nedaća. Rezilijentno ponašanje može biti odgovor na nedaće u obliku održavanja ili normalnog razvoja unatoč nedaćama ili promotor rasta i društvene kohezije izvan sadašnje razine funkcioniranja. Otpornost je interaktivan i akumulirajući proces razvoja različitih vještina, sposobnosti, znanja i uvida koji su osobi potrebni za uspješnu prilagodbu ili za prevladavanje poteškoća i suočavanje s izazovima. Prema Grotbergu (1995) otpornost se sastoji od unutarnjih osobnih snaga, društvenih i interpersonalnih vještina te vanjskih potpora i resursa, a svi oni doprinose bitnim čimbenicima (samopouzdanje, pozitivna slika o sebi, odgovornost, neovisnost, inicijativa, učinkovitost, povjerenje) koji grade osobnu otpornost. Rezultati Međunarodnog projekta otpornosti pokazali su da je promovirana u samo 38% od gotovo 600 djece iz 30 različitih zemalja (Grotberg, 2005).

Djeca sve više vremena provode pred ekranom, bilo da je riječ o televizoru, mobitelima, računalu, tabletu. Rezultati istraživanja Bagarić i suradnika (2021) pokazuju kako djeca premalo vremena provode na otvorenom i korelaciju istog s pojavom simptoma anksioznosti i depresije. Također, iste simptome povezuju s pretjeranim korištenjem digitalne tehnologije. Djeca koja provode puno vremena ispred ekrana imaju manje vremena za igru ili druženje, čime propuštaju prilike za razvoj društvenih vještina koje bi im pomogle da se bolje slažu i druže s drugom djecom. Istraživanja pokazuju kako tjelesne i sportske aktivnosti pozitivno utječu na razvoj djece. Boxberg i Reimes (2019) otkrili su povezanost pretjeranog vremena pred ekranima sa slabijim društvenim vještinama te povezanost obiteljskog okruženja, roditeljskog obrazovanja i socioekonomskog statusa s kvalitetom provedenog vremena s djecom. Što su obiteljski uvjeti povoljniji, poticajnije je obiteljsko okruženje, a djeca su češće angažirana u strukturiranim djelovanjima i provode više vremena s obitelji.

Tjelesna aktivnost, osim što pozitivno utječe na samo fizičko zdravlje, također poboljšava mentalno zdravlje te se povećava otpornost na budući stres, uz dugoročno ublažavanje učinaka pretrpljenog stresa (Grošić i Filipčić, 2019). Tjelovježbom se smanjuje lučenje stresnog hormona kortizola koji negativno utječe na veliki broj organa pa tako i na mozak, a luči se endorfin (Marić i sur., 2020). Rezultati brojnih istraživanja dokazuju pozitivan učinak sporta na tjelesno i mentalno zdravlje. Istraživanje Downwarda i Rasciutea (2014) pokazuje subjektivnu dobrobit kod osoba koje se bave sportom, osobito timskim sportovima. Istraživanje koje su provele Boxberger i Reimers (2019) dovelo je do spoznaja kako su majčin radni status i etnička pripadnost, kao i razina obrazovanja roditelja, povezani s igrom na otvorenom kod djece. Utvrđeno je da djeca etničkih manjina i djeca zaposlenih majki manje uživaju u igri na otvorenom. Navedene populacije trebale bi biti cilj intervencija. Niža je razina tjelesnih aktivnosti na otvorenom među djevojčicama u odnosu na dječake, uz sve veći jaz u prijelazu iz djetinjstva u adolescenciju.

ODRŽIVOST U DJEČJIM VRTIĆIMA

Višnjić-Jevtić (2024) navodi kako su promjene suvremenog načina života donijele pozitivne posljedice: tehnički napredak, dostupnost obrazovanja, zdravstvo itd., no posljedično se javljaju negativne posljedice ponajviše u području ekologije, zbog čega je nastala potreba za odgovorom u vidu održivog razvoja. Održivi razvoj sastavni je dio globalne i nacionalne politike, a moguće ga je definirati kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjeg društva bez ugrožavanja budućih generacija. Osmišljen je globalni plan 1992. godine – „Agenda 21“ za suočavanje sa svjetskim potrebama i rješavanje globalne krize (ekološke, društvene i gospodarske). Dimenzije su održivosti ekološka, socijalna i kulturna, ekonomska i politička. S djecom predškolske dobi moguće teme vezane za ekološku komponentu jesu: smanjenje zagađenja zraka i vode, smanjenje emisija ugljikova dioksida, odvajanje otpada, štednja energije, sadnja vrtova za oprašivače itd. Naglasak je na radnjama koje potiču djecu na promišljanje i aktivno djelovanje, tj. ono što djeca mogu napraviti u budućnosti. Socijalna komponentna usmjerena je ka toleranciji, solidarnosti i prijateljstvu prema drugima, smanjenu siromaštva, demokratskim vrijednostima, prihvaćanju različitosti, nenasilju itd. Ekonomska komponenta usmjerena je prema štednji, recikliranju i ponovnoj upotrebi materijala. Politička dimenzija pretpostavlja pravo na odlučivanje, argumentiranje svojih i razumijevanje tuđih stavova te predviđanje posljedica svojih odluka (Maleš i Stričević, 2015; prema Višnjić-Jevtić, 2024).

Prema Uzelac i suradnicima (2014) važno je da djeca u odgojno-obrazovnoj ustanovi što više vremena provode na otvorenom kako bi mogla promatrati nebo, okoliš, životinjski i biljni svijet.

Potrebno je osigurati prostor za tjelesne aktivnosti i predvidjeti dio za vrt, osmisliti i urediti nekoliko centara u kojima djeca mogu zadovoljiti svoje potrebe i želje u stjecanju ekoloških iskustava. Uloga je odgojitelja poticanje razvoja svijesti održivosti i osjetljivost prema okolišu (Lepičnik Vodopivec, 2013) organiziranjem, usmjeravanjem i koordiniranjem praktičnih djelovanja poštujući fleksibilnost procesa.

Ekološki otisak mjera je čovjekova utjecaja na okoliš izražena kao površina zemlje koja je potrebna za proizvodnju hrane, sirovina, energije itd. (svega što koristimo) te apsorbiranje svih vrsta otpada u okolišu. Šimleša (2010) naglašava važnost smanjenja ekološkog otiska svakog pojedinca. Pojašnjava koliko razvoj pogubno djeluje na prirodnu ravnotežu, implicitno pozivajući na razvoj svijesti od najmlađe dobi. Smjernice smanjenja ekološkog otiska jesu: korištenje lokalno proizvedene hrane, štednja energije i vode, racionalno korištenje osobnog automobila zamjenom s javnim prijevozom, pješačenje, bicikliranje, promišljanje o kupnji novih stvari, smanjenje otpada ponovnom upotrebom, recikliranjem i popravljanjem.

Istraživanje mišljenja studenata litavskog predškolskog i školskog odgoja i obrazovanja (Lamanauskas, 2024) pokazalo je kako se u sljedećih 10 godina očekuje pogoršanje u vidu: zagađenja zraka, krčenja šuma, biotičke krize, efekta staklenika, nedostatka vode, radioaktivnog otpada, GMO-a, zagađenja vode, globalnog zatopljenja. Rezultati upućuju na to da većina ispitanika smatra upoznavanje s održivim razvojem u ranoj dobi važnim.

Ekonomija je bila fokusirani sadržaj u Borgovoj studiji (2019) u kojoj se s djecom predškolske dobi razgovaralo o svjetskim ekonomskim problemima. Činilo se da većina njih ima saznanja o životima i ekonomskoj situaciji druge djece u svijetu. Mnoga su djeca svoje stavove mogla opravdati jednom ili više relevantnih ideja ili misli, a nekolicina je znala i logično povezati svoje argumente. Ärlemalm-Hagsér i suradnici (2018) istraživali su projekte s tematikom održiva razvoja s odgojiteljima predškolske djece. Nalazi su pokazali kako na početku projekta odgojitelji nisu gledali na ekonomsku održivost kao dio ciljeva predškole. Unatoč tome, u dijalogu između odgojitelja i istraživača bilo je jasno da su svakodnevno radili na ovim problemima u svojim rutinama te u dječjim aktivnostima i igri, ali to jednostavno nisu označili kao ekonomiju ili povezali s održivosti.

U švedskim vrtićima različite skupine djece surađuju, brinu se o tlu, prave redove za sadnju sjemena te kontinuirano plijeve i zalijevaju, sade povrće koje, kad naraste, kuhaju i jedu. U nekim predškolskim ustanovama ova je tema dovela do uključivanja ekonomskih ili društvenih aspekata (primjerice, kako ljudi zarađuju sadnjom vlastitog povrća), ali i društvenih i kulturnih aspekata (primjerice, kakva se hrana pripremala od povrća u raznim obiteljima). Cilj švedskog istraživanja (Samuelsson i sur., 2024) bio je učiniti vidljivim sadržaj razgovora odgojitelja o održivom razvoju

u ranom odgoju i obrazovanju. Istraživačko pitanje odnosilo se na sadržaje o kojima odgojitelji komuniciraju s djecom od 2 do 5 godina vezano za održivo življenje. Najčešće su teme recikliranje, uzgoj biljaka i životinja. Rezultati dobiveni iz 460 transkribiranih dječjih razgovora otkrili su koja područja sadržaja odgojitelji smatraju relevantnima. Primarno su odabrana područja sadržaja vezana uz prirodu i okoliš, ali i različite aspekte razvrstavanja otpada. Analize su otkrile nove teme, poput klimatskih promjena, poticanja demokracije i štednje resursa. Još jedan zaključak koji se može izvući iz velikog 3,5-godišnjeg programa jest da je potrebno vrijeme za promjenu prakse te se naglašava važnost stručnog usavršavanja za sve odgojitelje.

eTWINNING PROJEKTI

Dječji vrtić Marjan u Splitu je tijekom 2023./2024. godine sudjelovao u tri *eTwinning* projekta čija je tema povezivanje s prirodom i održivo življenje. *eTwinning* je zajednica za škole i dječje vrtiće, *online* prostor za odgojitelje, učitelje, stručne suradnike i ostale djelatnike u odgojno-obrazovnim ustanovama za suradnju i razvoj nacionalnih i međunarodnih projekata. Pruža sigurnu platformu za suradnju sa školama diljem Europe, raspravljanje u *online* grupama, praćenje vršnjačkog učenja i profesionalnog razvoja. Krajem lipnja projekti su prijavljeni za nacionalnu oznaku kvalitete, a tijekom kolovoza i rujna su je i dobili.

PROJEKT „A JOURNEY TO THE HEART OF NATURE“

Projekt je trajao od studenog 2023. do svibnja 2024. U tom periodu organizirane su glazbene aktivnosti o prirodi, teme s alatima *web 2.0* i *web 3.0*, angažman vezan uz zdravu prehranu i sport, otkrivanje važnosti ljekovitih i korisnih biljaka, planinarenje, posjet ZOO-u i skloništu za mačke u blizini vrtića, sadnja sadnica u dvorištu.

Projekt je finaliziran e-časopisom, e-knjigom, e-izložbom, sloganom i pjesmom s partnerima (10 iz Turske, 4 iz Rumunjske, 1 iz Grčke, 1 iz Poljske, 2 iz Litve i 2 iz Hrvatske). U projektu je sudjelovalo 600 djece iz partnerskih zemalja u dobi od 3 do 16 godina. Angažman je uključivao izradu loga, postera, gif radova, sigurno korištenje interneta, izradu zimskog čaja, planinarenje. Uvođenje zdrave prehrane u svakodnevne obroke, upoznavanje s korisnim biljkama (autohtonim i začinskim), njihova sadnja u dvorištu i izrada skloništa za životinje od recikliranih materijala neke su od ostvarenih aktivnosti.

Skupina je sudjelovala u obilježavanju tzv. „Codeweeka“, Svjetskoga dana voda, kreiranju *online* knjige s temom prirode (*Putovanje u srce prirode*) i izložbi *Spatial Metaverse NFT 3D Sustainable Development Goals Painting Exhibition* (uz podršku Leonardo AI). Izrađen je slogan akrostiha s

temom prirode, galerija slika časopisa te je održano predavanje stručnjaka za bioraznolikost (prof. dr. Nursel Aşan Baydemir).

Detaljan projektni plan izradili su osnivači ravnomjerno rasporedivši zadatke u skladu sa zahtjevima, koji su tražili dogovore i umrežavanje preko platforme *Zoom*. Mjesečne aktivnosti kao što su: zimske igre, zdrava prehrana i sport, šetnje prirodom, piknici i sadnja sadnica osmislili su odgojitelj i pedagog s djecom, koja su aktivno sudjelovala. Rezultat je bogatije i produktivnije iskustvo učenja. Djeca su spoznala dobrobiti prirode i zdrave prehrane. Tijekom sadnje začinskog bilja u dvorištu vrtića (Fotografija 1.) dogovarana je međusobna preraspodjela zadataka (kopanje rupa, nasipanje zemlje, šljunka, svakodnevno zalijevanje i briga). Uključila su se i djeca koja su se povremeno povlačila u sobi dnevnog boravka. Oblikovale su se manje grupe koje prvotno nisu imale zajedničkog doticaja u sobi dnevnog boravka, ali su zbog suradnje i međusobnog pomaganja tijekom vrtlarenja, djeca postupno razvijala prijateljstvo. Osim benefita boravka na zraku, djeca su ojačala samopouzdanje i razvila osjećaj pripadanja skupini. Radosnije su dolazila u vrtić osjećajući se opušteno i sigurno.

Fotografija 1. *Sadnja i zalijevanje začinskog bilja*

Fotografija 2. *„Festival igre“ u dvorištu*

U susjedstvu je na više mjesta postavljeno sklonište za mace koje djeca imaju priliku posjećivati i hraniti. Na taj način djeca su razvijala empatiju prema životinjama. Slijedio je odlazak u zoološki vrt i posjet Park-šumi „Marjan" koji im je omogućio više prostora za kretanje, a time i veće zadovoljstvo. Osim istraživanja granica i testiranja vještina i mogućnosti u igri, djeca uče kako izgleda kvalitetno provedeno vrijeme. Osjećaju se zadovoljno i manje je prilika za konflikte, a time i za eksternalizirane i internalizirane oblike ponašanja.

Tijekom *Tjedna zdravlja* djeca imaju priliku posjetiti ribarnicu i trgovinu zdrave hrane. Organizirana je radionica s roditeljima na temu zdrave prehrane, gdje su aktivno sudjelovali u pripremi zdravih jela. Upoznavanjem drugih kultura i jezika razvijala se multikulturalnost, empatija, zajedništvo, itd. Za vrijeme *Festivala igre* roditelji su s djecom sudjelovali u organiziranim sportskim igrama loptom (graničar, tenis) i tradicionalnim igrama: *Školica, Škatule-batule, Ledena baba, laštik* itd. (Fotografija 2.).

Osjećaji su bili tema koja je implementirana u svakodnevni plan i program. Djeca bi se trebala osjećati dobro sama sa sobom i prepoznavati tuđe osjećaje jer se pravo svakog djeteta nikada ne može ostvarivati na štetu prava druge djece. Mnoge teme o kojima se raspravljalo u ovoj dimenziji uključivale su poticanje dobrih stilova života pojedinaca za njihovu dobrobit i kako se ponašati prema drugima (Fotografije 3., Fotografija 4.). Nekoliko dječjih razgovora usmjerilo se na pitanje: „Što znači biti dobar prijatelj?", „Kako se postaje dobar prijatelj?". Prijateljstvo se gradi u smjeru spremnosti na dijeljenje i suradnju. Timski rad, suradnički odnosi, pomaganje i empatija bili su osobito vidljivi tijekom boravka i sadnje začinskog bilja u vrtu. Za vrijeme projekta, djeca su se upoznala sa slikovnicom *Inspektor Krok* (Fotografija 5.) koja je poslužila kao vježba za emocionalnu inteligenciju. Prepoznavala su međusobne emocije – bilo da je riječ o tuzi i povlačenju ili ljutnji praćenoj tantrumima. „Opremu za mjerenje emocija" rado su koristili i izmjenjivali.

PROJEKT „SUSTAINABLE LIFE SKILLS WITH STEM"

Sudjelovanjem u ovom projektu preko *online* sastanaka, djeca su imala priliku upoznati projektne partnere i djecu koja pohađaju vrtiće i škole u različitim državama. Potraga za projektom na ovu temu uslijedila je nakon iskazivanja interesa potencijalno darovitog djeteta za obnovljivim izvorima energije, koji se vrlo brzo proširio među ostalom djecom. Projekt je trajao od veljače do svibnja 2024. godine, a u njemu je sudjelovalo ukupno 16 partnera (iz Hrvatske, Turske, Italije, Rumunjske, Mađarske, Srbije i Bugarske), kao i djeca u dobi od 4 do 6 godina. Vrlo dobra strukturiranost i detaljna razrada olakšala je implementaciju aktivnosti dok je cijelo vrijeme postojala sloboda odabira onog što je djeci najzanimljivije.

Fotografija 3. *Posjet trgovini zdrave hrane i ribarnici*

Fotografija 4. *Tjedan zdravlja*

Fotografija 5. *Inspektor Krok*

Tijekom projekta suradnički su se odvijala djelovanja u različitim segmentima održivog načina življenja: obnovljivim izvorima energije, bioraznolikosti, zaštiti voda i klimatskim promjenama. Za suradnju s projektnim partnerima korištene su *TwinSpace* stranice, *Twinmail*, blog, *WhatsApp* grupa i e-mail. Dogovori timova oko zadataka bili su povezani po mjesecima, primjerice: obnovljivi izvori energije (veljača), život u vodi i očuvanje voda (ožujak), klimatske promjene (travanj) te ekologija i bioraznolikost (svibanj). Posebno su obilježeni dani: Dan sigurnosti na internetu, STEM *Discovery Campaign*, Svjetski dan voda, Dan *eTwinninga*, Dan bioraznolikosti, *Outdoor* dan.

Zajednički su proizvodi partnera: *Safe Internet Day Block Poster*, projektno ime od prirodnih materijala, Dan voda, slogan mozaik, *eTwinning* dan, poruke na nacionalnom jeziku djece, klimatski rječnik, zajednička pjesma i video, STEM plan *e-book*.

Na početku projekta djeca su s roditeljima imala priliku ispunjavati kalkulator ekološkog otiska. Djecu su najviše dojmile STEM teme vezane za obnovljive izvore energije jer su, uz pomoć videozapisa i dobrih maketa, iskustveno mogla shvatiti kako se koristi energija sunca, vode i vjetra, ali i brojna djelovanja vezana za održivo življenje i smanjenje ekološkog otiska pojedinca. Neka od njih su odvajanje otpada, recikliranje, ponovna upotreba, smanjena potrošnja. Akcije vezane za očuvanje voda i probleme globalnog zatopljenja i bioraznolikosti produbile su dječji interes i znanja.

Za sudjelovanje u STEM *Discovery Campaign* Dječji vrtić „Marjan" prijavio je dvije teme: radionicu solarne energije i izum djece kojim se prikupljala kišnica. Vodom koja se prikupljala zahvaljujući izumu zalijevalo se začinsko bilje. Djeca su isprobavala makete korištenja energije vjetra, vode, sunca te izrađivala strujni krug i solarne panele s roditeljima pomoću gosta radionice. Slijedom aktivnosti, javljaju se njihove ideje kojima će djelovati i tako participirati u budućnosti. Pokušaj prevladavanja poteškoća na različitim razinama omogućio je djeci da razviju vještine rješavanja problema. Dublje razumijevanje problema vodilo je ka jačanju samopouzdanja.

Iako ekonomija izgleda kao najteži aspekt održivosti u predškolskoj dobi, gospodarenje otpadom kao sadržaj pripada ekonomskoj dimenziji. U dječjim razgovorima postoji jaka povezanost otpada, razvrstavanja otpada i okoliša, kao i zajednička akcija sakupljanja smeća i održavanja čistoće obližnjeg područja. Kada se u dječje razgovore uvede ekonomičnost, odgovori idu u smjeru da briga podrazumijeva ekonomičnost i nerasipanje stvarima. Dokumentirali su se zapisnici, transkripti razgovora i videozapisi. Štednja za djecu najčešće uključuje papir, pri čemu se djecu potiče da naprave crteže na objema stranama papira ili da ga cijelog ispune. Voda je još jedan fenomen koji ilustrira štednju: zatvaranje vode, trljanje sapuna na prste i zatim ispiranje vodom. Električna energija uključuje poticanje djece gasiti svjetlo kad se izlazi iz prostorije.

Sudjelovanjem na Festivalu znanosti na FESB-u, djeca su otkrivala robotiku te kako djelovati na očuvanje voda i podvodnog života. Najvažnije je od svega organizirati poticajnu sredinu i prilagoditi aktivnosti djeci predškolske dobi. Najveći izazov bile su ideje i izrada maketa obnovljivih izvora energije. Odgojiteljica je također učila kako napraviti strujni krug uz pomoć bivšeg vrtićkog djeteta, danas studenta FESB-a. Pripremila je makete kako bi djeca iskustveno shvatila djelovanje energije sunca, vjetra i vode. Njihova zainteresiranost bila je veliki uspjeh, s obzirom na složenost teme i djecu koja su najmlađe dobi. Nakon uvoda u temu slijedila je radionica za djecu i roditelje na kojoj su se izrađivali semafori sa svjetlima na solarne panele i lego solarni autići (Fotografija 6.). Nekoliko je djece pokazalo osobito zanimanje i vještinu za spajanje najsitnijih dijelova i formiranje strujnog kruga uz podršku gosta radionice. Upravo su to bila djeca koja su na početku projekta pokazivala manja predznanja i interes.

Fotografija 6. *Radionica s roditeljima „Solarna energija“: semafori i autići na solarni pogon*

Fotografija 7. *Karneval 2024 – „Sunce i solarni paneli“*

Za vrijeme karnevala, grupnu masku predstavljala su Sunca i solarni paneli s porukom korištenja obnovljivih izvora energije (Fotografija 7.). Tijekom procesa reciklirali su se i koristili otpadni materijali. U svim projektnim djelovanjima poticala se dječja samostalnost i inicijativnost.

Fotografija 8. *Sudjelovanje u STEM kampanji – izum za prikupljanje kišnice*

Fotografija 9. *Makete obnovljivih izvora energije*

PROJEKT "SWH GREEN ENERGIES; BRIGHT FUTURE"

U projektu „SWH Green Energies; Bright Future" čija su tema također obnovljivi izvori energije, koristila se informacijsko-komunikacijska tehnologija s ciljem razvijanja digitalnih kompetencija svih sudionika. Odgojitelji/učitelji i djeca/učenici unaprijedili su korištenje računala u projektnim etapama i naučili koristiti različite alate *web 2.0.* Projektni su partneri koristili *Google* obrasce i dokumente za izradu kurikuluma, anketnih upitnika za djecu i odgojitelje. Putem aplikacije *Zoom* održani su vebinari za djecu i odgojitelje/učitelje. *Collage Maker – GridArt*, *Photo Editor – Polish*, *PicCollage* i *InCollage* koristili su se za izradu kolaža fotografija s provedenim zadacima. Blog je otvoren preko aplikacije *blogger*, knjige su rađene u programu *Antyflip*, *Bookcreatoru* i *Storyjumperu*, mapa partnera u *Padletu*.

Tijekom projekta obilježio se Dan sigurnosti na internetu u odgojno-obrazovnoj skupini. Cilj je bio upozoriti djecu na oprez prilikom korištenja interneta, a tom su prilikom bojili bojanke sa

zajedničkim citatom „Safe Internet“. Djeca su se upoznala i sa sadržajem slikovnice *Sigurni s Neticom*. Na *Youtube* kanalu podignut je videozapis završne evaluacije s animacijom djece napravljen u *Canvi*. Korišten je *Chatterpix* za *e-Twinning* poruku. Djeca su najčešće igrala igre na stranicama *Worwall.net*, *Puzzel.org*, *Learningapps.org* i *im-a-puzzle.com*. U stalnoj komunikaciji s partnerima, razmjenjivale su se ideje. Činjenica da su sudionici iz različitih regija i zemalja dala je ovom projektu bogat sadržaj. Suradnja i razmjena ideja u svim aspektima projekta omogućila je bolje rezultate u procesima donošenja odluka. Jedinstvena tradicija i iskustvo svake zemlje stvorilo je bogat kulturni mozaik. Prilikom osmišljavanja aktivnosti prioritet su različite perspektive djece, odgojitelja, učitelja/-ica.

Projektni partneri pružili su bogatije i produktivnije iskustvo učenja pridonoseći suradnji, raspodjeli zadataka, dizajnu, stvaranju ideja i predstavljanju svojih perspektiva o različitim temama. Radovi u okviru projekta dizajniranje su materijala povezanih s energijom u vrtiću/školi, pisanje e-knjige koja predstavlja zajednički dizajn materijala na temu energije. Starija su školska djeca dizajnirala, a mlađa igrala digitalne igre o energiji. Odgojitelji/učitelji pripremili su logotip, postere, gifove i *bannere* za projekt te akrostih s temom energije. U okviru projekta dogovoreni su *online* sastanci djece. Obilježeni su svjetski dani, povodom Europskog dana jezika, međunarodni dana broja pi te Dani knjige. Organizirane su aktivnosti u sklopu Svjetskog dana recikliranja, Svjetskog dana voda, bioraznolikosti, oceana, informatike.

Projektni partneri izradili su digitalne dizajne, videozapise, suradničke ploče, foto kolaže, e-knjige, animirane GIF-ove, interaktivne prezentacije i suradničke dokumente. Tijekom razvoja ovih proizvoda, zajedno se koristio niz alata *web2.0* i *web 3.0* kako bi se obogatio projekt. Među tim aplikacijama, korišten je *Kahoot*, virtualna učionica i virtualno okruženje (*Pixton*, *Pixiz*, *Genially*, *Spatial* itd.). Ovim projektom, alatima za videokonferencije, platformama za e-učenje i blogovima pružene su prilike za raspravu i razmjenu ideja. Učenje je bilo zabavnije i dublje, razvijala se digitalna kompetencija djece, kreativnost i vještina kritičkog mišljenja. Posjet izložbi „Diverterra“ omogućio je djeci na interaktivan način učiti o zaštićenim životinjama, bioraznolikosti, zaštiti prirode i okoliša te klimatskim promjenama.

Dobrobiti za odgojitelja i pedagoga bogata su iskustva ovog načina umrežavanja s međunarodnim partnerima suradnjom na projektu. Neke su od njih: sudjelovanje na stručnim vebinarima i edukacijama vezanima za temu, jačanje osobnih kompetencija korištenjem *web* alata, suradnja na STEM području: zaštiti našeg planeta i globalnog plana za očuvanje Zemlje.

Predškolska su djeca bila najmlađi sudionici ovog projekta. Bilo je obostrano zanimljivo jer su projektni partneri vidjeli kako su ovo teme koje je moguće implementirati u ustanove ranog i

predškolskog odgoja i obrazovanja. Djeca su se uključivala u aktivnosti koje su njima bile primjerene, a odgojitelj je učio kako koristiti određene *web* alate.

Fotografija 10. *Zero waste, odvajanje otpada*

ZAKLJUČAK

Povezivanjem zadataka ekološke komponente održivog razvoja i vremena provedenog u prirodi stvorila se sinergija koja djeluje na promicanje zdravog života. Suradnju i empatiju prema planetu Zemlji djeca su razvijala i njegovala u međusobnim odnosima. U STEM aktivnostima iz područja obnovljivih izvora energije djeci su najviše koristile iskustvene radnje. Kako su upravo oni glavni akteri budućnosti, iznimno je važno da sudjeluju u ovako važnim temama od najranije dobi.

Odrastajući, na temeljima znanja iz predškolskog doba, moći će osmišljavati bolja rješenja za očuvanje našeg planeta i ponuditi ideje održivog življenja. Prostorno-materijalno okruženje prilagođavalo se interesima djece koja su u središtu odgojno-obrazovnog procesa, a dokumentiranje je pomoglo za bolje razumijevanje prakse i oblikovanje kurikuluma. Radnje koje su se ispreplitale tijekom cijelog projekta uključivale su zdravi stil života, ljudska prava, ravnopravnost spolova. Promicala se kultura mira i nenasilja te uvažavala kulturna različitost. Implementiranjem obnovljivih izvora energije ojačalo se trajno učenje.

Projekt je poboljšao međukulturalne interakcije odgojitelja/nastavnika i djece/učenika zahvaljujući suradnji dionika iz različitih regija i zemalja. Korištenjem tehnoloških alata i resursa ponudilo se kreativnije i zanimljivije iskustvo učenja. Različitim istraživačkim metodama, poput anketa i intervjua, mjerio se i vrednovao utjecaj pedagoških pristupa na postignuća djece. Uključivanjem u *eTwinning* i pažljivim odabirom tema i sadržaja koji su bili zanimljivi i prilagođeni djeci i njihovim interesima doprinijelo se izgrađivanju novih znanja i emocionalnom osnaživanju djece.

LITERATURA

Arambašić M., Debelić I. i Višević, S. (2023). Mentalno zdravlje djece i adolescenata – Alfa generacije i mentalno zdravlje. *Liječnički vjesnik, 145*(5), 381-385. https://hrcak.srce.hr/file/446241

Ärlemalm-Hagsér, E., Berg, B. i Sandberg, A. (2018). Economic sustainability in Swedish preschools: Preschool teachers and preschools as political economic actors. *Utbildning und Demokrati–tidskrift för didaktik och utbildningspolitk*, *27*(2), 15–36. https://doi.org/10.48059/uod.v27i2.1100

Bagarić, E. S., Flander, G. B., Roje, M. i Raguž, A. (2021). Utilising Modern Technologies and some Indicators of Mental Health in Pre-school Children in Croatia. *Archives of psychiatry research, 57*(1), 69-80. https://core.ac.uk/download/pdf/343147733.pdf

Borg, F. (2019). A case study of a Green Flag-certified preschool in Sweden. *Hungarian Educational Research Journal*, *9*(4), 607-627. https://doi.org/10.1556/063.9.2019.4.52

Boxberger, K. i Reimers, A. K. (2019). Parental Correlates of Outdoor Play in Boys and Girls Aged 0 to 12-A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 16*(2), 190. https://doi.org/10.3390/ijerph16020190

Downward P. i Rasciute S. (2014). Does sport make you happy? An analysis of the well-being derived from sports participation. *International review of applied economics, 25*(3), 331-348. https://doi.org/10.1080/02692171.2010.511168

Glasser, W. (2007). Treating mental health as a public health problem: A new leadership role for counselors. *The Quick Theory Reference Guide: A Resource for Expert and Novice Mental Health Professionals*. http://wglasserbooks.com/wp-content/uploads/2019/01/DefiningMentalHealth.pdf

Grošić, V. i Filipčić, I. (2019). Tjelesna aktivnost u poboljšanju psihičkog zdravlja. *Medicus, 28*(2), 197-203. https://hrcak.srce.hr/227115

Grotberg, E.H. (1995). *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human spirit*. The Hague, Netherlands: Bernard van leer foundation., https://bibalex.org/baifa/attachment/documents/115519.pdf

Grotberg, E.H. (1997). *The International Resilience Project: Findings from the Research and the Effectiveness of Interventions*. Civitan International Research Center, UAB. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED419584.pdf

Grotberg, E.H. (2005). *Resilience for Tomorrow. International Council of Psychologists Convention.* Iguazu, Brazil.

Grubić, M. (2023). Izazovi 21. stoljeća za mentalno zdravlje djece. *Liječnički vjesnik*, *145*(5), 11-13. https://doi.org/10.26800/LV-145-supl5-3

Lamanauskas, V. (2024). Pre-service preschool and primary school teachers' understanding of education for sustainable development. U: A. Flogie i D. Zemljak (ur.). *Filozofija duha in kognitivnem razmišljanju v izobraževanju*. Zbornik radova 6 međunarodne znanstvene konferencije (str. 107-111). Maribor: Zbornik prispevkov. https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-WNBFALBI/58148cd4-4bc0-46c1-b7bc-380404d27824/PDF

Lepičnik Vodopivec, J. (2013). Vidljivi i skriveni kurikulum odgoja i obrazovanja za održiv razvoj. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 19*(74), 16-17. https://hrcak.srce.hr/158939

Marić, I., Lovrić, F. i Franjić, D. (2020). Utjecaj rekreacijskih aktivnosti na mentalno zdravlje. *Zdravstveni glasnik, 6*(2), 105-114. https://hrcak.srce.hr/file/364944

Samuelsson, I., Engdahl, I. i Ärlemalm-Hagsér, E. (2024). What Content in Early Childhood Education for Sustainable Development is Present in Swedish Preschools?. *International Journal of Changes in Education*. https://doi.org/10.47852/bonviewIJCE42023611

Šimleša, D. (2010). *Ekološki otisak – kako je razvoj zgazio održivost.* Zagreb: TIM press; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Uzelac, V., Lepičnik-Vodopivec, J. i Anđić, D. (2014). *Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Višnjic-Jevtić, A. (ur.) (2024). *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.* Zagreb: Alfa i Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet.

World Health Organization. (2004). *Promoting mental health: concepts, emerging, evidence, practice (Summary report).* https://zgpd.hr/2018/10/09/mentalno-zdravlje/

Prikaz prakse

Klara Petrić, mag. praesc. educ.
klarky1984@gmail.com
Elza Mariani, mag. praesc. educ.
elzast@yahoo.com
Dječji vrtić „Marjan“, Split

PROJEKT „OD DRVENOG KUTKA DO NEOBIČNOG LUTKA“

Sažetak*: Osobita pozornost u odgoju i obrazovanju pridaje se aktivnom učenju i osmišljavanju poticajnog prostorno-materijalnog okruženja u kojem djecu potičemo na istraživanje, promišljanje i kreativnost. Priroda je poticajno okruženje za odgojno-obrazovni rad, a djeca u suživotu s njom imaju kvalitetan intelektualni i psihofizički razvoj te unapređuju mentalno zdravlje. U radu je prikazan tijek projekta „Od drvenog kutka do neobičnog lutka“. Naglasak je na procesu učenja kroz igru, manipuliranju, istraživanju, kreativnom razmišljanju i izražavanju te jačanju i razvijanju ekoloških znanja. Sve to preduvjet je ekološkog djelovanja i ponašanja djece u skladu s održivim pristupom životu, okolini i društvu.*

Ključne riječi*: aktivno učenje, istraživanje, mentalno zdravlje, održivost, poticajno okruženje.*

UVOD

Integriranim kurikulumom usmjerenim na dijete nastoji se poštivati prirodna znatiželja, interesi i potrebe djece stvaranjem okruženja koje im omogućuje slobodu izbora i potiče ih na preuzimanje odgovornosti za svoje izbore. Sukonstruiranjem odgojno-obrazovnog procesa u kojem zajednički sudjeluju odgojitelj i djeca, naglasak je na timskom radu u kojem sudjeluju pojedinci različitih dobi i sposobnosti. Slunjski (2012) navodi učenje kao dinamičan i nepredvidiv proces, a djetetovu prirodu kao aktivnu, otkrivačku i istraživačku. Umjesto planiranja projekta stavlja naglasak na promišljanje situacija učenja u kojima dijete kontinuirano nadograđuje ili mijenja svoja saznanja. Dijete najviše uči kroz igru koja je i najprirodnija stvar u njegovu životu. U igri dijete razvija svoje motoričke i intelektualne sposobnosti, izražava već usvojene kompetencije ili stječe nove te aktivno (su)konstruira znanje (Godbey, 1988; prema Ćurko i Kragić, 2009). Igra ima sposobnost potpuno zaokupiti djetetovu pozornost i koncentraciju, stvoriti osjećaj neopterećenosti u radu te probuditi maštu i kreativnost. Ćurko i Kragić (2009) ističu kako dijete tijekom igre postaje svjesno svojih misaonih procesa. Slobodnije je preispitati ih iz novih kutova i izraziti ih na vlastiti način. Procesu

učenja pogoduju postojeća znanja, tako da igru i proces učenja nije primjereno razdvajati (Slunjski, 2015). Emocionalna dobrobit djeteta preduvjet je za uključenost bez koje nema dubinskog učenja, odnosno prvi je stupanj da se dijete osjeća opušteno, djeluje spontano te pokazuje motiviranost i samopouzdanje (Laevers i Declerq, 2011).

Osluškujući interes djece, započeli smo projekt „Od drvenog kutka do neobičnog lutka". Razgovarajući o šumskim životinjama, djeci je poseban interes privukla sova pa smo odlučili ovu temu proširiti. S ciljem poticanja njihova cjelovita razvoja i zadovoljavanja dobrobiti, djeci je ponuđeno mnoštvo raznolikih poticaja.

TIJEK PROJEKTA

MUDRA SOVA

Potaknuta pričom i razgovorom o šumskim životinjama, djeca pokazuju veliki interes prema sovama te započinju oponašanje sove govorom (hukanje) i pokretom. Nudeći različite fotografije, enciklopedije, edukativne filmove, razvija se kod djece istraživački duh o navedenoj temi (život sova; potomci; glasanje sova; vrste sova: šumska sova, snježna sova, velika ušara; zanimljivosti o tajnovitim pticama: vid, sluh, kretanje, itd.). Dječja igra i likovno stvaralaštvo međusobno su povezani pa tako raznim likovnim aktivnostima i tehnikama djeca uče i razvijaju kreativnost, vlastitu osobnost, samopouzdanje, ali i radoznalost prema sovama i njihovu postojanju. Raznim slikarskim tehnikama slikaju „Sovin pogled" (Fotografija 1.). „Igru sova", „Sova na grani". Od pedagoški neoblikovanog materijala nastaju „Vesele sove", a igrom modeliranja u glinamolu nastaju „Bijele šumske sove". Likovni izraz i poticajno materijalno okruženje omogućuje djeci da prikažu svoje mišljenje i želje, ali i namjere o stjecanju novih znanja. Spontane simboličke igre („Ja sova", „Dječje sove") koje su usko povezane s govorno-jezičnim, emocionalnim i kognitivnim razvojem djeteta učestalo se odvijaju u svakom od centara sobe dnevnog boravka, što je motiv i prilika za daljnje istraživanje i učenje o ovim životinjama, ali i njihovu staništu te njegovoj važnosti.

Fotografija 1. *Sovin pogled*

ŠUMSKI KUTAK

S obzirom na lokaciju vrtića i učestalost odlaska u šetnje, promatramo promjene u prirodi. Naglasak nam je na osjetilnom doživljaju drveća koje aktivno uključujemo u odgojno-obrazovni proces zbog boljeg doživljaja i razumijevanja svijeta oko sebe. Tako promatramo različite vrste drveća: maslina, hrast, bor, jela, smreka te uočavamo razlike među njima. Cjelokupno daljnje istraživanje nastavili smo u skupini kroz razne igre i aktivnosti kako bismo obogatili vlastitu spoznaju o raznim drvećima. Na prijedlog djevojčice Isabele stvaramo novi centar „Šumski kutak" (Fotografija 2.) koji nadopunjujemo raznim tkaninama, kostimima, vrtićkim scenama te raznim drvenim materijalom. U njemu se svakodnevno događaju promjene, a prevladavaju simboličke igre: „Sova u noći", „Sova pričalica", „Sofija sova – čuvarica snova"; govorne igre: „Kutija pričalica", „Vesele Sove" (Fotografija 3.). Djeca na takav način razvijaju maštu, kreativnost, govorno izražavanje te ulaze u razne dramske igre. Gruić (2002) navodi kako preuzimanjem uloga sudionici ulaze u zamišljeni dramski svijet koji stvaraju sami za sebe. Praktična aktivnost šivanja „Veselih sova" iziskuje visoku koncentraciju. Aktivnost pretvaramo u igru kroz koju djeca razvijaju samostalnost u životno-praktičnim i radnim aktivnostima pa tako spontano nastaju razne lutkarske i scenske improvizacije. „Drveni poligon" u čijem su osmišljavanju sudjelovala većina djece potiče motorički razvoj i razvoj osjetila. Posudice po kojima su se djeca kretala bile su ispunjene raznolikim prirodnim materijalom različite teksture.

Fotografija 2. *Šumski kutak*

Fotografija 3. *Vesele sove*

DRVO ZNANJA

Postojeći „Šumski kutak“ pretvorili smo u centar istraživanja u koji smo smjestili razne prirodne materijale (kora drveća, grane, lišće, obrađeno i neobrađeno drvo, presjeci debla s vidljivim godovima). U takvom okruženju djeca su svakodnevno proučavala fotografije, enciklopedije, kore stabala, tvrdoću i boju drveta. Djeca su izradila interaktivni plakat „Građa drva“ koji su kontinuirano nadopunjavala novim sadržajima na temelju istraživanja enciklopedije „Svjetska enciklopedija drveća“ (Russel i sur., 2004). Različitim tehnikama bilježila su svoja zapažanja kroz likovnu aktivnost „Godovi“ (Fotografija 4.). Edukativnim videoigrama te provedenim aktivnostima (Williams, 2020) dolazila su do novih spoznaja o vrstama drveća, eksperimentima utvrđivala vlastite hipoteze (primjerice: „Diše li drvo?“), a slobodnom igrom drvenim materijalom razvijala maštu i kreativnost. U tom procesu izradili smo „Drvenu abecedu“ od grančica i vune kojima se poticao razvoj vještina za usvajanje početnog čitanja i pisanje te fine motorike (Fotografija 5.) Predmatematičke vještine razvijale su se upoznavanjem odnosa u prostoru, prebrojavanjem godova na deblu, uspoređivanjem veličina grančica od najmanje prema najvećoj, povezivanjem drvenog materijala s geometrijskim likovima. U tom procesu nastala je i društvena igra „Čarobna šuma“ u kojoj su djeca sama osmislila pravila te je svakodnevno koristila u igri. Razvoj divergentnog mišljenja poticao se kroz aktivnosti: „Kad bi drveće hodalo“, „Što sve može biti grana?“, „Drvena igra“ (Fotografija 6.). Analizirajući

navedene aktivnosti, moguće je zaključiti kako se znanje najbolje stječe kroz vlastitu aktivnost i iskustvo, a poticajno okruženje temelj je u kojem dijete sudjeluje kako aktivan stvaratelj znanja.

Fotografija 4. *Godovi*

Fotografija 5. *Drvena abeceda*

Fotografija 6. *Drvena igra*

ŽELIM ZNATI VIŠE

Interes djece prema drveću, drvu kao materijalu i njegovoj važnosti u životu razvijali smo učestalim organiziranim posjetima koji su djeci omogućavali aktivno stjecanje iskustva kao i upotrebu znanja u stvarnom životu. Novo pronalaženje izvora informacija o interesnoj temi ostvarili smo odlaskom u prostorije HGSS-a gdje su djeca bila upoznata s prirodnim i drugim nesrećama, načinom reagiranja u opasnim situacijama u šumi, važnosti broja za žurne pozive 112 (Fotografija 7.). Odlaskom u multimedijalni centar „Skrivena Dalmacija“ djeca su imala priliku na zabavan, interaktivan i edukativan način te putem radionice „„Mala škola arborikulture“ učiti o važnosti prirodne baštine i razumjeti važnost osobne uloge i odgovornosti u razmišljanju i djelovanju s ciljem održivog razvoja okoliša. Više o zanimanju stolara, obradi drveta, alatu koji stolar koristi saznali smo odlaskom u

Obrtnu tehničku školu u Splitu, a djeca su ostala prepuna dojmova (Fotografija 8.). Zaključila su kako to nije nimalo lagan posao, jer je „sve skoro napravljeno od drveta".

Fotografija 7. *Posjet HGSS-u*

Fotografija 8. *Posjet Obrtnoj tehničkoj školi u Splitu*

NEOBIČAN LUTAK PINOKIO

Projekt nas je spontano, ali ciljano vodio prema čitanju priče „Pinokio". Gledanje crtanog filma i slušanje instrumentalne glazbe koja dočarava određene dijelove priče kod djece su izazivali spontane reakcije, ali i imitaciju pokreta (pilanje, udaranje čekićem, hodanje drvenog lutka, itd.). Kreativno se i likovno izražavaju u aktivnosti „I ja sam Đepeto" gdje tehnikom kolaža režu i slažu svog lutka. Izrađujući lutkice, započinje i igra u kazalištu sjena. Lutkice djeca samostalno izrađuju te njihovom manipulacijom stvaraju, istražuju, razvijaju maštu i govor te uživaju u lutkarskim improvizacijama. Zabavna igra slaganja i konstruiranja „Pinokio, koliki ti je nos?" posebno se svidjela djeci pa je pretvorena u natjecateljsku igru. U suradnji s roditeljima organizirana je edukativno-kreativna radionica (Fotografija 9.) u kojoj su očevi bili u ulozi stolara te su nastale didaktičke igre od drveta i prirodnih materijala. Cijeli projekt finaliziran je scenskom izvedbom adaptirane priče „Pinokio" (Fotografija 10.). Roditelji su sudjelovali u izradi kostimografije i scenografije. Ishod projekta bila je i otisnuta slikovnica „Od drvenog kutka do neobičnog lutka" ispunjena dječjim radovima, početnim znanjima, transkriptima. Navedena slikovnica omogućila je djeci osvještavanje procesa vlastitog učenja.

Fotografija 9. *Izrada didaktičkih igara*

Fotografija 10. *Scenska izvedba „Pinokio“*

Fotografija 11. *Otisnuta slikovnica*

ZAKLJUČAK

Realizacija projekta obuhvatila je niz aktivnosti koje su bile usmjerene prema djeci, roditeljima i društvenoj sredini, a u kojima je bio naglasak na važnosti održivog razvoja, što uključuje ekološko informiranje i obrazovanje. Djeca su razvila još jaču povezanost s prirodnim okruženjem, osjećaj odgovornosti i postignuća te mnoštvo pozitivnih emocija. To predstavlja održiv i učinkovit način za promicanje mentalnog zdravlja djece i postavlja temelje za njihovo buduće emocionalno i socijalno blagostanje.

LITERATURA

Ćurko, B. i Kragić, I. (2009). Igra – put k multidimenzioniranom mišljenju. Na tragu filozofije za djecu.*Filozofska istraživanja*, *29*(2), 303-310. https://hrcak.srce.hr/41409

Gruić. I. (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet – procesna drama ili drama u nastajanju: priručnik za odgajatelje, učitelje, nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima*. Zagreb: Školska knjiga.

Laevers, F. i Declerq, B. (2011). Povećati dječje kompetencije brigom za njihovu dobrobit i uključenost. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, *3*(6), 15-17. https://hrcak.srce.hr/file/182523

Russel, T., Cutler, C., Lukić, B., Anderson, P. i Teo, S. (2004). *Svjetska enciklopedija drveća*. Leo-Commerce.

Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa: istraživačka perspektiva djeteta u radu na projektu*. Zagreb: Profil International.

Slunjski, E. (2015). *Izvan okvira – kvalitativni iskoraci u shvaćanju i oblikovanju predškolskog kurikuluma.* Zagreb: Element.

Williams, R. (2020). *Zastani na tren*. Planetopija.

Prikaz prakse

Milka Barić, univ. bacc. praesc. educ.
Dječji vrtić „Calimero“, Split
milkabaric@gmail.com

Maja Sinovčić, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Radost“, Split
sinovcic.maja@gmail.com

BAŠTINSKI PROJEKT „SPLITE, JA SAN TVOJE DITE!“

Sažetak: *U ovom radu bit će prikazan projekt istraživanja kulturne baštine koji je svojim aktivnostima potaknuo uključivanje djece. Prateći interese i potrebe djece, nudili smo likovne, govorne, glazbene i pokretne poticaje i na taj način stvorili priču o gradu Splitu koja je uključivala elemente kulturne baštine. Svrha je projekta potaknuti pozitivni odnos prema baštini. Usmjerili smo se na prepoznavanje i izražavanje emocija kod djece. Razvoj osjećaja zajedništva, suradnje, pomaganja i njegovanja prijateljstva bio je prisutan u provedbi projekta. Kroz suradničke aktivnosti djeca su razvijala finu i grubu motoriku (slikanjem, crtanjem, plesanjem). Kognitivni razvoj poticao se putem tradicijskih riječi, raznovrsnih priča, igrokaza i pjesmica, opisivanjem znamenitosti, upoznavanjem i istraživanjem dijelova narodne nošnje, itd. Tjelesni razvoj djeteta poticao se prirodnim oblicima kretanja koji su uključivali elemente koordiniranosti, ravnoteže i preciznosti. Razvojna zadaća bila je potaknuti razumijevanje kapaciteta za pokret, a kroz suradničke aktivnosti djeca su spoznavala karakterističnu način percepcije sebe i orijentacije u prostoru. Razvijala su pozitivnu sliku o sebi, stjecala vjeru i samopouzdanje u svoje snage i sposobnosti.*

Ključne riječi: *cjeloviti razvoj djeteta, čakavski dijalekt, grad Split, narodne nošnje, stari splitski plesovi.*

UVOD

U ovom prikazu prakse opisat ćemo projekt „Splite – ja san tvoje dite!“ koji se realizirao kroz mjesece travanj, svibanj i lipanj u Dječjem vrtiću „Calimero“ u Splitu. Osluškujući interese i potrebe djece, nudile smo raznolike poticaje koji su pratili tijek aktivnosti baštinskog projekta. Nastojat ćemo prikazati što se sve događalo kroz tromjesečno razdoblje u našoj odgojno-obrazovnoj skupini, koje smo ciljeve i dobrobiti ostvarili, kako smo uključili roditelje i druge sudionike te ostvarili suradnju s muzejom i folklornim društvom.

BAŠTINSKI PROJEKT „SPLITE, JA SAN TVOJE DITE“

Cilj projekta „Splite, ja san tvoje dite!“ jest upoznati kulturnu baštinu zavičaja. Primarna je zadaća poticati optimalni cjeloviti razvoj djeteta s naglaskom na kreativnom razvoju kroz:

- poticanje razvoja pozitivnog odnosa prema baštini, osjećaja za lijepo, taktilne, vizualne i auditivne osjetljivosti približavajući djeci značenje i vrijednost narodnih nošnji;
- poticanje razvoja svih oblika komunikacije i izražavanja djece (verbalnih i neverbalnih): govornih (dječji rječnik – tradicijske riječi, govorno stvaralaštvo i izražavanje), glazbenih (razvoj osjećaja za glazbu te razvoj glazbenog pamćenja) i likovnih (interpretacija doživljaja ponuđenim poticajima);
- poticanje razvoja prepoznavanja i razumijevanja emocija, (samo)kontrole, izražavanja emocija na socijalno prihvatljiv način, empatije;
- poticanje razvoja socijalnih vještina, komunikacije i interakcije, kooperacije, osjećaja za druge, poštivanja pravila, čekanja na red, dogovaranja (dijeljenje; oblačenje/svlačenje narodnih nošnji i tradicijskog nakita), osjećaja zajedništva, suradnje, pomaganja i njegovanja prijateljstva;
- poticanje razvoja fine i grube motorike (slikanjem, crtanjem, plesanjem), prirodnih oblika kretanja, koordiniranosti, ravnoteže, preciznosti, razumijevanja osobnog potencijala za pokret, percepcije sebe i orijentacija u prostoru (*Stari splitski plesovi*);
- poticanje razvoja pozitivne slike o sebi, vjere i samopouzdanja u svoje snage i sposobnosti.

Početni poticaj koji je inicirao aktivnosti djece ostvaren je s odgojiteljicom koja je jedno jutro djecu i roditelje dočekala obučena u splitsku svečanu žensku narodnu nošnju. Osim nošnje, odgojiteljica je bila okićena zlatnim nakitom (ogrlica, naušnice, prstenja), trepetalom (ukras u kosi), bijelim rupčićem te crvenim karanfilom na ruci. Imala je frizuru koju su stare Splićanke nosile (vijenac, lađu ili punđu s pletenicama) (Fotografija 1.). Reakcije djece bile su različite. Većina djece pozitivno je reagirala. Odjeća i izgled odgojiteljice kod njih su izazivali čuđenje i zainteresiranost: „Teto, šta ti je to?“, „Šta to imaš na sebi?“, „A šta je to narodna nošnja?“, „Mogu li se ja obući u haljinu?“ i slično, dok su dvojica trogodišnjaka bila uplašena zbog toga što odgojiteljica nije imala na sebi odjeću koju inače nosi. Mušku splitsku nošnju ponudile smo kao poticaj na životno-praktične i radne aktivnosti: oblačenje i svlačenje dijelova nošnje. Na stolu su bili ponuđeni crni sako, crne duge hlače, bijela košulja, crveni pojas, crvena kapa te crne cipele. Osim muške splitske nošnje, na stolu se nalazila i ženska splitska nošnja te nakit koji su djeca mogla isprobavati, stavljati na sebe i skidati (Fotografija 2.).

Fotografija 1. *Odgojiteljica i dječak u splitskoj narodnoj nošnji*

Fotografija 2. *Početni poticaji – dječja muška i ženska splitska narodna nošnja*

To jutro u pozadini je svirala glazba starih splitskih plesova koja je poslužila kao umjetnička aktivnost za pokretno izražavanje. Djeci smo pokazale osnovne korake *Starog splitskog plesa*: šetnju, bal na križ uz okret, pljesak objema rukama, zamahivanje prstom i pogled u svoj prsten te držanje muško-ženskog para (šotobraco). Kasnije su djeca sama inicirala svoje plesove, kombinirala dijelove nošnje te dijelili jedni s drugima. Pokazale smo im pojedini dio nošnje uz njihovo imenovanje na tradicijski način: podbradak – peturin, mašna – fjok, ovratnik – berta, hlače - gaće, visoke cipele na petu – gete, muške cipele – muške postole, naušnice – rećine, lepeza – ventula i slično. Na stolu su bile ponuđene i enciklopedije u kojima su se nalazile fotografije nošnja Dalmacije i jadranskog etnografskog područja Hrvatske uz stare kamene kuće, različite crkve i zvonike.

Projektne aktivnosti nastavile su se iskazanim interesom djece za značenjem starih riječi i pojedinih dijelova nošnje. Nazive dijelova nošnje isprintali smo u boji te smo ih stavili pokraj određenog dijela nošnje i isprintane fotografije. Na taj su način i djeca koja još uvijek nisu ovladala vještinom čitanja mogla sudjelovati u aktivnosti. Odgojiteljice su napravile obris muške i ženske narodne splitske nošnje s detaljima na velikom bijelom hameru te ponudile aktivnost s pastelama koju su djeca prihvatila (Fotografija 3.). Nakon što su obojila obje nošnje, zalijepili smo ih na karton te odrezali oblik elipse na visinskoj razini djece jer smo time željeli ostaviti mogućnost dječjeg uživljavanja u ulogu (Fotografija 4.). Ishod aktivnosti omogućio je razvoj igre uloga. Djeca su ostvarila jednu od ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje: inicijativnost i poduzetnost. Samoinicirala su i samoorganizirala vlastite aktivnosti te time razvijala samopouzdanje i samopoštovanje. Odgojiteljice i roditelji fotografirali su ih ovisno o njihovim željama.

Fotografija 3. *Likovno-kreativno izražavanje*

Fotografija 4. *Dječje uživljavanje u ulogu*

U realizaciju aktivnosti baštinskog projekta uključili smo i roditelje slanjem poveznice u *Whatsapp* grupu: https://learningapps.org/display?v=pgs30458k20. Na poveznici se nalazila igra u kojoj su djeca uz pomoć roditelja trebala pridružiti sliku određenog dijela nošenje njenom nazivu, spojiti video sa zvukom i natpis te povezati staro i novo značenje riječi. Roditelji su imali pozitivnu povratnu informaciju o njegovanju kulturne baštine, a time se bogatio dječji rječnik i poticao razvoj grupnog odnosno nacionalnog identiteta.

Iduća aktivnost bila je izrada „mini" narodnih nošnji. Djeca su izrađivala svoje haljine i odijela po želji. Za vrijeme ove aktivnosti djeca su nosila dijelove nošnji i/ili tradicijski nakit na sebi (berta, kapa, pojas, bijela košulja, cipele, lepeza) kako bi se mogla uživjeti u ulogu starih Splićana i Splićanki. Idući dan djeci je bila ponuđena bijela čipka i tempere.

Fotografija 5. *Likovno-kreativno izražavanje - slikanje temperama*

Fotografija 6. *Likovno-kreativno izražavanje – izrada „mini" narodnih nošnji*

Kombinirala su različite boje tempere te na taj način stvarala razna muška i ženska šarenila splitske nošnje (Fotografija 5.). Drvofiksom su lijepila određenu boju čipke koju su izrezala u formaciju po želji te tako ukrašavala svoje haljine (Fotografija 6.). Pojedine su djevojčice napravile tri ili četiri haljine. Dječaci su se koristili škarama, ljepilom i kolaž papirom. Sudjelovanjem u ovim aktivnostima djeca su razvijala kreativnost, maštovitost, spretnost, preciznost, vještine dogovaranja i suradnje te otkrivala radosti i korisnosti učenja.

Po završetku izrade „mini" nošnji, djeca su napravila dijelove tijela: vrat, glavu s frizurom, prste na rukama i cipele na nogama. M. B. (KD 72) potaknuo je ostalu djecu na dramatizaciju s figurama koje su izradili te su djeca tražila da odgojiteljica pusti glazbu starih splitskih plesova kako bi mogla odvesti svoje plesače na bal. Povezali smo aktivnost sa zvonikom sv. Duje i kamenim kućama u Splitu. Zvonik su djeca pronašla u enciklopedijama, pogledali smo edukativni videozapis preko projektora o gradu Splitu i glavnim mjestima u njemu, a nakon toga poslušali zvuk zvona na kampanelu svetoga Duje. To je potaklo djecu na gradnju svoga zvonika. Zvonik im se stalno rušio pa su djeca smišljala i pronalazila razna rješenja: dodavanje stolica i penjanje na njih, stavljanje šireg stupa, dodavanje predmeta koji bi mogli držati kocke, itd. Putem navedene aktivnosti djeca su iznosila vlastita mišljenja, propitkivala osobne ideje i teorije, razvijala vještine dogovaranja i suradnje, ali i razvijala socijalne vještine i samoregulaciju emocija. Posljedično, izgradnjom zvonika, djeca su razvijala samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi.

U likovno-kreativnom centru manipuliranjem aluminijske folije i žice djeca su konstruirala nakit. Trganjem folije, gužvanjem u krugove i provlačenjem kroz žicu, formirala su tradicijski splitski nakit: naušnice, ogrlice, prstenja i trepetalo. Početni poticaj bio je dostupan djeci na opipavanje i promatranje, a djeca su ga nerijetko stavljala na kosu i dijelove tijela: ruke i vrat. Karanfile – ukrase na rukama slikala su temperama. Kroz navedene aktivnosti djeca su razvijala finu motoriku, pincentni hvat, strpljivost, preciznost, koncentraciju, ustrajnost, kreativnost i maštovitost.

S obzirom na to da su se interesi djece nastavili, odlučili smo produbiti znanje o gradu Splitu. Povezali smo nekoliko igrokaza iz zbirke pjesama „Ča triba govorit" autora Tončija Petrasova Marovića koji uključuje igrokaz „Šporki Roko", „Grad koji se rodio iz mora" te odgojiteljice Klare Petrović, autorice igrokaza „Jubav iza kantuna", odnosno „Zorka i Duje", kako smo ga mi preimenovali. Navedenim igrokazima željeli smo djecu upoznati s tradicijskim riječima koje su danas, u svakodnevnom govoru, jako rijetko zastupljene. Uz pomoć lutki odgojiteljice su izvele igrokaze za djecu koji su uključivali pokretno i glazbeno izražavanje. Primjer igrokaza „Šporki Roko" autora Tončija Petrasova Marovića te „Jubav iza kantuna" autorice Klare Petrović, odgojiteljice:

Šporki Roko

U našu kalu zvanu Dišpet,
bija jedan mulac
ča ni jima rišpet.

Ne samo da nikoga ni pozdravja'
vengo ka' bi vode pija
nikomu ni nazdravja.

A šporak je ka prase bija
jerbo se prat nikad ni tija.

Ni zmije ni zime ga ni bilo straj
i uvik mu je barenko jedna noga bila bosa
pa je jema kvintal sline ispo' nosa
koju nikad nije tra.

I prozvaše ga – Šporki Roko
jer mu je sve bilo šporko:
ruke, noge, lice, a deboto i joko!
Ma tako je š njin bilo
samo dok je bija mali,
a čim je ponaresta
– posta je ka i ostali….

Jubav iza kantuna

ZORKA:
Alo Duje! Ma di si krenija?
Izgledaš ka' da si uvenija!

DUJE:
E, moja Zorka,
prema meni uvik gorka,
ladnija od leda,
a slađa od cukra i meda!

ZORKA:
Ma šta to pričaš, Duje !?
Nemoj da te neko čuje!
Svi u gradu znaju, pa i ja sama,
da sam prava splitska dama!

DUJE:
Ajde, lipa moja damo,
Čas bi vamo, čas bi tamo.
Al' evo, držat ću te za rič,
ako ćeš sa mnom na fjeru svetog Duje ić!

ZORKA:
Ma ić ću, Duje, i na kraj svita,
jer te volin još od onog lita
kad si mi na rivi srce da,
a moje ukra' za života dva.

Djeca su iskazala interes za učenjem koraka *Starog splitskog plesa* koreografa Branka Šegovića. U suradnji s ravnateljem, odgojiteljicama i članovima obitelji (bakom i majkom) sašili smo ženske i muške narodne splitske nošnje primjerene visini i širini svakoga djeteta. Preko lutaka koje smo nazvali „Zorka i Duje" odglumili smo igrokaz o „Jubavi iza kantuna" koja priča o paru Splićana. Djeca su se govorno i dramski izražavala improvizirajući i dodajući svoje riječi (Fotografija 7.). Oblačila su se u narodne nošnje i glumila uloge „Zorke i Duje". Povezali smo spoj grada Splita, mora, čakavskog dijalekta sa značenjem starih splitskih riječi. Proučavali smo i istraživali kamene kuće i zvonik sv. Duje te slušali i gledali edukativni videozapis o ulicama grada Splita. Glazbeno i pokretno smo se izražavali pjesmama: „Pjesma mornara" izvođača grupe *Perlice*, „Nima Splita do Splita" izvođača Tereze Kesovije i Tonija Kljakovića te tradicijskom igrom „Čvorak, čvorak". Posjetili smo garderobu Folklornog ansambla „Jedinstvo" čije su nam garderobijerke pokazale opus nošnji. Dogovorili smo suradnju s Etnografskim muzejom. Prošetali smo po jezgri grada Splita o kojoj smo razgovarali i koju smo proučavali kroz različite aktivnosti, enciklopedije i edukativne videozapise (Fotografija 8.). To je djeci omogućilo neposredni doživljaj. Odlučili smo dokumentirati i snimiti cijeli projekt. Organizirali smo svečanost za roditelje i djecu predškolaca te ih upoznali s projektnim aktivnostima i igrom u proteklom tromjesečnom razdoblju. Snimili smo film od 27 minuta. Za kraj pedagoške godine podijelili smo im CD-ove kao uspomenu na sudjelovanje u baštinskom projektu „Splite, ja san tvoje dite!" (Fotografija 9.).

Fotografija 7. *Igrokaz „Jele i krojači"*

Fotografija 8. *Posjet Etnografskom muzeju – mjesto: Vestibul*

Fotografija 9. *„Splite – ja san tvoje dite!“*

ZAKLJUČAK

Mentalno zdravlje stanje je dobrobiti i temelj koji omogućuje djeci i mladima da ostvare vlastite potencijale, a upravo je otkrivanje i ostvarivanje vlastitih potencijala bio jedan od ciljeva baštinskog projekta. Raznolikim poticajima i aktivnostima u projektu nastojali smo poticati razvoj samopouzdanja, stvaranje pozitivne slike o sebi, stjecanje znanja i vještina koji pridonose pojedincu i zajednici.

Dječje folklorno stvaralaštvo i čakavski dijalekt njegovali smo kroz niz projektnih aktivnosti koje su poticale cjeloviti razvoj djeteta. Govorno i dramsko-scensko izražavanje poticali smo igrokazima: „Jele i krojači", „Šporki Roko", „Grad koji se rodio iz mora" i „Jubav iza kantuna". Djeca su, uz pomoć lutaka i izrađenih radova, osmišljavala i uživljavala se u igre uloga, dodavala svoje riječi, inicirala igre i aktivnosti te bila inovativna u svojim idejama. Pokretno i glazbeno izražavanje poticali smo preko dječjih tradicijskih igara, pjesama i plesova: „Čvorak, čvorak"; „Pjesma mornara" i „Stari splitski plesovi" (Fotografija 10.). Plesovi i tradicijske igre pridonijeli su razvoju ravnoteže, preciznosti, koordiniranosti, razumijevanju potencijala za pokret, boljoj orijentaciji u prostoru, ali i suradnji, zajedništvu te osjećaju zadovoljstva. Djeca su se likovno izražavala preko ponuđenih poticaja koji su pratili njihove potrebe i interese. Neposredni doživljaj umjetničkih aktivnosti, proučavanje enciklopedija, slikovnica i priča produbili smo posjetom Etnografskom muzeju i značajnim mjestima u gradu Splitu. Životno-praktične i radne aktivnosti bile su svakodnevno zastupljene u vidu oblačenja i svlačenja narodnih nošnji, a posebno u trenutku kada je svatko dijete dobilo svoju nošnju. Ostvarili smo suradnju s Folklornim ansamblom „Jedinstvo" koji nam je posudio nošnju kao prvotni poticaj. Boravili smo u garderobi u kojoj su nam garderobijerke pokazale različit opus narodnih nošnji. Roditelji su u projektnim aktivnostima sudjelovali u vidu pribavljanja materijala, šivanja narodnih nošnji, izrade pletenica i frizura (oblikovanje vijenca, lađe ili punđe) te igranjem igre o tradicijskim riječima i plesovima koristeći se *online* platformom.

Opravdano je zaključiti da je projekt „Splite, ja san tvoje dite!" potaknuo izgrađivanje pozitivnih stavova prema kulturnoj baštini i izgrađivanju identiteta djeteta. Poticaj kreativnom izražavanju djece doprinio je njihovom cjelovitom razvoju. Zagovarao se kompetencijski pristup, što je potaknulo razvoj kulturne svijesti i izražavanja.

Fotografija 10. *Izvedba Starih splitskih plesova*

Prikaz prakse

Franka Ercegović, ravnateljica
Ines Čatlak, psihologinja
Sanja Bubica, pedagoginja
djecji.vrtic.osmijeh@si.t-com.hr
Dječji vrtić „Osmijeh“, Šibenik

SOCIO-EMOCIONALNO UČENJE KROZ PILOT-PROJEKT „IZAZOV“

Sažetak: *U pedagoškoj godini 2023./2024. Dječji vrtić „Osmijeh“ započeo je provedbu verificiranog Preventivnog programa razvoja socioemocionalnih kompetencija kod djece rane i predškolske dobi. U sklopu Preventivnog programa proveden je pilot-projekt „Izazov“ koji je trajao četiri tjedna, a u kojem su sudjelovale odgojiteljice, djeca i roditelji iz četiriju mješovitih skupina (djeca u dobi od tri godine do polaska u školu). Cilj projekta bio je obogatiti odnose u obitelji, a svaki tjedan bio je usmjeren prema određenom području. Prvi tjedan bio je posvećen izgradnji odnosa i empatije, drugi tjedan tjelesnom zdravlju, treći tjedan kreativnosti i igri, a četvrti tjedan samosvijesti i opuštanju. Svako dijete je u vrtiću dobilo kalendar gdje je naljepnicom ili pečatom obilježavalo aktivnosti koje je sa svojim roditeljima provelo u obiteljskom okruženju. Djeca su svaki dan sa svojim odgojiteljima u odgojno-obrazovnoj skupini razgovarala i prezentirala realiziranu aktivnost. Nakon svakog tjedna dijete koje ima ispunjen kalendar dobilo je medalju ili diplomu izrađenu u vrtiću, no naglasak je bio na intrinzičnom obliku motivacije, odnosno zadovoljstvu roditelja i djece prilikom zajedničkog sudjelovanja u ponuđenim aktivnostima. Nakon završetka aktivnosti u sklopu projekta, provedena je anketa među roditeljima. Kao pozitivne ishode realiziranih aktivnosti u sklopu pilot-projekta navode nova saznanja o svom djetetu i sebi te kvalitetno zajedničko provedeno vrijeme. Aktivnosti su pozitivno utjecale na razvoj razumijevanja djece o vlastitim i tuđim emocijama, prihvaćanja i uvažavanja drugih, davanja i primanja podrške, preuzimanja novih uloga, razvoja odgovornosti te održavanja prijateljstava, što govori u prilog stečenim socioemocionalnim kompetencijama kroz ovaj projekt.*

Ključne riječi: *djeca rane i predškolske dobi, socio-emocionalne kompetencije, socioemocionalno učenje, suradnja s roditeljima.*

UVOD

Socioemocionalni razvoj ključan je za aspekt cjelokupnog razvoja. Počinje u najranijim danima djetetova života, a preko socioemocionalnog učenja nastavlja se sve do odrasle dobi (Weissberg i sur., 2015). Dva su čimbenika koja određuju socioemocionalno kompetentno ponašanje, a to su socijalna i emocionalna kompetencija. Socijalna kompetencija manifestira se tijekom uspješnih socijalnih

interakcija, gdje je važno da pojedinac ima razvijenu sposobnost zadovoljavanja osobnih potreba istovremeno s održavanjem pozitivnih odnosa s drugima. Emocionalna kompetencija manifestira se prikladnim izražavanjem emocija, razumijevanjem vlastitih i tuđih emocija u socijalnom kontekstu te u reguliranju istih (Vranjican i sur., 2019).

Provodeći istraživanja i promovirajući socioemocionalno učenje, CASEL (2013) identificirao je pet međusobno povezanih kognitivnih, emocionalnih i socijalnih kompetencija: samosvijest, samoregulacija, društvena svijest / socijalna umijeća, vještine uspostavljanja i održavanja kvalitetnih socijalnih odnosa te odgovorno donošenje odluka. Zhou i Ee (2012) ističu kako razvoj socioemocionalnih kompetencija, kao rezultat socioemocionalnog učenja, omogućava djeci razvijanje sposobnosti za samokontrolu svojih ponašanja i samoregulaciju učenja.

U Hrvatskoj nema sistematizirane i sveobuhvatne prakse implementacije programa socioemocionalnog učenja. Upravo zbog toga uvidjeli smo potrebu za osmišljavanjem „Kraćeg preventivnog programa učenja socioemocionalnih kompetencija kod djece rane i predškolske dobi“ (Čatlak i sur., 2023). Cilj programa poticanje je cjelovitog psihofizičkog razvoja djeteta s posebnim naglaskom na razvoj socioemocionalnih kompetencija. Aktivnosti su usmjerene na stvaranje poticajnih uvjeta za ovladavanjem emocija u svrhu njihova upoznavanja, razumijevanja i primjerene primjene u svakidašnjim životnim situacijama.

PILOT-PROJEKT „IZAZOV“

Prema Greenberg i suradnicima (2000) preventivni su programi uspješniji kada su usmjereni na rizične i zaštitne čimbenike u odnosu na usmjerenost prema kategoriziranim ponašajnim problemima. Stoga je osmišljen projekt pod nazivom „Izazov“ koji je podijeljen na četiri tematske cjeline. Cilj je projekta bogaćenje odnosa u obitelji, poticanje obiteljske kohezije te zajedničko vrijeme djece i roditelja u kvalitetnim i svrhovitim aktivnostima. U projektu su sudjelovala djeca iz četiriju mješovitih odgojno-obrazovnih skupina. Realizirane aktivnosti u sklopu projekta obilježavale su se stavljanjem naljepnica ili pečata u kalendar koji su odgojitelji dali svakom djetetu i njegovim roditeljima. Nakon svakog tjedna dijete koje je imalo ispunjen kalendar dobilo je medalju ili diplomu izrađenu u vrtiću. Iako se navedeno može okarakterizirati kao ekstrinzični oblik motivacije, prvenstveni je naglasak projekta i projektnih aktivnosti na poticanju razvoja intrinzične motivacije – zadovoljstvo i satisfakcija roditelja i djece tijekom i nakon zajedničkog provođenja vremena u aktivnostima, što se i pokazalo tijekom i nakon završetka projekta. Dolaskom u odgojno-obrazovnu skupinu, djeca su svakodnevno prepričavala zanimljiva iskustava, doživljaje i pozitivne

emocije tijekom zajedničkog sudjelovanja u aktivnostima s roditeljima, što im je davalo motivaciju za daljnje aktivnosti. Roditelji i djeca aktivno su sudjelovali u ponuđenim aktivnostima jer su im one bile zanimljive, dobre i poticajne, a posljedično su poticale i razvoj kvalitetnih obiteljskih odnosa.

Prvi tjedan bio je posvećen izgradnji kvalitetnih i podržavajućih odnosa i empatije u obitelji. Roditeljima i djeci ponuđene su i predložene brojne aktivnosti kao poticaj za zajedničko druženje. Primjerice, jedna od aktivnosti bila je nacrtati i obojiti članove svoje obitelji te smisliti nadimke za svakog člana (Fotografija 1.).

Fotografija 1: *Nacrtaj i oboji članove svoje obitelji te osmisli nadimak za svakog člana*

Nadalje, djeca su crtala predmete koje roditelji koriste na svom radnom mjestu, a ostatak je grupe po predmetima pogađao zanimanje roditelja. Na taj je način provedena aktivnost u obiteljskom domu rezultirala igrom u odgojno-obrazovnoj skupini. Roditelji su djeci kod kuće čitali slikovnicu/priču te su zajedno crtali crtež po kojem su ostala djeca odgojno-obrazovne skupine pogađala o kojoj se priči radi. Svaki član obitelji crtao je i obojio crtež po želji na zajedničkom papiru (Fotografija 3.). Tijekom vikenda djeca su igrala zamjenu uloga roditelja i djeteta te razgovarala što im se najviše sviđa u njihovu domu. Gledali su obiteljski crtić uz kokice, zajedno su crtali likove iz crtića, a aktivnost smo

ponovno preusmjerili u igru kviza – pogađanja (Fotografija 2.). Navedene aktivnosti doprinijele su razvoju obiteljske kohezije jer su roditelji, djeca i ostali članovi obitelji provodili slobodno vrijeme u zajedničkim aktivnostima. Aktivnosti su za djecu imale emocionalne, osobne i socijalne dobrobiti: razvoj samopoštovanja i samosvijesti, otvorenost prema novim iskustvima, razvoj solidarnosti i tolerancije u komunikaciji s drugima.

Fotografija 2. *Zajedničko gledanje crtića – kviz*

Fotografija 3. *Zajednički crtež cijele obitelji*

Drugi tjedan bio je posvećen tjelesnom zdravlju. Započeo je danom bez slatkiša i tjelesnom aktivnošću za cijelu obitelj (primjerice: „Napravite 10 čučnjeva“). Djeca i roditelji zajednički su radili voćnu salatu ili *smoothie* te su potom crtali voće koje su koristili za izradu (Fotografija 4.). Sljedeći dan predložena aktivnost bila je da cijela obitelj popije 6 čaša vode i sa zadnjom čašom vode u ruci skoči, a da pritom ne prolije vodu. Jedna od aktivnosti u tjednu posvećenom tjelesnom zdravlju bila je i da cijela obitelj radi tjelovježbu od 10 minuta. U navedenoj aktivnosti djeca su vodila tjelovježbu po uzoru na svog trenera. Tijekom vikenda roditelje se poticalo da upoznaju dijete s jednom igrom iz vlastitog djetinjstva, smisle šaljivi ples (koreografiju) na jednu pjesmu po izboru, odu na zajednički izlet i/ili igraju se zamišljenih priča (primjerice, o životinji koja bi htjeli biti i slično), itd. Povratkom u odgojno-obrazovnu ustanovu djeca su razmjenjivala doživljaje i iskustva. Primijećeno je kako su djeca s radošću prepričavala sudjelovanje u aktivnostima s roditeljima tijekom proteklog tjedna i vikenda. Dobro su se zabavila i ponosno su prezentirala roditeljima svoja znanja stečena u odgojno-

obrazovnoj ustanovi (vođenje treninga). Navedene aktivnosti poticale su razvoj motoričkih vještina, inicijativnosti, inovativnosti, samopoštovanja i samosvijesti djeteta te su djeca sa svojim obiteljima uživala u različitim interakcijama i aktivnostima.

Fotografija 4. *Napravite voćnu salatu ili smoothie i nacrtajte voće iz njega*

Treći tjedan bio je posvećen kreativnosti i igri. Prva aktivnost u ovom tjednu bila je zajednička igra – okretanja oko svoje osi (10 puta) te pokušaj hodanja ravno nakon završetka okretanja. Nadalje, predložene aktivnosti u tjednu posvećenom kreativnosti i igri bile su: crtanje kruga držeći olovku u ustima, pjevanje pjesama ustima napunjenim vodom gdje ostali članovi trebaju pogoditi o kojoj se pjesmi radi, crtanje kuće koristeći u isto vrijeme obje ruke i dvije olovke (Fotografija 5.), igranje društvenih igara po želji uz slobodu mijenjanja pravila kako bi igra bila zanimljivija i zabavnija, izrađivanje ručnog rada, crtanje superjunaka koji bi željeli biti (Fotografija 6.), itd. Radove su djeca donosila u vrtić i prezentirala svojim prijateljima. Odgojiteljice navode da su se djeci aktivnosti ovog tjedna jako svidjele jer su bile zabavne, ispunjene smijehom te su oraspoložile cijelu obitelj. Osim zajedničke zabave i smijeha, aktivnosti ovoga tjedna poticale su razvoj kreativnosti i stvaralačkog potencijala djeteta, razvoj motoričkih vještina, samopoštovanja i samosvijesti.

Fotografija 5. *Nacrtajte kuću koristeći u isto vrijeme obje ruke*

Fotografija 6. *Zamisli da si superjunak – koju bi moć imao?*

Četvrti i posljednji tjedan projekta „Izazov" započeo je danom bez ekrana za cijelu obitelj. Sutradan je prijedlog aktivnosti bio reći nešto lijepo članovima svoje obitelji, a potom su svi zajednički osmišljavali pravila koja smatraju da bi cijeli svijet trebao poštivati. Nadalje, zapisivali su ili ilustrativno prikazivali „Što je najteže kad si dijete ili roditelj?". Tijekom vikenda prijedlozi aktivnosti bili su: zajedničko osmišljavanje obiteljskog pozdrava, opuštajuća masaža te razgovor o tome zbog čega su zahvalni za ovaj tjedan. Rezultate provedenih aktivnosti, kao i doživljaje i osjećaje tijekom istih, djeca su predstavila svojim prijateljima i odgojiteljicama u odgojno-obrazovnoj skupini. Odgojiteljice navode da su djeca osmislila jako zanimljiva pravila i pokazala razumijevanje prema svojim roditeljima. Ističu i napredak u području socijalne i emocionalne kompetencije kao što su komunikacija te razumijevanje svojih i tuđih osjećaja. Ovaj tjedan poticao je razvoj samostalnosti mišljenja i djelovanja, etičnosti i tolerancije u komunikaciji s drugima te razumijevanje i prihvaćanje drugih.

Kao oblik praćenja i vrednovanja projekta „Izazov" provedeni su upitnici za evaluaciju među roditeljima i odgojiteljima. Analizirajući dnevnik provedenih aktivnosti, pokazalo se da su roditelji

i djeca najaktivnije sudjelovali u prvom tjednu (izgradnja odnosa i empatije u obitelji), a najmanje u posljednjem tjednu kada se poticao razvoj samosvijesti i opuštanja. Zanimljivo je to što su više sudjelovali u trećem tjednu u kojem se poticao razvoj kreativnosti i zajedničke igre u odnosu na drugi tjedan u kojem je naglasak bio na tjelesnom zdravlju.

Prema rezultatima upitnika, roditeljima se najviše svidjelo crtanje s djecom, izrada ručnih radova i zajedničko igranje društvenih igara. Kao neke od pozitivnih povratnih informacija na pitanje „Koje aktivnosti su Vam se najviše svidjele?" moguće je istaknuti: „Prisjećanje igri iz djetinjstva te sudjelovanje u njima"; „Sve, ali baš sve!"; „Teško je izdvojiti jednu aktivnost jer je svaka bila posebna na svoj način, ali meni je najzanimljiviji bio zadatak izrade nečega kreativnog i zajedničko crtanje s djetetom jer smo se tada najviše zabavili i povezali još više." Kao pozitivne ishode projekta navode da su naučili nešto novo o svom djetetu, nešto novo o sebi te da su provodili više vremena u zajedničkim aktivnostima i igri s djetetom.

Upitnicima smo istraživali i mišljenje roditelja o aktivnostima koje su se dojmile djece. Roditelji u upitniku navode da se djeci najviše svidjelo crtanje, tjelesne aktivnosti i zamjena uloga roditelja i djeteta: „Kada je nacrtao obitelj, bio je prezadovoljan kako je on to napravio i samo je ponavljao kako bih mogao svaki dan gledati taj crtež."; „Sve što je uključivalo crtanje."; „Pjevanje s ustima punim vode jer smo mi roditelji bili puno gori od njih u tome i to im je bilo jako smiješno."; „Promjena uloga, jer je bilo zabavno.".

Jedno je od pitanja u upitniku bilo: „Navedite izjavu svojeg djeteta tijekom 'Izazova' koja Vas je potakla na razmišljanje / koja Vas se dojmila kao roditelja". Izdvojili smo nekoliko izjava koje govore u prilog ostvarenosti ovog projekta: "Ja sam sada trener Marko, a dok on govori, mi ne smijemo upadati u riječ ni prekidati, tako da sad šutite dok završim."; „Aktivnost *Na čemu smo zahvalni?* – dojmilo me se jer je dijete od 5 godina izjavilo da je zahvalno na obitelji koja ga voli, mazi i čuva, na hrani jer su mnoga djeca na svijetu gladna i na kući u kojoj živimo jer ima puno beskućnika. Srce k'o kuća!"; „Kad mi je nakon odrađenog kreativnog zadatka dao niz pohvala i lijepih riječi, a inače nije baš razgovorljiv kad je izražavanje emocija u pitanju."

Iz obrađenih podataka sakupljenih evaluacijom projekta među roditeljima uočljivi su indikatori postignuća: uspješnost u planiranju i realiziranju primjerenih ciljanih zadaća i aktivnosti, interes i motiviranost djece za aktivnosti, izjave djece te aktivno sudjelovanje roditelja u programu. Istodobno, iz obrađenih podataka sakupljenih evaluacijom projekta među odgojiteljima uočljivi su indikatori postignuća djece u odgojno-obrazovnoj skupini: interes i motiviranost djece za aktivnosti, izjave

djece, razvoj socioemocionalnih kompetencija (primjerice: komunikacija, konstruktivno rješavanje problema, razumijevanje svojih i tuđih osjećaja, rjeđe pojavljivanje neprihvatljivih oblika ponašanja u odgojno-obrazovnoj skupini, (samo)regulacija emocija, itd.).

ZAKLJUČAK

Kroz raznolike aktivnosti provedene u sklopu pilot-projekta „Izazov" djeca su razvijala vještine suradnje s drugima, samokontrolu, prihvaćanje i poštivanje različitosti, mirno rješavanje sukoba, problemskih situacija i konflikata. Također, putem projektnih aktivnosti kod djece se poticao razvoj prihvaćanja odgovornosti za svoje postupke, svijesti o vlastitim i tuđim emocijama, davanje i primanje podrške, ohrabrivanje u preuzimanju određenog zadatka i rizika te održavanju prijateljstava. Navedeno govori u prilog stečenim socioemocionalnim kompetencijama kroz ovaj projekt.

Pedagoške godine 2024./2025. u planu je novi „Izazov" koji će biti osmišljen na temelju rezultata praćenja i vrednovanja ovog projekta, prilagođen interesima djece i roditelja. Aktivnosti projekta usmjerene su na razvoj emocionalne svijesti, samokontrole, vještine razvijanja i održavanja odnosa, empatije, prosocijalnih ponašanja, vještina rješavanja problemskih situacija i upravljanja ljutnjom / negativnim emocijama te poticanje zdravog socijalnog i emocionalnog okruženja. Uspješnost ne ovisi samo o povezanosti prakse i teorije, već o dobroj implementaciji i podršci. Stoga mi, kao odgojitelji i roditelji, trebamo preuzeti odgovornost i djeci omogućiti kvalitetan rast i razvoj.

LITERATURA

Čatlak, I., Lemac, M. i Ercegović, F. (2023). *Kraći preventivni program učenja socioemocionalnih kompetencija kod djece rane i predškolske dobi*, 6-21 (interni materijal Dječjeg vrtića „Osmijeh" – verificirani program od strane MZO)

Greenberg, M. T., Domitrovich, C. i Bumbarger, B. (2000). Effectiveness of Prevention Programs for Mental Disorders in School-Age Children. U: C. Newman, C. Liberton, K. Kutash, i R. M. Friedman (ur.), *13th Annual Conference Proceedings-A System of Care for Children's Mental Health: Expanding the Research Base* (str. 179-188). Tampa, FL: University of South Florida, Louis de la Parte Florida Mental Health Institute, Research and Training Center for Children's Mental Health. https://www.researchgate.net/publication/9068306_Characteristics_of_evidence_based_child_maltreatment_interventions

Guide, CASEL (2013). *Effective social and emotional learning programs. Preschool and Elementary School Edition*.

Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socioemocionalni razvoj djece. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 160*(3-4), 319-338. https://hrcak.srce.hr/231177

Zhou, M. i Ee, J. (2012). Development and Validation of the Social Emotional Competence Questionnaire (SECQ). *The International Journal of Emotional Education, 4*(2), 27-42., https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/6140/1/ENSECV4I2P2.pdf

Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E. i Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. U: J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R.P. Weissberg i T. P. Gullotta (ur.), *Handbook for social and emotional learning: Research and practice* (str. 3-19). New York: Guilford Press.

Radmila Jozić, mag. praesc. educ.
rada.jozic@gmail.com
Ružica Ćelić, mag. praesc. educ.
ruzicacelic81@gmail.com
Dječji vrtić „Izvor“
Put mira 9, Solin

„SVAKOG TJEDNA SLIKOVNICA JEDNA“

Sažetak: *Čitanje priča, bajki i slikovnica ima veliku vrijednost za dijete, pa samim time za čitanje nikada nije prerano. Nacionalna kampanja „Čitaj mi!" potiče roditelje i sve koji rade s djecom da im približe pisane sadržaje primjerene njihovoj dobi, kako bi čitanje postalo dijelom svakodnevnog ugodnog druženja te se stvarala pozitivna emocionalna veza između djeteta i osobe koja čita. Osim što razvija kognitivne sposobnosti, čitanje djeci rane i predškolske dobi pozitivno utječe na njihovo mentalno zdravlje, pružajući im osjećaj sigurnosti i emocionalne podrške. Samo 15 minuta dnevnog čitanja naglas pomaže djetetovu razvoju i donosi mnoge pozitivne učinke. Današnja su djeca, zbog izloženosti digitalnim tehnologijama, manje motivirana za čitanje. Cilj nam je stvoriti poticajno ozračje čitanja, osposobiti djecu vještinama aktivnog i kritičkog čitanja te uključiti roditelje u aktivno sudjelovanje. Projekt je usmjeren na djecu od tri do šest godina, s ciljem razvijanja rane pismenosti.*

Ključne riječi: *„Čitaj mi!“ – nacionalna kampanja, mentalno zdravlje, rana pismenost.*

UVOD

Kako bismo istaknuli dobrobiti čitanja i motivirali roditelje da s čitanjem djeci započnu od najranije dobi, povodom Europske godine čitanja naglas, godine 2013. pokrenuta je kampanja naziva „Čitaj mi!“ koja se odvijala pod pokroviteljstvom Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Cilj je kampanje poticati roditelje i druge odrasle da s čitanjem naglas djetetu započnu od njegova rođenja kako bi ta aktivnost postala svakodnevni ritual ugodnog druženja roditelja i djece te se time stvarala posebna emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe koja mu čita. Povećana emocionalna povezanost koja nastaje čitanjem naglas može značajno doprinijeti boljem mentalnom zdravlju djeteta jer mu pruža osjećaj sigurnosti i podrške. Također, kampanja „Čitaj mi!“ potiče roditelje da s djecom što ranije počnu posjećivati lokalnu knjižnicu.

Redovito kvalitetno čitanje može doprinijeti dobrobiti djece. Ono je od iznimne važnosti za njegov cjelovit razvoj. Slušajući priče od najranije dobi, djeca uče povezivati čitanje i knjige s

ugodnim osjećajima u kojima mogu čuti zvukove, riječi, rime itd. Također, čitanjem uče povezivati ono što vide, čuju, osjećaju i pročitaju. Uz pomoć priče dijete lakše upoznaje suvremeni svijet, a priča mu indirektno pomaže da bolje upozna sebe i sazna ono što ga zanima. Priče nerijetko opisuju i približavaju moguće situacije iz djetetova bliskog okruženja (obitelj, odgojno-obrazovna ustanova, odnos s vršnjacima) omogućavajući mu time razvoj vještina konstruktivnog rješavanja problemskih situacija, kritičkog mišljenja i prerade emocija. Slušanje priča također može djelovati umirujuće i smanjivati stres kod djece, što dodatno doprinosi njihovom mentalnom zdravlju (Čudina-Obradović, 2002; Šišnović, 2011).

PROJEKT „SVAKOG TJEDNA SLIKOVNICA JEDNA“

Promatrajući djecu u svakodnevnim aktivnostima, primjećujemo kako unose u igru elemente različitih sadržaja iz virtualnog svijeta te upotrebljavaju strane riječi kojima, nerijetko, ne znaju značenje. Moderne tehnologije postaju svakodnevnica u njihovim životima. Imajući na umu sve veću zastupljenost proizvoda moderne tehnologije u životima djece i njihov negativan učinak na mentalno zdravlje koji proizlazi iz dugotrajnog korištenja i izloženosti neprimjerenim sadržajima, htjeli smo vratiti priče u dječje ruke i živote. Željeli smo da svijet priča za njih postane čaroban, bajkovit, ugodan. Tako djeca mogu uvidjeti ljepotu pisane riječi, istodobno odmičući se od nekvalitetnih medijskih sadržaja koji doprinose negativnim ishodima kao što su: gubitak čitalačkih navika, socijalno otuđenje, nedostatak kritičkog mišljenja itd. Uključivanje roditelja u projekt vidimo kao dodatni poticaj za ostvarivanjem svojega cilja.

Svrha i cilj projekta jest povezivanje obiteljskog i institucionalnog okruženja te poticanje razvoja rane pismenosti kod djece. Projekt vidimo kao priliku da mi, kao odgojitelji, bolje upoznamo dijete, njegove potrebe, interese i želje te da ostvarimo kvalitetni odnos i partnerstvo s roditeljima. Različitim projektnim aktivnostima odgojitelji su, prateći interes djece, poticali razvoj sposobnosti i vještina bitnih za razvoj predčitalačkih vještina koje dijete stječe rano u životu prije nego što započne formalni oblik obrazovanja. Svakodnevno čitanje slikovnica bio je poticaj za razvoj niza projektnih aktivnosti u kojima smo poticale djecu na suradničko učenje, ali i na samoiniciranje i samoorganiziranje aktivnosti. Aktivnom i dvosmjernom komunikacijom te sudjelovanjem u neposrednom odgojno-obrazovnom procesu, roditelji su bili uključeni kao partneri stvarajući i realizirajući time kurikulum naše odgojno-obrazovne skupine. Na taj način odgojitelji potiču razvoj obiteljske pismenosti, jačanje roditeljskih kompetencija u odgoju djece te unapređuju emocionalno zdravlje i cjelokupni psihološki

razvoj djeteta kroz poticanje pozitivnih interakcija i stabilnih odnosa. U projekt su se uključili i očevi koji su pokazali interes za sudjelovanjem te čitali priče djeci u skupini.

POČETAK PROJEKTA

Svakodnevna aktivnost u našoj odgojno-obrazovnoj skupini jest čitanje priča u svrhu poticanja razvoja predčitalačkih vještina. Priče kao poticaj ponuđene su u svim centrima aktivnosti, kako bi djeca mogla zadovoljiti svoje potrebe vezane za čitanje, prepričavanje, promatranje, uočavanje, manipuliranje, listanje itd. Potaknuti slušanjem izjava četverogodišnjeg dječaka Luke kojemu je centar interesa čitanje, slušanje i prepričavanje priča započinjemo projekt „Svakog tjedna, slikovnica jedna".

Cilj je projekta razvoj rane pismenosti djece i uključivanje obitelji u odgojno-obrazovni proces. To može doprinijeti dobrobiti djece i razvoju kvalitetnih obiteljskih odnosa. Potičemo razgovor s djecom kako bismo saznali: Što znaju o pričama?, Što žele saznati? Kako nastaju priče?, Čitaju li im roditelji priče? itd.

Izjave djece: Kako nastaju priče?

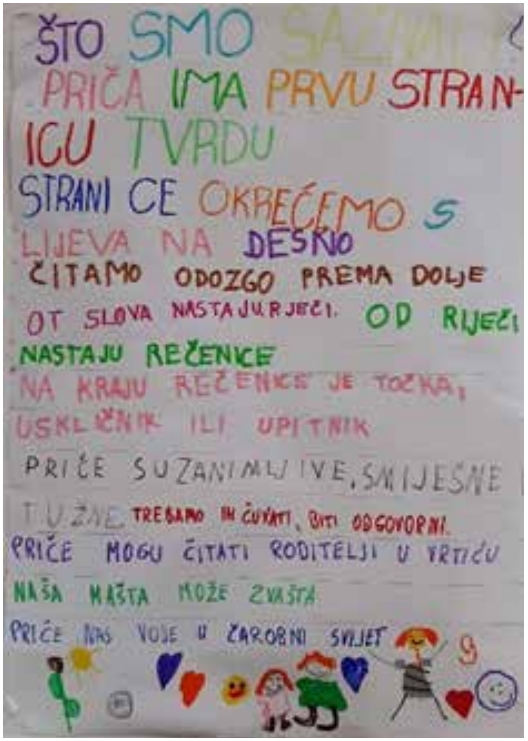
Vito (KD 73): „Netko zna pisati priče i onda ih zapiše i nastane knjiga."

Luka (KD 52): „Priče su jedna knjiga u kojoj ima jako puno priča, možda tisuću. Neki ljudi u tvornici skupe sve priče zajedno i onda ih naprave kao jednu veliku priču."

Ani (KD 61): „Priče nastanu u knjižnici, neki barba ih donese. U knjigama ima puno slova i slika. Moja baka piše pjesme i onda uči djecu da ih pjevaju."

Nicol (KD 57): „Netko nacrta neku princezu ili brod i onda se piše na papiru i nastane knjiga."

Iz dječjih odgovora saznajemo da mali broj roditelja redovito čita priče svojoj djeci. Zadatak nam je bio potaknuti roditelje na promišljanje o važnosti čitanja i dobrobiti koje proizlaze iz navedene aktivnosti, stoga smo odlučile u dogovoru s djecom pozvati roditelje na čitanje priča u vrtić. Svaki roditelj dobio je pozivnicu u kojima ih pozivamo na druženje, igru i čitanje priča u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Roditelji su pokazali interes i tako se dogovaramo o realizaciji našeg nauma. Svaki roditelj dobio je termin za dolazak u dogovoreno vrijeme.

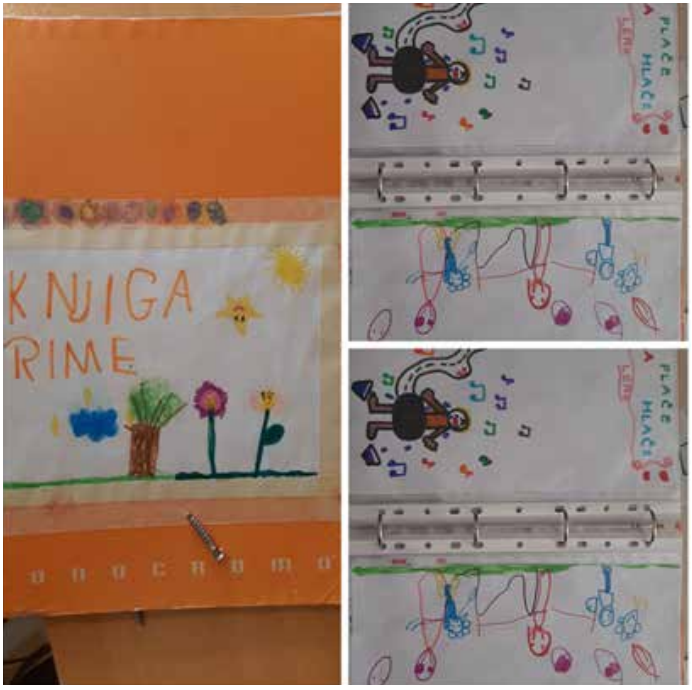

Fotografija 1. *Interaktivni plakat*

TIJEK PROJEKTA

Potaknuti interesom djece za istraživanjem, manipuliranjem i sudjelovanjem, organizirali smo projektne aktivnosti. Zajedno s djecom osmislili smo uređenje zajedničkog prostora gdje ćemo pričati priče. Tako nastaje „Stolica-pričalica" na kojoj su se izmjenjivala djeca prepričavajući omiljene priče ili rješavajući konfliktne situacije. Djeca su svakodnevno donosila priče od kuće koje smo čitali. Uvažavali smo svako dijete dajući mu na važnosti. Naša knjižnica postala je bogatija pričama koje su obogaćivale sve centre. Nastaje i „Parlaonica" u kojoj smo kroz razgovor rješavali problemske situacije vezane za događanja u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Svatko je imao priliku iznijeti svoje mišljenje i prijedloge. Na kraju rasprave donijeli bismo zajednički zaključak. Dramske

improvizacije bile su svakodnevne u kazalištu lutaka s omiljenim likovima iz priča koji su nastali tvorevinom dječjih ruku. Igre rime postale su naša svakodnevnica. Svatko je imao priliku smisliti svoju rimu i nacrtati je. Starija djeca koja su razvila vještinu pisanja pomagala su mlađima. Svoje uratke stavljali smo na dogovoreno mjesto i tako nastaje „Knjiga rime" (Fotografija 2.).

Fotografija 2. *Knjiga rime*

Dolazak roditelja u odgojno-obrazovnu skupinu bio je poseban događaj kako za djecu tako i roditelje (Fotografija 3.). Roditelji bi donijeli priču koju će čitati u dogovoru sa svojim djetetom. Pripremili smo poseban ugođaj u sobi dnevnog boravka. Tiha instrumentalna glazba čula se u pozadini, a prigušeno svjetlo činilo je prostor čarobnim i ugodnim za slušanje. Nakon pročitane priče slijedile su različite vrste aktivnosti po izboru roditelja i djeteta. Primjećuje se kako su se djeca čiji je roditelj čitao priču osjećala ponosno, sretno i to verbalizirala riječima:

Manuela (KD 63): „Bilo mi je jako drago što je moj tata došao u vrtić čitati priču. Želim da opet dođe, ja volim čitati priče i imam ih jako puno“.

Luka (KD 52): „Bilo mi je super, osjećao sam se sretno. Moj tata svaki dan meni čita priče kad nije na brodu. On zna dobro pričati priče jer ga je naučila moja baka, a ona je radila u školi i tako je naučila moga tatu kako se pričaju priče. Moja sestra Marta isto voli slušati priče“.

Ani (KD 61): „Puno sam bila sretna što je moja mama čitala priču. Ja sam sjedila pokraj nje i držala sam je za ruku. Rekla sam joj da priča priču o malom pačiću jer volim tu priču“.

Adrian (KD 60): „Meni je danas najbolji dan u vrtiću jer je bila moja mama.“

Jerko (KD 60): „Ja dajem ocjenu deset. Bila mi je najlipša priča“.

Vito (KD 73): „Samo nas ljubav može natjerati da činimo dobre stvari“.

Fotografija 3. *Roditelj čitač*

Nakon održane aktivnosti u kojoj su roditelji djeci odgojno-obrazovne skupine čitali priče uslijedili su likovni izričaji djece te tako nastaju zajedničke priče kojima smo obogatili knjižnicu za djecu i roditelje. Roditelji su napisali dojmove o boravku u vrtiću i u pisanom obliku predali odgojitelju.

Tijekom projekta realizirane su raznolike zajedničke aktivnosti:

- stvaranje didaktičkih igara („Bingo slova", „Memory rime" (Fotografija 4.), „Memory boja", „Šašave bubamare", „Dvostruka utrka" itd.)
- interaktivni plakati
- samoorganizirane aktivnosti čitanja priča (Fotografija 5.)
- „Roditelj – čitač priča" (aktivno uključivanje roditelja u odgojno-obrazovni proces)
- glazbene aktivnosti (predstavljanje instrumenata, aktivnosti slušanje glazba, „Što nam glazba priča?" (Fotografija 6.))
- govorne aktivnosti („Stolica pričalica", „Dječja parlaonica")
- tjelesne aktivnosti na otvorenom
- *mindfulness* (kratke vježbe za djecu)
- likovno-kreativno-literarne aktivnosti („Knjiga rima", zajedničko nastajanje priča tijekom radionice za roditelje i djecu (Fotografija 7.))
- tradicijske igre s pjevanjem
- posjet Gradskoj knjižnici Solin
- organiziranje i obogaćivanje knjižnice za djecu i roditelje.

Tijekom rada na projektu poticali smo samostalnost, kreativnost, maštovitost, suradničko učenje, kritičko promišljanje, razvijali vokabular, socijalne vještine, empatiju itd., poštujući pri tom osobni tempo svakog djeteta. Dječje iskustvo potaknulo je djecu na niz samoorganiziranih aktivnosti u kojima su stjecala i širila svoja znanja u području rane pismenosti i jačala svoje kompetencije.

Fotografija 4. *Izrada igre „Memory rime“*

Fotografija 5. *Samoorganizirane aktivnosti djece*

Fotografija 6. *Glazbene aktivnosti druženje uz gitaru*

Fotografija 7. *Radionica djece i roditelja = zajedničko nastajanje priča*

EVALUACIJA PROJEKTA

Evaluacijom odgojno-obrazovnog procesa i projektnih aktivnosti primijetili smo da djeca pokazuju veći interes za čitanjem, pričanjem, prepričavanjem i slušanjem priča i pripovijetki te, općenito, interes za slova i brojeve. Djeca su rado stvarala vlastite priče i iskazivali osobnu kreativnost i maštovitost. Mislimo da su se povećale pozitivne vršnjačke interakcije te međusobno uvažavanje među djecom, ali i između roditelja i odgojitelja. Kao ishode projekta moguće je izdvojiti i učlanjivanje u lokalnu knjižnicu.

ZAKLJUČAK

Kroz projekt „Svakog tjedna slikovnica jedna" poticali smo razvoj rane pismenosti i senzibilitet djece prema pisanoj riječi. Istodobno smo postigli i uključivanje obitelji, što može doprinijeti cjelovitoj dobrobiti djece. Roditelji, kao aktivni sudionici odgojno-obrazovnog procesa, u znatnoj su mjeri pridonijeli kvaliteti i realizaciji projekta.

Kroz zajedničku refleksiju uočili smo područja koja je potrebno razvijati. Primjerice, pojedini roditelji čitaju prebrzo, što je kod djece izazivalo odsutnost pažnje i koncentracije. Drugi su čitali dugačku priču koju djeca nisu mogla pratiti, što se vidjelo po odustajanju djece od slušanja priče. Neki su roditelji djeci čitali priču s mobitela, što je izazvalo čuđenje djece jer su pitali: „Gdje je priča?". Na poziv da čitaju djeci priču roditelji (najčešće očevi) iskazivali su bojazan, što su verbalizirali riječima: „Mama će doći". Po završetku boravka u odgojno-obrazovnoj skupini i čitanja priče izjavljivali su da im je bilo ugodno i da bi svakako ponovili aktivnost. Na osnovi promišljanja i zajedničke evaluacije odgojitelja zaključujemo da je potrebno održati radionicu za roditelje na temu „Slikovnica i dijete" kako bismo jačali njihove roditeljske kompetencije. Dio roditelja pokazao je visoku senzibiliziranost za aktivnosti s djecom. To je bilo vidljivo po iskazima djece jer su tražila ponavljanje čitanja priče. Istodobno, dio djece učlanio se u lokalnu knjižnicu gdje su posuđivali slikovnice i donosili ih u vrtić.

Zaključno, navedeni projekt potaknuo je razvoj partnerskog odnosa roditelja i odgojitelja, razvoj socijalne i građanske kompetencije te kompetencije komunikacije na materinskom jeziku kod djece, kao i razvoj vrijednosti identiteta, kreativnosti, znanja i autonomije (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015). Nacionalna kampanja „Čitaj mi!" (2022) pokazala se kao vrijedno sredstvo za uspješnost realizacije ostvarenog projekta. Ovakav način suradnje, prema našem iskustvu, može doprinijeti dobrobitima djece, roditelja i odgojitelja. Preporučujemo ovakav vid suradnje svim djelatnicima koji se bave odgojno-obrazovnim radom.

LITERATURA

Čitaj mi! Nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi (2022). https://www.citajmi.info/kampanja/

Čudina-Obradović, M. (2002). *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Šišnović, I. (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 17*(66), 8-9. https://hrcak.srce.hr/124183

Prikaz prakse

Evgenija Matović, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Dubrovnik“
evgenija74@gmail.com

„SVI SMO JEDNAKI U SVOJIM RAZLIČITOSTIMA“

Sažetak: *Vodeći se polazištima, vrijednostima, načelima i ciljevima koji su istaknuti u Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) te prateći potrebe djece, Dječji vrtić „Dubrovnik“ oformio je posebnu odgojno-obrazovnu skupinu za djecu s neurorazvojnim različitostima u vrtiću „Izviđač“ u pedagoškoj godini 2022./2023. Program rada u ovoj odgojno-obrazovnoj skupini uključuje proces inkluzije djece s neurorazvojnim različitostima te nakon njihove prilagodbe i integraciju u redoviti odgojno-obrazovni program. Cilj je programa poticanje razvoja i usvajanje adaptivnih, komunikacijskih i socijalnih vještina koje će pomoći djeci u funkcionalnom ophođenju s vršnjacima i razvoju samostalnosti u obavljanju životno-praktičnih i radnih aktivnosti.*

U skladu sa suvremenim shvaćanjima djeteta i organizacijom odgojno-obrazovnog procesa vrtića, rad u dječjim vrtićima „Dubrovnik“ zasniva se na temeljnim postulatima da je dijete cjelovito biće koje u prostorijama vrtića treba imati mogućnost zadovoljavanja svih svojih potreba te učenje u tempu koje svakom djetetu individualno odgovara. Djeca s posebnim potrebama smatraju se jednakopravnim članovima naše zajednice te su uključena u sve segmente odgojno–obrazovnog procesa. Istovremeno, s otvaranjem posebne odgojno-obrazovne skupine u dječjem vrtiću „Izviđač“, došlo je do reorganizacije ostalih odgojno–obrazovnih skupina s ciljem olakšavanja integracije polaznika posebne odgojno-obrazovne skupine. Prostor dviju mješovitih odgojno-obrazovnih skupina djece u dobi od tri do osam godina organiziran je na principu otvorenih vrata. Moguće je reći kako je uređen kao jedna odgojno-obrazovna skupina s petnaest raznovrsnih centara. Djeca tijekom dana imaju mogućnost boravka u svim centrima prateći svoje interese i potrebe, onoliko koliko im je potrebno. Navedeno doprinosi dobrobitima sve djece.

Ključne riječi*: inkluzija, integracija, samoinicirane igre, suradnja, vještine.*

UVOD

Odgojno-obrazovni rad u dječjim vrtićima temelji se na Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015, str. 1-2) koji „sadrži polazišta, vrijednosti, načela i ciljeve, generirane iz višegodišnjih iskustava razvoja odgojno-obrazovne prakse i kurikuluma vrtića u Republici Hrvatskoj i dosega hrvatskih i međunarodnih znanstvenika u području teorije ranog i predškolskog odgoja“ te Državnoga pedagoškog standarda predškolskog odgoja i obrazovanja (NN 63/08 i 90/10), kojim se „utvrđuju uvjeti za rad dječjih vrtića i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost organiziranog oblika odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolske dobi“. Ustanove

ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja su zajednice koje stalno uče. Usmjerene su na razvoj i napredak, prateći interese i potrebe djece koja borave u njima.

Dječji vrtić „Dubrovnik" ustanova je ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u kojoj su već dugi niz godina djeca s poteškoćama integrirana u skupine s djecom urednog razvoja uz osobne pomagače. Odgojitelji u odgojno-obrazovnim skupinama usmjereni su na cjeloživotno učenje i profesionalni razvoj, redovito se educiraju te razvijaju partnerske odnose s roditeljima, stručnim timom ustanove i s vanjskim institucijama.

PROJEKT „ DJECA POMAGAČI"

Prateći potrebe zajednice u kojoj živimo, uočena je potreba za osnivanjem posebne skupine u kojoj će boraviti djeca s neurorazvojnim različitostima. Program je verificirala Agencija za odgoj i obrazovanje. Traje dvije godine i počeo je s primjenom u rujnu 2022. godine. Povod za početak projekta „Djeca pomagači" istaknuta je potreba uključivanja djece s neurorazvojnim različitostima u redovan odgojno-obrazovni sustav u skladu s individualnim mogućnostima i potrebama djece. Tijekom ljetnih mjeseci pripremalo se prostorno-materijalno uređenje sobe dnevnog boravka posebne odgojno-obrazovne skupine kao i cjelokupnog prostora vrtića. Vodeći se dobrim iskustvima ostalih odgojno-obrazovnih ustanova Republike Hrvatske, odlučile smo se na princip rada „otvorenih vrata" jer je planirano da se djeca koja borave u posebnoj odgojno-obrazovnoj skupini postupno integriraju i u ostale odgojno-obrazovne skupine. Prostor smo organizirali kao jednu sobu dnevnog boravka koja uključuje petnaest raznolikih centara aktivnosti. Svaka je skupina u svom sastavu imala upisano 22 djece i pomagača za djecu s neurorazvojnim različitostima. Djeca urednog razvoja potaknuta poticajima odraslih (odgojitelja, pomagača) i vlastitim interesima i željama postaju pomagači djeci s neurorazvojnim različitostima.

Na prvom roditeljskom sastanku roditelje smo upoznali s novim načinom, značajkama i specifičnostima odgojno-obrazovnog rada te dobrobitima za djecu i odgojitelje. Predstavili smo im okvirni tijek projekta „Djeca pomagači" istaknuvši značajnost vršnjačke potpore i njezinu međupovezanost s dobrobitima djece. Kako bismo roditeljima bolje približili tematiku, prikazali smo film i prezentaciju na temu vršnjačke intervencije koja pozitivno djeluje na razvoj empatije, tolerancije, altruizma, spremnosti na pomaganje, socijalnih znanja, socijalnih vještina, samopoštovanja, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi.

U samom početku, djeca s neurorazvojnim različitostima prilikom dolaska u redovite odgojno-obrazovne skupine borave vrlo kratko (oko pet minuta). Kao podršku, sa sobom su nosili komunikatore

i PECS knjigu, a stereotipna ponašanja bila su prisutna. Djeca urednog razvoja promatrala su djecu s neurorazvojnim različitostima i njihova ponašanja, a komunikatore su percipirali kao tablete za igru. U sljedećem periodu, s ciljem poticanja razvoja odnosa, vršnjačke interakcije, upoznavanja djece s različitosti, ali i jedinstvenostima svih pojedinaca, planirali smo i realizirali niz aktivnosti. Usmjerili smo se na uočavanje i verbaliziranje međusobnih sličnosti i razlika. Kako bismo omogućili djeci bolje razumijevanje djece s neurorazvojnim različitostima, upoznali smo ih s različitim oblicima komunikacije: komunikatorom i PECS knjigom. Zajednički smo pogledali film te razgovarali po čemu se međusobno razlikujemo i na koje sve načine možemo vidjeti svijet, učiti i komunicirati. Pojam različitosti djeca su ponajviše povezivala s fizičkim izgledom, ističući kako je on „najvidljiviji":

- „Svakome je tijelo sastavljeno isto." – Lara L. (KD 74)
- „Neki imaju zube, a nekima su ispali. Zubi mogu biti umjetni, mliječni i trajni, a nekima su i pokvareni." – Šimun K. (KD 76)
- „Muški mogu imat dugu kosu kao i ženske." – Leona M. (KD 89)
- „…. a neki muški imaju na bradi pletenice. Žene nemaju bradu." – Petra Đ. (KD 64)

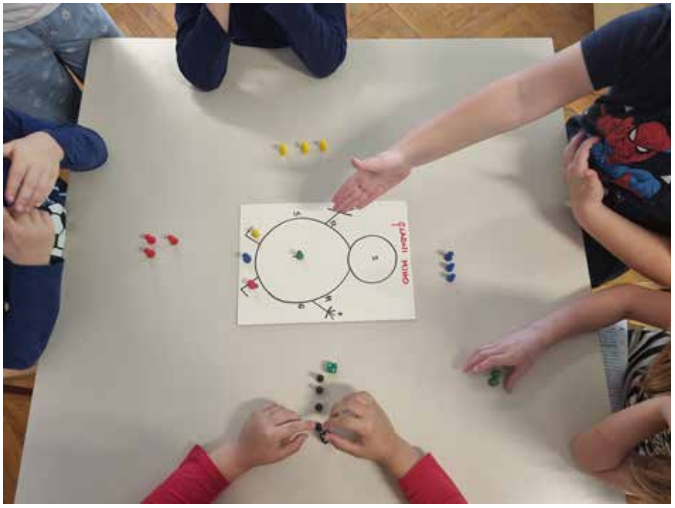
Fotografija 1. *Uočavanje sličnost i razlika – mjerenje*

U sljedećoj fazi projekta djecu urednog razvoja upoznali smo s ulogom pomagača. Djeca su iskazala veliki interes za preuzimanje navedene uloge (igra uloga). S obzirom na navedeno, djeca urednog razvoja (tzv. pomagači) prvo su vrijeme boravila u posebnoj skupini. Uz podršku edukacijskog rehabilitatora i odgojitelja upoznali su se s različitim načinima i mogućnostima kako pomoći i ohrabriti djecu s neurorazvojnim različitostima na komunikaciju i interakciju. Djeca pomagači preuzela su ulogu odraslih u pravilnom usmjeravanju na vizualne rasporede. Kroz pravilo „prvo" pa „drugo" podučavala su djecu onome što slijedi nakon trenutne aktivnosti. Povratne informacije djece pomagača bile su pozitivne. Vrlo su rado opisivala provedene aktivnosti te posljedično gradila pozitivnu sliku o sebi:

- „Pomagala sam Iris hodati po senzornim pločama. Držala sam je za ruku i onda je hodala polako. Lani sam pomagala slagati slagalicu. Uzela bi slagalicu i stavila je na mjesto i onda bi i ona isto to napravila. Ja sam joj pokazala. S Rokom sam se igrala na tapetu s vlakićem i zajedno smo slagali tračnice." – Nika V. (6,5 god.)

Rad u paru kroz društvene igre (Fotografija 2.) potiče komunikaciju i interakciju među djecom. Djeca međusobno surađuju, dijele interese s drugima i razvijaju socijalne vještine. Djeca pomagači stekla su vještine manipuliranja na komunikacijskim pločama. Zajedničkom igrom kod djece se potiče razvoj strpljivosti, čekanja na red, suosjećanja i briga za druge:

- „Roku sam rekla da uvuče glavu u ljuljačku dok sjedi. Poslušao me i ja sam ga ljuljala. Lani su riječi bile na stolu i nije ih mogla dobaviti, pa sam ja dobavila. Ona mi je pokazala na riječ – hvala." – Sara L. (KD 74)
- „Ja sam učila Mija kako se igra Domino. Pokazala sam da treba ići broj na broj i Mijo je odmah shvatio. Pobijedio je tri puta mene i Saru. Kada bi Iris nekoga uštipnula, ja bi joj rekla – Nemoj to više. Ona me poslušala." – Petra Z. (KD 79)

Fotografija 2. *Društvena igra „Gladni Miha“*

Prilikom usvajanja strukture u pojedinim aktivnostima (primjerice: vrijeme zajedničkog kruga) djeca pomagači bila su model djeci s neurorazvojnim različitostima. U aktivnostima kruga koristili smo slikopriče i slikopjesme te provodili pokretne igre i tjelovježbe. Primijetile smo kako tijekom tjelovježbe koju vodi odgojitelj djeca s neurorazvojnim različitostima prate djecu urednog razvoja, ne obraćajući veliku pozornost na odraslu osobu. Time smo došli na ideju da tjelovježbu vode djeca pomagači. Uočili smo da su interes i koncentracija djece s neurorazvojnim različitostima veći te da lakše usvajaju vježbe koje im pokazuju njihovi vršnjaci u odnosu na odgojitelja. Djeca s neurorazvojnim različitostima također su brže kroz igru s vršnjacima usvajala pravilne higijenske navike i brigu o vlastitom tijelu. Nakon nekog vremena mogli su se uočiti brojni pozitivni ishodi vršnjačke podrške: formira se pozitivna slika o sebi, stječu se socijalne vještine, djeca međusobno uče pomagati, dijeliti i surađivati. Međusobna interakcije djece urednog razvoja i djece s neurorazvojnim različitostima postala je učestalija, primjetan je napredak u duljini trajanja i kvaliteti međusobnog odnosa.

U posljednjoj fazi projekta uključivali smo djecu pomagače i djecu s neurorazvojnim različitostima u aktivnosti s ostalom djecom. Uočili smo kako su djeca pomagači bila usmjerena na poticanje djece s neurorazvojnim različitostima na samoorganiziranje aktivnosti u postojećim centrima. Djeca s neurorazvojnim različitostima sada borave u našim odgojno-obrazovnim skupinama dulji

period (nekad dvadesetak minuta, a nekad i cijelo jutro), često traže dolazak preko komunikatora, prihvaćena su u igri s vršnjacima te aktivno sudjeluju u planiranim aktivnostima. „Njihove riječi" nisu više igračka, nego način na koji oni komuniciraju s djecom i odgojiteljima.

ZAKLJUČAK

Prednost prikazanog načina rada i vršnjačke intervencije jest njezino odvijanje u prirodnom interakcijskom okruženju, odnosno u djetetovim prirodnim situacijama. Pristup vršnjačke intervencije temelji se na poučavanju vršnjaka vještinama komunikacije i pružanja podrške djeci s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama s ciljem smanjivanja podrške odrasle osobe u uvjetima inkluzije (Šola, 2017). Prednosti su navedenog pristupa višestruke. Djeca tipičnog razvoja uče prihvaćati i poštivati različitosti, potiče se razvoj empatije, tolerancije, socijalnih vještina, suradničkog učenja te imaju priliku upoznati se i razviti vještine komunikacije putem različitih pomagala. Djeca s neurorazvojnim različitostima uključuju se u svakodnevne aktivnosti koje su prilagođene individualnim potrebama i mogućnostima. Nudi im se mogućnosti generalizacije naučenih vještina. Sudjelovanjem u zajedničkim igrama s vršnjacima potiče se razvoj socijalnih vještina, osjećaja pripadnosti i prihvaćenosti, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi. Djeca urednog razvoja ili u našem slučaju djeca pomagači postaju modeli za usvajanje socijalno prihvatljivih ponašanja i podrška u razvoju životnih vještina djece s neurorazvojnim različitostima. Analizirajući odgojno-obrazovnu praksu i ishode projekta „Djeca pomagači", možemo zaključiti kako su djeca s neurorazvojnim različitostima postala jednakopravni članovi naše zajednice u kojoj se poštuje i prihvaća tempo njihova učenja, shvaćanja i načina igre. Projekt „Djeca pomagači" započeo je u listopadu 2023. godine i trajao do travnja 2024. godine.

LITERATURA

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Šola, P. (2017). *Uloga kvalitete odnosa s vršnjacima u razvoju samopoštovanja i socijalne kompetencije* (Završni rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:943041

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, 57/22, 101/23)., https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju

Prikaz prakse

Marija Kurtov, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Gardelin“
Ul. Petra Zrinskog 3, Pakoštane
marijakurtov@gmail.com

EMOCIJE

Sažetak: *Emocije, kratka riječ, ali s vrlo snažnim značenjem. Često ih, u našem jeziku, nazivamo osjećajima ili čuvstvima. Emocije je moguće definirati kao subjektivna, fiziološka i izražajna stanja koja se javljaju kao reakcija na neki vanjski podražaj. Emocije mogu biti ugodne i neugodne, slabog ili jakog intenziteta te kratkotrajne ili dugotrajne. Spontane emocionalne reakcije djece najmlađe dobi dio su naslijeđenih mehanizama reagiranja koji imaju funkciju preživljavanja. Ipak, emocionalni razvoj djeteta ne ovisi samo o naslijeđenim mehanizmima. U tom procesu, kako dijete raste, sve važniju ulogu ima okolina koja oblikuje i modificira način izražavanja emocija kod djeteta, učeći ga prihvatljivim oblicima izražavanja. Upravo se u vrtiću često susrećemo sa situacijama u kojima dijete ne zna imenovati ni izraziti svoje emocije na prikladan način, pri čemu se one manifestiraju kroz nepoželjna ponašanja, kao što su udaranje, plakanje, vikanje, bacanje po podu i slično. Sukladno tome, cilj ovog projekta bio je upoznati djecu s ugodnim i neugodnim emocijama te im pritom omogućiti usvajanje različitih strategija nošenja s istima. U skladu s tim, svakodnevni rad i boravak djece u odgojno-obrazovnoj skupini obogaćen je različitim metodama i oblicima rada putem kojih je naglasak stavljen na osvještavanje, imenovanje i izražavanje ugodnih i neugodnih emocija. Osim toga, svjesni važnosti poznavanja strategija kojima se tijelo može dovesti u stanje mira, ovaj projekt obogatili smo mindfulness vježbama kojima smo poticali i usmjeravali djecu na pravilno disanje.*

Ključne riječi: *djeca rane i predškolske dobi, emocije, emocionalni razvoj, mindfulness*

UVOD

Tijekom ranog djetinjstva, djeca prolaze kroz važne faze emocionalnog razvoja. Ako im se pruži podrška u razumijevanju svojih emocija, lakše će se nositi s frustracijom, tugom ili ljutnjom, što dugoročno može smanjiti rizik od emocionalnih teškoća kasnije u životu. Dječje emocije također utječu na uspjeh u učenju i socijalizaciji. Odnosno, djeca koja su emocionalno stabilna i svjesna svojih osjećaja lakše uspostavljaju prijateljstva i razvijaju pozitivne odnose s vršnjacima. U vrtićkoj dobi djeca počinju izražavati i razumijevati širok raspon emocija, a njihov pravilan razvoj ima ključnu ulogu u oblikovanju socijalnih vještina, empatije i sposobnosti rješavanja problemskih situacija (Rezić, 2006). Zbog ponašanja koja smo uočili u svakodnevnom radu s djecom, poput potiskivanja

neugodnih emocija, uvidjeli smo potrebu istaknuti važnost iskazivanja emocija. Cilj projekta „Emocije“ bio je razviti alate i strategije kojima se djeci može pomoći da prepoznaju, imenuju i upravljaju svojim emocijama u sigurnom i podržavajućem okruženju. Ishod je bio vrlo iznenađujuć i zanimljiv. Djeca su svakim danom pokazivala sve veću suosjećajnost prema prijateljima i odraslim osobama, pri čemu su počela s lakoćom iskazivati, ali i imenovati svoje emocije.

PROJEKT „EMOCIJE“

Početak ovog projekta obilježilo je jedno prekrasno razdoblje koje je u našoj odgojno-obrazovnoj skupini donijelo veselje i radost te pobudilo znatiželju i radoznalost kod djece. Sudjelovanjem u ovom projektu djeca su imala priliku razvijati samosvijest, upoznati svoje osjećaje te osvijestiti važnost suradnje i povezivanja s drugima. Kako bi projekt bio što uspješniji, u njega smo uvrstili brojne suradnje, nova iskustva i dinamičan dnevni ritam.

Dan smo započinjali okupljanjem u mirnom kutku sobe dnevnog boravka koji smo obogatili jastucima, kako bi djeci bilo što toplije i ugodnije. Kutak je bio namijenjen odmoru, relaksaciji i druženjima koja su bila obogaćena razgovorima, razmjenom doživljaja, misli, a između ostalog, i emocija. Ponekad je bilo negodovanja od strane pojedine djece, a ponekad su upravo njihovom inicijativom započete aktivnosti na temu osjećaja. Vrlo su često djeca pozivala u mirni kutak: „Teto, kada idemo na tepih?“; „Hoćemo opet onu vježbicu *Vrući kakao*?“. Pritom smo se više puta osvrnuli na postojeće „izazove“ kod neke djece kao što su strah, sram i ljutnja. Ti trenutci učili su nas, kao skupinu, o tome koliko je važno strpljenje, slušanje drugih, ali i prihvaćanje prijatelja čak i onda kad ne želi podijeliti svoju emociju s nama. Naša jutarnja okupljanja obogaćivali smo različitim tehnikama i materijalima kako bismo privukli pažnju djece. Jedna je od tehnika i spomenuta *mindfulness* vježba *Vrući kakao.*

Mindfulness ili usredotočena svjesnost stanje je svijesti u kojem je pažnja usmjerena prema vlastitim iskustvima ili prema okolini u sadašnjem trenutku (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2020). Prakticiranjem *mindfulnessa* u svojoj odgojno-obrazovnoj skupini, možemo uočiti brojne pozitivne ishode: koncentracija djece iznimno je bolja, razina stresa smanjena, empatija poboljšana, a regulacija i prepoznavanje vlastitih emocija učinkovitiji. *Mindfulness* vježbe provodimo s pomoću vježbi disanja. Disanje je dio našeg svakodnevnog života i bez toga ne bismo mogli živjeti, iako toga nismo svjesni. Duboko disanje može biti dobar saveznik u teškim situacijama i stoga ga je važno osvijestiti, ali i uvježbati.

Nadalje, putovanje svijetom emocija dovelo nas je do izrade emociometra uz pomoć kojeg su djeca, ali i odgojitelji imali priliku podijeliti s drugima svoje trenutačno emocionalno stanje stavljanjem svoje fotografije u polje koje je označavalo konkretnu emociju, pri čemu su emocije bile prikazane slikom i tekstom. Naš emociometar sadržavao je one emocije koje su se najčešće pojavljivale u odgojno-obrazovnoj skupini: ljutnja, povrijeđenost, pospanost, tuga, strah, sram, ponos i sreća. Vrlo zanimljivo iskustvo tijekom provođenja projekta promišljanje je dječaka čija je mama bila trudna. Dječak je vrlo često stavljao svoju fotografiju na polje „ponosan", a kada bi ga odgojiteljica zamolila da joj opiše svoj osjećaj i kako to da baš taj osjećaj doživljava, dječak bi odgovorio: „Teto, ja sam ponosan na svoju mamu jer ona nosi moju seku". I ostala djeca vrlo su često verbalizirala svoje doživljavanje ponosa, pa je tako dječak R. K. izjavio: „Ja sam ponosan na svog djeda jer me on čuva na dvorištu dok se igram".

U naš projekt nastojali smo uključiti i roditelje. Jedna od suradničkih aktivnosti s roditeljima bila je prikupljanje plastičnih boca s ciljem izrade senzornih boca. Njima poticali smo senzomotorički razvoj djece te razvoj sposobnosti percipiranja i reagiranja na različite podražaje iz okoline. Boce smo koristili i u situacijama kada se dijete loše osjećalo i kada mu je trebalo vrijeme da bude samo. Reakcija djece na ovu aktivnost bila je izuzetno pozitivna, kao i njihova angažiranost i trud.

Tijekom provedbe projekta, izuzetno korisnima su se pokazale terapeutske slikovnice. Terapeutske slikovnice pomogle su nam da, kroz primjer ili određenu problemsku situaciju, prikažemo konkretnu emociju te način kako se s njom nositi. Slikovnica koja nam je vrlo slikovito prikazala većinu emocija jest *Raznobojno čudovište*. Pod dojmom ove slikovnice u suradnji s roditeljima prikupili smo staklenke te svaku imenovali jednom emocijom. Djeca su bojila papiriće i ubacivala ih u staklenku ovisno o tome kako su se tada osjećala. Cilj ove aktivnosti bio je poticati razvoj samoregulacije te prepoznavanja i imenovanja emocija. Između ostalog, ovom aktivnosti poticali smo i razvoj vještina fine motorike, razvoj pažnje i koncentracije te razvoj govorno-jezičnih i komunikacijskih vještina.

SURADNJA S PEDAGOGINJOM I PSIHOLOGINJOM

Ostvarili smo suradnju i s pedagoginjom Anamarijom koja je u ovoj pedagoškoj godini provodila projekt „Čitam, dakle jesam". Sukladno tome, pozvali smo roditelje da dođu u skupinu pročitati priču. Djeca su bila jako sretna i ponosna kada su njihovi roditelji u vrtiću prijateljima čitali priče.

Isto tako ostvarena je suradnja i sa psihologinjom Filipom koja je u skupini provodila radionice „Relax Kids". U programu „Relax Kids" djeci se pristupa na iznimno kreativan i zabavan način, učeći ih jednostavnim i djelotvornim tehnikama svjesne pažnje, kontrole stresa, korištenja pozitivnih

afirmacija i tehnikama opuštanja koje ih uče kako razviti kreativnost, samopouzdanje, koncentraciju i vizualizaciju, razvijajući i pružajući im tako vještine i alate koji ostaju za cijeli život. Kroz sedam koraka programa „Relax Kids" djeca uče umiriti se, fokusirati i opustiti uz ples i pokret. U program su integrirane vježbe glume i relaksacije, istezanja, uzajamne masaže, disanja, afirmativnih rečenica, svjesne pažnje i vizualizacije. Radionice su imale afirmativni doprinos dječjem razvoju i njihovu ponašanju. Poticale su razvoj samopouzdanja, samopoštovanja i pozitivne slike o sebi. Navedene aktivnosti posebice su doprinijele razvoju samopouzdanja djevojčice koja, u odgojno-obrazovnoj skupini, nije komunicirala. Razgovor djevojčice sa psihologinjom bio je poticaj za izradu *Sramka* u obiteljsko-dramskom centru koji je istovremeno bio poticaj i podrška djevojčici u razvoju osjećaja prihvaćenosti u skupini.

ZAKLJUČAK

Vrlo često, kao odrasli – bilo da smo roditelji ili odgojitelji – sami nailazimo na teškoće u priznavanju i osvještavanju vlastitih emocija, kao i u njihovu izražavanju. U suvremenom svijetu, gdje se sve odvija iznimno brzim tempom, nerijetko se izgubimo u svakodnevnim obvezama, što dovodi do toga da prolazimo kroz različite emocionalne trenutke bez potpune svjesnosti. Stoga je iznimno važno da preuzmemo odgovornost za sebe, radimo na vlastitom emocionalnom razvoju i postanemo uzor djeci u osvještavanju i izražavanju emocija. Razvijanje samopoštovanja i samopouzdanja ključno je za kasniju izgradnju svijesti o drugima te razumijevanja važnosti osjećaja i emocija.

Biti dio ovog projekta, biti dijelom života ove djece, predstavlja nešto najljepše što sam doživjela u svom odgojiteljskom radu. Smatram da sam imala čast biti osoba kojoj su ta djeca otvorila svoja srca i podijelila sa mnom taj mali, ali neizmjerno važan dio sebe.

LITERATURA

Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2020). *Kratke vježbe mindfulnessa za djecu za prepoznavanje i kontrolu neugodnih osjećaja i ponašanja*. https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/besplatna-brosura-kratke-vjezbe-mindfulnessa-za-djecu-za-prepoznavanje-i-kontrolu-neugodnih-osjecaja-i-ponasanja/

Rezić, L. (2006). Emocionalni razvoj djeteta – Kako pomoći djetetu da se snađe s onim što se događa u njemu i oko njega?. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, *12*(45), 7-9. https://hrcak.srce.hr/177722

Prikaz prakse

Renata Vlaić, odgojitelj mentor
vlaicrenata@gmail.com
Zlata Abramac, odgojitelj
abramaczlata197@gmail.com
Dječji vrtić „Drniš"
Antuna Mihanovića 2, Drniš

„JA ĆU, JA SAN PRUVI" – RAZVOJ I POTICANJE SOCIOEMOCIONALNE KOMPETENCIJE KAO PREDUVJET ZAŠTITE MENTALNOG ZDRAVLJA DJETETA

Sažetak: *Socijalno kompetentna djeca jesu ona koja se upuštaju u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima i kroz takve interakcije unapređuju osobne kompetencije (Katz i McClellan, 1999). Socijalna kompetencija razvija se tijekom odrastanja dok je njezin razvoj najintenzivniji u djetinjstvu. Stoga je od iznimne važnosti stvarati poticajno socijalno okruženje u kojem će dijete imati priliku razvijanja socijalnih znanja, umijeća, dispozicija i posljedično socijalne kompetencije kroz interakciju s odraslima i vršnjacima. Razvoj socijalne kompetencije može potaknuti kompetentni, strpljivi i fleksibilni odgojitelj, vesela i razigrana skupina vršnjaka s kojom dijete ostvaruje međusobnu interakciju te djetetova obitelj. Igra je temeljna aktivnost u kojoj se dijete svakodnevno susreće s prilikama i izazovima za izgradnju socijalne kompetencije. Navedeno olakšava socijalnu i emocionalnu adaptaciju djeteta te ih mentalno osnažuje. Važnu ulogu u stvaranju igrovnih situacija ima stimulativno, sigurno okruženje, bogato raznovrsnim materijalima i sredstvima. Boravak djeteta na otvorenom stimulira sva njegova osjetila i potiče njihovu integraciju. Stoga je igra na otvorenom (razni oblici kretanja, zvukovi koje osluškuju, priroda koja ih okružuje, zadovoljavanje potrebe za istraživanjem) ono što dijete čini sretnim, zadovoljnim i sigurnim, a to doprinosi emocionalnoj stabilnosti djeteta. Dijete nerijetko oponaša osobe iz bliske okoline te je u ovom procesu bilo važno uključiti obitelj i osnažiti ih novim spoznajama i strategijama koje će im pomoći da podrže svoje dijete u izgradnji njegove osobnosti i samostalnosti.*

Ključne riječi: *dijete rane i predškolske dobi, igra, prijateljstvo, samostalnost, samopoštovanje.*

UVOD

Promišljajući o kurikulumu svoje skupine za pedagošku godinu 2023./2024., usmjerili smo se na razvoj socioemocionalnih kompetencija te poticanje samostalnosti kao važan temelj za cjelovit razvoj djeteta. Odrastajući, dijete istražuje osobne mogućnosti i granice, iskušava i razvija svoje

sposobnosti i vještine te posljedično razvija samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi. Emocije su u ranom djetinjstvu snažne, kratkotrajne i nestabilne, brzo se izmjenjuju i nerijetko preplavljuju dijete. Shodno navedenom, u ranom djetinjstvu potrebno je poticati razvoj vještina koje će olakšati djetetu savladavanje izazova i prepreka na putu odrastanja.

PROJEKT „JA ĆU, JA SAM PRUVI!“

U okviru odgojno-obrazovnog procesa pokrenuli smo projekt „Ja ću, ja san pruvi!“. Povod je bio dječak koji je u svemu trebao biti prvi (nerijetko je isticao: „Ja, i ja! Ja ću to! Ja san pruvi!“). Svrha je projekta bila poticanje razvoja socioemocionalne kompetencije sve djece kroz kvalitetne vršnjačke interakcije. Kao prioritete odgojno-obrazovnog rada izdvojili smo:

- poticanje razvoja osjećaja sigurnosti, prihvaćanja i zadovoljstva
- poticanje razvoja prepoznavanja i razumijevanja osobnih i tuđih emocija, empatije te samoregulacije emocija
- poticanje razvoja sposobnosti odgode zadovoljavanja osobnih potreba
- poticanje razvoja socijalnih vještina (uspostavljanje i održavanje kvalitetnih odnosa, uzajamno poštovanje, komunikacijske vještine, tolerancija, dogovaranje, dijeljenje, konstruktivno rješavanje problemskih situacija)
- poticanje razvoja odgovornog ponašanja prema sebi i drugima
- poticanje razvoja samopoštovanja, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi
- poticanje razvoja vrednovanja osobnih postignuća.

Nastojali smo poticati pozitivne vršnjačke interakcije, izgrađivati prijateljstva i usvajati društveno prihvatljiva ponašanja. Kao odgojitelji, u odgojno-obrazovnoj skupini analizirali smo osobna ponašanja kao modele za djecu. Istodobno, očekivale smo i uključenost roditelja te njihovo promišljanje osobne uloge.

AKTIVNOSTI U SKLOPU PROJEKTA

Projektne aktivnosti započeli smo zajedničkim dogovaranjem pravila svoje odgojno-obrazovne skupine. Fotografirali smo raznolike planirane aktivnosti, spontane situacije iz adaptacijskog perioda, rutinske događaje u našoj odgojno-obrazovnoj skupini te smo, na temelju navedenog, izradili plakat pravila ponašanja svoje odgojno-obrazovne skupine (Fotografija 1.). Aktivno uključivanje i

uvažavanje djetetovog mišljenja i perspektive omogućilo je djeci percepciju sebe kao člana zajednice u kojoj ima priliku doprinijeti svojim djelovanjem.

Fotografija 1. *Plakat koji ilustrira pravila naše odgojno-obrazovne skupine*

Fotografija 2. *Pokretne igre i igre s pjevanjem*

U svakodnevni odgojno-obrazovni rad implementirali smo različite pokretne igre i igre s pjevanjem („Veslamo“; „Mi smo djeca vesela“; „Prsti“; „Ide maca oko tebe“; „Ja ću naučiti …“; itd.) (Fotografija 2.). Igre s pokretima i pjevanjem pozitivno doprinose razvoju samoregulacije i prosocijalnog ponašanja kod djece rane i predškolske dobi. Djeca su vrlo rado igrala igre, ponavljala ih, nerijetko samoorganizirala te usklađeno djelovala s drugom djecom i odraslima.

Slikovnice, problemske slikovnice (sklop slikovnica: „Piko“; „Mali vuk“, „Momo“, itd.) kao i situacijski nastale priče, poslužile su kao poticaj za bogaćenje igre uloga (Fotografija 3.). Djeca su se identificirala s likovima spomenutim u pričama i slikovnicama, stvarala su igrovne situacije te kreirala prostor u kojem se igra odvijala. Time su razvijala sposobnost dogovaranja s drugima u

zajedničkoj igri i aktivnostima, kreativnost, maštovitost, inicijativnost i slično. Obiteljski i dramski centar obogaćivali smo lutkama, paravanima, raznim materijalima i sredstvima s ciljem bogaćenja igre uloga. U osmišljavanju centara aktivnosti jednakopravno su sudjelovala i djeca te time razvijala percepciju sebe kao važnog člana zajednice (Fotografija 4.).

Fotografija 3. *Istraživanje slikovnica*

Fotografija 4. *Bogaćenje centara novim materijalima*

Već početkom pedagoške godine Medo Pavo i Mišić Miško (plišane lutke) postali su ravnopravni članovi naše odgojno-obrazovne skupine, omiljeni partneri u dječjoj igri, glavni likovi priča i predvodnici naših putovanja (Fotografija 5.). Pokazane interese djece iskoristili smo za stvaranje raznovrsnih, zanimljivih priča. Nerijetko su medo Pavo i mišić Miško bili glavni likovi situacijskih priča u kojima su pronalazili rješenja pojedinih problemskih situacija. Slušanjem priča, djeca su imala mogućnost uočavanja različitih rješenja te njihovu primjenu u stvarnim situacijama. Najčešće igre uloga djece bile su vezane za putovanja pa smo lutke naše skupine iskoristili kao poticaj za

„Adventsku pustolovinu mede Pave i mišića Miška“. Djeca su ugostila Pavu i Miška u svoje obiteljske domove, upoznala su ih sa svojom obitelji te provodila s njima raznolike aktivnosti. Nakon svakog posjeta Pave i Miška obiteljskom domu, nastao je plakat uz pomoć kojeg su djeca svoje prijatelje upoznala s članovima obitelji te omiljenim, zajedničkim aktivnostima (Fotografija 6.). Time su jačala komunikacijske vještine i uspostavljala kvalitetne odnose s drugima. Lutke olakšavaju djeci proces adaptacije i socijalizacije, potiču otvorenost djeteta prema drugima, razvoj odnosa, prijateljstva, socioemocionalnih kompetencija, komunikacije, prerade emocija i slično.

Fotografija 5. *Lutke skupine = medo Pavo i mišić Miško*

Fotografija 6. *Medo Pavo i mišić Miško u obiteljskom domu*

U svakodnevni odgojno-obrazovni rad implementirali smo aktivnosti za razvijanje i unapređivanje motoričkih sposobnosti i vještina. Životno-praktične i radne aktivnosti, slobodna igra kao i strukturirane aktivnosti pridonijele su razvoju samostalnosti, stvaranju pozitivne slike o sebi, jačanju samopouzdanja, osjećaja sigurnosti i zadovoljstva djece. S ciljem poticanja razvoja prepoznavanja i razumijevanja osobnih i tuđih emocija i potreba, empatije i samoregulacije, oblikovali smo centar osame (Fotografija 7.). U njemu smo ponudili razne poticaje: senzorne boce, velikog plišanog psa,

jastuke, dekice, loptice raznih tekstura, malene slikovnice, materijale za pucketanje, balans diskove, plakate s raznim emocionalnim stanjima, plakate s prstnim igrama, vunicu, itd. U centru osame djeca su mogla zadovoljiti svoju potrebu za mirnijom aktivnošću, družiti se s prijateljem, pronaći smirenost i osjećati se sigurno. Plakat s emocionalnim stanjima pomogao je djeci da prepoznaju svoje osjećaje, ali i osjećaje svojih prijatelja (Fotografija 8.).

Fotografija 7. *Centar osame*

Fotografija 8. *Plakat s emocionalnim stanjima*

U unutarnjem i vanjskom okruženju svoje odgojno-obrazovne ustanove oblikovali smo još jedan centar: „Mali vrt – od sjemenke do zdjelice“. Centar je kreiran s ciljem da djeca, uz istraživačko-spoznajne aspekte aktivnosti, imaju priliku za razvoj samostalnosti, osjećaja uspješnosti i zadovoljstva ishodom vlastita rada. Posijali smo blitvu, salatu i grah. Svakodnevno se brinuli za njih i promatrali ih. Putem navedene aktivnosti kod djece se potiče razvoj odgovornosti. Sreća je bila neizmjerna kada su kuharice servirale našu blitvu za ručak (Fotografija 9.). Boravak i aktivnosti na otvorenom doprinose razvoju samopouzdanja, autonomija, samopoštovanja i jačaju mentalno zdravlje.

Fotografija 9. *„Mali vrt“ – od sjemenke do zdjelice*

S ciljem uključivanja roditelja u ostvarivanje cilja projekta, organizirali smo komunikacijski roditeljski sastanak na temu „Razumije li moje dijete što ja hoću?“, a u suradnji sa psihologom proveli smo tematski roditeljski sastanak „Odgoj nekad i danas – što su činili naši roditelji, a što mi.“

ISHODI PROJEKTA

Vrednovanjem projekta izdvojili smo pojedine ishode. Svjesni smo subjektivnosti svoje procjene. Ipak, vjerujemo da je projekt doprinio dobrobitima djece, roditelja i nas samih.

Poticanje razvoja osjećaja sigurnosti, prihvaćanja i zadovoljstva bilo je temelj za provođenje svih aktivnosti u sklopu projekta, čemu je doprinijelo svakodnevno stvaranje situacija u kojima dijete ima priliku rasta, razvoja, osjećaja postignuća i radovanja vlastitom uspjehu. Pozitivne povratne informacije doprinijele su stvaranju samopouzdanja, samopoštovanja i pozitivne slike kod djeteta – bitnih čimbenika mentalnog zdravlja djece. Raznolikim poticajima i aktivnostima, djeca su razvila sposobnost prepoznavanja svojih i tuđih emocija, lakše su uočavala emocionalna stanja druge djece, empatično im prilazila kada uoče da im je potrebna pomoć i/ili da podijele sreću. Dijeljenje, dogovaranje u igri, verbalizacija želja i potreba te poštivanje dogovora postali su svakodnevni u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Djeca pomažu jedni drugima, a ako imaju poteškoća, znaju zamoliti za pomoć.

Inače vrlo kvalitetna suradnja s roditeljima ovim aktivnostima dobila je novi smisao. Otvorili smo pitanja od zajedničkog interesa i pomogli jedni drugima u boljem razumijevanju djece s ciljem poticanja aktualne i dugoročne dobrobiti. Roditelji iskazuju razumijevanje važnosti osobne uloge u osamostaljivanju svoje djece. Svojom angažiranošću doprinijeli su i realizaciji aktivnosti „Adventska pustolovina mede Pave i mišića Miška".

Navedenim projektom smatramo da smo unaprijedili osobne vještine promatranja, slušanja i razumijevanja djece. Osnažili smo svoje profesionalne kompetencije usvajajući nova znanja i vještine. Zadovoljni smo provedbom ovog projekta.

ZAKLJUČAK

Pozitivne emocije mogu doprinijeti osobnim i socijalnim resursima i ublažavati psihološke problemske situacije. Uloga je odgojitelja stvarati sigurno i kvalitetno prostorno-materijalno i socijalno okruženje u kojem dijete može svakodnevno doživjeti puno lijepih i sretnih trenutaka. To doprinosi mentalnom zdravlju djece i osobnom zadovoljstvu. Istodobno, djeca uče stvarati i održavati prijateljstva, nositi se sa životnim izazovima i ostvariti svoje potencijale.

LITERATURA

Katz, L. G. i McClellan, D. E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije.* Zagreb: Educa.

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Narodne novine, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Prikaz prakse

Andrea Pedišić, mag. praesc. educ.
andrea.pedisic@gmail.com
Bernarda Tolić Kulušić, mag. praesc. educ.
bernarda.tolic00@gmail.com
Dječji vrtić „Radost", Split, Područni objekt „Maslina"
Grabova 9A/9B, Split

PRIKAZ PRAKSE – RAD NA PROJEKTU „ŽIVJETI ZDRAVO"

Sažetak: *Rana i predškolska dob razdoblje je najintenzivnijeg rasta i razvoja i vrijeme u kojem se postavljaju temelji ne samo tjelesnog, nego i mentalnog zdravlja. Dječji je vrtić okruženje koje u tome ima veliku ulogu, jer djeca u vrtiću kroz igru i različite aktivnosti uče, promatraju, surađuju, istražuju, stvaraju navike i postavljaju temelje za budućnost. Pedagoške godine 2023./2024. u suradnji sa zdravstvenom voditeljicom naše ustanove sudjelovali smo u projektu „Živjeti zdravo". U aktivnostima su sudjelovala djeca iz Dječjeg vrtića „Maslina" (skupina G4), u dobi od 3 do 7 godina sa svojim odgojiteljicama. Mentalno je zdravlje neizmjerno važan dio sveukupnog zdravlja, a odgojitelji su važni dionici u očuvanju i zaštiti mentalnog zdravlja djece. Kroz projekt istaknuli smo važnost pravilne prehrane, tjelesne aktivnosti i odmora, a kroz razne aktivnosti poticale smo djecu da podijele svoje osjećaje, međusobno surađuju, rješavaju sukobe i slušaju jedni druge.*

Ključne riječi: *djeca predškolske dobi, odmor, prehrana, tjelesne aktivnosti, zdravlje.*

UVOD

U sklopu nacionalnog projekta „Živjeti zdravo", koji provodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo, zdravstvena voditeljica naše odgojno-obrazovne ustanove – VMS Nives Milas, sudjelovala je na edukaciji u kojoj je dobila niz materijala i alata koje je podijelila s nama i koje smo koristile u radu s djecom i roditeljima. Cilj projekta „Živjeti zdravo" jest unaprjeđenje zdravlja populacije, smanjenje kroničnih nezaraznih bolesti te kreiranje okruženja u kojem je svoj djeci omogućena najviša razina zdravlja i kvalitete života. Pedagoške godine 2023./2024. povodom obilježavanja Svjetskog dana zdravlja proslavili smo Tjedan zdravlja u vrtiću.

PROJEKT „ŽIVJETI ZDRAVO"

Projekt „Živjeti zdravo" započeo je interesom djece poslije odslušane priče „Pužić Slavek". U priči puž Slavek se jako razbolio i skoro osušio jer je dva dana neprestano igrao igrice na tabletu. Priča i vođeni

razgovor s djecom o važnosti tjelesnog i mentalnog zdravlja potaknuli su razvoj njihova interesa za daljnjim istraživanjem i učenjem. Tijekom provedbe projekta pratile smo aktivnosti djece, dokumentirale i fotografirale, bilježile izjave i pitanja te tražile odgovore u suradnji sa zdravstvenom voditeljicom. Na osnovi dječjih interesa planirale smo daljnje poticaje za istraživanje. Aktivnosti u sklopu projekta provedene su kroz tri tematske cjeline značajne za zdravlje: prehrana, tjelesne aktivnosti i odmor.

PREHRANA

Zdrava prehrana ima ključnu ulogu u održavanju općeg zdravlja. Pravilna prehrana pruža potrebne hranjive tvari tijelu, pomaže u prevenciji raznih bolesti i stanja te ima značajan utjecaj na mentalno zdravlje. Stoga je jako važno usvojiti uravnotežene prehrambene navike i biti svjestan što unosimo u svoje tijelo. S ciljem navedenog, djeca su putem različitih životno-praktičnih, radnih, kreativno-stvaralačkih aktivnosti i igre istraživala razne namirnice te učila o važnosti raznolikog unosa namirnica za zdrav organizam.

U raznim časopisima i letcima djeca su tražila i izrezivala hranu koju su pronalazila (Fotografija 1.) te istu lijepila na plakat (Fotografija 2.) razvrstavajući ono što je zdravo od onoga što nije. Osim stjecanja znanja o zdravim i nezdravim namirnicama, djeca su tijekom aktivnosti razvijala vokabular, finu motoriku te surađivala. Navedena aktivnost bila je poticaj za različite dječje igre i svakodnevne aktivnosti. Tako su djeca tijekom jedne od igara odlučila crtati što su dan ranije sve pojela jer im je to bilo mnogo lakše nego tražiti ta jela i namirnice u časopisima. Jedna djevojčica nacrtala je čokoladu i izjavila: „Kada mi se bude jela čokolada, a ne budem je imala tada, ja ću uzeti ovu i tako će mi bit lakše, kao da sam je malo pojela. Evo vidiš, ovdje sam je kao ugrizla već!“ (R. V., KD 72; pokazuje crtež) (Fotografija 3.).

Istraživanje kvalitete pojedinih namirnica potaknulo je djecu na prepoznavanje i klasifikaciju zdravih i nezdravih namirnica kroz igru u obiteljskom centru (Fotografija 4.). Istražujući, razmjenjujući znanja i iskustva, pojedina djeca zaključuju:

- „Teto, ova ako je domaća, onda je zdrava, a ako nije domaća – bome nije ni zdrava!” – R. G. (KD 63; drži u rukama igračku jednog suhomesnatog proizvoda) (Fotografija 5.).
- „Šećer može biti i zdrav i ne baš, ako ga puno negdi stavimo, nije dobro, malo možemo pa će bit zdravo. I slatko!“ – L.B. (KD 64)
- „Kada je ovaj smeđi od zdravih stvari, onda je zdrav, a kada je ovaj žuti tost, onda se u njega stavi kečap i majoneza i to nije zdravo.“ – A. M. H. (KD 46) (Fotografija 6.)

Fotografija 1. *Imenovanje i klasifikacija*

Fotografija 2. *Plakat „Zdravo/nezdravo“*

Fotografija 3. *„Čokolada“*

Fotografija 4. *Razvrstavanje namirnica u obiteljskom centru*

Fotografija 5. *Zaključci djece*

Fotografija 6. *Zaključci djece*

Tijekom pripreme za obrok djeca aktivno sudjeluju u svim aktivnostima – od brisanja stolova, serviranja pribora za jelo do posluživanja hrane. U situacijama kada jedno od djece nije u mogućnosti samo obaviti nešto od navedenog, potičemo vršnjačku podršku i pomoć. Okuse hrane koju jedemo nerijetko komentiramo tijekom jela. Osim što navedena aktivnost potiče kognitivni i govorno-jezični razvoj, služi i kao motivacija djeci koja inače ne preferiraju određenu hranu da je ipak kušaju. Afirmativne povratne informacije druge djece potiču razvoj samopouzdanja kod djeteta:

A. B. (KD 77) za juhu od tikve izjavljuje: „Stvarno je slatka, toliko je slatka da uopće ne izgleda ko da je zdrava. Mislim da ovo nije od tikve, nego od neke narančaste čokolade. Eto, viruj mi! Toliko ti je slatka, samo probaj, znaš da ja ne lažem."

B. F. (KD 63) za juhu od brokule izjavljuje: „Ajme, opet ova juha od brokule. Baš mi nisu drage te mrvice u njoj. Ali, šta ćeš! Ima i gorih stvari, pojest ću malo samo da dobijem zdravlja."

Zdrave navike potičemo i tijekom rođendanskih proslava. Rođendanske torte izrađujemo od različitog voća (Fotografija 7.), a za napitak radimo prirodni cijeđeni sok od naranče ili jabuke. U pripremi rođendana djeca aktivno sudjeluju. Najčešće sama režu voće razvijajući tako preciznost, samostalnost i koordinaciju pokreta. Kroz proslave dječjih rođendana potičemo aktivno uključivanje roditelja u neposredni odgojno-obrazovni proces. Roditelji i djeca zajedno dekoriraju i aranžiraju

voćnu tortu kod kuće ili u vrtiću. Osim važnosti raznovrsnih namirnica za zdrav organizam, naglasili smo i važnost dovoljnog unosa tekućine. Tijekom aktivnosti sa suhom spužvom za posuđe koju djeca istražuju taktilno istraživali smo što se događa u našem tijelu ako ne unesemo dovoljno vode. Razgovarali smo o tome gdje se sve u našem tijelu nalazi voda i u kakvom obliku (znoj, suze, u nosu, u ustima, itd.). Svakodnevno smo vodili i dnevnik unosa vode u organizam.

Fotografija 7. *Voćna rođendanska torta*

Fotografija 8. *Dnevnik unosa vode*

TJELESNE AKTIVNOSTI

Specifične aktivnosti s kretanjem vrsta su aktivnosti koja je svakodnevno zastupljena u odgojno-obrazovnom radu naše skupine. U dvorištu vrtića provode se razne organizirane, ali i spontane aktivnosti koje pridonose tjelesnom razvoju djece kao jednom od bitnih aspekata dječjeg rasta i razvoja općenito. Najčešće su to aktivnosti poput jutarnjeg razgibavanja, raznovrsnih poligona (ravnoteža, brzina, snaga, koordinacija, itd.) (Fotografija 9. i Fotografija 10.), natjecateljskih igara, raznih atletskih disciplina i slično. Navedene aktivnosti potiču razvoj motoričkih vještina, motoričkih sposobnosti, samopouzdanja, pozitivne slike o sebi te doprinose razvoju tjelesnog, ali i mentalnog zdravlja.

Fotografija 9. *Poligon – provlačenje*

Fotografija 10. *Poligon – preskakanje*

ODMOR

Jednaku važnost kao hrani, vodi i tjelesnim aktivnostima, u našoj odgojno-obrazovnoj skupini, a posebice tijekom trajanja projekta, pridajemo odmoru i snu. Navedene komponente predstavljaju značajne čimbenike zdravog načina života. Iako je skupina mješovita te u njoj imamo i djecu predškolskog uzrasta (6 – 7 godina), zbog izrazito aktivnog i dinamičnog ritma tijekom prvog dijela dana i mi i roditelji, ali i sama djeca, osvijestili smo kako je dnevni odmor potreban svakome od nas. Svako dijete ima individualne potrebe za snom – dok je nekoj djeci dovoljan odmor na ležaljci u trajanju od 30-ak minuta, drugoj je djeci potreban san u trajanju od 1 do 2 sata.

Osim odmora i/ili sna, razdoblje nakon ručka dio je dana za koji se vežu mnogi rituali naše skupine. Po završetku ručka djeca se pripremaju za odlazak na dnevni odmor – održavanje vlastite higijene ruku i lica te postupak svlačenja, oblačenja i slaganja odjeće. U svim aktivnostima potičemo samostalnost djece i međusobnu podršku ako je ona potrebna. Kada sva djeca završe s navedenim aktivnostima, najčešće se grupiramo u manje skupine čitajući i listajući slikovnice. Ponekad netko

od djece preuzme ulogu organizatora i vođe te ostaloj djeci priča ili prepričava neku priču. Po završetku priče uputimo jedni drugima poljupce te zaželimo ugodan odmor. Navedene aktivnosti vode ka smirivanju dječjeg organizma i uma kako bi se mogla odmoriti od dinamične atmosfere prvog dijela dana i kvalitetno pripremiti za aktivan ostatak.

ZAKLJUČAK

U našoj odgojno-obrazovnoj skupini projekt je još uvijek u trajanju. Evaluirajući dosadašnji tijek i aktivnosti projekta, možemo uočiti brojne afirmativne ishode. Roditelji su se često i vrlo rado uključivali u rad skupine. Zdravstvena voditeljica bila je na raspolaganju kad god nam je bila potrebna njezina pomoć ili savjet. Djeca su, sudjelovanjem u projektnim aktivnostima, zadovoljila svoju prirodnu znatiželju, konstruirala i sukonstruirala znanje, stjecala navike, suradnički učila. Učile smo i mi s njima, kroz igru, svatko na svoj način, ostavljajući prostor za stalno promišljanje o pedagoškoj praksi, a sve za dobrobit kreativnog, slobodnog i zdravog dječjeg razvoja.

Uspjeh ovog projekta potaknuo nas je da i dalje nastojimo ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja činiti „zajednicom koja uči", s naglaskom na uvažavanje perspektive djece predškolske dobi kao jednakopravnih sudionika procesa zajedničkog učenja. Znanja koja su djeca stekla o zdravom životu ishod su samostalnog istraživanja i raznovrsnih aktivnosti. Motivaciju za daljnja istraživanja djeca su dobivala otkrivanjem njima nepoznatih činjenica i stjecanjem novih spoznaja. U razgovoru s djecom na početku projekta zabilježili smo njihova znanja o zdravlju, prehrani, vlastitom tijelu, emocijama, a s vremenom smo uočili velike razlike jer su to svoje znanje nadopunjavala novim spoznajama. Naglasak je bio na činjenici da je zdrav život u svim aspektima podloga za dobro mentalno zdravlje koje je dio našeg općeg zdravlja te izvor snage i sigurnosti za pojedinca.

Prikaz prakse

Josipa Đodan, bacc. praesc. educ.
Dječji vrtić „Gardelin“
Ul. Petra Zrinskog 3, Pakoštane
jozi.djodan@gmail.com

ZANIMANJA

Sažetak: *Simbolička igra djeci pruža jedinstveni uvid u svijet odraslih kroz manipuliranje predmetima, imitirajući ponašanja i navike ponajprije roditelja te ostalih u užoj okolini. Na ovaj način dijete ne uči samo o svijetu oko sebe, već i upoznaje sebe, svoje interese, vještine i kompetencije. Promatrajući simboličku igru djece unutar odgojne skupine, primijetile smo kako djeca u svojoj igri ponajprije imitiraju zanimanja svojih roditelja tako, barem na kratko, postaju kemičari, vatrogasci, frizeri, arheolozi i slično. Vodeći se njihovim interesima, pokrenule smo projekt „Zanimanja“. Roditelji djece naše odgojne skupine s radošću su i interesom surađivali te pomogli u realizaciji projektnih aktivnosti. Cilj projekta bio je upoznati pojedina zanimanja djeci bliska, istražiti različitosti ljudi te poboljšati socijalne vještine kod djece. Na početku pedagoške godine simbolička igra bila je rudimentarna, tek su za poneku igračku kreirali novo značenje. No, po završetku projekta, dokumentiranjem svakodnevnih aktivnosti u skupini, refleksijom i samorefleksijom primijetili smo zamjetan razvitak simboličke igre. Dodatan uspjeh ovog projekta vidljiv je i u jačanju suradnje i komunikacije na relaciji odgojitelj – roditelj, dijete – dijete i odgojitelj – dijete. Također, posjećujući brojne lokalne objekte kako što su poštanski ured, osnovna škola, banka te obližnji muzej Maškovića Han, uključivali smo i lokalnu zajednicu u svoj projekt još jednom jačajući suradnju i interakciju.*

Ključne riječi: *imitacija, komunikacija, simbolička igra, suradnja.*

UVOD

Igra zamišljenih situacija ili simbolička igra intenzivno se razvija nakon druge godine života te predstavlja vrata u svijet dječje mašte. Prije razvitka ove igre djeca manipuliraju predmetima tako da ih bacaju, guraju i opipavaju. Drugim riječima, djeca na početku istražuju svojstva nekih predmeta i oni su samo to što jesu – kocka je samo kocka, lutka je samo lutka. No razvitkom simboličke igre djeca različitim predmetima dodaju svojstva – tako kocka postaje mobitel, auto, neka hrana ili mač (Došen-Dobud, 1995). Lutka je pacijent kod doktora ili dijete koje treba nahraniti. Simboličkom igrom djeca isprobavaju različite scenarije iz života odraslih, pa tako mogu postati frizeri, doktori, poštari ili knjižničari. Kroz oponašanje zanimanja koja su im poznata djeca uče o vrijednostima i doprinosu istih te prorađuju svoje doživljaje (Nazanski, 2019). Osim navedenog, uče i o utjecaju pojedinih

zanimanja na život pojedinca te otkrivaju što točno njihovi roditelji (i drugi odrasli) rade kada odu na posao. Stoga, cilj ovog projekta prvenstveno je upoznavanje obilježja pojedinih zanimanja, istraživanje različitosti ljudi te poboljšanje socijalnih vještina kod djece (suradnja, simbolička igra, komunikacijske vještine, zajedničko istraživanje, učenje po modelu). Tako zanimanje postaje temelj za daljnje učenje i osobni rast djeteta.

PROVEDBA PROJEKTA

Provodeći ovaj projekt, još jednom smo osvijestili važnost simboličke igre u životu djeteta, a aktivnosti povezane sa zanimanjima kod djece su potakle njihovu prirodnu znatiželju, maštu, kreativnost, timski rad te jezično-govorni i socioemocionalni razvoj. Dodatna vrijednost ovog projekta vidljiva je i u jačanju suradnje s roditeljima koji su nam uvelike pomogli u organiziranju brojnih posjeta u našu sobu dnevnog boravka, ali i u ustanove izvan naše.

POSJET POŠTARA

Obilježavanjem *Svjetskog dana pošte* započeli smo s provedbom projekta „Zanimanja“ – i to s posjetom poštara. Kroz poticajni razgovor s djecom smo razmjenjivali ideje o tome što je pošta, što radi poštar, jesu li i kad vidjeli poštara i sl. Uz pokretnu igru *(Kuc, kuc tko je? - Poštar)* pobliže smo prikazali djeci zanimanje poštara. Organizirali smo posjet lokalnom poštanskom uredu gdje su djeca mogla razgledati i poslati pismo. U dogovoru s poštarom organizirali smo posjet poštara našoj skupini kako bi nam donio pisma koja smo prethodno poslali. Upoznavanjem zanimanja poštara djeca su uvidjela njegovu važnost za zajednicu, upoznala su se s radom poštanskog ureda, procesom slanja i primanja pošte te dobila sve potrebne informacije koje su im do sada bile nepoznate.

POSJET KNJIŽNICI

Obilježavanjem Međunarodnog dana školskih knjižnica djeci smo pokušale zorno prikazati zanimanje knjižničara/-ke. Koristeći se prigodnim slikovnicama, prateći interes i želje djece, poticali smo interes važnosti čitanja i slušanja priča. U dogovoru s knjižničarkom osnovne škole organizirali smo posjet knjižnici gdje su djeca pobliže mogla vidjeti kako knjižnica izgleda, što se sve u njoj nalazi te čemu služi i što radi knjižničarka. Osvijestili smo važnosti slikovnica, bajki i priča za daljnje obrazovanje. Na ovaj način pobudili smo interes za navedeno kod djece.

POSJET BANCI

Povodom Međunarodnog dana štednje koji se obilježava svake godine 31. listopada djecu smo uvele u zanimanje bankar. Razgovarajući o štednji te izradom štedne kasice, pobliže smo prikazali djeci što je štednja, kako izgleda štedna kasica, gdje se čuva novac te objasnili pojam bankar. Organizirali smo posjet „Partner banci" u našem mjestu. Djeca su mogla vidjeti kako banka izgleda, čemu služi, što radi bankar, upoznati se pojmovima povezanim s bankom (bankomat, tečajna lista, sef), vidjeti gdje ide novac, kako se izdaje (bankomat) te upoznati rad banke.

POSJET FRIZERKI

U dogovoru s mamama (po zanimanju frizerkama) dogovorili smo susret u našoj sobi dnevnog boravka. Mama djevojčice L. K. i mama dječaka V. B. donijele su svoj pribor te pokazale djeci (aparat za šišanje, četku, škarice, gel, sjaj i sušilo za kosu i sl.) te su upoznale djecu s muškim i ženskim frizurama. Svako je dijete na dar dobilo frizuru, djevojčice su htjele pletenice, a dječaci frizuru na „ježa". Djeca su u ovoj aktivnosti mogla vidjeti s čim se frizerke/frizeri služe, koji pribor koriste te kako prave frizure. Uz to, imala su priliku slušati o važnosti rukovanja opasnim predmetima za djecu (škarice, sušilo za kosu i sl.).

POSJET KNJIŽEVNICE I PROFESIONALNE PRIPOVJEDAČICE

U sklopu ovog projekta, a i projekta na nivou cijelog vrtića „Čitam, dakle jesam", odlučili smo pozvati baku djevojčice M. M., umjetnicu i književnicu. Nakon predstavljanja pročitala je djeci kratku autorsku priču na temu svađe, što je uvijek aktualna tema u vrtićkim skupinama. Djeci se svidjela te su je vrlo pozorno slušala, također su imala i mnogo pitanja. Djecu je poticala na stvaranje vlastitih djela, umjetničkih i književnih, te je dodala kako svatko može napisati svoju priču i svaki crtež koji nacrtaju umjetničko je djelo. Na ovaj način utjecali smo na interes djece za priču, slikovnicu i književna djela, poticali ih na stvaranje te važnost čitanja kako u ranoj dobi tako i kasnije u životu. Nadalje, povezano s navedenim projektom, u goste nam je došla profesionalna pripovjedačica Anđela Krenek. Djeci je usmenom predajom ispričala tri pripovijetke koje su bile izuzetno inspirativne i edukativne. Pripovjedačica je priče prilagodila djeci te ih tako zabavila i potaknula njihovu maštu i znatiželju. Pokazali smo im te ih uputili na koji način s lakoćom i razumijevanjem prepričavati priče i shvatiti ono što je prepričano.

POSJET KEMIČARKI

Za prikaz zanimanja kemičara/-ke u posjet su nam došle mama i baka djece T. K. i N. M. T. Sa sobom su ponijele mnogo materijala, što je odmah privuklo pažnju djece. Nakon uvodnog dijela i kratkog opisa posla koji one obavljaju krenule su s pokusima. Djeci je to bio najdraži dio. Pokusi koje su izvodile bili su primjereni djeci i jako zanimljivi. Najviše je pažnje privukao pokus „Vulkan" gdje smo stvarali lavu, što je izazvalo „erupciju" oduševljenja. Jako im se svidio i balon koji smo napuhali s pomoću plina, reakcija sode bikarbone i alkoholnog octa. Sva su djeca željela sudjelovati u izvođenju pokusa te su pokazala zainteresiranost. S obzirom na to da su im pokusi bili vrlo zanimljivi, koncentracija je bila visoka pa su lakše dolazila do logičnih zaključaka. Ovim posjetom djecu smo upoznali s pojmom kemije, načinom izrade jednostavnih pokusa kod kuće (vulkan, crtanje po mlijeku, napuhavanje balona s pomoću sode bikarbone), a upoznavanjem značenja novih riječi (epruveta, pokus i sl.) proširili smo vokabular.

POSJET MUZEJU

Na poziv mame Š. I., po zanimanju arheologinje, išli smo u posjet Maškovića Hanu. Upoznala je djecu s opisom svog posla, pokazala im muzej te objasnila kako su izloženi predmeti došli od mjesta iskapanja do izloga u muzeju. Djeca su bila puna dojmova te su na neke predmete imala svoje ideje od kud su i od čega su (npr. izložene kosti – zaključila su da su sigurno od dinosaura T-rexa, potopljena lađa – brod kapetana Kuke i sl.). Prikazali smo im vrijednost starina, potaknuli interes za daljnji posjet muzeja te ih upoznali s pojmovima vezanim za arheologiju i povijest.

POSJET VATROGASACA

Povodom obilježavanja dana sv. Florijana (Međunarodni dan vatrogasaca) u posjet su nam došli vatrogasci DVD Pakoštane – Vrana – Vrgada s vatrogasnim vozilom. Djeci su objasnili opis svog posla, a potom pokazali vatrogasno vozilo i opremu. Veliko je oduševljenje izazvao vatrogasni kamion u koji su djeca pojedinačno ulazila, pri čemu su na par trenutaka bila pravi vatrogasci. Nakon upoznavanja s vozilom i opremom vatrogasci su demonstrirali djeci kako izgleda gašenje požara, pri čemu su iz kamiona crijevom puštali vodu, što je svima bilo jako zanimljivo. Kod djece smo osvijestili važnost opasnosti od požara, na koji način reagirati i što učiniti ako dođe do njega.

POSJET STOMATOLOGINJE

U dogovoru s odgojiteljicama iz DV „Leptirići“ u goste nam je došla baka djevojčice L. K., stomatologinja. Djecu je upoznala s instrumentima koje koriste stomatolozi, načinom na koji se peru zubi odnosno pravilnim četkanjem zuba i kako valjano održavati oralnu higijenu. Interes djece bio je izniman te su rado sudjelovala, pozorno promatrala i slušala. Nastojala je kod djece pobijediti strah od posjeta stomatologu te s tim ciljem omogućila čitanje prigodnih priča. Osvijestili smo kod djece važnost redovite higijene zubi te redovitog posjeta stomatologu radi prevencije pojave karijesa.

ZAKLJUČAK

Pred kraj provedbe projekta „Zanimanja“, a u svrhu boljeg prikaza aktivnosti za roditelje, razgovarali smo s djecom o svim zanimanjima koje smo prošli. Iz njihovih odgovora bilo je vidljivo znanje, ali i ponos s obzirom na to da su na pitanje čime se žele baviti uzastopno kao odgovor birali zanimanja svojih roditelja. Sudjelovanjem u ovom projektu djeca su stekla brojna nova iskustva i znanja te doživjela lijepe zajedničke trenutke. Između ostalog, kroz ovaj projekt djeca su imala priliku razvijati svijest o različitim ulogama u društvu te stjecati osnovne vještine poput komunikacije, suradnje i kreativnosti. Upravo tako vrtić postaje okruženje u kojem djeca ne samo uče, nego i maštaju o svojoj budućnosti, stvarajući temelje za kasniji osobni i profesionalni razvoj. S obzirom na to da projekt smatramo iznimno uspješnim, namjeravamo kreirati nove projekte sa sličnom tematikom i novim, zanimljivim aktivnostima.

LITERATURA

Došen Dobud, A. (1995). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alinea.

Nazanski, B. (2019). *Što ću biti kad odrastem?* Zagreb: Mozaik knjiga.

Prikaz prakse

Sanja Radić, odgojiteljica
sanjasutalo81@gmail.com
Marija Vuleša, odgojiteljica
marijatrtoman@gmail.com
Dječji vrtić „Dubrovnik“, Dubrovnik

„SITNI, ALI BITNI“

Sažetak*: Svjetska zdravstvena organizacija (2004; prema Antolić i Novak, 2016) mentalno zdravlje definira kao stanje dobrobiti u kojemu pojedinac normalno funkcionira, nosi se sa životnim izazovima i stresovima u cilju pridonošenja zajednici u kojoj živi. Imajući to u vidu i znajući da djeca borave u vrtiću veći dio dana, naša je dužnost kao odgojitelja da to vrijeme bude kvalitetno. Odgojno-obrazovnim aktivnostima uvelike utječemo na dijete te imamo važnu ulogu u formiranju stavova prema svim vrstama ponašanja. U kontekstu mentalnog zdravlja uloga odgojitelja odnosi se na proces sprječavanja pojave negativnog ponašanja te osmišljavanja i odabira aktivnosti kojima se potiče formiranje prihvatljivih oblika ponašanja. Za djecu predškolskog uzrasta to prvenstveno znači dostupnost sadržajima koji su primjereni dobi i osobnostima svakog pojedinog djeteta, a kroz koje će usvojiti nova iskustva i učvrstiti pozitivan odnos kako prema sebi tako i prema drugima. Zaštitu mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi obradili smo kroz projekt koji smo provodili u skupini pod nazivom „Sitni, ali bitni“. Projekt obrađuje sklopove aktivnosti o važnosti kukaca i međusobnom utjecaju koji imamo jedni na druge. Projekt se provodio u našem vrtiću „Izviđač“ i neposrednoj okolini. Surađivali smo i s Prirodoslovnim muzejom, Narodnom knjižnicom te Zavičajnom kućom „Čilipi“. Kroz planirane, ali i situacijske aktivnosti omogućili smo djeci da postanu svjesni sebe u različitim situacijama, da spoznaju svoje mogućnosti na koje mogu biti ponosni, ali i slabije strane koje trebaju jačati.*

Ključne riječi*: mentalno zdravlje, sigurnost, suradnja, važnost kukaca.*

UVOD

Mentalno zdravlje stanje je dobrobiti i temelj koji omogućuje djeci i mladima da ostvare vlastite potencijale, a važno je u svakoj fazi života. Jednako je važno kao i fizičko, pa ipak, mnoga se djeca i mladi s problemima mentalnog zdravlja nose u tišini, sama. Cijena te tišine iznimno je velika – za njih, njihove obitelji i za cijelu zajednicu. Zato je vrlo važno da kao društvo prepoznamo i pravovremeno interveniramo te im pružimo podršku. Dakle, mentalno zdravlje djece neodvojivo je od okruženja u kojem žive. Predškolska ustanova u kojoj borave i provode značajan dio dana odgovorna je za poticanje i očuvanje mentalnog zdravlja te samim time briga mora započeti od najranije dobi.

SIGURNOST KAO PREDUVJET MENTALNOG ZDRAVLJA

Psiholog Maslow smatra da potreba za sigurnošću mora biti zadovoljena kao preduvjet zadovoljenja svih ostalih potreba kao što su potreba za pripadanjem, ljubavlju, potreba za samopoštovanjem i potreba za samoaktualizacijom osobnosti (Maleš i sur., 2003). Djetetu je važna sigurnost te stabilna i pouzdana okolina. Tek kada ima zadovoljenu potrebu za sigurnošću, dijete može zadovoljavati ostale potrebe. U Eriksonovoj teoriji osobnosti također se ističe potreba za sigurnošću kao preduvjet zdrave osobnosti. Nesigurnost može izazvati niz poremećaja kao što su gubljenje sigurnosti, pojam vlastitog osjećaja ja, gubitak osjećaja da je naše fizičko i emocionalno ja zaštićeno. Upravo je sigurnost jedan od preduvjeta za mentalno zdravlje naše djece, stoga je važno da njegovo poticanje i očuvanje započne od najranije dobi.

Kvaliteta mentalnog zdravlja djece povezana je s okruženjem u kojem žive. Kod djece predškolske dobi uglavnom je definirano bliskim članovima obitelji i predškolskom ustanovom koju pohađaju i u kojoj provode veći dio dana. Djeca predškolske dobi poznaju i prepoznaju emocionalne klime u kojoj se nalaze. Korisno je s djecom razgovarati o emocijama s kojima se susreću i socijalnim situacijama koje doživljavaju. Potičemo ravnotežu emocija. Strah, tuga, briga i anksioznost uobičajene su emocije u izvanrednim situacijama, a njihovo izbjegavanje može ih učiniti još jačim i dugotrajnijim.

Djeca rane i predškolske dobi, sukladno osobnim kognitivnim kompetencijama, često ne mogu shvatiti socijalne situacije i događaje pa ih propituju. Osim ponavljanja objašnjenja i pomoći u verbalizaciji osjećaja izrazito je važno voditi računa o djetetovim potrebama (biti tu uz dijete, zagrliti ga, slušati, razgovarati., itd.) i tako doprinijeti osjećaju povjerenja i sigurnosti.

Mentalno zdravlje podrazumijeva bavljenje produktivnim aktivnostima koje uključuju naše emocije, osjetila i intelekt, a pomažu nam da rastemo i razvijamo se, da se mijenjamo, prilagođavamo i nosimo s teškoćama. To uključuje ostvarivanje dobrih međuljudskih odnosa u kojima se osjećamo snažnije te dobivamo potvrdu i podršku da smo važni i vrijedni baš takvi kakvi jesmo.

Osposobljavanje djeteta da se uspješno nosi sa svim izazovima stvara se već u ranoj dobi u predškolskoj ustanovi. Vrlo je važno osvijestiti kod djeteta potencijalne opasnosti iz okoline, upoznati ga s prihvatljivim načinom ponašanja i življenja u zajednici te granicama i posljedicama neprihvatljivog i rizičnog ponašanja, razvijati kod djeteta osobnu odgovornost prema sebi i drugima, jačati djetetove pozitivne unutarnje potencijale kako bi se znalo oduprijeti vlastitoj znatiželji, pritiscima vršnjaka i problematičnim životnim situacijama, zatim razvijati vještine dobre komunikacije, dogovaranja, suradnje i konstruktivnog rješavanja sukoba i problema. Sve ove kompetencije stečene u ranoj dobi

olakšavaju suočavanje sa životnim izazovima i teškoćama, pomažu nam da lakše prebrodimo teške situacije i čine temelj mentalnog zdravlja.

PROJEKT „SITNI, ALI BITNI“

Tijekom boravka djece u skupini kroz prozor je uletjela leptirica te sletjela na ruku djevojčice (KD 48). Ona se prestrašila i viknula: „Buba, buba me je ugrizla“. Leptirica je od mahanja rukom sletjela na pod i djeca iz skupine okupila su se oko nje. Kod neke djece leptirica je izazvala strah, kod neke znatiželju, neka su se udaljila od nje, a neka su je htjela uzeti u ruku. Reakcije koje smo zabilježile bile su sljedeće:

- „To je strašna buba! Ona te je ugrizla!“ Leo (KD 36)
- „Kukci su opasni! Treba ih zgaziti!“ Đive (KD 60)
- „Moj tata sve bube ubije!“ Vlaho (KD 48)
- „Mene je neka buba ugrizla i nisam plakao!“ Vito (KD 72)

Kroz razgovor s djecom uvidjele smo da su izjave djece bile reakcija na strah od nepoznatog, neugodno iskustvo i nedovoljno informacija. Kako bismo to promijenili, odlučili smo se zajedno s djecom da kukci budu tema našeg projekta u skupini. Znamo da je rad na projektima jedna od najboljih strategija za učenje, čime se omogućuje povezivanje novoga s prethodno naučenim, a samim time i bolje razumijevanje nekoga sadržaja. Djeca počinju intenzivnije promišljati, postavljaju kritička pitanja, pobuđuje se znatiželja za temu, surađuju, istražuju i otkrivaju nešto novo.

CILJ PROJEKTA

Očekivali smo da će rad na projektu doprinijeti stjecanju novih i proširivanju postojećih znanja o kukcima i osvijestiti važnost međusobnog utjecaja čovjeka i prirode. To omogućava djeci da bolje razumiju svijet oko sebe, svoje reakcije i nadvladaju strah od nepoznatog.

TIJEK PROJEKTA

Projekt smo započeli razgovorom o postojećim znanjima o kukcima i vlastitim iskustvima. Proučavali smo knjige o kukcima, enciklopedije (Fotografija 1.) i novinske članke koje smo prikupili su suradnji s roditeljima te bilježili podatke o različitim vrstama kukaca (Fotografija 2.).

Fotografija 1. *Proučavanje enciklopedije*

Fotografija 2. *Bilježenje podataka o pojedinim kukcima*

Slikali smo kukce različitim likovnim tehnikama, a plastelin nam je omogućio da uz pomoć naših ruku nastanu razne vrste kukaca. Istraživački centar postao je laboratorij (Fotografija 3.) gdje smo kao pravi mali znanstvenici proučavali uz pomoć raznih instrumenata (mikroskop, povećala, pincete, posude, stakalca, vage, šprice, itd.) kako žive kukce koji su nam ulazili kroz prozor skupine ili su ih donosila djeca, tako i one uginule koje smo pronašli tijekom šetnje po dvorištu ili do obližnjeg parka. Djeca su vodila bilješke o njima, a gusjenicu koja je bila živa svakodnevno su hranili lišćem. Promatrajući je povećalom dok se hrani, djeca su izjavila:

- „Najviše mi se sviđa kako je pojela svu hranu. Smiješno mi je, jer je debela.“ Vito (KD 72)
- „Super mi je kada je gusjenica pregrizla list da joj bude bolje.“ Đive (KD 60)

Fotografija 3. *Simbolička igra uzimanja uzorka*

Fotografija 4. *Pokretna igra*

Igrali smo razne društvene igre kao što je „Monopoly pčelice Maje“, „Paukova mreža“ te pokretnu igru oponašanja raznih kukaca (Fotografija 4.). Jedan je dječak u skupinu donio plastične kukce pa smo za njih izradili hotel (Fotografija 5.) i terarij (Fotografija 6.).

Fotografija 5. *„Hotel za kukce“*

Fotografija 6. *Izrada terarija za mrave*

Surađivali smo s Narodnom knjižnicom u Dubrovniku. Knjižničarka nam je pročitala slikovnicu o tome kako nastaje med i zašto su nam pčele tako važne. U Prirodoslovnom muzeju „Dubrovnik“ sudjelovali smo u radionici „Čarobni svijet kukaca“ u sklopu programa „Dani kreativnih industrija“ (Fotografija 7.).

Fotografija 7. *Radionica u Prirodoslovnom muzeju pod nazivom: „Čarobni svijet kukaca“*

Fotografija 8. *Prevladavanje straha od kukaca*

U Zavičajnoj kući u Čilipima promatrali smo kako se hrane žive gusjenice i saznali kako u procesu pretvorbe u leptira nastaje svila od koje se izrađuje dio narodne nošnje pod nazivom skadarica. Vrlo važan trenutak dogodio se kada je djevojčica koja je imala strah od kukaca uzela gusjenicu u ruku (Fotografija 8.).

ZAKLJUČAK

Djeca su radom na projektu sudjelovala u različitim aktivnostima, i skupnim i individualnim. Na sebi svojstven, prihvatljiv i zabavan način povezivala su ranija iskustva s novima i tako došla do novih spoznaja o raznim kukcima, prevladala strah i predrasude. Stekla su navike ekološkog ponašanja i razvila svijest o važnosti pozitivnog međusobnog utjecaja čovjeka i prirode. Ovaj projekt omogućio nam je povećanje razine kvalitete suradnje s djecom, roditeljima i lokalnom zajednicom, međusobnu povezanost te stvaranje pozitivnog ozračja u ustanovi.

LITERATURA

Antolić, B. i Novak, M. (2016). Promocija mentalnog zdravlja: Temeljni koncepti i smjernice za roditeljske i školske programe. *Psihologijske teme*, *25*(2), 317-339. https://hrcak.srce.hr/161868

Maleš, D., Milanović, M. i Stričević, I. (2003). *Živjeti i učiti prava – Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

POTICAJNO OKRUŽENJE

Ema Vučković (6 godina), dječji vrtić "Bili cvitak"
odgojiteljice Inga Mladina i Ivanka Jagnjić

Stručni rad

Jelena Pećar, odgojitelj
Dječji vrtić „Utrina“
Maretićeva 2, Zagreb
jelena.pecar@yahoo.com

SOCIJALNO OKRUŽENJE U USTANOVI RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA KAO ČIMBENIK MENTALNOG ZDRAVLJA

Sažetak: *U radu se razmatra socijalno okruženje u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao čimbenik mentalnog zdravlja. Razlog za odabir teme proizlazi iz činjenice kako socijalno okruženje predstavlja važnu ulogu jer utječe na formiranje socijalnih, emocionalnih i kognitivnih sposobnosti djece. Mozak je najplastičniji u djetinjstvu i podložan je utjecaju odnosa i iskustava. Maria Montessori smatra da dijete od rođenja pa do šeste godine ima „upijajući um“. Stoga se može zaključiti da pozitivni utjecaji socijalnog okruženja uvelike utječu na mentalno zdravlje djece. Čimbenici koji su ključni za razvoj socijalne kompetencije u ranoj i predškolskoj dobi jesu: obitelj, institucijski kontekst, vršnjaci, igra, interakcije odgojitelja s djetetom, partnerstvo roditelja i odgojitelja.*

Ključne riječi: *interakcija, obitelj, odgojitelj, partnerstvo, roditelj.*

UVOD

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (2004), mentalno zdravlje odnosi se na stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoj puni potencijal. Djeca su već rođenjem spremna za učenje, a hoće li i kako će primijeniti tu urođenu dispoziciju, ovisi o odraslima, o našim uvjetima koje im pružamo za svakodnevno življenje (Dalhi i sur., 2006, prema Miljak 2009). Prva socijalna iskustava dijete stječe sa svojim roditeljima. Stvaranje sigurne privrženosti između djeteta i odraslih osoba ima veliku važnost za mentalno zdravlje. Obitelj je najvažniji mikrosustav, a ujedno i prva zajednica u kojoj dijete odrasta, zadovoljava svoje potrebe te stječe najranija iskustva koja prenosi na vlastiti život tijekom odrastanja (Marić i Duspara, 2007).

Socijalno okruženje predstavlja značajnu komponentu u odgojno-obrazovnom procesu. U sigurnom i prihvaćenom okruženju dijete će uspješnije istraživati svijet koji ga okružuje. S obzirom na sve ranije uključivanje u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, one se smatraju bitnim okruženjem za razvoj mentalnog zdravlja i socijalnih kompetencija djece. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje predstavlja temelj za cjeloživotno učenje i razvoj.

SOCIJALNO OKRUŽENJE U USTANOVI RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Prelaskom iz obiteljskog okruženja u odgojno-obrazovnu ustanovu dijete se susreće s novom okolinom. U socijalnom okruženju odgojno-obrazovne ustanove stvaraju se socijalni obrasci i stječu socijalne kompetencije. Vršnjačke interakcije mogu biti modeli ponašanja i doprinose djetetovoj socijalizaciji. Lasić (2018) navodi da je međusobna aktivnost vršnjaka zasnovana na diskusijama, raspravama, suradnji i dogovaranju koje je usmjereno k zajedničkom cilju.

Jedna od važnih dimenzija institucijskog konteksta odnosi se na kvalitetu socijalne interakcije među djecom, djeteta s odgojiteljem, odgojitelja i roditelja i drugih odraslih. Socijalne interakcije mogu potaknuti razvoj socijalne kompetencije. Kvaliteta i intenzitet međusobnih odnosa djece i odraslih, kao i odraslih međusobno, predstavljaju nezaobilazne preduvjete kvalitete odgojno-obrazovnog procesa pa suradničke i partnerske odnose treba postići na svim socijalnim razinama vrtića (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015).

Razvoj socijalnih kompetencija u predškolskom razdoblju prožet je socijalnim, emocionalnim, tjelesnim i kognitivnim postignućima djece. Djeci je potrebno osigurati kreativno i poticajno okruženje koje će im omogućiti cjelovit razvoj. Odgojno-obrazovna ustanova ima važnu ulogu u poticanju socijalnog razvoja svakog pojedinog djeteta. Zato je djetetu potrebna sigurnost, ljubav i poticajna okolina kako bi razvijalo i održavalo svoje mentalno zdravlje (Jurčević Lozančić, 2016). Kvaliteta ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja usko je povezana s poticanjem i očuvanjem mentalnog zdravlja djeteta.

ULOGA ODGOJITELJA U STVARANJU POTICAJNOG SOCIJALNOG KONTEKSTA

Odgojitelj potiče dječji razvoj, pruža emocionalnu potporu, medijator je uspostavljanja i održavanja vršnjačkih odnosa (Howes i Hamilton, 1992). Kompetentnost odgojitelja potpomaže razvoj socijalne kompetencije kod djeteta. Jedna od značajnih uloga odgojitelja jest olakšati proces tranzicije djeteta iz obiteljskog okruženja u odgojno-obrazovnu ustanovu. Moguće je reći kako odgojno-obrazovna ustanova predstavlja grupno okruženje koje ima vlastitu kulturu, pravila, običaje i norme (Klarin, 2006).

Odgojitelj može odgojnim poticajima stvoriti podržavajuće okruženje i poticati razvoj učinkovite komunikacije među djecom. Također je značajna uloga odgojitelja u uređenju i mijenjanju prostorno-materijalnog okruženja unutar kojeg se odvijaju socijalne interakcije djece. Praksa je pokazala kako uređenje prostorno-materijalnog okruženja pozitivno utječe na ponašanje djece. Jurčević Lozančić

(2016) navodi da je u pedagoškoj praksi jedno od važnijih svojstava kvalitete ozračja povezanog s prostorno-materijalnim okruženjem ustanove razina ugode koju takvo okruženje pruža djeci. Primjerice, ugodni ležaj ispunjen mekanim jastucima u kojem se djeca mogu slobodno smjestiti ima zaštitnu i komunikacijsku funkciju. Takvo okruženje kod djece potiče razvoj osjećaja osobne ugode, pomaže im u regulaciji emocija, ali i služi kao prostor za socijalne interakcije i razvoj prijateljstava. Uloga je odgojitelja da kod djece potiče razvoj osjećaja sigurnosti i pripadanja odgojnoj skupini jer je to korak prema socijalnoj kompetenciji.

Grupe koje obuhvaćaju djecu mješovite dobi pozitivno djeluju na dječji socijalni razvoj jer djeca imaju velik broj prilika da pružaju i primaju pomoć. Istraživanja su pokazala kako su djeca manje izložena izolaciji u mješovitim skupinama nego u grupama iste dobi (Katz i McClellan, 2005).

PARTNERSTVO ODGOJITELJA I RODITELJA

Izgradnja partnerskih odnosa s roditeljima pozitivno utječe na odgoj djeteta. Partnerstvo roditelja i odgojitelja nije samo produktivna međusobna komunikacija koja daje informacije o djetetu i načinu rada, nego podrazumijeva i uključivanje roditelja u donošenje odluka u odgojno-obrazovnom procesu (Miljak, 1995). Kvalitetno partnerstvo između roditelja i odgojitelja temelji se na dvosmjernoj komunikaciji i ravnopravnim odnosima koji se stalno unaprjeđuju. Može se reći da kvalitetno partnerstvo poboljšava djetetov emocionalni, socijalni i mentalni razvoj.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) navodi kako roditelje, tj. skrbnike treba prihvaćati i poštovati kao ravnopravne članove vrtića – partnere, koji ustanovu obogaćuju svojim individualnim posebnostima i svojom vlastitom kulturom te time pridonose kvaliteti ustanove u cjelini. Cilj partnerstva roditelja i odgojitelja jest dobrobit djeteta. Što je veća obiteljska uključenost, to je veća mogućnost za maksimalnu dobrobit djeteta (Ljubetić, 2014).

UTJECAJ IGRE NA RAZVOJ SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Igra je najvažniji oblik dječje aktivnosti. U igri dijete zadovoljava potrebu za druženjem, jača samopouzdanje, kognitivno se razvija i socijalno sazrijeva. Kroz simboličku igru dijete dobiva priliku razviti kvalitetne odnose s vršnjacima, obitelji i odgojiteljima. Simbolička igra utječe na socijalni, emocionalni i mentalni razvoj. U simboličkoj igri dijete realne predmete zamjenjuje simbolima, djeca se grupiraju u manje skupine, što pridonosi kvalitetnijim interakcijama i razvijanju socijalnih vještina. Simbolička igra predstavlja temelj za razvoj prijateljskih odnosa i bitan je pokazatelj spoznajnog razvoja djeteta. Zato je važna uloga odgojitelja u stvaranju poticajnog okruženja. Tijek

simboličke igre, a posebice igre uloga, nerijetko predstavlja situacije iz svakodnevnog života u kojima dijete bira ulogu koju želi imati. Na taj način prorađuje svoje doživljaje (Ivon i Zavoreo, 2011).

Igra lutkom značajan je alat u poticanju cjelokupnog razvoja djeteta dok lutka nerijetko olakšava djetetu stupanje u socijalne interakcije. Dijete se puno slobodnije osjeća kad priča „preko" lutke ili kada lutki priča o svojim osjećajima i potrebama jer izostaje uplitanje odrasle osobe. Dijete kroz igru lutkom koristi svu svoju kreativnost i maštu kako bi svoj glas i pokrete prilagodilo zamišljenoj situaciji te na taj način daje osobine lutki (Ivon i Zavoreo, 2011).

ZAKLJUČAK

Prve interakcije dijete doživljava u obiteljskom okruženju te djetetov odnos s roditeljima ima utjecaj na njegov socijalni razvoj. Afirmativno i poticajno roditeljsko ponašanje pozitivno utječe na zdrav mentalni razvoj djeteta. Stvaranjem pozitivnog i poticajnog okruženja u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja djeca dobivaju mogućnost za razvoj socijalnih kompetencija. Kvalitetan partnerski odnos između roditelja i odgojitelja ključan je za djetetov daljnji napredak jer će dijete razviti sigurnost prema ostvarivanju interakcije s drugim osobama u svom socijalnom okruženju. Socijalna interakcija može se potaknuti kroz igru. Odgojitelj formiranjem poticajnog okruženja djetetu daje mogućnost za stvaranjem socijalnih odnosa. Socijalne interakcije potiču kod djece razvoj novih ideja, rješenja i spoznaja. Praksa je pokazala da su socijalno i prostorno-materijalno okruženje usko povezani jer djeca imaju mogućnost podijeliti se u manje skupine i pri tome razviti kvalitetnu interakciju. Usmjerenost ka poticanju i očuvanju mentalnog zdravlja u najboljem je interesu djeteta od najranije dobi.

LITERATURA

Howes, C. i Hamilton, C. E. (1992). Children's relationships with child care teachers: Stability and concordance with parental attachments. *Child development*, *63*(4), 867-878. https://www.jstor.org/stable/1131239?origin=crossref

Ivon, H. i Zavoreo, E. (2011). Obilježja i razvojne mogućnosti dječje lutkarske igre. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, *60*(1), 7-24. https://hrcak.srce.hr/81751

Katz, L. G. i McClellan D. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije: uloga odgajateljica i učiteljica*. Zagreb: EDUCA.

Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu – Roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Jurčević Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Lasić, F. (2018.). Suradničko učenje djece rane dobi u poticajno pripremljenom okruženju. U: A. Višnjić-Jevtić (ur.) *Zajedno rastemo – redefiniranje prakse i teorije predškolskog odgoja*. Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa (str. 196-201). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.

Marić, V. i Duspara, Lj. (2007). Jezici ljubavi u jaslicama*. Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 13*(48), 17-20. https://hrcak.srce.hr/1776

Miljak, A. (1995). Mjesto i uloga roditelja u (suvremenoj) humanističkoj koncepciji predškolskog odgoja. *Društvena istraživanja – Časopis za opća društvena pitanja*, *4*(18+19), 601-612.

Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću: novi pristupi u shvaćanju istraživanju i organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb: SM naklada.

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

World Health Organization. (2004). *Promoting mental health: concepts, emerging, evidence, practice (Summary report).* https://zgpd.hr/2018/10/09/mentalno-zdravlje/

Prikaz prakse

Marijana Vrdoljak, mag. paed.
Dječji vrtić „Dugopoljski maslačak“
marijana.vrdoljak@dvdm.hr

OSNIVANJE KNJIŽNICE U DJEČJEM VRTIĆU KAO POTICAJ ZA RAZVOJ ČITATELJSKIH NAVIKA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI – AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE

Sažetak: *Čitateljske navike razvijaju se kada dijete razvije interes i motivaciju za čitanje, a stvaranje poticajnog čitateljskog okruženja (socijalnog i materijalnog)* u *ranom djetinjstvu pridonosi dugoročnoj dobrobiti djeteta. S obzirom na navedeno, u Dječjem vrtiću „Dugopoljski maslačak“ provedeno je akcijsko istraživanje. Promatranjem i refleksijom odgojno-obrazovne prakse od strane odgojitelja, utvrđeno je da djeca rijetko pokazuju interes za slikovnice te da postojeći prostor zajedničke knjižnice djeci nije adekvatno prilagođen i dostupan, zbog čega djeca rijetko sudjeluju u odabiru slikovnica za čitanje u odgojno-obrazovnoj skupini. Cilj akcijskog istraživanja bio je unaprjeđenje kvalitete odgojno-obrazovnog procesa stvaranjem poticajnog okruženja za čitanje za svu djecu u dječjem vrtiću. Istraživanje je provedeno u tri etape: planiranje, djelovanje i refleksija. U skladu s ciljem istraživanja, planirano je stvaranje novog, poticajnog prostora knjižnice koja će biti stalno dostupna svoj djeci. U idućoj fazi istraživanja uvedene su promjene u prostorno-materijalnom uređenju vrtića, odnosno knjižnica je premještena na dostupnije mjesto te obogaćena novim, raznolikim književnim vrstama. Nakon uvedenih promjena, praćene su reakcije i ponašanja djece. Direktnom opservacijom i uvidom u knjige pedagoške dokumentacije odgojno-obrazovne skupine, vidljivo je da su se čitateljske navike djece, ali i odgojitelja, znatno promijenile u odnosu na početno stanje. Na temelju navedenog, možemo zaključiti kako je cilj istraživanja ostvaren. Najveća promjena ostvarena je u području samostalnog odabira slikovnica, čime se pokazalo da prostorno-materijalno uređenje znatno utječe na čitateljske navike djece.*

Ključne riječi: *dječja literatura, poticajno okruženje za čitanje, prostorno-materijalno uređenje.*

UVOD

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015), koji kao temeljni dokument određuje polazišta, načela i vrijednosti te sve bitne kurikularne sastavnice koje se trebaju odražavati na rani i predškolski odgoj i obrazovanje na razini cijele Republike Hrvatske, ističe važnost poticanja i osnaživanja razvoja osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje, prihvaćenih iz odredbi Europske unije. Među tih osam temeljnih kompetencija navedene su komunikacija na materinjem

jeziku kao i komunikacija na stranim jezicima. Kako bi se kod djece poticao razvoj komunikacijskih vještina, izuzetno je važno da odrasle osobe (roditelji i odgojitelji) budu usmjerene na stvaranje poticajnog prostorno-materijalnog i socijalnog okruženja za stvaranje i zadovoljavanje dječjeg interesa za knjigama. Kako navode Stričević i Čunović (2013), razvoj pismenosti započinje mnogo ranije no što dijete čita, jednako kao što razvoj govornih sposobnosti ne započinje onda kada dijete počinje govoriti. S obzirom na to, rana pismenost odnosi se na skup svega onoga što dijete zna i može vezano za čitanje i pisanje prije nego što samostalno ovlada vještinama čitanja i pisanja.

Prilikom planiranja poticaja za razvijanje predčitačkih vještina u vrtiću, važno je omogućiti djetetu da se upozna s knjigama i čitanjem, da u tome uživa te omogućiti djetetu da mu pisana riječ uvijek bude nadohvat ruke. Čitanjem naglas djetetov se rječnik brže razvija, potiče se njegova mašta i razvija sposobnost razumijevanja, a na taj se način može izravno utjecati i na djetetov kognitivni razvoj (Čunović i Stropnik, 2015).

Iz navedenog, moguće je zaključiti kako je preduvjet uspješnog razvoja predčitačkih vještina stvaranje poticajnog okruženja za djecu koje je bogato literaturom prilagođenoj njihovoj dobi i mogućnosti razumijevanja. Osim postojanja centara aktivnosti za razvoj početnog čitanja i pisanja te polica sa slikovnicama u sobama dnevnog boravka, značajno je i postojanje knjižnice koja sadrži veći broj naslova te koja bi djeci trebala biti dostupna i privlačna, kako vizualno, tako i sadržajem.

AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE

S obzirom na navedene činjenice koje objašnjavaju važnost bogatstva i raznolikosti poticaja za razvoj čitateljskih navika kod djece rane i predškolske dobi u vidu stalne izloženosti kvalitetnoj dječjoj literaturi, u Dječjem vrtiću „Dugopoljski maslačak“ provedeno je akcijsko istraživanje. Cilj akcijskog istraživanja bio je unaprjeđenje kvalitete odgojno-obrazovnog procesa stvaranjem poticajnog okruženja za čitanje za svu djecu u vrtiću.

U svrhu ostvarivanja cilja, zadaci istraživanja bili su: razumjeti važnost sudjelovanja djece u odabiru slikovnica koje će u vrtiću čitati, razumjeti važnost ponuđenih poticaja za razvoj predčitačkih vještina i čitateljskih navika djece rane i predškolske dobi te promjenama u prostorno-materijalnom okruženju osmisliti i organizirati vrtićku knjižnicu na mjestu dostupnom djeci. Za ostvarivanje cilja odabrano je provođenje akcijskog istraživanja s elementima etnografskog pristupa. Riječ je o kvalitativnom pristupu istraživanju koji naglasak stavlja na proces rada, a ne na rezultat. Za planiranje, provedbu i prikaz istraživanja odabran je model autora Kuhne i Quigley (1997) koji akcijsko istraživanje razlažu na tri osnovne etape: planiranje, djelovanje i refleksija.

ETAPA PLANIRANJA

Istraživački problem nije bio unaprijed određen, nego je prepoznat u praksi. Suradnjom s odgojiteljima te promatranjem navika djece, utvrđeno je da djeca ne pokazuju interes za čitanje te rijetko sudjeluju u odabiru slikovnica iz vrtićke knjižnice, odnosno u odabiru slikovnica koje će se čitati u odgojno-obrazovnoj skupini. Problem proizlazi iz loše organiziranog i djeci nedovoljno dostupnog prostora zajedničke knjižnice. Pitanje koje je poslužilo kao polazište za istraživanje bilo je: „Kako unaprijediti kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa stvaranjem poticajnog okruženja za razvoj čitateljskih navika u vrtiću"?

Direktnom opservacijom odgojno-obrazovnog rada i uvidom u knjige pedagoške dokumentacije odgojno-obrazovne skupine, primijećeno je kako djeca uglavnom ne sudjeluju u odabiru slikovnica koje im čitaju odgojitelji te da čitanje i razvoj čitateljskih navika kod djece nisu dovoljno implementirani i zastupljeni u svakodnevnom odgojno-obrazovnom procesu. Analizom postojećih prostorno-materijalnih uvjeta u sobama dnevnog boravka, primijećeno je kako svaka soba ima organiziran kutak knjižnice, no materijali u njima su oskudni i izvan dječjeg interesa. Dječji vrtić je, u trenutku analize postojećeg stanja, imao knjižnicu koja je bila predviđena za zajedničko korištenje sve djece i odgojitelja. Međutim, zajednička knjižnica, točnije zajednički ormar sa slikovnicama u funkciji knjižnice, nije bila adekvatna. Bila je nedovoljno vidljiva i dostupna djeci te nije bila dostatno opremljena (Fotografija 1.)

Izrađen je akcijski plan koji je uključivao temeljito analiziranje postojećih prostorno-materijalnih uvjeta i ponuđenih poticaja te čitateljskih navika djece u vrtiću. Planirano je premještanje knjižnice na adekvatnije mjesto, njezino obogaćivanje kao i uključivanje djece u kreiranje prostora knjižnice.

ETAPA DJELOVANJA

Analizom postojećeg stanja utvrđena su dva osnovna područja u kojima treba uvesti promjene: vrtićku knjižnicu potrebno je premjestiti na mjesto dostupnije djeci u zajedničkim prostorima vrtića te obogatiti fundus knjižnice kako bi izbor knjiga bio veći i pratio raznolike interese djece. Sljedeći zadatak bio je pronalaženje novog, adekvatnog prostora za knjižnicu te uređenje iste na način da djeci bude zanimljivo i poticajno. Dogovoreno je da, s obzirom na to da je prizemlje svoj djeci jednako dostupno, knjižnica treba biti smještena u prizemlju zgrade. Za formiranje novog centra odabran je prostor u atriju, smješten djelomično ispod stepenica koje vode na prvi kat vrtića. Navedeni prostor pogodan je za formiranje centra knjižnice s obzirom na činjenicu da je vidljiv i djeci lako dostupan, a s druge strane dovoljno intiman i pruža mogućnost stvaranja ugodne atmosfere. U knjižnicu su dodani

i novi naslovi različite tematike, prema navodima odgojitelja i prema interesima djece: slikovnice za najmlađe (kartonske, taktilne, s prozorčićima, itd.), logopedske slikovnice, dječje enciklopedije (o prirodi, životinjama, svemiru, ljudskom tijelu, itd.), brojne slikovnice o emocijama, prijateljstvu, bojama, godišnjim dobima i slično. Pri uređenju knjižnice posebna je pozornost pridana vizualnom dojmu – bojama, rasvjeti, dodatcima poput jastučića, lampica i slično. (Fotografija 2.)

Fotografija 1. *Knjižnica prije*

Fotografija 2. *Knjižnica poslije*

Novi kutak privukao je pažnju i potakao interes djece te su odmah nakon dolaska u odgojno-obrazovnu ustanovu, zajedno s roditeljima, listala slikovnice i istraživala novi prostor. Dogovoreno je kako će odgojitelji s djecom otići u obilazak knjižnice, a potom, s obzirom na već iskazan interes djece,

poslušati dječje prijedloge te zajednički dogovoriti pravila ponašanja u knjižnici. Također, dogovoreno je da će djeca dati svoje prijedloge naziva knjižnice te će, zajedno s odgojiteljima, glasanjem za predložene nazive izabrati najdomišljatiji. Djeca su rado i vrlo aktivno sudjelovala u procesu te su danima dolazila u vrtić s novim prijedlozima pravila ponašanja i naziva knjižnice. Za naziv knjižnice odabran je prijedlog *Pričnica,* a dječak čiji je to bio prijedlog pojasnio je značenje samog naziva: „Knjige čitaju odrasli, a djeca čitaju priče, zato je naša knjižnica zapravo *Pričnica*". U opremanje knjižnice samoinicijativno su se uključili i roditelji te su na taj način projektu dali novu dimenziju.

ETAPA REFLEKSIJE

Zajednička refleksija pokazala je učestalije korištenje slikovnica, priča, enciklopedija, pjesmica i brojalica u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu, a koje djeca samostalno biraju i donose u sobu dnevnog boravka. Također je, uvidom u knjige pedagoške dokumentacije odgojno-obrazovne skupine, primijećeno kako pročitane slikovnice, puno češće nego prije formiranja centra knjižnice u novom prostoru, služe kao poticaj za daljnje aktivnosti, što je razumljivo s obzirom na to da su ih djeca samostalno odabrala prema vlastitim interesima. Dio odgojiteljica, kao pozitivnu promjenu, ističe i razvoj interesa djece za samostalnim pretraživanjem knjiga o određenim pojavama koje su primijetila (npr. izmjene godišnjih doba, ponašanje životinja, promjene u prirodi, itd.). Primijećeno je i kako se djeca puno učestalije kreću zajedničkim prostorijama vrtića (atrij, hodnik) jer se dio poticaja sada nalazi i u tim prostorima. Uspoređivanjem rezultata inicijalnog upitnika s rezultatima istog upitnika nakon uvođenja novih poticaja u prostorno-materijalni kontekst dječjeg vrtića, vidljivo je da su se čitateljske navike djece, ali i odgojitelja, znatno poboljšale u odnosu na početno stanje. Na temelju navedenog možemo zaključiti kako je cilj istraživanja ostvaren. Najveća promjena ostvarena je u području samostalnog odabira slikovnica, čime se pokazalo da prostorno-materijalno uređenje doprinosi razvoju čitateljskih navika djece.

ZAKLJUČAK

Rezultati akcijskog istraživanje provedenog u Dječjem vrtiću „Dugopoljski maslačak" pokazalo je kako formiranje novog centra knjižnice na vidljivom i lako dostupnom mjestu djeci i roditeljima pozitivno utječe na cjelokupno ozračje u predškolskoj ustanovi. Osim što je kvalitetan poticaj djeci za razvoj čitateljskih vještina, knjižnica je pozitivno utjecala i na vršnjačku suradnju, rituale djece i roditelja pri dolascima u vrtić i odlascima iz vrtića kao i na samostalnost djece u kretanju zajedničkim prostorijama. Odgojiteljice su istaknule činjenicu da im je, s uvođenjem promjena i povećanjem

interesa djece za čitanje, rasla motivacija za rad te su bile puno kreativnije u osmišljavanju novih poticaja i aktivnosti vezanih za razvijanje čitateljskih navika. Kao veliku prednost odgojiteljice navode i interes roditelja za sudjelovanje u poticanju čitateljskih navika djece. Stoga, na temelju zajedničkih refleksija, planiramo da dio budućih aktivnosti vezanih za knjižnicu svakako uključuje roditelje – u vidu zajedničkih radionica, gostujućeg roditelja koji čita slikovnice djeci u skupini i slično. Zaključci ovog istraživanja bit će vrijedni resursi za buduće aktivnosti i oblikovanje prostorno-materijalnog konteksta u svrhu povećanja kvalitete odgojno-obrazovnog procesa.

LITERATURA

Čunović, K. i Stropnik, A. (2015). Nacionalna kampanja „Čitaj mi!“ – primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, *58*(1-2), 103-120. https://hrcak.srce.hr/143620

Kuhne, G. i Quigley, B. A. (1997). Understanding and Using Action Research in Practice Settings. *New Directions for Adult and Continuing Education,* (73), 23-40. https://doi.org/10.1002/ace.7302

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Stričević, I. i Čunović, K. (2013). Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, *56*(3), 47-66. https://hrcak.srce.hr/115194

Prikaz prakse

Jasmina Antić, bacc. praesc. educ.
Dječji vrtić „Cvrčak i mrav“
Tribalj 2a, Tribalj
antic.j095@gmail.com

VRTIĆ U PRIRODI – UTJECAJ NA ZDRAVLJE I RAZVOJ DJETETA

PRIMJERI IZ PRAKSE

Sažetak: *U prezentiranju praktičnog rada vrtićkih skupina Dječjeg vrtića „Cvrčak i mrav“ željeli smo se osvrnuti na važnost boravka djece na otvorenom te pozitivni učinak na cjelokupni razvoj djeteta. Priroda koja okružuje našu odgojno-obrazovnu ustanovu daje nam mogućnosti planiranja odgojno-obrazovnog rada u vanjskom okruženju. Boravak na otvorenom potiče razvoj dječje kreativnosti, kretanja, samostalnog planiranja te prirodnog učenja putem istraživanja. Naše odgojno-obrazovne skupine svoje su aktivnosti provodile u različitim vremenskim prilikama i na različitim mjestima, u prirodi. Kroz ovaj rad željeli bismo podijeliti doživljaje i napretke koje su nam omogućili igra na otvorenom i istraživanje.*

Ključne riječi*: dijete rane i predškolske dobi, prirodno okruženje, prirodno učenje, vanjski prostor.*

UVOD

Promjene života i kulture zajednice rezultirale su promjenama u načinu dječje igre i provođenja slobodnog vremena. U nedavnoj prošlosti djeca su se prvenstveno igrala na otvorenom dok je danas, u suvremenom društvu, jedan od najučestalije zastupljenih načina provođenja slobodnog vremena kod djece rane i predškolske dobi igra uz pomoć proizvoda moderne tehnologije (Balci i Ahi, 2017; prema Visković i Topić, 2020). Prateći razvoj djece kroz dugogodišnji odgojno-obrazovni rad, moguće je uočiti promjene u različitim aspektima njihova razvoja: kasniji razvoj govora, niža razina koncentracije i pažnje, slabije razvijena gruba motorika, itd. Kako bismo doprinijeli dugoročnoj dobrobiti djece, značajno je poticati razvoj autonomije, stvaralačkog razmišljanja, kreativnosti, odgovornosti te privrženosti prema ljudima i ostalim živim bićima. Sve navedeno moguće je poticati u prirodi koja djeci nudi slobodu u organizaciji vlastite igre i mnoštvo raznolikog, prirodnog materijala koji potiče razvoj dječje kreativnosti i maštovitosti (Renz-Polster i Hüther, 2017). Poticanjem djeteta na aktivno istraživanje okoline svim svojim osjetilima pruža im se mogućnost prirodnog učenja koje

doprinosi cjelovitom razvoju. Priroda je kompleksna i hrani sva osjetila – osjetilo dodira, ravnoteže, pokreta, vida, sluha, njuha i okusa. Ako ne bismo stimulirali osjetila kroz kontakt s vanjskim svijetom, ne bismo mogli razumjeti ni spoznati svijet oko sebe, a u konačnici ni logički zaključivati (Sabine Bestle-Korfer i sur., 2014).

Dječji vrtić „Cvrčak i mrav" u Triblju smješten je na vrlo pogodnom mjestu i okružen prirodom. Sama okolina vrtića pruža odgojiteljima mogućnost planiranja i realiziranja odgojno-obrazovnog rada te aktivnosti i igara u vanjskom prostoru. Pristupna brda, šetnice uz potok, livade, jezero, šuma itd. daju mnoštvo mogućnosti i ideja kako povezati prirodu i dijete te poticati djetetov cjeloviti razvoj. Budući da djeca danas sve manje borave u prirodi, a sve učestalije u zatvorenim prostorima, odlučili smo djeci omogućiti što više odlazaka u prirodu gdje imaju mogućnosti penjanja po stablima, hodanja po raznim terenima, igranja s prirodnim materijalima u okruženju (drvo, kamen, voda, lišće, zemlja, itd.). Navedenim aktivnostima djeca istražuju svijet oko sebe te uče čineći.

Dječji je vrtić „Cvrčak i mrav" prije desetak godina započeo s projektom „Vrtić u prirodi". Cilj je projekta poticanje izgradnje osjećaja zajedništva s prirodom te povećanje učestalosti svakodnevnog boravka djece na vanjskom prostoru. U početku se provođenje projekta baziralo na kraće i dulje šetnje (istraživanje terena) te boravak na livadi. Projekt se s vremenom razvijao te je postupno djeci omogućeno da na vanjskom prostoru borave u svim vremenskim uvjetima (u vrijeme lagane kiše, vjetra). U početku se naišlo na otpor roditelja koji je bio usko vezan uz strah za zdravlje djece. Nakon roditeljskog sastanka na kojem su se istaknule dobrobiti (otpornost organizma, otvorenost djeteta prema svijetu oko sebe i prema novim iskustvima, razvoj samostalnosti mišljenja i djelovanja, procjenjivanje mogućih posljedica svojih akcija, kreativnost i stvaralački potencijal, odgovorno ponašanje djeteta prema sebi, drugima i mjestu koje ga okružuje) boravka djece na otvorenom za njihov cjeloviti razvoj roditelji mijenjaju svoja mišljenja.

Tijekom pedagoške godine 2023./2024. odgojitelji vrtićkih skupina matičnog objekta mijenjaju gledište na ideju vrtića u prirodi. Dijele mišljenja, prijedloge, različite perspektive te na temelju navedenog razmatraju kako organizirati cjelodnevne boravke u prirodi i prenijeti aktivnosti u prirodno okruženje, a da pri tom ne narušavaju ritam djece i njihove osnovne potrebe. Sastav grupe, dob, samostalnost i već razvijena spretnost djece bili su polazište planiranja odgojno-obrazovnog rada u prirodi. Na roditeljskom sastanku roditelje smo upoznali s važnim informacijama kretanja skupine, planom rada, potrebnom opremom za hodanje po neravnom terenu u raznim vremenskim prilikama (odjeća, obuća) te mogućim rizičnim situacijama poput ozljeda. U ideji i realizaciji da boravak na vanjskom prostoru bude što kreativniji, interesantniji i poticajniji za djecu pomogli su

nam roditelji (sudjelovanje u realizaciji odgojno-obrazovnog rada, priprema terena, sastavljanje šatora, uključivanje u zajedničke igre i aktivnosti). Nakon prvih utisaka (uvid u fotografije s terena), roditelji su odgojiteljima pružali veću podršku u takvom načinu rada. Također smo podršku dobili i od stručnog tima, tehničkog osoblja kao i od lokalne zajednice koji su nam omogućavali financiranje izleta, nabavku i prenošenje potrebne opreme te pripremu ručka.

NAŠE PUTOVANJE PRIRODOM

U početku smo se, kako bi djeca stekla osjećaj okoline, usmjerili na prihvaćanje, razumijevanje i poštivanje pravila hodanja po nesigurnijim dijelovima (cesta, put uz potok) te prakticirali kraće i dulje šetnje. Kondicijsku pripremu provodili smo u dvorani i na nogometnom igralištu kroz razne opće pripremne vježbe. Šetnja uz potok Dubračina vodila nas je do jezera na kojem smo, osim uz igru i tjelesne aktivnosti, organizirali pecanje ribe u suradnji s ŠRD „Šaran". Nakon ručka u prirodi vratili smo se u dječji vrtić na popodnevni odmor. Pješčani žal na jezeru nudio je razne mogućnosti za igru i istraživanje (Fotografija 1.). S nama je bila i majka dječaka iz odgojno-obrazovne skupine koja je sudjelovala u nabavci potrebnih rekvizita za pecanje.

Fotografija 1. *Igra i istraživanje na jezeru*

Fotografija 2. *Uspon na brdo*

U suradnji s tatom iz odgojno-obrazovne skupine organizirali smo uspon na obližnje brdo Humac. S obzirom na neujednačen i raznolik teren, duži i teži uspon (Fotografija 2.), prilagodili smo obuću i odjeću te se opremili s dovoljno vode i hrane. Šetnjom do vrha brda primijetili smo kako se teren mijenja – iz trave u kamen, iz ravnice u brdo. Putem smo promatrali hranilište za životinje, vodenicu, razne biljke, stabla, itd. Dolaskom na vrh zauzeli smo mjesto za odmor (Fotografija 3.). Priroda je

postala naše okruženje i materijal za igru. Ubrzo su, potaknuta kreativnošću djece, sušena drva postala rekviziti za poligon i tjelesnu aktivnost; suhe grane i grančice materijal za gradnju skrovišta; travnata nizbrdica mjesto za kotrljanje i trčanje. Tijekom igre i istraživanja na livadi djeca su pronašla lubanju životinje. Kod djece se odmah razvio interes: „Teta, čija je to kost?" – M. Š. (KD 60). Dječak N. B. (KD 72) odgovara: „Znam ja, to je sigurno od jelena!" U razgovor se priključuje i dječak G. G. (KD 60): „Pitat ćemo moga tatu, on je lovac!". Iskazanim interesom djece i željom za daljnjim istraživanjem, lubanju smo dezinficirali i očistili kako bi je mogli odnijeti u sobu dnevnog boravka.

Fotografija 3. *Uspon na vrh Humca*

Fotografija 4. *Gradnja skloništa*

Nakon dosta prijeđenih kilometara u šetnjama kod djece primjećujemo napredak – lakši hod bez umora, bolju orijentaciju i snalažljivost, veću samostalnost i kreativnost. Nakon uspona na brdo Humac slijedila je šetnja uz potok Dubračina, od vrtića prema Crikvenici. Šetnica je, u odnosu na prethodni dio puta, šljunčana i kondicijski lakša. Priroda se promijenila. Djeca su primjećivala i imenovala različito bilje, stabla, promatrali tijek, brzinu i razinu vode, dno potoka koji se postupno mijenjao dok smo se spuštali nizvodno. Šetnjom smo pronašli mjesto koje nam daje mogućnost za organizaciju dužeg boravka, no za isti smo trebali pripremiti teren. Očistili smo ga od većih i opasnijih kamenja i grana te pokupili razbacani otpad. Djeca su kroz akciju pripreme terena, započela i vlastitu igru gradnje novog „skloništa" (Fotografija 4.). Baratanjem većim granama, nošenjem kroz šumu te pozicioniranjem kako bi napravila svoje „sklonište", djeca uče preuzeti rizik (od mogućih ozljeda), razvijaju vještine dogovaranja, suradnje i rješavanja problema (prilikom gradnje), jačaju samopouzdanje (uspješno sagrađeno sklonište) te imaju osjećaj sreće i uzbuđenja.

Ubrzo odlazimo na cjelodnevni boravak uz potok na svoj pripremljeni teren. Dolaskom na mjesto boravka, djeca su postala aktivni sudionici – zajednički smo pripremili teren, mjesto za roštilj, postavili tende, složili dekice, spremili hranu, vodu i ostale rekvizite. Tijekom cjelodnevnog boravka u prirodi podrška nam je bio roditelj (tata) dječaka naše odgojno-obrazovne skupine. Zajedno s odgojiteljima i roditeljem djeca su slagala kamenja, pronalazila i donosila suhe grane kako bismo mogli upaliti vatru za roštilj (Fotografija 5.) Upravo je jedan od oblika rizične igre rukovođenje vatrom prilikom čega djeca uče kako osigurati mjesto za paljenje vatre, kako ugasiti vatru i osigurati zgarište. Vrijeme do ručka djeca su provodila u slobodnoj igri, istraživanju prirode te manipuliranju neoblikovanim materijalima. Nadograđivala su sklonište (Fotografija 6.), skupljala prirodne materijale, osmišljavala vlastite igre, brala šparoge za večeru, pričala priče, itd. Za ručak smo promicali pristup *zero waste* koristeći drvene štapiće za jelo. Tijekom navedene aktivnosti djecu smo upoznali s elementima održivog razvoja, učinkovitoj upotrebi resursa i zbrinjavanju otpada. Cjelodnevni boravak u prirodi uključivao je i spavanje u prirodi te dolazak roditelja po djecu na lokaciju gdje smo boravili. Prije odlaska djeca i odgojitelji očistili su teren te osigurali logorsku vatru gaseći je vodom iz potoka.

Fotografija 5. *Cjelodnevni boravak uz potok*

Fotografija 6. *Slobodna, rizična igra*

Poslije više uzastopnih boravaka i igri na otvorenom primijetili smo napredak u organizacijskim vještinama kod djece, rjeđe sukobe, učestaliju suradnju i komunikaciju, sposobnost samozbrinjavanja, empatiju te izraženiju aktivnost djece koja su inače bila povučena.

U dogovoru i suglasnosti s roditeljima i dalje smo nastavili organizirati izlete i cjelodnevne boravke u prirodi. Otišli smo na Platak, brdo kod Rijeke. S obzirom na to da u našem mjestu snijeg

rijetko pada, htjeli smo djeci omogućiti novo iskustvo, doživljaj i zajedničku igru. Ipak, u vrijeme izleta snijega na Platku nije bilo. Dolaskom na Platak krenuli smo put skijaških staza gdje smo čak pronašli malo preostalog snijega (Fotografija 7.). Nastavili smo šetnju do umjetnog jezera te se vratili prema Velikom domu. Tamo smo se zadržali u igri i osvježenju. Nastavili smo put preko livada, putem uz cestu koji nas je vodio do Malog doma. U prirodnom okruženju pojeli smo ručak te provodili vrijeme u slobodnoj igri do povratka na bus. Prema iskazima djece, unatoč izostajanju snijega, izlet im je bio iznimno zanimljiv i poticajan.

Fotografija 7. *Platak*

Fotografija 8. *Kotor*

Afirmativne povratne informacije od strane djece i roditelje potaknule su nas na organiziranje još jednog uspona – na brdo Kotor u Crikvenici. Toga se dana ujedno obilježavao i Dan očeva, a uspon je organiziran kao humanitarna šetnja u sklopu programa „Škole za Afriku". Na Kotor su nas vodile licencirane vodičke iz PD Strilež iz Crikvenice. Tijekom izleta, djeca su imala priliku upoznati se s najstarijim naseljem grada Crikvenice, u kojem su Crikveničani živjeli prije naseljavanja današnjeg grada (Fotografija 8.) te s obiteljskom minifarmom koja se nalazi nedaleko od vrtića. Djeca su razgledavala farmu, hranila životinje i degustirala njihove proizvode. Navedene aktivnosti omogućile su djeci stjecanje novih iskustava, razvoj spoznaja, upoznavanje materijalne kulturne baštine i povijesti vlastitog kraja te razvijanje percepcije okusa kojom su određivali teksturu hrane (slatko/slano/ljuto/gorko, itd.)

Osim učestalih šetnji uz potok i do jezera, većinu vremena provodili smo i na obližnjoj livadi na kojoj smo organizirali poludnevne i cjelodnevne boravke. Pristup livadi lakši je pa je i sama organizacija bila jednostavnija. Osim odgojitelja, u organizaciji boravka na otvorenom sudjelovao je i domar. Na livadi smo ugostili i naše prijatelje iz područnog vrtića iz Bribira te smo vrijeme proveli

u zajedničkoj igri i ručku (Fotografija 9.). Po završetku ručka djeca iz područnog vrtića vratila su se u svoj objekt dok smo mi ostali na popodnevnom odmoru u prirodi. Na dekicama ispod tende neka djeca su odmarala dok su druga listala slikovnice. Prirodni i neoblikovani materijali poticali su razvoj kreativnost kod djece. Obližnja stabla pružala su mogućnost za jačanje grube motorike, razvoj motoričkih vještina i sposobnosti, procjenu vlastitih sposobnosti (primjerice, „Jesam li dovoljno jak/a da se popnem na stablo / dignem ovu granu?; „Na koji bi se način trebao/la spustiti s grane, a da se ne ozlijedim?“), upoznavanje i ovladavanjem rizikom, itd.

Fotografija 9. *Igra i boravak na livadi*

Praćenjem, bilježenjem i refleksijom dječjih aktivnosti, iskaza i povratnih informacija tijekom boravka u prirodi i situacijama u kojima su se nalazili (pojedina djeca i po prvi puta), primjećujemo napredak. Većina djeca iskazuje pozitivan stav prema vanjskom prostoru, boravku u prirodi te igri prirodnim i neoblikovanim materijalima. Promatrajući djecu uočavamo napredak u njihovim motoričkim vještinama i sposobnostima, snalaženju u preprekama, pronalaženju rješenja problemskih situacija, boljoj suradnji i međusobnoj potpori, komunikaciji te razvoju samopouzdanja i pozitivne slike o sebi. Igra je konstruktivnija i kreativnija, a djeca su nasmijanija i sretnija.

ZAKLJUČAK

Današnje generacije djece, koje su okružene modernom tehnologijom i raznim digitalnim aparatima, postupno gube vezu sa svijetom prirode. Stoga je važno djecu već u ranom djetinjstvu usmjeriti na prirodu i osnaživanje veze s njom kao sastavnim i neizostavnim dijelom života svakoga od nas, ali i prepoznati prirodu kao okruženje za učenje koja nam nudi brojne spoznaje. Time vođeni, mi kao odgojitelji prepoznali smo važnost toga da djeci rane i predškolske dobi pružamo što više mogućnosti za boravak, igru i aktivnosti u prirodnom okruženju potičući time razvoj vlastitog planiranja igre i iskustvenog učenja. Kroz ovaj način rada učvrstili smo suradnju s roditeljima te ih potakli na promišljanje o važnosti kretanja i igre na vanjskom prostoru kojima potičemo pravilan i cjelovit rast i razvoj djeteta.

LITERATURA

Bestle-Korfer, R., Lohf, S. i Stollenwerk, A. (2014). *Dođi, igramo se vani!: budimo aktivni u igri s djecom.* Split: Harfa.

Renz-Polster, H. i Hüther, G. (2017). *Kako danas djeca rastu: priroda kao prostor za razvoj: novo viđenje dječjeg učenja, razmišljanja i iskustva*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Visković, I. i Topić, J. (2020). Tradicijska igra i suvremeni kurikulum – mišljenje roditelja i odgajatelja. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 69*(1), 69-88. https://doi.org/10.38003/sv.69.1.2

SURADNJA

Ema Vučković (6 godina), dječji vrtić "Bili cvitak"
odgojiteljice Inga Mladina i Ivanka Jagnjić

Stručni rad

Ana Pavičić, odgojiteljica
ana.turcinov@gmail.com
Ivana Ćosić, odgojiteljica
icosic56@gmail.com
Marija Guć Primorac, pedagoginja
marijaguc99@gmail.com
Melita Jelavić, odgojiteljica
melitare4@gmail.com
Dječji vrtić „Hugo“
Ul. Baruna Trenka 29, Split

PARTNERSTVO S RODITELJIMA KROZ INTEGRIRANI SPORTSKI PROGRAM

Sažetak: *Dječji vrtić „Hugo“ privatna je odgojno-obrazovna ustanova koja je započela s radom 1999. godine u Splitu. Kako bi unaprijedili kvalitetu rada, u ožujku 2023.godine Dječji vrtić „Hugo“ uvodi posebni cjelodnevni Sportski program te time postaje sportski vrtić. Vizija Dječjeg vrtića „Hugo“ prepoznatljiva je po težnji – biti vrtić u kojem ne žive samo djeca, nego i njihovi roditelji. Navedeno nastoje ostvariti ističući roditelja kao jednakopravnog člana koji osjeća pripadnost i uključenost u odgojno-obrazovni proces svoje djece dok borave u dječjem vrtiću. Iako je primarni cilj tog procesa stvaranje podržavajuće i poticajne okoline za djetetov cjelovit rast i razvoj, uz to se ostvario cijeli niz dobrobiti, ne samo za dijete, već za sve dionike odgojno-obrazovnog procesa. Ovaj rad daje prikaz prakse kroz tri različita projekta iz kojih je vidljivo podizanje kvalitete i stvaranje kontinuiteta u ostvarivanju partnerskih odnosa. Kroz provedene projekte prikazat će se suvremeni i inovativni pristup u radu s djecom i roditeljima.*

Ključne riječi: *dobrobiti, dokumentiranje, proces, projekt, suradnja.*

UVOD

Obitelji i dječji vrtić predstavljaju temeljne zajednice za rast i razvoj djeteta rane i predškolske dobi, gdje ono stječe prve vještine i kompetencije. Suradnja u pravcu izgrađivanja partnerskih odnosa preduvjet je zajedničkog djelovanja. Od iznimne je važnosti prihvatiti roditelja kao partnera i ravnopravnog člana koji svojom vlastitom kulturom i individualnim karakteristikama doprinosi kvaliteti ustanove. Kvaliteta partnerskog odnosa ostvariva je u uvjetima u kojima se roditeljima

omogućuje sudjelovanje u neposrednom odgojno-obrazovnom procesu, kao i provođenje vremena sa svojim djetetom unutar odgojne skupine (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015).

Partnerski odnos podrazumijeva dvosmjeran proces u kojem angažiranost odgojitelja, koji inicira uključivanje roditelja, predstavlja jedan od glavnih preduvjeta za ostvarivanje kvalitetne suradnje na relaciji odgojitelj – roditelj (Visković, 2016). Partnerstvo roditelja i odgojitelja podrazumijeva aktivno sudjelovanje, međusobnu podršku i zajedničko učenje koje se temelji na međusobnom povjerenju i uvažavanju (Višnjić Jevtić, 2024).

U ovom radu predstavit će se primjeri kvalitetne prakse u Dječjem vrtiću „Hugo", u kojem se provodi posebni cjelodnevni Sportski program. Navedeni se primjeri odnose na ostvarivanje kontinuiteta i razvoj kvalitete po pitanju partnerskih odnosa i suradnje s roditeljima kroz tri uspješna projekta koja se već tradicionalno održavaju svake pedagoške godine.

SURADNJA S RODITELJIMA KROZ TRI PROJEKTA KOJI SU DOPRINIJELI PODIZANJU KVALITETE I STVARANJU KONTINUITETA U PARTNERSTVU S RODITELJIMA

„JESENSKA BAJKAONICA“

„Jesenska bajkaonica“ dugogodišnji je kontinuirani projekt koji se svake pedagoške godine razvija i nadograđuje. U pripremama koje traju od rujna do kraja studenoga (kada je realizacija projekta) svake pedagoške godine sudjeluju sva djeca, njihovi roditelji, ali i bake i djedovi te osoblje dječjeg vrtića. Iako je riječ o kontinuiranom, višegodišnjem projektu, „Jesenska bajkaonica“ svake godine izgleda drugačije. Jednom su glumci roditelji, drugi put odgojitelji, a ponekad nastupaju združenim snagama. Uz to, svake godine mijenja se i centralna tema „Jesenske bajkaonice“. Primjerice, „Jesensku bajkaonicu“ prošle pedagoške godine obilježila je „Priča o Gljivogradu“ čija je realizacija potaknuta zajedničkim projektom „Emocije“ provedenim u dvije odgojne skupine. Sami tekst igrokaza autorsko je djelo odgojiteljice Marijane Batinić, izveli su ga odgojitelji kao glumci, a radnja se temelji na vrijednostima koje svakodnevno živimo u vrtiću. Zajedničkim trudom djece, roditelja i osoblja dječjeg vrtića nastala je bogata i pomno osmišljena scenografija prožeta jesenskim plodovima, lišćem te ručno rađenim drvećem i različitim vrstama gljiva. Uradci roditelja, djece i osoblja vrtića ukrašavaju dvorišni prostor vrtića koji tako postaje prava jesenska bajka. Najveći doprinos izradi scenografije te ostvarenje partnerstva u praksi ogleda se u kreativnim radionicama s roditeljima

koje su prethodile „Jesenskoj bajkaonici“, a provele su se u svim odgojnim skupinama vrtića. Prošle pedagoške godine aktivno je sudjelovalo 75 roditelja.

Budući da vrtić provodi cjelodnevni Sportski program, u projekt „Jesenske bajkaonice“ integrirane su i sportske aktivnosti na dvorištu vrtića osmišljene prema „Priči o Gljivogradu“. Golf, koji se u tom razdoblju provodio u sportskoj dvorani, integriran je pomoću šumskih životinja koje su ujedno bile i likovi izvedenog igrokaza. Poligon je uključivao provlačenje, penjanje, nabacivanje, sunožne poskoke i hodanje po suženoj podlozi, odnosno – sve elemente plana integriranog sportskog programa koji se inače provodi u sportskoj dvorani. Međutim, poligon je djeci predstavljao potpuno novo iskustvo i neprocjenjiv doživljaj jer su imala priliku preskakati grane umjesto grede, nabacivati krugove na drveće umjesto na drveni stalak i skakati po trampolinu prekrivenome lišćem. Oduševljenje malenih sportaša veliki je pokazatelj uspjeha, ali i poticaj za konstantni daljnji napredak i podizanje na višu razinu same „Jesenske bajkaonice“, ali i integriranih sportskih aktivnosti.

Fotografija 1. *Uređenje dvorišnog prostora povodom igrokaza „Gljivograd“ (Dječji vrtić „Hugo“, 2023.)*

Fotografija 2. *Sportske aktivnosti integrirane u projektu „Jesenska bajkaonica“ (Dječji vrtić „Hugo“, 2023.)*

VOŽNJA ROMOBILA U PROJEKTU „PUTUJMO SVIJETOM“

U odgojnoj skupini Zvjezdice kroz cijelu pedagošku godinu „putujemo Svijetom“, te pritom širimo spoznaje i iskustva kroz upoznavanje različitih zemalja, kultura i običaja. Upoznajemo i različita prometna sredstva kojima možemo stići do destinacija o kojima istražujemo, a uz to se upoznajemo s prometnim pravilima i znakovima. Razgovarajući o putovanjima, djeca su došla do zaključka da je pošta ono što svakodnevno putuje. Djevojčica iz skupine je tako jednoga dana postavila zagonetku djeci: „Stoji u kutu, a putuje cijelim svijetom – što je to?“ (poštanska marka).

U sobi dnevnog boravka oblikovao se „Poštanski ured“ u kojem su djeca pisala, kuvertirala, adresirala i izrađivala svoje poštanske marke, sandučiće, koverte, ukrasne papire za pisma i razglednice. Odsustvo odgojiteljice iz skupine ponukalo nas je da joj pošaljemo pismo sa željama da nam se što prije vrati. Tom smo prilikom posjetili poštanski ured, gdje nas je djelatnica upoznala s nekim detaljima o toj djelatnosti.

Bliži član obitelji jednoga djeteta po zanimanju je poštar te smo ga zamolili za posjet i druženje. U isto vrijeme u našoj dvorani djeca svakodnevno prenose treneru nove spoznaje i doživljaje iz sobe dnevnog boravka te se rađa ideja kako bismo mogli implementirati stečena iskustva, znanja i doživljaje u planiranu aktivnost „vožnja romobila".

Zajedničkim snagama, odgojiteljice i trener ispred dvorane su izradili prometni poligon u koji smo postavili materijale koji su se u sobi dnevnog boravka izrađivali (prometni znakovi, semafori, putokazi i poštanski sandučići). Unaprijed su osigurana sva sredstva koja su nam bila potrebna za sigurnu vožnju romobilima kroz poligon (štitnici, kacige, rukavice) te smo skupine grupirali na način da se mogu nesmetano kretati kroz poligon. Djeca su aktivnost s oduševljenjem prihvatila, a posebnu radost izazvao je dolazak poštara na motoru te demonstracija njegove vožnje našim poligonom. Razgovarali smo s njim o tome kako izgleda njegov radni dan, što je najzanimljivije u njegovu zanimanju, ali i o tome koliko je bitno poštivanje prometnih pravila i znakova kada se nalaziš u prometu kao aktivan sudionik. Ovaj smo integracijski trening dokumentirali i predstavili roditeljima, koji su također bili oduševljeni idejom i inicijativom te su se izrodile neke nove zajedničke ideje za suradnju kao što su: posjeta tate iz Cestara i tate policajca.

Fotografija 3. *Vožnja romobila integrirana u projekt „Putujmo svijetom"*

NOGOMETNA UTAKMICA POVODOM DANA OČEVA

Nastojeći produbiti partnerske odnose s roditeljima, prije nekoliko godina rodila se ideja o obilježavanju Dana očeva. Cilj nam je bio u sportski program uključiti i roditelje. Dan očeva u Dječjem vrtiću „Hugo“ sad već tradicionalno obilježavamo nogometnom utakmicom u kojoj sudjeluju očevi djece dvije vrtićke skupine Pčelice i Zvjezdice.

Prije same realizacije ideje najprije smo trebali ostvariti suradnju s gradskim kotarom i Osnovnom školom „Sirobuja“, koji se svake godine velikodušno uključe u ovu aktivnost ustupljujući nam svoje igralište.

Pripreme za nogometnu utakmicu počinju već danima ranije u vrtiću. Nakon prijava sudionika organiziramo u svakoj skupini izvlačenje nogometnih ekipa. Djeca izvlače i zapisuju imena sudionika. Nogometne ekipe dijelimo na tamne i bijele majice.

Sljedeći nam je korak bio u ovaj događaj uključiti i majke pa smo organizirali likovne kreativne radionice za mame i djecu na kojima, koristeći se ponuđenim materijalima, osmišljavaju i izrađuju navijačke transparente s porukama podrške za očeve ili sa stihovima nekih prigodnih pjesama. Kada su transparenti gotovi, najčešće krenu ideje za izradu ostalih navijačkih rekvizita (pomponi, trube, pokrivala za glavu...), po vlastitim željama i mogućnostima. Tijekom posljednjih dana pred utakmicu djeca u svojim skupinama kroz različite likovne aktivnosti izrađuju čestitke za očeve. Čestitke su ujedno i medalje koje će svako dijete svojem tati staviti oko vrata na kraju utakmice. Pokušavamo kod djece potaknuti razvoj kreativnosti, inicijativnosti i suradnju tako da djeca zajednički pokušavaju pronaći ideju za medalje. Kao rezultat toga medalje su svake godine drugačije.

S obzirom na to da kao vrtić u radu s djecom stalno ističemo kako nije bitno pobijediti, nego je bitno sudjelovati, rezultat utakmice unaprijed je dogovoren s očevima i on je uvijek neriješen, kako bi se izbjegla dječja tuga i razočarenje zbog eventualnog gubitka utakmice. Nakon podjele medalja slijedi najveseliji i dugo iščekivani trenutak, a to je zajedničko druženje s roditeljima, uz slastice koje priprema osoblje vrtića, djeca i njihove majke.

U ovoj aktivnosti uvijek sudjeluju svi roditelji i sva djeca te osoblje vrtića. Želimo naglasiti kako je ideja o tome da utakmica postane tradicionalna došla od strane roditelja koji su se nakon prve godine održavanja utakmice toliko oduševili cjelokupnim procesom da i sami s nestrpljenjem iščekuju taj dan. Uspjeli smo kod njih osvijestiti koliko je suradnja bitna u odgojno-obrazovnom procesu. Ovakvim načinom uključivanja roditelja u odgojno- obrazovni proces dokazujemo kako je „Hugo“ dječji vrtić u kojem ne žive samo djeca, nego i njihovi roditelji.

Fotografija 4. *Nogometna utakmica povodom Dana očeva (Dječji vrtić „Hugo“, 2023.)*

ZAKLJUČAK

Uvođenjem sportskog programa omogućeno je na suvremen i inovativan pristup integrirati aktivnosti iz projekata u sportske aktivnosti te pritom uključiti roditelje kao ravnopravne dionike odgojno-obrazovnog procesa. Integriranjem aktivnosti u sport kod djece se želi potaknuti samopouzdanje, kreativnost, odgovornost, samostalnost i sloboda u izražavanju pokretom. Postizanje kontinuiteta u kvalitetnom partnerskom odnosu među odgojiteljima i roditeljima predstavlja neophodan temelj u ostvarivanju optimalnih uvjeta za cjelovit rast i razvoj djeteta rane i predškolske dobi. Iz perspektivne nas, kao odgojitelja i pedagoga, primarna je uspostava dvosmjerne komunikacije uz međusobno poštovanje, povjerenje, razumijevanje i uvažavanje mišljenja kako bi suradnja bila što uspješnija.

Iako je primarni cilj tog procesa stvaranje podržavajuće i poticajne okoline za djetetov cjeloviti rast i razvoj, uz to se ostvaruje cijeli niz dobrobiti ne samo za dijete, već za sve dionike odgojno-obrazovnog procesa. Takvom praksom odgojitelju i pedagogu omogućeno je usavršavanje postojećih, ali i razvijanje novih kompetencija, ne samo na profesionalnom, već i na osobnom planu. Istodobno roditeljima je omogućeno bolje razumijevanje njihove direktne uključenosti u odgoj djeteta izvan obiteljske sredine.

LITERATURA

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15.

Visković, I. (2016). Uključivanje roditelja u učenje djece rane i predškolske dobi. U: I. Visković (ur.), *Strategije učenja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.* Zbornik radova stručno-znanstvenog skupa 22. Dani predškolskog odgoja Mirisi djetinjstva (str. 19-25). Makarska: Dječji vrtić Biokovsko zvonce.

Višnjić Jevtić, A. (ur.) (2024). *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilište u Zagrebu i Alfa.

Stručni rad

Martina Burazer, prof. logoped
martina.burazer@vrtic-tresnjevka.hr
Kamea Jaman, prof. psiholog
kamea.jaman@gmail.com
Valentina Rosković, mag. logoped
valentina.roskovic@vrtic-tresnjevka.hr
Dječji vrtić „Trešnjevka“
Ul. Huga Badalićeva 24, Zagreb

PODRŠKA MENTALNOM ZDRAVLJU I OTPORNOSTI RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU KROZ RAD GRUPE PODRŠKE RODITELJSTVU U DJEČJEM VRTIĆU „TREŠNJEVKA“

Sažetak: *Mentalnim zdravljem roditelja djece s razvojnim teškoćama do sada se bavi mali broj istraživanja, a ukazuju na potrebu educiranja stručnjaka o važnosti područja mentalnog zdravlja, osobito u skupinama populacije suočene s višom razinom stresa. Unatoč njezinoj važnosti, stručnoj podršci za roditelje u svijetu se ne pridaje dovoljno pažnje. Osviještenost o važnosti očuvanja mentalnog zdravlja cjelokupne populacije doživljava svoj porast unazad nekoliko godina, ali na području populacije roditelja djece s teškoćama u razvoju još uvijek postoji značajan prostor za napredak. Kao djelatnici u predškolskom odgoju i obrazovanju kontinuirano svake godine svjedočimo porastu broja djece s teškoćama i povećanim zahtjevima zajednice za inkluzivnim pristupom koji traži angažman svih sudionika kako bi se istovremeno izišlo u susret individualnim potrebama svakog pojedinog djeteta i roditelja te zahtjevima odgojno-obrazovnog sustava. Svjesni činjenice da roditelji djece s teškoćama u razvoju koja pohađaju našu ustanovu imaju pojačane potrebe za informacijama i za osobnim osnaživanjem, jer su suočeni s otežanim uvjetima podizanja svoje djece, odlučili smo 2015. godine pokrenuti grupu podr**š**ke namijenjenu osnaživanju kompetencija roditelja te pružanju odgovora na području pravne legislative i mogućnosti koje pruža odgojno-obrazovni sustav kao i sustav socijalne skrbi. Ovim izlaganjem prikazat će se način osnivanja grupe, njezina vizija i misija rada, struktura sudionika te evaluacija dosadašnjih postignuća. Očekujemo da ćemo ovim prikazom prakse potaknuti i druge javne redovne odgojno-obrazovne ustanove da započnu s radom grupa podrške za roditelje djece s teškoćama u razvoju u svrhu očuvanja mentalnog zdravlja.*

Ključne riječi: *grupa podrške, mentalno zdravlje roditelja, osnaživanje roditeljstva.*

UVOD

Roditeljstvo je za većinu roditelja istodobno najljepša, ali i najzahtjevnija životna uloga. Budući roditelji često maštaju, iščekuju te se pripremaju za dijete. Većina roditelja nada se i željno očekuje dolazak djeteta dobrog zdravlja i urednog razvoja. Život, međutim, pokazuje da se otprilike 10% djece u većoj ili manjoj mjeri, privremeno ili trajno, neće uklopiti u ta očekivanja (UNICEF, 2014). Roditeljstvo je zahtjevno te iziskuje toleranciju neizvjesnosti budućih ishoda, a osobito roditeljstvo djeteta s razvojnim teškoćama (Ljubešić, 2014). Roditelji djece s teškoćama u razvoju često iziskuju dodatnu podršku. Grupe podrške za roditelje često su korišten oblik intervencije za pružanje stručne pomoći i podrške velikom broju klijenata s različitim razvojnim odstupanjima te njihovim obiteljima. Budući da je za stvaranje preduvjeta za optimalno rano učenje djeteta potrebno osnažiti roditelje, godine 2015. osnovana je grupa podrške „Pravo blago“ u Dječjem vrtiću „Trešnjevka“ u Zagrebu, usmjerena na osnaživanje kompetencija roditelja djece s teškoćama. Ovim ćemo radom prikazati viziju, misiju i strukturu grupe, ali i evaluacija dosadašnjih postignuća.

GRUPA PODRŠKE „PRAVO BLAGO“

Opravdano je pretpostaviti da roditelji djece s teškoćama u razvoju imaju više razine stresa od roditelja djece urednog razvoja.Visoke razine stresa mogu značajno ugroziti odnos roditelj – dijete i partnerske odnose. Prihvaćanje činjenice da dijete ima cjeloživotni razvojni poremećaj stresno je i izazovno za bilo koju obitelj te je utvrđeno da se neke obitelji lakše adaptiraju i prilagođavaju od drugih te da njihova otpornost proizlazi iz fleksibilnih karakteristika i prihvaćanja življenja s neizvjesnošću (UNICEF, 2014). Razlika između očekivanja koja su roditelji imali i realiteta dovodi do žalovanja koje obuhvaća nekoliko faza. Roditelji preispituju svoje postupke te im je potrebno vrijeme kako bi osvijestili i prihvatili novonastalu situaciju. Kako bi roditelji mogli prihvatiti svoje dijete i nastaviti sa životom, moraju proći kroz proces žalovanja. Tijekom njega roditelji se odvajaju od izgubljenih snova, iluzija i projekcija budućnosti. U stresnim situacijama poput ove važnu ulogu igra podrška uže i šire obitelji, kao i stručnjaka i prijatelja (Dizdarević i sur., 2017). Suočavanje s novim i do tad nepoznatim ulogama može dovesti do značajne razine stresa, a samim time i utjecaja na mentalno zdravlje. Istraživanja tog područja upućuju na specifične probleme s kojima se obitelji djece suočavaju, a uključuju emocionalne krize, narušene obiteljske interakcije i dodatne financijske troškove (Azeem i sur., 2013). Na području mentalnog zdravlja roditelja djece s teškoćama u razvoju dosadašnjim se spoznajama ukazalo na potrebu za strukturiranjem programa koji bi roditeljima te djece pomogli u suočavanju sa stresom i nošenju s izazovima mentalnog zdravlja. Stoga je 2015.

godine u Dječjem vrtiću „Trešnjevka“ nastala grupa podrške „Pravo blago“ pod vodstvom logopedinje vrtića i majke blizanaca s poremećajem iz spektra autizma. Grupa je nastala zbog potreba i želje roditelja te vlastite nedoumice u roditeljstvu koje je samo po sebi zahtjevno, a još zahtjevnije kada dijete pokazuje posebne potrebe u razvoju. Vizija je grupe upoznavanje i povezivanje roditelja kojima je potrebna podrška u roditeljstvu; razmjena iskustva i znanja iz svakodnevnih događanja; međusobna podrška kod nedoumica; i djelovanje na širu društvenu zajednicu. Daly (2013) definira grupu podrške kao skup usluga čiji je cilj djelovanje na roditeljsko ponašanje kroz pružanje pristupa različitim resursima koji služe povećanju roditeljske kompetentnosti. Sukladno tome, misija grupe podrške „Pravo blago“ jest osnaživanje roditeljskih kompetencija i prihvaćanje različitosti u široj društvenoj zajednici. Grupa je okupila nekolicinu roditelja djece s teškoćama u razvoju koja pohađaju Dječji vrtić „Trešnjevka“. Sastanci se održavaju jednom mjesečno unutar objekta vrtića, a teme sastanka izabrali su sudionici (npr. prihvaćanje djeteta u široj obitelji, situacije u parku, trgovini, javnom prijevozu, prijatelji i druženja, ljetna organizacija rada vrtića, upisi u škole, terapijski pristupi, itd). Na sastanku roditelji imaju priliku podijeliti svoje nedoumice, izmijeniti iskustva s drugim roditeljima te potražiti mišljenje i podršku stručnog tima vrtića. Unutar grupe prisutna su određena pravila: iznimno se poštuje pravilo diskrecije; važna je sloboda izražavanja; prisutni slobodno predlažu teme o kojima bi željeli raspravljati na sljedećem sastanku; nastoji se održati kontinuitet sastajanja; te je prisutna otvorenost za nove članove.

VREDNOVANJE POSTIGNUĆA GRUPE PODRŠKE „PRAVO BLAGO“

Kako bismo ispitali iskustvo roditelja u sudjelovanju grupe podrške „Pravo blago“, napravljena je anketa koja je sadržavala demografska obilježja sudionika, strukturu sudionika u odnosu na dijagnozu djeteta te mišljenja i stavove roditelja. Ukupno je bilo 15 ispitanika – polaznika grupe podrške, te 24 pitanja. Što se tiče demografskih obilježja, najveći udio sudionika pripada dobnoj skupini od 40 do 50 godina (75%), dok je 25% njih u skupini od 30 do 40 godina. Članovi grupe podrške uglavnom su žene, a 50% njih je u troročlanoj obitelji, 37,5% u četveročlanoj i 12,5% u peteročlanoj ili višečlanoj obitelji. Što se tiče obrazovanja, 50% sudionika ima višu stručnu spremu, 37,5% postdiplomsko obrazovanje, a 12,5% njih srednju stručnu spremu. Od prisutnih dijagnoza djece unutar obitelji sudionici navode: poremećaj iz spektra autizma, ADHD, dispraksiju, funkcionalno oštećenje vida, teškoće govora i razumijevanja. Čak 75% roditelja grupe podrške posjeduje nalaz jedinstvenog tijela vještačenja Centra za socijalnu skrb, rješenje HZZO-a o skraćenom radnom vremenu za njegu i skrb ili polovici radnog vremena za dijete s teškoćama u razvoju. Kao najznačajniji način rada

grupe koji se odnosi na nošenje sa zahtjevnim roditeljstvom roditelji navode: razmjenu iskustava (62,5%), pružanje međusobne emocionalne podrške među članovima (12,5%), stvaranje okruženja prihvaćanja i razumijevanja te poticanje aktivnog suočavanja sa životnim poteškoćama (12,5 %), rad na sebi u savladavanju vlastitih frustracija i nošenja s roditeljskim stresom (12,5%). Roditelji većinom sudjelovanje u grupi podrške vide kao osnaživanje roditelja za aktivan pristup u suočavanju sa životnim teškoćama (75%). Za čak 75% roditelja uspjeh u prevladavanju poteškoća jednog člana grupe služi kao model. Kod postavljanja medicinske dijagnoze, čak 37,5% roditelja rijetko je dobivalo informacije o daljnjim postupanjima i pravima djece od strane liječnika / stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila i psihologa. Za 62,5% roditelja rijetko je pružena podrška od strane stručnjaka u ustanovama i/ili privatnim kabinetima nakon postavljene dijagnoze. Kao dominantne razloge stresa roditelji navode: ponašanje, socijalne i adaptivne karakteristike djeteta (37,5%), dijagnozu djeteta (25%), socijalnu stigmu povezanu s teškoćama (25%) te odsutnost podrške i razumijevanja okoline (25%). Svaki roditelj prolazi kroz faze prihvaćanja nakon suočavanja sa zahtjevnim razvojnim potrebama djeteta. Sukladno tome, 87,5% roditelja istaknulo je da se nalazi u fazi prihvaćanja, a 12,5% u fazi depresije. Ukupno 75% njih ističe da je sudjelovanje u radu grupe povezano sa smanjenjem negativnog raspoloženja i stresa. Roditelji navode da od grupe podrške najviše očekuju: informacije o podršci za dijete (37,5%), podršku za sebe (25%), podizanje svijesti javnosti o problemu djece s TUR-om (12,5%). Većina njih (75%) smatra da je sudjelovanje u grupi podrške imalo utjecaj na njihov osjećaj da kao roditelji više nisu prepušteni sami sebi, a 62,5% roditelja prepoznaje kod sebe poboljšanje vještina za suočavanje sa stresorima u odnosu na period prije uključivanja u grupu. Svi sudionici ankete (100%) preporučili bi pohađanje grupe podrške drugim roditeljima. Također, roditelji navode sugestije za poboljšanje daljnjeg rada grupe podrške: „Organizirana druženja van prostorija vrtića npr. u prirodi ili na kinoprojekcijama;“ „Smatram da bi trebalo postići bolju informiranost svih roditelja i odgojitelja o radu grupe, samim time bi se više roditelja djece s poteškoćama uključilo, što bi, vjerujem, dovelo do veće produktivnosti grupe. Povezivanje sa stručnim timovima škola upisnog područja proširilo bi rad te grupe i dodatno olakšalo roditeljima prelazak iz vrtića u školu“; „Češće sastajanje.“ Na kraju ankete pružena je prilika roditeljima da napišu poruku društvenoj zajednici: „Naša djeca su mali borci, a mi smo njihovi veliki zaštitnici u ovom svijetu. Svaki način da nam olakšate naš teži put je hvalevrijedan i dobrodošao. Bila to samo lijepa riječ, igra s djetetom ili konkretna fizička pomoć“; „Potrebna je dostupnija podrška i povećanje kapaciteta ustanova za ranu intervenciju.“

ZAKLJUČAK

Rezultati evaluacije naših radionica pokazali su da je sudjelovanje u radu grupe povezano sa smanjenjem negativnog raspoloženja i stresa (Beaudoin i Tao, 2007; Kerr i McIntosh, 2000, Preyde i Ardal, 2003), pozitivnim promjenama u percepciji djeteta s teškoćama u razvoju (Solomon i sur., 2001; Singer i sur., 1999) te boljim vještinama suočavanja sa stresorima u odnosu na period prije uključivanja u grupu za uzajamnu podršku (Singer i sur., 1999; Soloman i sur., 2001; Pistrang, i Barker, 2001), što nesumnjivo pridonosi otpornosti roditelja i podrška je njihovu mentalnom zdravlju. Također, roditelji izvještavaju da je sudjelovanjem u grupi podrške povećan osjećaj pripadnosti i zaštićenosti u odnosu na razdoblje prije toga. Iz svega je navedenoga razvidno da postoji povećana potreba za kontinuiranim organiziranjem grupa podrške za roditelje djece s teškoćama u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te da kroz rad grupe podrške roditelji lakše pronalaze unutarnju snagu koja im olakšava prilagodbu, smanjuje stres i potiče osjećaj da nisu prepušteni sami sebi, već da im se pružaju različiti oblici potpore.

LITERATURA

Azeem, M. W., Dogar, I. A., Shah, S., Cheema, M. A., Asmat, A., Akbar, M., Kousar, S. i Haider, I. (2013). Anxiety and Depression among Parents of Children with Intellectual Disability in Pakistan. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 22*(4), 290-295. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3825469/

Beaudoin, C. E. i Tao, C. C. (2007). Benefiting from social capital in online support groups: an empirical study of cancer patients. *CyberPsychology and Behavior, 10*(4), 587-590. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9986

Daly, M. (2013). Parenting support policies in Europe. *Families, Relationships and Societies, 2*(2), 159-174. https://doi.org/10.1332/204674313X666886

Dizdarević, A. Bratovčić, V., Mujezinović, A., Šehić, E. i Imamović, I. (2017). *Biti roditelj djeteta sa posebnim potrebama.* Tuzla: Harfograf.

Ljubešić, M. (2012). Rana intervencija kod komunikacijskih i jezično-govornih odstupanja. *Paediatria Croata, 56*(1), 202-206. https://hpps.com.hr/wp-content/uploads/2022/12/dok_39.pdf

Ljubešić, M. i Cepnec, M. (2014). Rana komunikacija: u čemu je tajna? *Logopedija, 3*(1), 35-45. https://hrcak.srce.hr/file/182898

Singer, G., Marquis, J., Powers, L., Blanchard, L., Divenere, N., Santelli, B., Ainbinder, J. i Sharp, M. (1999). A Multi-Site Evaluation of Parent to Parent Programs for Parents of Children with Disabilities. *Journal of Early Intervention, 22*(3), 217-229. , https://doi.org/10.1177/1053815199022003

Smith, K., Gabard, D., Dale, D. i Drucker, A. (1994). Parental opinions about attending parent support groups. *Child Health Care, 23*(2), 127-136. https://doi.org/10.1207/s15326888chc2302_5

Solomon, M., Pistrang, N. i Barker, C. (2001). The Benefits of Mutual Support Groups for Parents of Children with Disabilities. *American Journal of Community Psychiatry*, *29*, 113-132. https://doi.org/10.1023/A:1005253514140

UNICEF (2014). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/rz-publikacija_el-knjiga.pdf

Prikaz prakse

Ana Juranović, univ. bacc. praesc. educ.
annajuranovic@gmail.com
Mirjana Dujmović, mag. praesc. educ.
mirjanadujmovic1@gmail.com
Dječji vrtić „Radost", Split

„ZAJEDNO SMO JAČI" – VRTIĆKA PODRŠKA OBITELJI

Sažetak: *U ovom radu prikaza prakse osvrnuli smo se na kvalitetno vrtićko okruženje kao jedan od čimbenika za potporu unutar odgojno obrazovne ustanove s ciljem osiguranja i zaštite mentalnog zdravlja djece. Uz njega je iz istih razloga bitno i partnerstvo s roditeljima. Kroz kvalitetno vrtićko okruženje pružena je potpora roditeljima u njihovu odnosu s djecom. Osigurani uvjeti te planirane i provedene aktivnosti dali su uvid roditeljima kako djeci pružiti kvalitetnu potporu izvan odgojno-obrazovne ustanove. S obzirom na to da se u današnjem užurbanom vremenu nerijetko zaboravlja važnost i vrijednost igre, naglašavaju se njezine dobrobiti. Na provedene aktivnosti osvrnuli smo se kroz evaluaciju i refleksiju roditelja te izjave djece. Aktivnosti su planirane i provedene u Dječjem vrtiću „Pluton" (područni objekt Dječjeg vrtića „Radost", Split). U aktivnostima su zajednički surađivali djeca i roditelji djece jasličke i vrtićke skupine. U planiranju, realizaciji i refleksiji sudjelovale su još tri kolegice iz različitih područnih vrtića u Dječjem vrtiću „Radost" u Splitu, koje su aktivnosti provele u svojim odgojno-obrazovnim skupinama. Zaštiti mentalnog zdravlja djece u odgojno-obrazovnoj ustanovi treba se pristupati cjelovito. To uključuje osiguravanje fizičke i emocionalne sigurnosti, podršku u izražavanju emocija, razvijanje pozitivnih socijalnih odnosa te suradnju s roditeljima i zajednicom. Ovo je uvid u samo jedan mali segment uloge vrtića koji je dio puno veće cjeline koja se stalno unapređuje za dobrobit djeteta.*

Ključne riječi: *mentalno zdravlje, partnerstvo, preventivno djelovanje, vrtićko okruženje, zajednica koja uči.*

UVOD

Značajnu ulogu u pružanju podrške djeci s ciljem prevladavanja stresnih situacija imaju odgojitelji. Osiguravanje sigurnog mjesta za igru, predvidljiva rutina te zajednički dogovorena pravila ponašanja pridonose djetetovu osjećaju sigurnosti. Odgojitelji bi trebali imati razvijene kompetencije identificiranja i smanjivanja pokretača traume djece u njihovu vrtićkom okruženju. Blaustein i Kinniburgh (2010; prema Bartlett i Smith, 2019) ističu i značajnu ulogu odgojitelja u poticanju razvoja vještina djece za samostalno identificiranje različitih pokretača trauma kako bi se mogli nositi s istima ako se oni pojave unutar i/ili izvan odgojno-obrazovne ustanove. Vrtićko okruženje trebalo bi podržavati individualne jake strane svakog djeteta. Unutar odgojno-obrazovne

ustanove dijete bi trebalo razviti osjećaj poštovanja, prihvaćenosti, uvaženosti i pripadanja te se osjećati sigurno i slobodno u komunikaciji s odgojiteljem o vlastitim nesigurnostima. Takvo vrtićko okruženje daje snažnu psihološku podršku djetetu ako su ga njegova prijašnja iskustva učinila plašljivim i osjetljivim u pojedinim situacijama.

Kvaliteta suradnje roditelja i odgojitelja doprinosi stvaranju poticajnog socijalnog okruženja. Suradnja te usklađeno djelovanje roditelja i odgojitelja doprinosi prevenciji potencijalnih intervencija u situacijama kada se uoče problemi u ponašanju djeteta. Preventivni program planira se na temelju zajedničke procjene odgojitelja i roditelja kada je ostvarena kvaliteta suradnje između njih (Panić i Bouillet, 2021).

U ovom prikazu prakse vidljivo je kako su odgojitelji unutar organizacije Dječjeg vrtića „Radost" usmjereni na zajedničko promišljanje, kreiranje različitih aktivnosti te njihovo implementiranje u proces na način da stvore kvalitetno vrtićko okruženje za zajedničke aktivnosti djece s roditeljima. Kao primjer prikazat će se aktivnosti organizirane u sklopu „Večeri matematike" 7. prosinca 2023. godine u organizaciji Hrvatskog matematičkog društva. Osmišljene aktivnosti prilagođene su djeci jasličkog i vrtićkog uzrasta koja su u njima sudjelovala zajedno sa svojim roditeljima, starijom braćom i bakama. Aktivnosti su bile popraćene na stranicama Hrvatskog matematičkog društva.

„VEČER MATEMATIKE"

U Dječjem vrtiću „Pluton" provodi se umrežavanje odgojitelja i djece jasličke i vrtićke odgojno-obrazovne skupine. Budući da imamo i zajedničke roditelje (braća i sestre jasličkog i vrtićkog uzrasta uključena u odgojno-obrazovnu ustanovu), to smo proširili i na suradnju s roditeljima. Cilj planiranih i realiziranih zajedničkih aktivnosti bio je međusobno druženje djece, zajedničko učenje, (su)konstrukcija znanja te stvaranje partnerskih odnosa s roditeljima. Umrežavanjem odgojitelji imaju priliku zajedno planirati, provoditi i vrednovati odgojno-obrazovnu praksu te provoditi refleksiju u timskom radu. Na taj način razvijaju suradničku kulturu ustanove (Vujičić, 2011). Prije organiziranja i provođenja aktivnosti proveli smo istraživanje o zajedničkim aktivnostima roditelja i djece u obiteljskom okruženju. Rezultati anketnog istraživanja pokazali su kako roditelji jako malo ili skoro nimalo sudjeluju u zajedničkim aktivnostima s djecom. Večer matematike prepoznali smo kao dobru priliku u kojoj bismo roditeljima mogli prikazati kako pojedine aktivnosti mogu biti zanimljive, poticajne za dječji razvoj te kolika je njihova dobrobit za djecu. Povratne informacije roditelja bile su pozitivne, a svoje su zadovoljstvo dijelili s nama.

AKTIVNOSTI PROVEDENE U SKLOPU „VEČERI MATEMATIKE“

U organizaciju i realizaciju „Večeri matematike“ uključile su se i kolegice iz naših odgojno-obrazovnih skupina. Sobu dnevnog boravka organizirali smo u različitim centrima aktivnosti dok je uz samu aktivnost i potrebne materijale stajao naziv i opis njihova izvođenja. Aktivnosti smo nastojale dobno i razvojno prilagoditi djeci različitog uzrasta kako bi svako dijete moglo zadovoljiti svoje potrebe i interese. Aktivnosti su poticale cjeloviti dječji razvoj s posebnim naglaskom na kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj te ono najvažnije – zajedničku igru i druženje s roditeljima.

U aktivnosti „Poligon geometrijskih oblika“ (Fotografija 1.) sudionici bacaju kocku i pomiču se na poligonu za onoliko mjesta koliko kocka pokaže (1, 2 ili 3). Dijete u pokretu usvaja pojam brojenja, uočava i imenuje geometrijske likove. Djeca jasličkog uzrasta ponajviše su se zadržala u aktivnosti „Pridruživanje broja i boje“ (Fotografija 2.) koja je bila usmjerena na klasifikaciju i usvajanje osnovnih matematičkih pojmova (brojevi i količine do 5). Sama aktivnost prilagođena je djeci različitog uzrasta – djeca jasličke dobi pridruživala su na temelju boje, dok su djeca vrtićkog uzrasta razumijevala i pojam količine.

Fotografija 1. *Poligon geometrijskih likova*

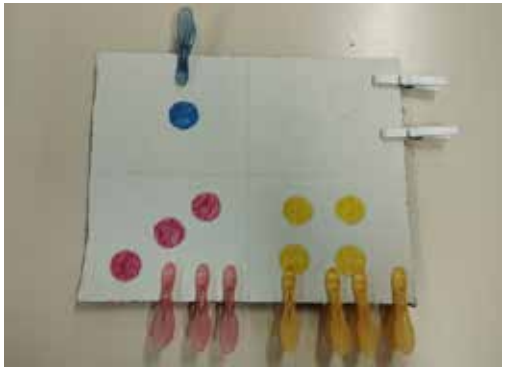
Fotografija 2. *Pridruživanje broja i boje*

U aktivnosti „Uočavanja odnosa u prostoru“ (Fotografija 3.) podjednako su uživali svi sudionici. Djeca su pokazala rad i dosljednost da aktivnost završe u potpunosti. Aktivnost „Pridruživanje i

povezivanje broja i boje“ (Fotografija 4.) bila je usmjerena na uočavanje i imenovanje boja, razvoj vještina prebrojavanja te poticanje razvoja fine motorike i pincetnog hvata. Igra „Connect 4“ (Fotografija 5.) bila je usmjerena na poticanje djece na razumijevanje, usvajanje i poštivanje pravila igre, uočavanje prostornih odnosa, razvoj preciznosti te logičkog razmišljanja. Navedene aktivnosti poticale su različita područja dječjeg razvoja, no ono što im je zajedničko jest učenje kroz igru te kvalitetno provedeno vrijeme s roditeljima i vršnjacima.

Fotografija 3. *Uočavanje odnosa u prostoru*

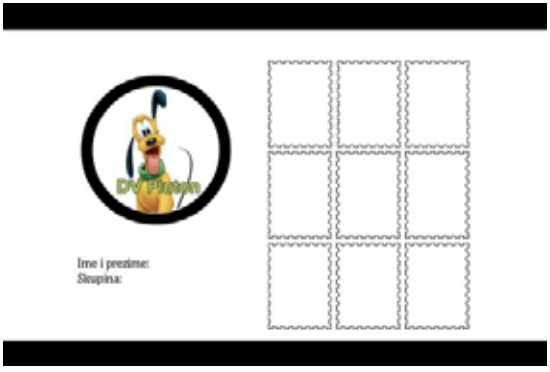

Fotografija 4. *Pridruživanje i povezivanje broja i boje*

Fotografija 5. *Igra „Connect 4“*

Aktivnosti su bile ponuđene na stolovima i uloga odgojitelja bila je da bude organizator i promatrač. Roditelji su se odazvali u punom broju, a u aktivnosti su sudjelovali i starija braća i sestre. Pojedine aktivnosti zahtijevale su pomoć roditelja koji su bili u ulozi pomagača i suigrača. Jedna od roditeljskih zadaća bila je i praćenje broja realiziranih aktivnosti njihova djeteta. Po završetku aktivnosti roditelji i djeca od odgojitelja su dobivali potpis u „putovnicu", a za popunjenu „putovnicu" po završetku su dobivali zahvalnicu (Fotografija 6., Fotografija 7.).

Fotografija 6. *„Putovnica"*

Fotografija 7. *Zahvalnica*

Aktivnosti organizirane u sklopu „Večeri matematike" bile su ograničene na jedan sat. Iako soba dnevnog boravka nije bila adekvatna za toliki broj sudionika, organizacija je bila dobra te su samim time sva djeca, roditelji i ostali sudionici mogli sudjelovati u aktivnostima koje su u području njihova interesa. Povratne informacije djece i roditelja bile su jako pozitivne: „Bilo je super, nakon dugo vremena sam se povezao sa sinom. Zbog poslovnih obveza više vremena je provodio s didom. Iznenadio me je nekim svojim zaključcima, a sada sam i vidio kako više nije mali, nego je postao pravi dječak. Hvala. Lijepo se podsjetiti kako i neke naizgled zaboravljene igre mogu biti zanimljive." (tata dječaka Luke, KD 72); „Ova večer je bila super jer smo se stvarno zabavili on i ja i još nije tražio mobitel. Mislila sam da će mi zbog trudnoće biti naporno, ali toliko sam bila sretna gledajući kako on uživa jer sam ja u vrtiću da mi ništa nije bilo teško. Sve pohvale. Hvala." (mama dječaka Olivera, KD 72).

Djeca su bila jako ponosna na sebe, posebice kada su oni bili ti koji su svojim roditeljima pojašnjavali način izvođenja pojedinih aktivnosti: „Teto, vidi kako sam mami objasnio što treba. Ona sve stavila

krivo. Sad sam je sve naučio.“ (dječak Bepo, KD 72). Time se potiče razvoj njihova samopouzdanja i pozitivne slike o sebi. Zajedničko sudjelovanje u aktivnosti poticalo je pozitivne osjećaje i kod djece i kod roditelja: „Bilo je uzbudljivo i nadasve zanimljivo. Nešto novo i bolje od radionica. Večeras smo se baš slušale, ona mene i ja nju, imale smo isti cilj i pomagale smo jedna drugoj. Ugodno sam iznenađena koliko su aktivnosti jednostavne, a opet s druge strane zanimljive.“ (mama djevojčice Lare, KD 48); „Teto, baš je super što je mama ovdje u vrtiću.“ (Fotografija 8.a); „Ovo je prvi put da su svi troje zainteresirani za istu igru, ne svađaju se, dogovaraju se i mene uključuju u sve kao da sam im prijatelj. Baš mi je drago što ste ovo organizirali. Nekako se dogodi da komuniciramo samo oko potreba i svađa u danu. Bilo je opuštajuće i sada ćemo i kući pokušati neke od igara zajedno igrati.“ (mama djece Olivera, KD 72 i Isabel, KD 36, uključenih u odgojno-obrazovnu ustanovu, te djevojčice Kaje, KD 96) (Fotografija 8.b).

Fotografija 8.a i 8.b. *Zajednička igra roditelja i djece*

U „Večeri matematike“ sudjelovala su i djeca jasličkog uzrasta te njihovi roditelji. Pretežno su se zadržavali u aktivnostima „Pridruživanje broja i boje“ te „Uočavanje odnosa u prostoru“, ali su bili usmjereni i na istraživanje sobe dnevnog boravka (Fotografija 9.a, 9.b, 9.c). „Tonka nam je prvo dijete u vrtiću, ovo druženje mi je zanimljivo jer upoznajem djecu i roditelje iz skupine i družim se sa

svojim djetetom na jedan nov način.“ (mama djevojčice Tonke, KD 17). Bio je to i povod za fotografiju (Fotografija 9.a).

Fotografija 9.a, 9.b i 9.c. *Djeca rane dobi u aktivnostima*

Na kraju dodijeljena je zahvalnica djeci za sudjelovanje, a ako su u aktivnosti sudjelovali braća i sestre, zahvalnica je bila zajednička (Fotografija 10.).

Fotografija 10. *Odgojitelji vrtićke i jasličke odgojno-obrazovne skupine, dijete jasličke i vrtiće dobi i mama*

Dobrobiti ovih aktivnosti bile su višestruke za roditelje, odgojitelje, a ponajviše za dijete. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) navodi matematičku kompetenciju kao jednu od osnovnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje. U odgojno-obrazovnom radu pruža se potpora djetetu da razvije vještine kojim će ostvariti svrhovito učenje i cjeloviti razvoj. Roditelji su pozvani na buduću suradnju gdje mogu sudjelovati u planiranju odgojno-obrazovnog procesa zajedno s odgojiteljem.

ZAKLJUČAK

U odgojno-obrazovnom radu s djecom rane i predškolske dobi odgojitelji su važna poveznica između roditelja, djeteta i vrtića u izgradnji zajednice koja će biti kvalitetno mjesto za dijete. Odgojitelj, odnosno odgojno-obrazovna ustanova koja ulaže u partnerski odnos s roditeljima, može doprinijeti dobrobiti djeteta te poticati njegov cjeloviti razvoj koji će mu pomoći u učenju, ponašanju i zdravlju, što je potrebno za ostvarenje uspješnog i održivog društva. Altruistični odgojitelj spreman je pomoći svima, ne samo djeci u odgojno-obrazovnoj skupini, nego i njihovim obiteljima i svojim kolegama. Novija istraživanja pokazuju kako osoba može biti velikodušna prema drugima bez potrebe za priznanjima. Jednostavan način da se to učini jest često stvarati prilike za susret s onima koji trebaju pomoć i staviti sebe u takvu situaciju da bismo razumjeli njihovu perspektivu i motive (Rijavec i sur., 2008).

U prikazanim i analiziranim aktivnostima sudjelovale se još tri kolegice Dječjeg vrtića „Radost“ iz tri područna objekta te su ih provele u svojim odgojno-obrazovnim skupinama uključujući i svoje kolegice. Stvarajući mrežu unutar ustanove, širi se dobra praksa, potiče profesionalni razvoj odgojitelja, podržava kapacitet za promjene u ustanovi te se posreduje između centraliziranih i decentraliziranih struktura (Hopkins, 2007; prema Vujčić, 2010; MacGilchrist i sur., 2004; prema Vujčić, 2010).

Mentalno zdravlje nužno je za osobnu dobrobit, obiteljske i međuljudske odnose te doprinosi zajednici i društvu. Odgojitelji imaju veliku ulogu i odgovornost u poticanju i očuvanju mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi. Usmjerenost na dijete i njegove potrebe, organiziranje poticajnog prostorno-materijalnog i socijalnog okruženja, razvoj privrženosti, emocionalne sigurnosti i otvorenog odnosa s djetetom te partnerstvo s roditeljima doprinose mentalnom zdravlju djeteta.

LITERATURA

Bartlett, J. D. i Smith, S. (2019). The role of early care and education in addressing early childhood trauma. *American journal of community psychology*, *64*(3-4), 359-372. https://doi.org/10.1002/ajcp.12380

Panić, M. i Bouillet, D. (2021). Pojavnost problema u ponašanju djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, *57*(2), 73-91. https://hrcak.srce.hr/file/389240

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Rijavec, M., Miljković, D. i Brdar, I. (2008). *Pozitivna psihologija: znanstveno istraživanje ljudskih snaga i sreće*. Zagreb: IEP-D2.

Vujičić, L. (2010). *Istraživanje kulture odgojno-obrazovne ustanove*. Zagreb: Mali profesor.

Prikaz prakse

Ana Strunje, odgojitelj mentor
strunjeana10@gmail.com
Marina Žulj, odgojitelj pripravnik
marinazulj@gmail.com
Dječji vrtić „Cvrčak“
Ulica kraljice Jelene 3, Knin

„NA PUTU PRIHVAĆANJA“

Sažetak: *Dijete rane i predškolske dobi aktivno doprinosi osobnom razvoju i učenju u okruženju u kojem živi. Kroz različite aktivnosti moguće je prepoznati djetetov potencijal za osobno učenje koje mu omogućava aktivno promišljanje o novim izazovima, prilagođavanje i razvoj. Dijete uočava, istražuje, prepoznaje emocionalnu klimu u kojoj se nalazi. Koristeći svoje sposobnosti i resurse, dijete stječe vještine i jača mentalno zdravlje koje mu omogućava da se lakše nosi s teškoćama i izazovima.*

Ključne riječi: *dobrobit, mentalno zdravlje, okruženje, refleksija, učenje.*

UVOD

Uključivanje djeteta u odgojnu-obrazovnu skupinu uz pomoćnika novi je izazov kojem su izloženi odgojitelji i djeca. Ujedno, to je i prilika za zajedničko odrastanje i prihvaćanje inkluzivnih vrijednosti. Ono doprinosi uspješnosti uključivanja, prilagodbi i spremnosti djece na suživot s djetetom s teškoćama u razvoju (dalje TUR). Za nas, odgojitelje, izazov je stvaranje okruženja i uvjeta u kojem će sva djeca biti jednako prihvaćena, poštovana i pozitivno vrednovana od strane druge djece. Također, značajno je poticati kod djece razvoj sposobnosti prepoznavanja, uvažavanja i stvaranja uvjeta za zadovoljavanje osobnih i tuđih individualnih psihofizičkih potreba.

PROJEKT „NA PUTU PRIHVAĆANJA“

Dolaskom u skupinu, dječak s TUR-om najviše vremena provodi uz pomoćnicu. Promatrajući njegovo individualno istraživanje okruženja (nemir, buka, neugodni dodiri, itd.), potaknuti smo na promišljanje: „Kako doprinijeti dobrobiti djeteta?“; „Kako stvoriti okruženje koje će za njega biti prihvatljivo i poticajno?“; „Kako ga potaknuti na igru?“; itd. Istodobno smo razmišljali i kako osnažiti djecu skupine. Primijetili smo da djeca, a posebice ona predškolske dobi, imaju različite reakcije

na takve situacije – uplašenost, povučenost, razdražljivost, svadljivost, nedostatak interesa, kraća pažnja, itd. Kao prioritet svojeg odgojno-obrazovnog rada izdvojili smo:

- poticati razvoj socijalnih vještina djece (prihvaćanje, tolerancija, razumijevanje različitosti, međusobno pružanje potpore i pomoći)
- poticati međusobnu sinergiju svih sudionika odgojno-obrazovnog rada
- individualizirano pristupati svakom djetetu u skladu s njegovim interesima i potrebama
- uzajamnim djelovanjem snažiti odgovornost prema sebi i drugima
- poticati zainteresiranost djeteta za svijet oko sebe – refleksivna praksa
- biti usmjereni na osmišljavanje novih strategija rada koje će doprinositi demokratskom odlučivanju
- vremensku fleksibilnost.

Shodno navedenom, u okviru odgojno-obrazovnog procesa pokrenuli smo projekt „Na putu prihvaćanja". Svrha je projekta stvaranje poticajnog prostorno-materijalnog i socijalnog okruženja u kojem će sva djeca imati priliku jačati svoje sposobnosti i vještine, s posebnim naglaskom na dijete s TUR-om. Poticajno okruženje doprinosi socijalnog integraciji te posljedično socijalnoj koheziji i dobrobiti svih pojedinaca. Tijekom provođenja projektnih aktivnosti nastojali smo poticati razvoj osjećaja prihvaćenosti i pripadnosti, grupne povezanosti, pozitivnog stava, emocionalne topline skupine, ravnopravnog uključivanja i sudjelovanja djeteta s TUR-om u skupinu uz pomoćnika te interakciju s roditeljima i članovima stručno-razvojnog tima. Kao odgojitelji, bili smo usmjereni na promišljanje o vlastitoj odgojno-obrazovnoj praksi i njezino unaprjeđivanje s ciljem poticanja cjelovita dječjeg razvoja i zadovoljavanja dobrobiti.

Sustavnim zajedničkim radom i redovitim vrednovanjem procesa opravdano je očekivati kako će projektne aktivnosti pridonijeti razvoju dječjih vještina i sposobnosti, prilagodbi, uključivanju i spremnosti djece na suživot s djetetom s TUR-om te učenju i razumijevanju vrijednosti zajedničkog odrastanja.

PROJEKTNE AKTIVNOSTI, REALIZACIJA I PRAĆENJE

Promatrajući djecu i njihovo sudjelovanje u odgojno-obrazovnoj skupini, moguće je uočiti kako su djeca iznimno spontana i dobro raspoložena. Samostalno organiziraju igru, dogovaraju se, surađuju te je imaju potrebu bogatiti kroz zabavu, druženje, crtanje, pjevanje, sport, glumu. Uočavamo kako je

u tom procesu dijete s TUR-om nerijetko samo promatrač koji je pretežno usmjeren na pomoćnicu (Fotografija 1.). Voli provoditi vrijeme u samostalnim aktivnostima u tihom centru. S pomoćnicom neposredno razmjenjujemo informacije, dogovaramo kako i u kojem smjeru pratiti dijete, kako ga integrirati u igru s prijateljima. Izradom zajedničkog plakata dječakova pažnja i motivacija rastu – svakodnevno promatra plakat, istražuje ga, pažnja je zaokupljena (Fotografija 2.).

Fotografija 1. *Pomoćnica i dijete s TUR-om u aktivnosti*

Fotografija 2. *Promatranje plakata*

Različitim aktivnostima i materijalima poticali smo i hrabrili djecu, usmjeravali na suradničko učenje kroz dostupna poticajna sredstva za igru – stimulativnu okolinu uz pomoć i podršku: dijete – pomoćnica – odgojitelj. Djeca u skupini prihvaćaju dječaka s TUR-om kao jednakopravnog prijatelja. Dječak se postupno uključuje u zajedničke aktivnosti, poglavito istraživačke igre (Fotografija 3.). Njegovo uključivanje početno je kratkotrajno, ali ohrabrujuće.

Fotografija 3. *Uključivanje djeteta s TUR-om u zajedničke aktivnosti i igru s djecom*

POTICANJE POVJERENJE I PRIJATELJSTVA KROZ IGRU

U ovom razdoblju mnoga djeca imaju razvijene raznolike odnose s vršnjacima. Spretna su i samostalna u rješavanju pojedinih socijalnih situacija i problema. Spoznali smo da je puno toga pred nama da zajedno učimo. U svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu kroz lutkarske igrokaze djeca snaže razumijevanje za dječaka s TUR-om, njegovo emocionalno stanje, želje i potrebe (Fotografija 4.).

Fotografija 4. *Lutkarske izvedbe*

Fotografija 5. *Scenske lutke*

Fotografija 6. *Razvoj vršnjačkih odnosa*

Omiljena slikovnica „Peppa Pig“ pomogla je pomoćnici da kreativno doprinese bogaćenju stimulativnih poticajnih predmeta. Izrađene scenske lutke (Fotografija 5.) u skupini poticajno djeluju na cjeloviti razvoj dječaka s TUR-om. S pomoću scenskih lutaka, dječak uvježbava i stječe raznolike životne vještine kao što su: manipuliranje, verbaliziranje svojih želja, osjećaja i potreba, poziv na igru i slično, ali i postupno razvija odnos i započinje komunikaciju s ostalom djecom iz skupine (Fotografija 6.). Djeca su afirmativno usmjerena prema dječaku s TUR-om – bude njegov interes, znatiželju i inicijativu, potiču osjećaj uspješnosti. U odgojno-obrazovnoj skupini vlada podupiruća interakcija, djeca se međusobno osnažuju i motiviraju:

Nea: „ Vidi, ti to možeš, digni lutku, digni da je svi vide.“

Gabrijela: „ Reci dobar dan.“

Tamara: „Baš si smišan kad glumiš. Digni, digni Pepu…“

Filip: „ Ja ću stajati uz lutke, dodavat ću ti kada glumiš.“

Djeca su sve više primjećivala svog prijatelja i njegov rastući interes za različite centre i aktivnosti. S radošću su prihvaćala njegov poziv na igru, svjesna da će nakratko dječaka animirati uz poticaj (Fotografija 7.) i podršku. Djeca su se trudila, aktivirala, uočavala trenutke njegove opuštenosti, verbalizirala radnje, osjećaje i aktivnosti te motivirala dječaka na daljnje sudjelovanje u aktivnostima na različite načine. Tako su nastale i motivacijske izjave:

Viktoria: „Bravo, ti dobro crtaš, ode možeš još crtati."

Danijel: „Ajde sada ti, na tebi je red da istražuješ, čekamo te…"

Mia: „Uzmi kocku i trči oko djece. Ide maca oko tebe…"

Fotografija 7. *Zajedničke aktivnosti djece*

PODRŠKA – POTVRDA

U svakodnevnim situacijama djeca su usmjeravana na vršnjačku podršku. Bila su usmjerena na olakšavanje i usvajanje dnevnih rituala i radnji dječaka s TUR-om. Djeca su dječaka poticala da bude aktivan i doprinese skupini u skladu sa svojim mogućnostima (primjerice: odlazak na doručak, odlaganje igračaka, pomoć u igri, itd.). S ciljem doprinosa zajedničkom bogaćenju skupine osmišljavali smo i strategije doprinosa u suradnji s roditeljima – tako smo dobili zanimljive crteže, radove, izjave i zanimljive plakate koji su poticajno djelovali na djecu (poticanje senzibiliteta, prepoznavanje, imenovanje). Kroz sve aktivnosti u vrtiću, bile one u manjim ili većim skupinama djece, dječak s TUR-om imao je podršku prijatelja te je posljedično snažio osjećaj pripadnosti skupini. Različite igre na otvorenom (Paukova mreža, Ide maca oko tebe, Održi ravnotežu s loptom, itd.) pomogle su djeci da spoznaju razliku između natjecanja i suradnje, prihvaćanja poraza i radovanja osobnom ili uspjehu drugih. Djeca su uočavala sličnosti i razlike te na taj način učila surađivati, prihvaćati i uvažavati druge i drugačije.

Svakodnevni boravak na vanjskom prostoru poticajno djeluje na djecu. Djeca iskazuju brigu za biljke i vrt, a sve to posebno djeluje na dječaka s TUR-om koji uz pomoć svih (odgojiteljica, pomoćnice, ostale djece) bogati iskustvene doživljaje kroz pokušaj – pogrešku, uspjeh – neuspjeh (zalijevanje, promatranje, čišćenje, itd.). Djeca iniciraju i samoorganiziraju raznolike aktivnosti te procjenjuju osobnu angažiranost. Zajedničke aktivnosti (posebice igre na sportskom poligonu, sportskim spravama i na sportskim terenima) doprinijele su opuštenom, vedrom i afirmativnom ozračju skupine. Promatrajući djecu i atmosferu u skupini, moguće je uočiti kako su se djeca međusobno podržavala, pružala podršku i potporu jedni drugima te istovremeno osnaživala sportske vještine koje su u najboljem interesu svakog djeteta.

VREDNOVANJE I DOPRINOS PROJEKTNIH AKTIVNOSTI

Kao ishode ovako organiziranog odgojno-obrazovnog procesa, izdvojili bismo brojne dobrobiti koje su usmjerene prema svoj djeci u skupini, djetetu s TUR-om, roditeljima, ali i odgojiteljima. Proces uključivanja dječaka s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u odgojno-obrazovnu skupinu pridonio je cjelovitom razvoju djece. Djeca su stjecala nova iskustva prihvaćanja i uvažavanja drugih i drugačijih, razvijala su senzibilnost prema potrebama drugih, bolje su prihvaćala različitosti i u njima vidjela potencijal te postupno razvijala odgovornost za svoje postupke. Zajedničkim sudjelovanjem u aktivnostima razvijala su i jačala empatiju i brigu za druge, gradila samopoštovanje i pozitivnu sliku o sebi pomaganjem drugima, učila kako pojedinac može prevladati poteškoće i postići cilj.

Evaluacijom projekta i projektnih aktivnosti, moguće je uočiti kako je dijete s TUR-om osnaženo u obavljanju životno-praktičnih i radnih aktivnosti. U suradnji s drugom djecom, pomoćnicom i odgojiteljima, dječak je gradio svoj vokabular, snažio se, istraživao stimulativnu okolinu uz podršku i pomoć. Kroz cijeli proces dijete dobiva individualnu potporu: emocionalnu – razgovor, slušanje, pomoć pri rješavanju problema te socijalnu – praktična pomoć, podupiruća interakcija. Time gradi osjećaj prihvaćenosti, sigurnosti i pripadanja odgojno-obrazovnoj skupini. Ima mogućnost za učenje i razvoj bez stereotipa i predrasuda.

Afirmativne ishode projekte moguće je uočiti i u odnosu na roditelje i odgojitelja. Roditelji sve djece odgojno-obrazovne skupine imali su priliku uvidjeti potencijale svoga djeteta dok su roditelji dječaka s TUR-om spoznali kako je njihovo dijete jednako prihvaćeno i uvaženo kao i ostala djeca odgojno-obrazovne skupine te da dobiva više prilika za optimalan razvoj uz pomoćnicu. Kao odgojitelji, izuzetno smo sretni jer smo doprinijeli prilagodbi djeteta s TUR-om u odgojno-obrazovnu skupinu. Osnažili smo djecu u prepoznavanju, uvažavanju i zadovoljavanju svojih i tuđih individualnih potreba te podržavali i jačali vrijednosti zajedničkog odrastanja. Time smo pokazali da je jednako vrijedno svako dijete samim time što postoji.

ZAKLJUČAK

Na putu kvalitetnijeg uključivanja djeteta s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u odgojno-obrazovnu skupinu razrađivali smo metode, stilove i strategije učenja sa stručno-razvojnim timom, pomoćnicom, roditeljima i djecom. Zajednički smo određivali prioritete djelovanja, pratili razvojni status djeteta, pružali pomoć i podršku roditeljima. Pri realizaciji projekta spoznali smo teškoće, naučili gledati iz drugog kuta, mijenjali se u smjeru poboljšanja. Bili smo usmjereni na prilagodbu cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa individualnim potrebama djeteta, iskazivali strpljenje, motivaciju, pozitivne vibracije, uočili vrijednosti individualnog osnaživanja – na putu zajedničkog odrastanja.

DJEČJE IZRAŽAVANJE I STVARANJE

Dorotea Jazidžija (6 godina), dječji vrtić Nikolino
odgojiteljice Ina Blajić, Ivana Bilokapić

Stručni rad

Ana Pirić, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Cvit Mediterana“
Ul. Šime Ljubića 22, Split
ana.piric79@gmail.com

IGRA SCENSKOM LUTKOM KAO PRIRODNO TERAPEUTSKO SREDSTVO

Sažetak*: Scenska lutka jest lutka namijenjena lutkarskoj predstavi na pozornici. Pri tom se ne misli samo na profesionalne kazališne pozornice, nego i na improvizirane pozornice unutar soba dnevnog boravka u dječjim vrtićima. Postoje različite vrste scenskih lutaka, a svaka od njih ima određeni mehanizam putem kojeg dijete ili odrasli animira lutku. No scenska lutka može biti i bilo koji predmet ili materijal koji dijete ili odgojitelj oživljava pokretom i glasom. Iako se scenska lutka koristi i u psihoterapiji, u ovom radu naglasak je na korištenju scenskih lutaka u dječjim vrtićima jer igra scenskim lutkama djetetu omogućava emocionalno pražnjenje i preradu različitih emocija pa tako i onih neugodnih.*

Ključne riječi*: adaptacija, dječji vrtić, neugodne emocije, igra scenskim lutkama.*

UVOD

Scenske lutke „pomažu u oslobađanju čovjeka od košmara, a jedna od njenih mnogobrojnih uloga je vrlo slična onoj koju je nekada imao šaman u davnim kulturama – vraća istinske proporcije stvarnosti“ (Walny, 2008, str. 76). Dijete u igri scenskom lutkom nesputano pokazuje svoje osjećaja. Ono se veseli, tuguje, ljuti ili pokazuje strah od nečeg što ga plaši. Dječji osjećaji u igri lutkom postaju predmetni, a uzbuđenje se prenosi na lutku i lik koji ta lutka predstavlja. Kroz igru lutkom dijete oblikuje stvarnost u skladu s njegovim trenutnim željama, potrebama i osjećajima. Lutka pomaže djetetu da nesputano iskazuje svoje različite emocije i da preradi neugodne događaje. Dijete u igri lutkom ublažava strahove i neugodne emocije s kojima se suočava u stvarnosti (Hirec, 1991; prema Ivon, 2010). U igri scenskim lutkama dijete je to koje može postavljati pravila i tražiti različita rješenja za probleme koji ga tište (Majaron, 2004). Iako možemo reći da u igri generalno prevladava „princip zadovoljstva“, dijete ponavlja i neke neugodne situacije tako da igra predstavlja i svojevrsno prirodno terapeutsko svojstvo (Duran, 2001).

SCENSKA LUTKA

U hrvatskom jeziku pojam lutka mnogoznačan je jer pokriva različite pojmove. Obuhvaća niz različitih figura koje su namijenjene dječjoj igri. Tako se pod ovim pojmom podrazumijevaju lutke igračke, plastične i porculanske lutke, modne lutke, scenske lutke i slično (Županić Benić, 2019). Scenska je lutka figura izrađena od različitih materijala, a namijenjena je kazališnoj izvedbi. Može predstavljati čovjeka ili neko drugo biće, a oživljava je animator uz pomoć žica, štapova ili vlastitom rukom (Jurkowski, 2005).

Suvremeno kazalište lutaka nadopunjuje gore navedenu definiciju na način da bilo koji predmet iz okoline može postati lutka ako ga se animira i upotrijebi u funkciji scenske lutke. Čak i dijelovi tijela (npr. gole ruke bez ikakvih dodataka) mogu biti lutke kojima se utjelovljuje neki lik (Kroflin, 2020). Ivon (2013, str. 20) navodi kako scenska lutka koja se koristi u odgojno-obrazovne svrhe može biti bilo kakva: „ruka, prst, lakat, koljena, noge, trbuh; od oživljenog kamena do Supermana od plastike; od krpe na niti do njezine lagane sjene; od komada papira ili ostatka ambalaže; od prirodnog do umjetnog materijala".

„Svijet lutaka je svijet u kojem se istodobno isprepliću svijet mašte i svijet stvarnosti. Bilo koja lutka pa čak i ona najjednostavnija iz djetetove okoline, primjerice: boca s nalijepljenim brkovima, prazan vrč, šalica bez uha itd., oslobađaju maštu i svjetove potisnutih emocija" (Walny, 2008, str. 76). Scenske lutke mogu biti bilo što, ali moramo imati na umu kako svaka lutka budi različite doživljaje kod djece, zavisno o kojoj se lutkarskoj tehnici radi. Ručna lutka može biti djetetov partner ili pak netko tko mu je „nadređen", ovisno o tome animira li se na razini dječjih očiju ili pak iznad njih. Marioneta je projekcija djetetova doživljaja svijeta, ali je ovisna o svom nadređenom „manipulatoru". Lutke koje se koriste u kazalištu sjena djeluju na dijete kao dio izmišljenog, bajkovitog svijeta. Igračke ili pak predmet iz svakodnevne uporabe koje animiramo na stolu, pozivaju na suradnju, pomoć i zaštitu (Majaron, 2002).

IGRA SCENSKOM LUTKOM

Igra lutkom više je od samog oponašanja. Djeca koriste lutke kao da su te osobe upotrebljavajući različite geste, pokrete i govore kako bi dočarala te likove. To zahtijeva decentraciju, tj. razgraničenje vlastitog gledišta od gledišta drugog, odnosno prevladavaju spoznajni egocentrizam (Duran, 2001). Drugim riječima, lutka omogućava djetetu da sagleda situaciju iz druge perspektive.

Lutka snažno utječe na dječju recepciju o kojoj ovisi emocionalno doživljavanje iste te lutke koja u djetetu budi snažne emocije poput radosti ili tuge. Zbog toga možemo kazati kako dijete uz pomoć lutke ulazi u svijet dobra i zla, u svijet odraslih, što na dijete može djelovati poput katarze (Vuković-Žunić i Delaš, 2009).

Prezentiranjem različitih emocionalnih stanja lika, djeca razvijaju i vlastite „više" emocije kao npr. empatiju. Lik kojemu je udahnuta emocija pomaže djetetu izdiferencirati emocije same lutke od vlastite emocije. Sugestivnost animirane lutke pokreće u djetetu mehanizme identifikacije i projekcije te oslobađa katarzičnu snagu (Broggini 1995; prema Ivon, 2010).

PREVLADAVANJE NEUGODNIH EMOCIJA – LUTKA KAO TERAPEUTSKO SREDSTVO

Ponavljajući situaciju koja nije bila ugodna za dijete, dijete u igri lutkom stječe kontrolu nad tom situacijom te na taj način svladava anksioznost i posljedično dovodi do redukcije stresa ili traume koje je ta situacija prouzročila. Primjerice, djevojčica koju je ugrizao pas danima se igra igre u kojoj je lik psa dobar i pomaže djeci u nevolji (Duran, 2001).

Djevojčica rastavljenih roditelja igrala se lutkama: „I Djed Mraz kaže: 'Čekaj curice dok podijelim darove pa ću ići u tvoju kuću da budem tvoj tata.' Išli su, pa išli i Djed Mraz je htio ući kroz vrata njene kuće pa nije mogao. A njezina mama je rekla: 'To nije naš tata kad je tako velik pa ne može kroz vrata ući.' (djeca koja su je slušala počela su se smijati). 'Što se smijete kad ja nešto žalosno pričam?'". Iz ovog kratkog transkripta u potpunosti je jasno da je djevojčica tužna i da joj nedostaje otac (Pokrivka, 2023, str. 36).

Igra scenskim lutkama dragocjena je jer posjeduje katarzičnu moć, naročito kod djece koja su duže vrijeme hospitalizirana. Stavljajući sebe u različite uloge, a među ostalim i u uloge liječnika i medicinskih sestara, djeca lakše razumiju nužne medicinske zahvate kojima su podvrgnuta. Tješeći lutku pacijenta, oni zapravo tješe i umiruju sebe te se na taj način rješavaju nagomilanog straha (Ivon, 2013). Igre lutkama nezaobilazne su i u vrtićkoj igraonici splitske pedijatrije, gdje se djeca često igraju liječnika i pacijenata. Primjerice, petogodišnji dječak koji je duže vrijeme bio hospitaliziran često se osamljivao u lutkarskom centru. Bez obzira na veću ponudu lutaka u centru uvijek bi uzimao dvije iste lutke: ginjol lutku koja je predstavljala lik dječaka i ginjol lutku koja je predstavljala lik liječnika. U početku je njegova igra lutkama bila poprilično gruba, lutke su se hrvale i tukle. Dijete bi prilikom te igre ispuštalo neartikulirane krikove i zvukove. Odbijalo bi ikakvu komunikaciju s odgojiteljem. Tada je odgojitelj započeo koristiti ginjol lutku koja je predstavljala lik majke. U početku dječak je ignorirao lutku, no nakon nekoliko dana započeo je komunicirati s

lutkom majke koju je animirao odgojitelj. Dijete je, uživljavajući se u lik lutke dječaka, objasnilo da „mora udarati doktora jer je on kriv što njegova mama nije s njim, on je taj koji joj ne da ostat s njim i zato ga mora istući". Nakon toga preuzima ulogu liječnika i govori: „Mama, ja nisam kriv. Dite mora bit u bolnici. Moramo ga izličit pa će onda kući. Ja nisam zločest." Od tada igra dobiva potpuno novi smjer u kojem liječnik postaje pozitivan lik s dobrim namjerama, a gruba igra lutkama u potpunosti prestaje. Iz navedenog primjere iz prakse očigledno je kako lutke pomažu u prevladavanju teškoća, a lutka na sebe preuzima negativna ponašanja, agresiju, bijes i sl., a da pritom dijete ne osjeća krivnju.

Plašljiva djeca u igri scenskim lutkama biraju lutke koje predstavljaju mračne likove, likove koje egzistiraju u njihovoj mašti i opterećuju njihovu podsvijest (Bastašić, 1988). Na taj način djeca se suočavaju sa svojim strahovima i nastoje ih prebroditi.

Sramežljivo dijete u lutki može pronaći motivaciju da progovori jasno, bez straha i srama za razliku od razgovora npr. s odgojiteljima. Razgovor s lutkom spontaniji je i ugodniji jer je „lutka autoritet kojeg je dijete samo odabralo" (Majaron, 2004, str. 60). Sramežljivi šestogodišnji dječak imao je problem s mucanjem. Njegovo mucanje pogoršalo bi se kada bi bio uzbuđen ili kada bi ga preplavili neugodni osjećaji. No kada bi dijete uzelo bilo koju lutku kojom će zakloniti svoje lice, počelo bi govoriti tečno i njegove bi teškoće privremeno nestale.

Također, izuzetno sramežljiva petogodišnja djevojčica u odgojno-obrazovnu grupu stigla je s dijagnozom selektivnog mutizma. Odbijala je bilo koji oblik komunikacije s odgojiteljima. S djecom je uredno komunicirala i povremeno ih koristila kao posrednike u komunikaciji s odraslima. Postupno, djevojčica je upoznavala i stjecala iskustva s različitim vrstama scenskih lutaka. Od svih lutaka najviše joj je svidjela humaneta koja joj je prekrivala cijelo tijelo. Vrlo brzo djevojčica je počela komunicirati s jednim odgojiteljem, ali samo dok je imala na sebi prikačenu lutku. Kada nije imala lutku, odbijala je ikakav kontakt s tim istim odgojiteljem.

Dijete ponekad osjeća strah od nepoznatih ljudi, naročito u doba adaptacije na vrtićko okruženje pa lutka kao posrednik u komunikaciji itekako može olakšati i djetetu, ali i samom odgojitelju. Odgojitelj tada može odabrati komunikaciju putem simbola – predmetom, igračkom ili lutkom (Ivon, 2010).

Trogodišnja djevojčica s teškoćama u razvoju prolazila je period adaptacije na vrtić. Prethodno nije bila u jaslicama, pa joj je ovo bio prvi doticaj s vrtićem. Jedan od dva matična odgojitelja u grupi u radu je koristio lutku skupine (zijevalicu), dok drugi odgojitelj nije. Djevojčica je vrlo brzo prihvatila lutku i ostvarila kontakt s njom. Primijećeno je da, kada bi ujutro dočekao djevojčicu

odgojitelj s lutkom, ona bi se lakše i brže odvajala od majke. Obraćala bi se isključivo lutki, uzela bi je za ruku i govorila: „Pa pa, ide vutić!“ Kada bi je pak dočekao odgojitelj koji nije koristio lutku, njezina separacija od majke bila je znatno teža i intenzivnija. Tek kada su oba odgojitelja započela koristiti lutku prilikom jutarnje tranzicije, djevojčica je u potpunosti prihvatila vrtić.

ZAKLJUČAK

U igri lutkom dijete unutar sigurnog okruženja može izraziti velike i jake emocije koje nosi u sebi, i to na potpuno siguran način. Pražnjenjem emocionalnog naboja u sebi kroz korištenje lutke, dijete sebe samo regulira na društveno prihvatljiv način. Primjerice, ukoliko bi bijes iskaljivalo na drugom djetetu, utoliko bi bilo kažnjeno, odbačeno i/ili neprihvaćeno. Ovako, lutka je ta koja je bijesna ili ljuta, a ne dijete koje je animira. Slično je i sa sramežljivom djecom ili djecom koja se boje. Lutka im može biti paravan koji će ih štititi od neugodnih emocija. Lutka je tako prirodno terapeutsko sredstvo jer izvlači potisnute događaje iz podsvijesti te pomaže djeci da ih uspješno prebrode. Dijete kroz igru lutkom ima potrebu pričati o svemu onom što ga trenutno zanima ili ga pak muči. Upravo zbog toga, igra lutkom može dati uvid u to što se s djetetom događa i koje ga emocije preplavljuju. Kada se poistovjetimo s lutkarskim junakom, ulazimo u svijet metafore u kojemu ništa nije zabranjeno ili nemoguće. Lutka tada svim „utopljenicima“ postaje „spasilački pojas“ (Walny, 2008, str. 76).

LITERATURA

Bastašić, Z. (1988). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.

Duran, M. (2001). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Ivon, H. (2013). *Lutka u dječjem vrtiću*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.

Jurkowski, H. (2005). *Povijest europskoga lutkarstva* (I. dio). Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Kroflin, L. (2020). *Duša u stvari*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera.

Majaron, E. (2004). *Lutka... divnog li čuda!*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Pokrivka, V. (2023). *Lutke su nas odabrale*. Zagreb: Novi redak.

Vuković-Žunić, J. i Delaš, B. (2006). *Lutkarski medij u školi. Priručnik za učitelje i voditelje lutkarskih družina*. Zagreb: Školska knjiga.

Walny, A. (2008). *Kazalište predmeta*. Šibenik: Šibensko kazalište.

Županić Benić, M. (2019). *Lutkarstvo i dijete*. Zagreb: Leykam.

Stručni rad

Boban Željka, odgojitelj mentor
Dječji vrtić „Cvrčak“
Ul. Stjepana Radića 42, Solin
zeljkab70@gmail.com

Vukšić Marija, mag. mus.
marija.vuksic12@gmail.com

Glavurdić Mila, odgojitelj
milaboban8@gmail.com
Dječji vrtić „Calimero“
Ul. Poljaci 21A, Solin

ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU VOKALNIH SPOSOBNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Odgojitelji, učitelji i vokalni pedagozi trebali bi uključiti u svoj rad vokalnu edukaciju, koristeći različite tehnike istraživanja glasa i vokalne vježbe koje će postupno kod djece stvoriti prijelaz s govora na pjevanje, kroz kontinuirano povezivanje tih dvaju vokalnih ponašanja jer dječje vokalne mogućnosti do puberteta prate podjednako govor i pjevanje (Rinta, 2009). Vokalne vježbe u predškolskom odgoju igraju ključnu ulogu u razvoju djece. Osim što potiču razvoj govora i jezika, ove vježbe pozitivno utječu na cjelovit razvoj, s naglaskom na emocionalni i kognitivni razvoj djece. U ovom radu prikazat ćemo važnost vokalnih vježbi u vrtićkom kontekstu i njihovu povezanost s mentalnim zdravljem, referirajući se na relevantne izvore i studije.*

Ključne riječi: *empatija, klasična glazba, kreativnost, odrastanje, talenti.*

UVOD

„Glazba na zagonetan način seže u dubine našeg mozga i tijela te potiče izražavanje mnogih nesvjesnih sustava.“ (Breitenfeld i Majsec Vrbanić, 2011, str. 170). Razvoj vokalnih sposobnosti djece predškolske dobi utječe na njihov cjelovit razvoj. Odgojitelji imaju bitnu ulogu u poticanju tih sposobnosti putem različitih aktivnosti i metodičkih pristupa. Ovaj rad donosi sveobuhvatan prikaz uloge vokalnih vježbi u mentalnom razvoju djece u vrtiću, oslanjajući se na znanstvene izvore koji potvrđuju njihovu važnost. Također, prikazuje umrežavanje i različite pristupe međuvrtićkih suradnji na području Grada Solina, kao i strategija koje smo koristili u svrhu razvoja navedenih sposobnosti.

DOPRINOS I VAŽNOST GLAZBE DJEČJEM RAZVOJU

Glazba ima moć ispričati priče. Filozof Platon (427. – 347. pr. Kr.) već je tada među prvima pisao o važnosti glazbe i vjerovao je da glazba može utjecati na dušu i oblikovati moralni razvoj pojedinca. Glazbeni razvoj sastavnica je općeg razvoja. Započinje u ranom djetinjstvu, a razvija se tijekom cijelog života. Majsec Vrbanić (2009) pojašnjava da dijete koje uključuje sva osjetila dok sluša glazbu ili svira time ispunjava i obogaćuje svoj emocionalni doživljaj koji mu pomaže u reguliranju emocija i boljem kognitivnom funkcioniranju. Levitin (2006; prema Nikolić, 2018) podsjeća kako u ranom djetinjstvu mozak prolazi kroz intenzivan razvoj živčanog sustava, tijekom kojeg se neuronske veze formiraju najbrže u životu. U kasnijem razdoblju mozak reducira te veze, memorirajući samo one najčešće korištene. Ova spoznaja predstavlja izazov, ali i odgovornost roditeljima i svim dionicima odgojno-obrazovnog sustava, koji bi trebali pravovremeno i optimalno odgovoriti na djetetove potrebe. Prema istraživanju Rickarda i suradnika (2013; prema Nikolić 2018) glazbeni poticaji potiču razvoj samopouzdanja, samosvijesti, samokontrole i pozitivne slike o sebi. Glazba smiruje djecu, stvara ugodnu i pozitivnu atmosferu. Određene vrste glazbe potiču kulturne vrijednosti, identitet i pripadnost. Izlaganje djece tradicijskoj glazbi doprinosi razumijevanju i shvaćanju različitosti, ali i razvoju identiteta okruženja kojemu pripada. Sudjelovanje u kulturnim aktivnostima unaprjeđuje kulturu mladih. Oni postaju stvaratelji društvenog i osobnog identiteta te samostvaratelji i graditelji kulture (Martinić, 1997; prema Vidulin, 2014). Glazbene aktivnosti u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja uključuju zajedničko povezujuće iskustvo djece, potičući razvoj osjećaja sigurnosti koja obogaćuje kreativnu povezanost. Poznato je da se vokalni aparat koristi od rođenja djeteta, u prilici prvog plača i dalje, dok su govorni i pjevački organi u ispravnoj funkciji. Uloga odgojitelja prvenstveno je izgraditi pozitivne odnose s djecom, kako bi u sinergiji najbolje organizirali prostor koji će zadovoljiti i odgovoriti na dječje potrebe za različitim aktivnostima. Timskim radom, odgojitelj sa stručnim timom i roditeljima stvara i obogaćuje poticajno okruženje u kojem će djeca svakodnevno razvijati svoje potencijale. Vrlo je važno da odgojitelj tijekom aktivnosti individualno pristupa svakom djetetu jer se svaki pojedinac razlikuje po razvojnom stupnju (Hansen i sur., 2001).

RAZVOJ VOKALNIH SPOSOBNOSTI U VRTIĆKOM KONTEKSTU

Vokalne sposobnosti uključuju sposobnost proizvodnje zvukova, intonaciju, ritam i izražajnost. Razvijanje ovih sposobnosti pomaže djeci u komunikaciji (izražavanje i razumijevanje drugih), socijalizaciji (ostvarivanje odnosa i interakcije s vršnjacima i odraslima) i emocionalnom razvoju (izražavanje emocija).

VOKALNE VJEŽBE I NJIHOVA SVRHA

Vokalne vježbe obuhvaćaju razne aktivnosti koje se usredotočuju na korištenje glasa, kao što su pjevanje, izgovaranje ritma, ponavljanje zvukova i izgovaranje slogova. Ove vježbe mogu biti organizirane kao dio svakodnevnih aktivnosti u vrtiću i mogu uključivati grupne igre i kreativno izražavanje putem glazbe. Odgojitelj modelira ponašanje svakodnevnim promišljanjem i stvaranjem poticaja tako što:

- potiče kreativnost: odgojitelji mogu poticati kreativnost djece kroz različite aktivnosti, kao što su pjevanje, pričanje priča i igre s ritmičkim instrumentima. Ove aktivnosti potiču djecu na istraživanje svog vokalnog potencijala.
- potiče razvoj jezičnih vještina: kroz igru i svakodnevne interakcije odgojitelji mogu uvoditi nove riječi i fraze, potičući djecu na korištenje različitih vokalnih izraza. To pomaže u proširenju njihova vokabulara i poboljšanju artikulacije. Vokalne vježbe pomažu djeci usvojiti pravilne izgovore i bogatiti rječnik.
- uvodi individualizirani pristup: svako dijete ima jedinstven stil učenja. Odgojitelji trebaju prilagoditi svoje metode kako bi zadovoljili različite potrebe djece po načelu individualizacije. Pjevajući ili govoreći pred drugima, djeca razvijaju samopouzdanje i socijalne vještine.
- stvara poticajno okruženje: sigurno i poticajno okruženje potiče djecu na izražavanje. Odgojitelji mogu stvoriti atmosferu u kojoj se djeca osjećaju slobodno eksperimentirati s glasom, bez straha od kritike. Kroz ponavljanje i rime, djeca također poboljšavaju svoje memorijske vještine, sposobnost koncentracije i time razvijaju kognitivne vještine.

UTJECAJ VOKALNIH VJEŽBI NA MENTALNO ZDRAVLJE

Implementiranje i prakticiranje vokalnih vježbi doprinosi spoznajnom, emocionalnom i socijalnom razvoju te, posljedično time, i mentalnom zdravlju pojedinca. Angažiranje u vokalnim vježbama potiče razvoj različitih kognitivnih vještina. Vokalne vježbe često uključuju ritam i melodiju, što može poboljšati dječju sposobnost prepoznavanja obrazaca i logičkog razmišljanja (Gerry i sur., 2012). Pjevačke aktivnosti pružaju djeci priliku za izražavanje i regulaciju emocija dok vokalne vježbe u grupi potiču suradnju i timski rad. Djeca uče kako slušati jedni druge i usklađivati svoje glasove, što doprinosi razvoju socijalnih vještina (Hargreaves i North, 1997).

STRATEGIJE ZA RAZVOJ VOKALNIH SPOSOBNOSTI

Vokalne sposobnosti mogu se poticati kroz djeci zanimljive i svrhovite aktivnosti: pjevanje i glazbene igre, pričanje priča i dramatizacija, igre s ritmičkim instrumentima, radionice za glas itd. Navedene aktivnosti, osim što potiču razvoj različitih vokalnih sposobnosti, uvelike doprinose socioemocionalnom razvoju kod djeteta:

- pjevanje i glazbene igre: pjevanje jednostavnih pjesama i sudjelovanje u glazbenim igrama omogućuje djeci vježbanje svog glasa, intonacije i ritma.
- pričanje priča i dramatizacija: kroz pričanje priča odgojitelji mogu demonstrirati različite tonove i emocije, potičući djecu na imitiranje.
- igre s ritmičkim instrumentima: korištenje instrumenata pomaže djeci u razvoju osjećaja za ritam, kao preduvjeta za razvoj vokalnih sposobnosti.
- radionice za glas: organiziranje radionica usmjerenih na tehnike disanja i glasovne vježbe može pomoći djeci u boljoj kontroli glasa.

ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU VOKALNIH SPOSOBNOSTI DJECE

„Prvi i osnovni zadatak odgojitelja je razvijati interes za glazbu i želju kod djece da sudjeluju u raznim glazbenim aktivnostima – da pjevaju, slušaju glazbu, sviraju i plešu, izvode pokrete uz glazbu“ (Valter, 2017, str. 26). Odgojitelj u svakodnevnom odgojno-obrazovnom procesu može koristiti razne glazbene stilove i vrste vokalnih vježbi s ciljem poticanja intrinzične motivacije kod djece. Uz pomoć različitih igara i interakcija, osmišljava igre koje uključuju pjevanje ili izgovaranje i time potiče djecu na aktivno sudjelovanje. Odgojitelj aktivnosti prilagođava potrebama djece i razinama sposobnosti kako bi osigurao i omogućio svakom djetetu sudjelovanje. U modernom, suvremenom svijetu pred odgojiteljem su veliki izazovi. No ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja može ostvariti suradnju s glazbenim pedagogom na području napretka svih glazbenih mogućnosti, pa tako i vokalnih sposobnosti (Jurkić, 2016). „Ako dijete pjeva pjesmu na svoj način, a ne onako kako je čulo od odgojitelja, nije na nama da ispravljamo djecu (…) Neproduktivna kritika odgojitelja, u vezi s glazbenom improvizacijom djece, najteža je povreda dječjega samopouzdanja, čak i samosvijesti.“ (Gospodnetić, 2015, str. 87). Primarna uloga odgojitelja jest potaknuti djetetov interes za glazbu, sudjelovanje u glazbenim aktivnostima te ponuditi kvalitetan sadržaj u svrhu razvoja glazbenog ukusa djeteta. Promatrajući dječju igru, uviđamo kako obiluje glazbenim elementima. Djeca pjevaju naučene pjesme i kroz igru smišljaju vlastite jer glazbena igra prirodni je izraz dječjeg raspoloženja

(Požgaj, 1988; prema Fabac, 2018). „Kvalitetno prostorno-materijalno okruženje vrtića je esencijalni izvor učenja djece s obzirom na to da ona uče aktivno (istražujući, čineći) te surađujući s drugom djecom i odraslima" (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015, str. 38). Kreativan i kompetentan odgojitelj djeci će predstaviti glazbu kao nešto pozitivno, ugodno i lijepo, gdje će se i sam uključiti u glazbene aktivnosti i uživati u njima.

IMPLEMENTACIJA VOKALNIH VJEŽBI U VRTIĆU

Na području Grada Solina odgojitelji surađuju, razmjenjuju svoja iskustva i promišljanja kako bi jačali osobne kompetencije i time unaprjeđivali kvalitetu rada. Umreženost svih dionika odgojno-obrazovnog procesa doprinosi kontinuitetu odgoja i obrazovanja, a suradničko učenje potiče profesionalni razvoj. Suradnja odgojitelja i glazbenih stručnjaka jedan je od temeljnih oblika cjeloživotnog učenja. Generira razvoj kompetencija kroz umrežene zajednice učenja, s ciljem kreiranja zajedničke kulture zajednice. Cilj je glazbenih aktivnosti stvoriti pozitivno ozračje u kojem djeca uživaju, a usput se ostvaruju i zadatci: razvoj sluha, osjećaja za ritam, metar, melodiju; stvaranje socijalnih kontakata; razvoj osjećaja za drugu osobu; timski rad; razumijevanje samoga sebe; razvoj empatičnosti; lakše izražavanje emocija itd. (Opašić, 2019). Višegodišnja suradnja s Glazbenom školom Silvije Bombardelli u Solinu kroz organizirane radionice za djecu i roditelje omogućuje djeci neposredno iskustvo, istraživanje i manipuliranje s instrumentima te aktivno sudjelovanje u vokalnim aktivnostima. Samoaktivacijom i neposrednim iskustvom djeca su pokazivala interes za sve oblike glazbenih aktivnosti, osobito pjevanja u mješovitim vrtićkim skupinama Dječjeg vrtića „Calimero", Solin i Dječjeg vrtića „Sveti Ante", Prugovo. Nastavak suradnje svih dionika (dijete, roditelj, odgojitelj, glazbeni pedagog) ogleda se u boravku Marije Vukšić (magistar glazbe; glazbeni pedagog) u odgojno-obrazovnoj skupini. Boravak glazbenog pedagoga motivirao je djecu za vokalnim vježbama, posebice sastavnica pjevačkog glasa poput disanja, držanja, dikcije i artikulacije. Odgojitelji su započeli s usmjeravanjem na vježbe koje doprinose boljoj pripremljenosti tijela za trenutno poboljšanje pjevačkog stvaralaštva (zagrijavanje, istezanje, opuštanje) (Fotografija 1., Fotografija 2.).

Fotografija 1. *Vježbe disanja i opuštanja*

Fotografija 2. *Vježbe istezanja*

U odgojno-obrazovnoj skupini Dječjeg vrtića „Calimero“ tijekom pedagoške godine 2023./2024. provodile su se svakodnevne aktivnosti vokalnog vježbanja prema zanimanju i interesima djece. Pri tome, u pripremanju i pomnom osmišljavanju aktivnosti, korišteni su razni izvori prilagođeni uzrastu djece predškolske dobi. Nastajale su samoorganizirane dječje aktivnosti: samostalne, igre

u paru i grupne. S vremenskim odmakom, bilo je moguće primijetiti i postupno pridruživanje djevojčice u riziku od socijalne isključenosti koja je facijalnom ekspresijom iskazivala emocije ugode i zadovoljstva. Cilj odgojitelja i glazbenog pedagoga bio je razvoj vokalnih sposobnosti djece, primjerice: pjevačkog držanja, pravilnog disanja, dikcije i artikulacije, intonacije i ekspresije. U tom razdoblju djeci je bila omiljena priča *Ježeva kućica* koju su željeli svakodnevno slušati u verbalnom ili auditivnom obliku. Odgojitelji su oblikovali aktivnosti kao vokalne simboličke igre, tematski zanimljive te djeci poznate i poticajne.

Fotografija 3. *Vježbe opuštanja*

Fotografija 4. *Istraživanje i manipuliranje puhačkim instrumentima*

Fotografija 5. *„Ježeva kućica“ uz zvuk flaute*

Fotografija 6. *Vokalne vježbe*

Djeca su svakodnevno, dogovorom, birala aktivnosti poput vježbi istezanja, disanja ili neke druge. Simboličke igre, kroz vokalne vježbe, svakodnevno su obogaćivala te najčešće završavala pjevanjem dijelova priče *Ježeva kućica*. Refleksijom odgojno-obrazovnog procesa moguće je uočiti kako su vokalne vježbe efektnije u grupnom radu i kraćim vremenskim razmacima. Odgojitelj je također

individualno pristupao svakom djetetu poštujući razvojni stupanj. Glazbena je pedagoginja vokalne treninge ponudila djeci kroz igre kao novo glazbeno iskustvo, koje su oni nadograđivali, improvizirali i dramatizirali. Refleksijom se zapazio napredak u ostvarivanju kvalitetnih socijalnih interakcija među djecom i odraslim osobama. Odgojitelji su, prisutnošću i edukacijom glazbene pedagoginje, proširili viziju kako poticati djecu na kreativnost, stvaranje glazbe i interakcije. Aktivna uključenost djeteta i poticajno prostorno-materijalno i socijalno okruženje kreirali su i generirali podlogu za samoizražavanje i stvaralaštvo. Glazba omogućuje međusobnu komunikaciju i suradnju, olakšava izražavanje osjećaja, što dovodi do „emocionalnog otvaranja djeteta" (Majsec Vrbanić, 2008).

ZAKLJUČAK

Uloga odgojitelja u razvoju vokalnih sposobnosti djece predškolske dobi od iznimne je važnosti. Kreativnim aktivnostima, individualiziranim pristupom i stvaranjem poticajnog okruženja odgojitelji mogu bitno doprinijeti razvoju vokalnih sposobnosti, što će reflektirati dugoročne pozitivne efekte na cjelovit razvoj djeteta. Vokalne vježbe u vrtiću ne samo da obogaćuju obrazovni program, već i značajno doprinose mentalnom zdravlju djece. Kroz potporu razvoju govora, emocionalne inteligencije i socijalnih vještina, vokalne vježbe doprinose aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti djeteta. Ulaganje u vokalne vježbe stoga predstavlja ključnu komponentu uspješnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Implementiranje glazbe u svakodnevne aktivnosti osigurava djetetu pozitivna iskustva: tjelesno i emocionalno opuštanje, razvoj samopouzdanja i samopoštovanja, razvoj i stimulaciju spoznajnih sposobnosti te izazove primjerene razvojnom stupnju. Emocionalnim putem, glazba je univerzalni jezik izražavanja. Tako djeca kanaliziraju svoje osjećaje, eksperimentirajući u različitim emocionalnim tonovima i melodijama, koje izazivaju introspekciju, sreću i zadovoljstvo. Rano i predškolsko doba optimalno je razdoblje za razvoj glazbenih sposobnosti, koje nam pružaju mogućnost oblikovanja i stvaranja pozitivnih stavova djece za bolju budućnost čovječanstva.

LITERATURA

Breitenfeld, D. i Majsec Vrbanić, V. (2011). *Muzikoterapija: pomozimo si glazbom.* Zagreb: Music Play.

Fabac, A. (2018). *Dječje glazbene igre.* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:583594

Gerry, D., Unrau, A. i Trainor, L. J. (2012). Active music classes in infancy enhance musical, communicative and social development. *Developmental science, 15*(3), 398-407., https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2012.01142.x

Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.

Hansen, A. K., Kaufmann, K. R. i Walsh, B. (2001). *Kurikulum za vrtiće: razvojno-primjereni program za djecu od 3 do 6 godina*. Zagreb: Udruga roditelja Korak po Korak.

Hargreaves, D. J. i North, A. C. (1997). *The social psychology of music*. Oxford University Press.

Jurkić, Đ. (2016). *Istraživanje o vokalno-tehničkim kompetencijama glazbenih pedagoga u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.* (Diplomski rad). Pula: Sveučilište Juraja Dobrile u Puli, Muzička akademija. https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:980637

Majsec Vrbanić V. (2008). *Slušamo, pjevamo, plešemo, sviramo*. Zagreb: Udruga za promicanje različitosti, umjetničkog izražavanja, kreativnosti i edukacije djece i mladeži „Ruke".

Majsec Vrbanić, V. (2009). Poticanje glazbom i njezinim elementima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 15*(56), 20-24. https://hrcak.srce.hr/164816

Rinta, T. (2009). Children's speaking and singing voices are one voice: evidence from perceptual analyses of independent voice parametres. *Journal of Music, Technology and Education*, *2*(2-3) 127-140. https://doi.org/10.1386/jmte.2.2-3.127_1

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Nikolić, L. (2018). Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 159*(1-2), 139-158. https://hrcak.srce.hr/202779

Opašić, L. (2019). *Provođenje glazbenih aktivnosti u suvremenoj odgojno-obrazovnoj praksi* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet., https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:439649

Valter, D. (2017). *Utjecaj glazbenih aktivnosti u vrtiću na razvoj kasnijeg glazbenog interesa kod djeteta.* (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet., https://core.ac.uk/download/pdf/197882662.pdf

Vidulin, S. (2014). Prinos glazbene nastave oblikovanju kulturnog identiteta škole. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 154*(1-2), 65-76. https://hrcak.srce.hr/138831

Prikaz prakse

Ivana Lučin, odgojiteljica
ivana.lucin5@gmail.com
Anita Čarija, odgojiteljica
anitacarija.a@gmail.com
Dječji vrtić „Trogir“
Cesta Plano 70, Trogir

GLAZBA U DRAMSKO-SCENSKIM IGRAMA I MENTALNO ZDRAVLJE DJETETA

Sažetak: *Glazba je svestran i učinkovit medij koji nas okružuje te može potaknuti na kretanje. Djeca pokazuju interes za glazbom i stalnu potrebu za kretanjem (pokretom) od najranije dobi. Na taj način upoznaju sebe i svijet oko sebe. Glazba omogućava komunikaciju bez riječi i obuhvaća višestruka značenja. Potiče razvoj i može doprinijeti dobrobiti svakog pojedinca unutar skupine, kao i skupine u cjelini. Glazba koju nudimo djeci može potaknuti njihov razvoj (socioemocionalni, kognitivni, motorički) i pozitivan odnos prema umjetnosti. Pri tom se misli i na utjecaj glazbe u dramsko-scenskom izričaju. Kombinacija glazbe i dramsko-scenskog izražavanja i stvaranja može potaknuti kod djeteta razvoj samoprihvaćanja i samopoštovanja. To može rezultirati visokom uključenošću, inicijativom, poduzetnošću i slobodom izražavanja kao vrijednim čimbenicima mentalnog zdravlja djeteta. Glazba pomaže i u emocionalnom sazrijevanju, omogućuje „oslobađanje“ od frustracija i smanjenje pojava nepoželjnih ponašanja. Dramske igre koje se provode uz odabranu glazbu, s naglaskom na instrumentalne skladbe, pružaju mogućnost slobodnog izražavanja te uočavanja i razvijanja stvaralačkih potencijala djeteta. Naglasak se stavlja na slobodu u interpretaciji i stvaranju prilika za nova učenja. Svi sudionici u glazbenim i dramskim igrama jednako su važni, što potiče mentalno zdravlje svakog djeteta.*

Ključne riječi: *dramske igre, glazbene igre, pokret, sloboda samoizražavanja.*

UVOD

Glazba u dramsko-scenskom izričaju i izražavanje pokretom može biti kvalitetan poticaj za ostvarivanje dobrobiti djece. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) humanistički je usmjeren na dobrobiti i cjeloviti razvoj pojedinca te njegovo aktivno i učinkovito sudjelovanje u životu zajednice. Podrazumijeva uvažavanje osobnih potencijala, sposobnosti i mogućnosti svakog djeteta, prepoznatljivog u njegovu samopoštovanju, samopouzdanju, socijalnim interakcijama i oblicima učenja. Upravo je glazba medij koji se u dramsko-scenskoj umjetnosti nalazi na značajnom mjestu kao važan i vrijedan poticaj za realizaciju navedenog. Omogućava djeci vlastitu interpretaciju umjetničkih sadržaja pokretom.

GLAZBENA SLIKOVNICA KAO POTICAJ ZA POKRET I DRAMSKE IGRE

Imajući u vidu dječje interese, individualne potrebe i spoznajne mogućnosti, u okviru integriranog redovnog 10-satnog programa, provodimo dramsko-scenski program. U našoj odgojno-obrazovnoj skupini glazba je svakodnevno prisutna u aktivnostima, a osobito u dramsko-scenskim i lutkarskim igrama. Upravo je to potaklo djevojčicu Anetu da u vrtić donese glazbenu slikovnicu „Orašar". Slušajući glazbu skladatelja P. I. Čajkovskog, djeca su se spontano počela kretati kao baletani i balerine. Ponudile smo djeci videoprikaze baleta „Orašar" u Hrvatskom narodnom kazalištu. Slijedile su igre pokretima uz glazbu. Nakon što su se upoznala sa sadržajem priče, djeca su kreirala svoju vlastitu priču tako što su uključila likove i glazbu koja je njima po karakteru bila interesantna i koja je imala svoje specifičnosti u kretnjama (Fotografija 1.). U dramsko-scenskim igrama prevladavala je glazba s vrlo malo govornog izražavanja u kratkim glazbenim pauzama. Zanimljivo je da su djeca, slušajući skladbe iz navedenog baleta, prepoznavala dijelove priče i emocije likova, što ih je navelo na prikazivanje istih pokretima, mimikom i gestikulacijom. Budući da je balet „Orašar" u kazališnoj izvedbi dugačak, naša glazbeno-scenska igra imala je šest skladbi koje su bile specifične i mogle su pratiti sadržaj. Upravo je to djecu poticalo na izražavanje pokretom s naglaskom na individualnu slobodu kretanja. Svako je dijete pronašlo sebe u određenoj plesnoj ulozi. Pokreti su se, gotovo svakodnevno, nadopunjavali i obogaćivali novim figurama. Uz pomoć fotografija balerina u različitim baletnim figurama, djeca su osvještavala položaj svog tijela na ogledalu. Imitiranje starije djece i kreiranje koreografija djeci je predstavljalo zadovoljstvo. Pokreti uz glazbu bili su prisutni i u našem lutkarskom kazalištu kroz lutkarske improvizacije. Iako je djeci važniji proces stvaranja nego sam ishod, tijek svih aktivnosti u procesu rezultirao je baletnom predstavom „Orašar" koju su djeca prikazala na trgu našeg grada za vrijeme adventa za djecu drugih vrtića, roditelje i građane (Fotografija 2.).

Poslije realizirane baletne predstave „Orašar", interes za baletom i kazalištem u našoj odgojno-obrazovnoj skupini i dalje je bio prisutan. Nakon što su tri djevojčice, poslije posjeta Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu, djeci prenijele svoja iskustva i doživljaje, odlučili smo zajednički posjetiti Hrvatsko narodno kazalište u Splitu. Uz stručno kazališno vodstvo djeca su upoznala scenu s rekvizitima koja je bila pripremljena za probu, gledalište (parter i lože), garderobu s kostimima, krojački salon, prostor gdje se nalazi orkestar s instrumentima itd.

Posjet Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu kod djece je potaknuo interes za istraživanjem orkestra i različitih glazbenih instrumenata. Osim uz pomoć istraživačkih, likovno-kreativnih i igrovnih aktivnosti (Fotografija 3.) djeca su imala priliku iskustveno upoznati pojedine instrumente.

U posjet nam je došao Lucijin tata Ivan s gitarom, bivši polaznici našeg vrtića Franka, Domagoj i Borna koji su nas upoznali s violinom i harmonikom (Fotografija 4.). Navedenim aktivnostima djeca su imala priliku doživjeti glazbu u drugoj dimenziji: instrument – zvuk – pokret – predstava. Ostvarili smo suradnju i s Glazbenom školom „Josip Hatze", dislocirani odjel u Trogiru, gdje su djeca imala priliku upoznati pojedine glazbene instrumente: klavir, klarinet, violončelo, flautu itd. Posjeti i ostvarene suradnje kod djece su potaknuli razvoj interesa za iniciranjem i samoorganiziranjem priča i predstava koje su, osim glazbe, uključivale pokret i potpuno osmišljenu koreografiju.

Fotografija 1. *Individualne potrebe i interesi kroz glazbu i pokret*

Fotografija 2. *Glazbeno-scenski prikaz baleta „Orašar"*

Fotografija 3. *Glazbene igre – upoznavanja instrumenata*

Fotografija 4. *Upoznavanje instrumenata – istraživanje, manipuliranje*

Dolaskom proljeća, djeca pokazuju interes za zvukovima iz prirode. Uspoređuju zvukove sa skladbama klasične glazbe. Pokreti su sada drugačiji od baletnih, djeca se kreću poput kukaca, cvjetova itd. Na kraju pedagoške godine nastala je glazbena predstava „Plesna haljina žutog maslačka" (Fotografija 5.). U predstavama u kojima je dominantna glazba i pokret prevladava opuštenost, jednostavnost i ugodno ozračje među djecom i gledateljima.

Fotografija 5. *Plesna haljina žutog maslačka*

ZAKLJUČAK

Glazba u dramskim aktivnostima predstavlja važan alat za očuvanje mentalnog zdravlja djece. Kroz glazbu djeca mogu izraziti emocije koje možda ne mogu verbalizirati, što je posebno važno za emocionalnu regulaciju i smanjenje stresa. Sudjelovanjem u dramsko-scenskim izvedbama djeca razvijaju osjećaj postignuća, čime mogu jačati svoj identitet, samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi.

Dokumentiranje te zajednička evaluacija i refleksija snimki s djecom mogu doprinijeti porastu njihova samopouzdanja te ojačati motivaciju za daljnje provođenje dramsko-scenskih aktivnosti kroz glazbu. Povezanost glazbe s pokretom i glumačkim izrazom omogućava djeci bolje razumijevanje tijela, istraživanje složenih emocija (primjerice strah, tuga, ljutnja, itd.) u sigurnom okruženju, razvijanje vještina suočavanja s emocionalnim izazovima na siguran i zabavan način. Glazba, pokret i dramske igre mogu doprinijeti osjećaju zajedništva i pripadnosti, a to je osobito važno za djecu koja se možda osjećaju izolirano ili imaju poteškoće u stvaranju prijateljstava.

LITERATURA

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

Prikaz prakse

Mirjana Grljušić, odgojiteljica savjetnica
Dječji vrtić „Gabrijel“
Put mira 9, Solin
mirjanagrljusic5@gmail.com

„ŠARA BARA NIJE ŠARA“

Sažetak: *Likovno izražavanje djeteta pojavljuje se od njegove najranije razvojne dobi. Dječje likovno stvaralaštvo izričaj je djeteta o njegovim iskustvima, spoznajama, mislima i emocijama. Predstavlja osnovno komunikacijsko sredstvo između djetetova unutarnjeg svijeta i svijeta oko njega i njegove okoline. Najčešće dijete to čini crtežom kao neverbalnom komunikacijom. Likovna se ekspresija povezuje s djetetovim likovnim prikazom njegova unutarnjeg svijeta, njegovim opisivanjem emocija, boljim razumijevanjem uzroka nastajanja kao i njihova intenziteta te prepoznavanjem i imenovanjem svojih emocija i emocija drugih. Kroz likovni proces može se poticati razvoj emocionalne pismenosti. Nakon likovne aktivnosti veoma je važno s djecom razgovarati o njihovom uratku. Sve ono što dijete ne zna i ne može reći može izraziti ostavljajući trag na papiru. Ponekad naizgled obična „šara bara“ pomaže otkrivanju do tada neotkrivenog, o dječjim osjećajima, mislima, željama i mašti.*

Ključne riječi*: dijete, likovna ekspresija, komunikacija, unutarnji svijet.*

UVOD

Likovni je medij područje dječjeg izražavanja i komuniciranja. Dijete izražava svoju autentičnost. Simbolički izraženo, možemo reći da je to prozor kroz koji dijete šalje poruku svijetu oko sebe, kao i mogućnost odraslima zaviriti u unutarnji svijeta djeteta i bolje ga razumjeti. Istodobno, olakšava djetetu iskazati doživljaj i emocije vizualnim rječnikom, a ponekad ublaži i emocionalnu nelagodu. „Usmjeravanje predškolske djece prema samopromatranju, prepoznavanju i interpretaciji emocija te razvijanje svijesti o važnosti njihova izražavanja, razumijevanja razloga njihova nastanka i učinaka s ciljem razvoja emocionalne samokontrole i regulacije predstavlja osnovu ranog emocionalnog učenja, odnosno emocionalne pismenosti.“ (Bilić i sur., 2012, str. 3).

Crtežom dijete želi biti „vidljivo“, želi da ga se čuje, shvati, uvaži i prihvati. Skrivene poruke koje ne može izraziti riječima izražava neverbalnim znakovima. Odrastanjem dijete se cjelovito razvija, mijenja i sazrijeva, što se može uočiti promjenama u likovnom izražavanju. Recentna istraživanja

likovnog razvoja djece pokazuju da su sposobnosti likovnog izražavanja sukladne fazama spoznajnog razvoja djece onako kako ih tumači Piaget (Starc i sur., 2004.)

FAZE LIKOVNOG RAZVOJA DJECE

Faze likovnog izražavanje djece, u kvalitetnim razvojnim uvjetima, moguće je povezati s dobi. Okvirno razlikujemo tri faze:

1. Faza šaranja (od prve do treće godine života djeteta): u ovoj fazi dijete nasumično povlači trag na podlozi. Crta iz zabave, osjećaja ugode i smirenosti. Uživa u samom procesu.
2. Simboličko crtanje – faza slučajne prezentacije (od treće do šeste godine života djeteta): u ovoj razvojnoj fazi dijete otkriva crte, oblike i boje. Na papiru se prepoznaje namjerno crtanje oblika. Uočava se veća motorička kontrola.
3. Faza emocionalnog realizma (od sedme do desete godine života djeteta): dijete promatra svijet oko sebe, i na tome se zasniva njegovo likovno stvaralaštvo. Bolje razumije odnose u prostoru, kao i predmete u prostoru. Crtež je emocionalno prožet.

Dijete se izražava linijama i bojom. Belamarić (1987) smatra da djeca linijama izražavaju različite aspekte življenja i postojanja. Šaranje je slobodno, nasumično kretanje linija koje se javlja u najranijoj dobi dječjeg razvoja. Odabir boja prilikom crtanja ili slikanja može predstavljati djetetov unutarnji svijet. Potrebno je poznavati njihovu simboliku kako bismo mogli bolje razumjeti poruku koju dijete ostavlja na podlozi, kao i dječje tumačenje crteža. Kako se dijete razvija, tako je i bogatiji spektar boja koje bira.

Djeca će se stvaralački izražavati kada im je omogućena sloboda biti ono što jesu, gledati i vidjeti na svoj način, kada ih vodi njihova logika, kada imaju pravo na individualno istraživanje i stvaranje. Potrebno je zato stvoriti poticajno prostorno-materijalno okruženje koje uključuje bogatstvo i promišljenost izbora materijala te njegovu stalnu dostupnost, što djecu potiče na istraživanje i otkrivanje različitih likovnih materijala i tehnika i mogućnosti njihova korištenja (Šipek, 2015).

ŠARA BARA (PRIKAZ PRAKSE)

Grupa djece crtala je u centru likovnih aktivnosti. Dječak M. M. (KD 40) crta šaru. Prilazi mu djevojčica A. P. (KD 44) i kaže: „To ti je šara bara“. U tom trenutku dječak A. M. (KD 39) odlaže na policu već uzeti pribor za crtanje i kaže da ne želi crtati. M. M. objašnjava grupi: „ Ali šara bara nije

šara". Djevojčica M. R. (KD 42) kaže: „Meni je šara bara baš smišna". Pridružuje im se M. Z. (KD 70) i pojašnjava: „Ja šaram kada sam ljuta. Ali to se može popravit."

Uloga odgojitelja u ovoj socijalnoj situaciji bila je prepoznati i podržati istraživački duh djeteta, razumjeti dječju potrebu i važnost likovne ekspresije u dječjem razvoju. Dijete treba podržati i ohrabriti. Ishod likovnog rada djeteta nije podložan procjenjivanju i ocjenjivanju. Nasuprot tome, ako ne prepoznajemo vrijednost procesa i važnost dječjeg zadovoljavanja potrebe za zabavom i opuštanjem te ako je dijete izloženo neprimjerenim i omalovažavajućim procjenama crteža od strane vršnjaka ili odraslih, može izgubiti interes za crtanjem i općenito za medij likovnosti. To onda znači uskraćivanje mogućnosti komunikacije djeteta s okolinom. Posljedično, sve emocije, bilo da su ugodne ili neugodne, mogu ostati zatomljene u nutrini djeteta, kao i mogućnost da se manifestiraju kroz frustrirajuća, neregulirana ponašanja koja se ponavljaju tijekom odrastanja, pa i u odrasloj dobi.

Fotografija 1. *Šare bare se igraju*

Fotografija 2. *„Popravljena" šara bara*

Fotografija 3. *Najdraža mi je narančasta boja*

Fotografija 4. *Linije*

Fotografija 5. *Fraktalni crtež*

Fotografija 6. *Fraktalni intuitivni crtež*

METODA FRAKTALNOG CRTANJA (MFC)

Naziv fraktal dolazi od latinske riječi *fraktus* što znači slomljen, razlomljen. Fraktalnost možemo uočiti svuda oko nas, na svom tijelu, u prirodi na krošnji stabla. Postoje različite tehnike fraktalnog crteža. Crtajući fraktalni crtež, mi crtamo dio sebe kao dio veće cjeline. Fraktale mogu crtati odrasli i djeca, svi koji mogu držati olovku u ruci i obojiti polje. Fraktalno crtanje može doprinijeti opuštanju i osnaživanju pojedinca. Doprinosi ritmičnosti disanja, što može doprinijeti osjećaju smirenosti. Unutarnja smirenost može doprinositi boljem odnosu ponajprije sa samim sobom, a onda i s okolinom. Crtanje fraktala može potaknuti i razvijanje kreativnih potencijala.

Fraktalno crtanje i slikanje primjenjuje se i u području art-terapije. To je energetski crtež koji je oblikovan linijama i bojama. Metodu art-terapije osmislila je Tanzilija Poluiahtova, klinička psihologinja i obiteljska terapeutkinja koja radi i djeluje u Rusiji. Povezujući znanost i umjetnost, autorica je osmislila ključ s pomoću kojega iz crteža iščitavamo čovjekovo unutarnje stanje (Komov i Polujahtova, 2014). Prema tome ključu biramo boje i način crtanja linije.

ZAKLJUČAK

U odgojno-obrazovnom procesu nužno je promatrati, slušati i čuti djecu te razumjeti poruku koju najčešće iskazuju crtežom. Dobno starija djeca, koja su u pravilu na višoj razvojnoj razini, kako likovno tako i spoznajno, nerijetko doživljavaju crtež mlađe djece kao šaru baru, rad koji prema njihovoj percepciji treba izgledati drugačije. To je prilika odraslima da pokažu interes i razgovaraju o crtežu kako bi razumjeli poruku. Razumijevanje, uvažavanje i zajednički afirmativni stav otvaraju prostor za bolje međusobne odnose, toleranciju, prihvaćanje, jačanje samopouzdanja i pozitivne slike o sebi, autentičnost i kreativnost. Tada „šara bara" više nije obična šara. Ona je trenutak autorove radosti i kreativnosti, mijenja oblik i boje, ne razdvaja, nego spaja i povezuje, opušta i gradi – od „šare bare" koja nije šara do fraktalnih dijelova nas samih, i do umjetničkog djela.

LITERATURA

Belamarić, D. (1987). *Dijete i oblik.* Zagreb: Školska knjiga.

Bilić, V., Balić Šimrak, A. i Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18*(68), 2-5. https://hrcak.srce.hr/123991

Komov, A. E. i Polujahtova, T. Z. (2014). *Izvornik fraktalne mudrosti ili nov pogled na naše mogućnosti***.** Zagreb: Puni potencijal.

Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Šipek, B. (2015). Kako komunicirati likovnim jezikom djece. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 21*(79), 21-22. https://hrcak.srce.hr/172745

Prikaz prakse

Ivana Buličić, odgojiteljica
Vjekica Bilić, odgojiteljica
kontakt@vrtic-trogir.hr
Dječji vrtić „Trogir“
Cesta Plano 70, Trogir

LIKOVNOST I MENTALNO ZDRAVLJE DJECE

Sažetak: *Prije nego što uopće spomenemo likovnost u kontekstu integriranog umjetničkog kurikuluma u praksi, važno je naglasiti da su sva odgojno-obrazovna područja (glazba, tjelesni, dramsko izražavanje) međusobno vrlo prožeta i povezana te ih je relativno teško odvojiti i pojedinačno analizirati. Pokušat ćemo prikazati koliko likovnost uz glazbu i pokret, kroz performans i konceptualnu umjetnost, može pozitivno doprinositi mentalnom zdravlju djeteta. Cjelovito gledano, spoznajni razvoj ima veliki značaj u radu s djecom predškolske dobi, no u neposrednoj praksi sve učestalije zapažamo da većina roditelja najviše pažnje usmjerava upravo u tom pravcu. Naravno da je to odgojno-obrazovno područje od velike važnosti, ali ništa manje nisu važna i ostala odgojno-obrazovna područja (likovni, tjelesni, glazbeni), kako u vrtiću, tako i kasnije u školi. Upravo tu leže temelji mentalnog zdravlja djeteta.*

Ključne riječi*: estetski transfer, praktični primjeri, proces, sigurnost, sloboda izražavanja.*

UVOD

Rezultati znanstvenih istraživanja pokazuju kako rano bavljenje likovnim aktivnostima, kao i umjetnička naobrazba, značajno poboljšava i ostale aspekte razvoja, posebice spoznajni razvoj (Balić-Šimrak i Bakotić, 2018). Likovne aktivnosti potiču usmjeravanje pažnje (fokusa), uočavanje i zapažanje detalja, uspoređivanje i logičko zaključivanje. Na taj način djeluju na bolju koncentraciju i u drugim aktivnostima. Također, likovno izražavanje omogućava djetetu da se lakše otvori prema okolini, da lakše komunicira sa svojim unutarnjim svijetom. Potiče opuštanje cijelog tijela i aktivnost hormona sreće, što uvelike utječe na kvalitetu života djeteta i njegovo mentalno zdravlje. Uočili smo da se, tijekom sudjelovanja u različitim likovnim aktivnostima i oblicima izražavanja, dijete osjeća ugodnije, zadovoljnije i sretnije.

„Kroz umjetnost možemo bolje razumjeti sebe. Crtež, slika ili umjetnost općenito, obično može izraziti bolje od samih riječi. Taj osjećaj za izražavanje pomoći će ljudima da bolje razumiju i sebe i druge." (Chiharu Shiota, japanska vizualna umjetnica)

LIKOVNOST U CJELODNEVNOM INTEGRIRANOM PROGRAMU

Likovnost osigurava cjelovit i harmoničan razvoj osobnosti. U našoj odgojno-obrazovnoj skupini, likovnost obuhvaća veliki dio djetetovog vremena i aktivnosti. Dijete izražava sebe kroz likovnost, nikako ne ono što odrasli očekuju od njega (Balić-Šimrak, 2010). Uvijek je bitan i jedino bitan samo proces. Da bi se proces mogao ostvariti, potrebno je osigurati poticajno i multisenzoričko okruženje. To se prvenstveno odnosi na prostor odgojno-obrazovne skupine koja zapravo nalikuje na likovni atelijer i svojim sadržajima djecu poziva na igru, istraživanje i stvaranje. Prostorno-materijalno okruženje u odgojno-obrazovnoj skupini trebalo bi biti podržavajuće, materijali i pribori dostupni jer jedino tako djeca imaju mogućnost slobodno i nesputano se izraziti.

Bogatstvo i jedinstvenost dječje mašte uvjetovani su slobodnim i originalnim vođenjem u likovnom izražavanju (Belamarić, 1987). Jedan od vrijednih i kvalitetnih poticaja u bogaćenju dječje mašte, kreativnosti i stvaralaštva jest estetski transfer kroz umjetnička djela i opus umjetnika koji se mijenjaju u prostoru sobe dnevnog boravka kao inspiracija djeci. Refleksijom vlastite odgojno-obrazovne prakse, primijetile smo da radovi velikih umjetnika kao što su Frida Kahlo, Salvador Dali, Pablo Picasso i drugi motiviraju djecu na vlastito stvaralaštvo. Uloga odgojitelja stvaranje je poticajnog okruženja te stvaranje prilika u kojima će djeca imati doticaj s kvalitetnim likovnim, glazbenim i literarnim djelima kako bi estetsko iskustvo barem dijelom ostalo u njihovu sjećanju (Balić-Šimrak, 2010). Jedna od značajnih zadaća u području likovnosti jest razviti vlastiti senzibilitet za umjetnički izričaj te razviti osjećaj za lijepo i estetiku.

Stvaralaštvo u području umjetnosti primjeren je i vrijedan oblik učenja u najranijoj dobi. Korištenjem različitih likovnih tehnika i pristupa likovnoj umjetnosti djeca istražuju, otkrivaju i stvaraju svijet u kojem se osjećaju slobodno i sigurno. Svaki produkt takvog stvaralaštva umjetnički je vrijedan, a proces nastajanja samog produkta ima još veću vrijednost.

Likovnost je puno više od običnog crtanja i slikanja. Ples crtanja/slikanja, konceptualna umjetnost i mekane skulpture, djeca kao kipovi, oslikavanje sebe na zrcalnoj foliji, slikanje sjena na podu, otisci, rad na velikom formatu, *tie-dye* i batik tehnike, dizajn, modne revije, *land-art*, izrade slikovnica i slično – samo su dio bogatstva koje nosi likovnost u život djeteta. Sudjelovanje u navedenim aktivnostima potiče pozitivne osjećaje kod djeteta. Zajedničkim radom u većim grupama

dijete lakše surađuje i pronalazi kompromis, usmjereno je na pomoć i podršku drugome, ima veći prag tolerancije, bolju komunikaciju te višu razinu empatije. Raste mu samopouzdanje, izgrađuje pozitivnu sliku o sebi, postaje samostalnije i samokritičnije, a što je najvažnije od svega – osjeća se prihvaćeno i dijelom skupine.

„PLES CRTANJA/SLIKANJA“

„Ples crtanja/slikanja“ jest glazbeno-likovna aktivnost u kojoj je naglasak na pokretu kista u ritmu glazbe. Integrirana aktivnost, idealna je za rad s djecom u vrtiću jer glazba priziva emocije koje se neposredno izražavaju pokretima bez potrebe za nekim postignućem. Pokrete u „Plesu crtanja/slikanja“ moguće je izvoditi cijelim tijelom, u različitim položajima i različitim načinima – u zraku, vodoravno, okomito, brže, sporije i slično. „Ples crtanja/slikanja“ nudi bezbroj prilika da pokreti postanu prirodni. Fotografija 1. prikazuje slikanje u tehnici tempera na velikom okruglom formatu uz glazbu – *soundtrack* filma „Frozen“. Promatrajući djecu tijekom aktivnosti, moguće je uočiti kako uživaju u procesu stvaranja, potpuno zaboravivši na želju za formom i figurativnim prikazima. Nastaje velika kompozicija rasplesanih boja hladnog spektra plave i ljubičaste boje, vrlo ekspresivnog karaktera.

Fotografija 1. *„Ples crtanja / slikanja“*

Svako dijete ima različitu vizualizaciju onog što se napravilo, a upravo je u tome primjetna vrijednost kreativnosti i maštovitosti:

- „To je santa leda.“ Ante (KD 60)
- „Tu Elsa ima svoj dvorac.“ Mare (KD 72)
- „Meni ovo nekako sliči na more.“ Ana Paula (KD 72)

Spojem plesa (glazbe) i crtanja/slikanja (likovnosti) djeca stječu sve više hrabrosti u ostvarivanju svojih djela koja ih vesele i ispunjavaju samopouzdanjem – važnom osobinom za ostvarivanje budućeg samostalnog života.

MEKANA SKULPTURA (*SOFT SCULPTURE*)

Mekana skulptura ili „Soft Sculpture“ naziv je za kiparska djela *antiform* umjetnosti izrađena od mekanih materijala (papira, tkanine, itd.). Mekana skulptura pokazuje svoju mekoću i nestabilnost vizualnog te se time suprotstavlja tradicionalnoj tvrdoći kiparskog materijala (kamen, bronca) i čvrsto određenoj formi. Mekana skulptura ima svoju masu, ali ta masa izmiče dodiru te mijenja formu (Fotografija 2.). Udaljava se od tradicionalnih vrijednosti, bliže je modernom dizajnu nego klesanim kiparskim djelima.

Fotografija 2. *Čarobna rođendanska stolica – individualni rad*

Fotografija 3. *Mistični kip (konceptualna umjetnost i performans)*

Igra stvaranja trajala je danima i svaki je put imala drugačiji koncept i rezultat. Jedan dan je bila igra vjenčanja, drugi dan karate klub, treći dan vilinski ples u šumi, a četvrti nešto sasvim drugačije. Najvažnije od svega jest da su djeca istinski uživala u svakom trenutku svog vrlo maštovitog stvaralaštva (Fotografija 3.):

- „Tko sam ja?“ Nika (KD 48)
- „Ti si, Nika, naša princeza! Ti si mlada na vjenčanju!“ Ana Paula (6)
- „Nije, nije, Nika je zombie!!!“ Marko (KD 72)

IZRADA SLIKOVNICE

U odgojno-obrazovni proces nerijetko implementiramo djela velikih umjetnika. Jedna od umjetnica s pomoću koje smo željele potaknuti estetski transfer jest Frida Kahlo – ikona meksičkog slikarstva koja je svoje najjače emocije izražavala upravo kroz svoje slike. Pokušale smo djeci prikazati Fridin životni put što se pokazalo kao nimalo lagan zadatak jer ga nismo mogle u potpunosti lišiti surovosti. Trebalo je pronaći balans koji bi olakšao djeci shvaćanje koliko je Fridi život bio težak, a da ih istovremeno to ne prestraši i udalji od nje. Djecu je zanimalo sve o Fridi: plava kuća u kojoj je živjela, smeđi majmunčić i šarene papige, crveni bicikl koji je vozila, zeleni kaktusi oko njene kuće, žuto i vrelo sunce dalekog Meksika, itd. Zajednički smo došli na ideju stvaranja slikovnice o liku i djelu Fride Kahlo (Fotografija 4.). Tako je nastala edukativna slikovnica o bojama i zanimljivim detaljima iz Fridina života.

Fotografija 4. *Zajednička izrada slikovnice*

Kroz slikovnicu nas je vodio crno-bijeli lik djevojčice Fride koji su djeca nacrtala. Najprije smo se susreli s tri osnovne boje pa tri izvedene i na kraju su se sve boje spojile u jednu jedinstvenu. Koristili smo tehniku kaširanja transparent papira kao osnovu za daljnji rad u tehnici kolaža (izrezivanje i slaganje kompozicije slike). Podloga je bila oslikana tušem u boji na mokroj podlozi. Tekst slikovnice pisali su predškolci.

Djevojčice su pokazale veliko zanimanje za likom i djelom Fride Kahlo. Na temelju dječjih interesa zajednički smo izradili veliki fotoplakat (Fotografija 5.). Djeca su imala priliku našminkati se i uz pomoć fotoplakata pretvoriti u Fridu Kahlo.

Fotografija 5. *Performans „Svi smo mi Frida Kahlo“*

RAD NA VELIKOM FORMATU

Rad na velikom formatu pomalo je neuobičajen način rada s djecom predškolske dobi prvenstveno zbog velikog formata podloge (150 cm x 150 cm), a zatim i zbog izbora materijala i tehnike. Platno smo oslikavali transparent papirom i vodom. Na taj način stvorili smo otisak boja koje su se prelijevale u fantastične nijanse. Završna faza bila je crtanje kontura grada flomasterom. Djeca su pokazala visoki interes te oduševljenje posebice u trenutku otkrića boje platna.

Fotografija 6. *Zajednički rad na velikom formatu*

ZAKLJUČAK

Jedna od uloga odgojitelja jest istraživati umjetnost zajedno s djecom, pronalaziti umjetnost i ljepotu u svemu što nas okružuje. Svakom djetetu treba omogućiti da osjeti iskustvo umjetničkog stvaranja i da umjetnost bude dio njegova svakodnevnog života. Priloženi primjeri iz prakse otkrivaju snagu dječje ekspresije.

Stvarajući uvjete u kojima djeci imaju priliku doživjeti svijet oko sebe svim osjetilima, razvijati svoju maštu, kreativnost i sposobnosti, izgubiti se u procesu stvaranja i sretni pronaći neka nova, kreativna rješenja – mišljenja smo da smo uspjeli obogatiti njihovo biće na način koji samo umjetnost može. Iskreno se nadamo da će ta mala iskra slobode stvaranja, sigurnosti i samopouzdanja potrajati u njihovim životima i jednog dana možda se čak i rasplamsati u plamen velikih umjetnika. „Tamo gdje duša ne surađuje s rukom nema umjetnosti" – Leonardo da Vinci (1452. – 1519.).

LITERATURA

Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 16*(62-63), 2-8.

Balić-Šimrak A. i Bakotić M. (2018). *Dijete, cjelovitost, umjetnost, krug*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Belamarić D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.

Prikaz prakse

Ines Ercegović, mag. praesc. educ.
ines.ercegovic@gmail.com
Andrijana Rožić, mag. praesc. educ.
andrijanarozic@gmail.com
Dječji vrtić „Trogir“, Područni objekt „Leptirić“
Cesta Plano 70, Trogir

TJELESNE AKTIVNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI I MENTALNO ZDRAVLJE

Sažetak: *Uloga tjelesnih aktivnosti u cjelovitom razvoju djeteta od velike je važnosti. Uključujući se u tjelesne aktivnosti, djeca aktivno uče i razvijaju razne nove vještine, što im pomaže da se osjećaju kompetentno i sposobno te ih, istodobno, potiče dalje na izvođenje drugih radnji i aktivnosti. Tjelesne aktivnosti mogu služiti kao sredstvo regulacije osjećaja i zadovoljavanja potreba kod djeteta, a direktno utječu na razvoj dječjeg samopoštovanja i samopouzdanja. Kroz tjelesne aktivnosti djeca unutar grupe uspostavljaju različite interakcije i produbljuju prijateljstva, što pridonosi njihovu osjećaju prihvaćenosti i voljenosti od strane zajednice. Potrebno je poznavati razvojne faze djeteta, uvažavati interese te, u skladu s navedenim, inkorporirati različite strukture pokreta primjerene dobi i mogućnostima djeteta. Tjelesno vježbanje jedan je od čimbenika koji pridonosi smanjivanju stresa i anksioznosti, poboljšava opće zdravstveno stanje i pozitivno utječe na mentalno zdravlje. Usvajanje navika vježbanja u ranom djetinjstvu doprinosi kvaliteti života u kasnijoj dobi.*

Ključne riječi: *regulacija osjećaja, samopoštovanje, samopouzdanje, vještine, vršnjačke interakcije.*

UVOD

Osigurati zdravlje i uredan psihofizički razvoj djece rane i predškolske dobi jedna je od osnovnih zadaća odgoja (Mikas, 2009). Djeca u predškolskoj dobi imaju prirodnu potrebu za kretanjem te svoje emocije izražavaju kroz spontane pokrete koji utječu na motoričke i funkcionalne sposobnosti, odnosno na cjelovit razvoj djeteta (Risteski, 2018). Kada se pokretu, kao sredstvu izražavanja, doda glazba koja izaziva ugodne emocije, stvara se ples koji je posebno pogodan za djecu jer im omogućuje slobodno i spontano ritmičko kretanje. Uz pomoć plesa djeca razvijaju motoriku, estetiku, koordinaciju pokreta uz zadani ritam (Šumanović i sur., 2005). Igra je neizostavna aktivnost u predškolskoj dobi. Kroz igru djeca uče o okolnom svijetu, oponašaju odrasle, suočavaju se sa

strahovima, usvajaju pravila i razvijaju socijalne odnose koji su ključni za pravilan razvoj djece rane i predškolske dobi (Mikas, 2009).

Za kvalitetno provođenje tjelesne aktivnosti s djecom potrebno je poznavati zakonitosti njihova rasta i razvoja (Podunavac i Kolić, 2012), a za optimalne uvjete važna je prostorno-materijalna i socijalna okolina (Kosinac, 2011). Zdrava ličnost razvija se uz pomoć zdravih životnih navika koje je potrebno razvijati već u najranijoj dobi (Hraste i sur., 2009).

Za psihološko zdravlje potrebna je sposobnost empatije i savjesti, razvijene vještine rješavanja problemskih situacija te razvijena komunikacija i socijalne kompetencije (Mayr i Ulich, 2009; prema Tatalović Vorkapić i Lončarić, 2014). Promocija mentalnog zdravlja uključuje suočavanje s nejednakostima putem socijalnih determinanti zdravlja i mentalnog zdravlja što, između ostalog, obuhvaća unapređenje ranog djetinjstva, obrazovanja, stvaranja okvira za ljudska prava itd. (Battams, 2009).

TJELESNO VJEŽBANJE U SVAKODNEVNOM RADU – PRIKAZ PRAKSE

Sustavnim promatranjem, praćenjem i dokumentiranjem ponašanja i aktivnosti svakog djeteta stekli smo bolji i precizniji uvid u postignuća i razvoj kompetencija koje valja poticati i razvijati. Tjelesne aktivnosti imaju i zdravstveno-preventivan učinak. Kontinuiranim provođenjem tjelesnih aktivnosti kod djece stvorili smo naviku za igrom i kretanjem. Tjelesne aktivnosti počeli smo svakodnevno provoditi posebice jer je opremljena sportska dvorana u sklopu naše sobe dnevnog boravka. Vježbamo u opuštenoj atmosferi uz puno ohrabrenja. Sportske aktivnosti započinjemo i završavamo sportskim pozdravom. Igrom usvajamo motorička znanja koja su temelj svih sportova (atletika, gimnastika, košarka, rukomet, itd.). Sportskim aktivnostima postigli smo zajedništvo unutar odgojno-obrazovne skupine, razvili prosocijalne vještine, poticali naviku za tjelesnim vježbanjem. Kroz tjelesne aktivnosti djeca doživljavaju ugodne emocije, uče podnositi poraze i kanalizirati neprimjerene oblike ponašanja.

Ravnoteža je motorička sposobnost koordiniranog izvođenja motoričkih akcija kako bi se tijelo održalo u stabilnom položaju unatoč djelovanju gravitacije. Ravnoteža se razlikuje u mirovanju, kretanju i balansiranju predmetima (Kosinac, 2011). Razvojem svjesnosti o vlastitom tijelu i samokontroli dijete postaje sposobnije upravljati svojim ponašanjem i pokretima (Maletić, 1986).

Fotografija 1. *Vježbe za razvoj koordinacije i ravnoteže*

Fotografija 1. prikaz je početka provođenja tjelesnih aktivnosti u odgojno-obrazovnoj skupini. Svakodnevnim (učestalim) ponavljanjem djeca su, u kratkom vremenu, postala sigurnija u sebe, s lakoćom su izvodila pokrete te tako razvijala ravnotežu pretežno u pokretu. Pojedina djeca koja su u samom početku iskazivala strah i tražila od odgojitelja podršku (ruku) nakon određenog vremena bivala su sve uspješnija, samostalnija i sigurnija u izvođenju vježbe.

Iskustva koja dijete doživljava s najbližom socijalnom okolinom u ranoj dobi, formiraju temelje za razvoj općenitog povjerenja i osjećaja sigurnosti, koji značajno oblikuju osobnost i socijalne odnose (Berk, 2008). Prosocijalne vještine obuhvaćaju širok spektar sposobnosti koje se odnose na interakciju u grupi (postavljanje pitanja, čekanje na red, uključivanje u igru na prikladan način, slušanje drugih, traženje prijatelja za igru te pružanje pomoći drugima), uključuju sposobnost suradnje, osjećaj odgovornosti, empatiju i altruizam. Dijete može usvojiti vještine promatrajući modele u svojoj okolini (Brajša-Žganec, 2003). Vođenje drugog djeteta kroz određeni prostor u određenom ritmu te vođenje vježbi istezanja i zagrijavanja pomaže djetetu da razvije sposobnost preuzimanja inicijative i vodstva (Maletić, 1983).

Fotografija 2. *Suradnička igra loptom u paru*

Fotografija 3. *Suradnička igra obručima*

Fotografija 4. *Suradnička igra s loptama*

Igre u paru poticale su djecu na dogovor, suradnju, razvijala povjerenje te toleranciju (Fotografija 2., Fotografija 3., Fotografija 4.). Dijete bi slijedilo tuđu inicijativu, prilagođavalo se pokretima druge osobe, preuzimalo njezino vodstvo i nastojalo se što bolje uklopiti u izvedbu. Suradničkim igrama vidno se jačala grupna kohezija.

Koordinacija ili okretnost odnosi se na sposobnost koordinacije pokreta cijelog tijela, uključujući pokrete ruku, brzinu učenja i izvođenja složenih motoričkih zadataka te izvođenje pokreta u ritmu (Starc i sur., 2004). Dobrobiti su djece tijekom igara na poligonima razvoj strpljenja, tolerancije, čekanja na red, prihvaćanja i poštivanja pravila te brige o drugome. Cikličko ponavljanje vježbi i postizanje uspjeha utjecalo je na razvoj samopouzdanja i pozitivne slike o sebi kod djece (Fotografija 5.).

Fotografija 5. *Kružni poligon: valjanje,kretanje po suženoj površini, hod četveronoške po senzornim pločama, ravnoteža, koordinacija, preciznost*

Snaga se odnosi na motoričku sposobnost izvršenja rada ili savladavanja određenog otpora, temeljeći se na mišićnim silama koje pokreću tijelo. Snaga se dijeli na eksplozivnu, repetitivnu i statičku (Kosinac, 2011). Na Fotografiji 6. prikazan je primjer poticanja razvoja repetitivne snage gdje djeca rade podizanje trupa koristeći ljestve za stabilnost nogu. Također je moguće postaviti glazbeni instrument na ljestve te na taj način povećati poticaj za izvođenje.

Fotografija 6. *Vježbe snage*

Pokretna igra uključuje različite pokrete: hodanje, trčanje, skakanje, puzanje, penjanje, gađanje, bacanje, guranje i vučenje. Pokret djeluje na sva razvojna područja i donosi niz dobrobiti, omogućuje cjelovit razvoj, odgoj i učenje djece rane i predškolske dobi te razvoj njihovih kompetencija. Osim djelovanja na motorički razvoj (prirodni oblici kretanja – trčanje, hodanje, poskakivanje) i kognitivni razvoj (pozornost, pamćenje, mišljenje, jezično-komunikacijski izraz djeteta) djeluje i na socioemocionalni razvoj (socijalne interakcije s drugom djecom) (Mendeš i sur., 2020; prema Jonjić, 2023). Pokreti tijela usklađuju se s glazbom te često imaju elemente igre. Pokretna igra jest igra s pravilima čije su dobrobiti višestruke za djecu (Fotografija 7., Fotografija 8.).

Fotografija 7. *„Vremenska prognoza“*

Fotografija 8. *„Olimpijada“*

Plesne aktivnosti potiču stvaranje prijateljstava i grupnu povezanost. Grupni ples izaziva snažne socijalne i emocionalne reakcije, povezujući sve sudionike u zajedničkom ritmu, doživljaju i u istom prostoru. Pripadnost zajednici očituje se u tome da svaki plesač mora paziti da osobnim pristupom i interpretacijom ne naruši jedinstvo grupe, potiče toleranciju i prihvaćanje individualnih razlika (Maletić, 1986). U odgojno-obrazovni rad moguće je implementirati moderne grupne plesove, primjerice zumbu gdje se prati odgojitelja u izvođenju koreografije uz često energičnu glazbu.

Fotografija 9. *Zumba: „Lokva“*

Fotografija 10. *„Svaki klinac treba dinosaura“*

Raznolike grupne plesne aktivnosti (Fotografija 9., Fotografija 10.) doprinijele su pozitivnom raspoloženju djece Djeca su tijekom sudjelovanja u zajedničkim plesnim aktivnostima bila bolje raspoložena, opuštenija, sigurnija u svoj plesni izraz unatoč stupnju usvojenosti, samopouzdanija te iskazivala veće samopoštovanje i spremnost za nove slične situacije.

Perspektivu djece o dobrobitima, značaju i pozitivnim emocijama koje proizlaze sudjelovanjem u tjelesnim aktivnostima moguće je uočiti u sljedećim izjavama:

- „Vježbamo da se razgibamo. To služi da imamo više snage. Učimo se poštivat pravila. Ako nešto ne možemo, pitamo prijatelja za pomoć.“ M. I. U. (KD 72)
- „Vježbamo da bi naše tijelo bilo zdravo. Učimo se kako se rade vježbe. Učimo se i čekat red i strpljivosti. Učimo se i pravilima da se ne smijemo gurati preko reda, brinemo da se neko oko nas ne bi udrija i razbija. Na tjelesnom plešemo i zumbe, to je meni lako.“ E. R. (KD 72.)
- „Radimo poligon i teške stvari.“ M. P. (KD 72)

ZAKLJUČAK

Odgojitelj na temelju poznavanja psihičkih i motoričkih osobina i sposobnosti djece donosi odluku koje će tjelesne aktivnosti planirati u određenom periodu, promišlja o načinu na koji će motivirati djecu i poticati ih na kreativnost te omogućuje da dijete vrši samostalne izbore i razvija odgovornost prema sebi i drugima. Poštujući individualne razlike, odgojitelj ne bi trebao imati jednaka očekivanja od sve djece.

Svečanosti i blagdani tijekom pedagoške godine pružaju izvrsnu priliku za učenje pjesama i jednostavnih koreografija koje djeca vole. Te aktivnosti ne bi trebale biti nametnute. Djeca bi svojevoljno trebala sudjelovati u njima jer su im zabavne, pružaju zadovoljstvo te omogućuju uživanje u pokretu i glazbi što, posljedično, potiče pozitivne osjećaje i satisfakciju. Kada odgojitelj pleše s djecom određenu koreografiju, tada različiti pokreti slijede različite teme u glazbi, uslijed čega odgojitelj mora voditi računa o karakteristikama djece i koja je glazba primjerena za njih.

Odgojitelji bi trebali birati one aktivnosti koje će pomoći djetetu izgraditi samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi, ali i omogućiti razvoj vještine prepoznavanja i razumijevanja svojih i tuđih emocija te uspostavljanja prijateljskih odnosa koji se temelje na suradnji i poštovanju. Potrebno je osigurati optimalne uvjete, sigurno, poticajno i toplo okruženje koje će omogućiti djetetu da se osjeća ugodno, zadovoljno i sretno. Upravo kroz tjelesne aktivnosti ostvaruju se i socijalne interakcije kojima se stječu socijalne i emocionalne kompetencije koje se navode kao jedna od značajki otpornosti kod djece rane i predškolske dobi i očuvanja mentalnog zdravlja.

LITERATURA

Battams, S. (2009). Guest Editorial: Mental health promotion, Australian policy, and housing for people with mental illness. *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health, 8*(2), 128-134. https://doi.org/10.5172/jamh.8.2.128

Berk L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja.* Zagreb: Naklada Slap.

Brajša-Žganec A. (2003). *Dijete i obitelj – Emocionalni i socijalni razvoj*. Zagreb: Naklada Slap.

Hraste, M., Đurović, N. i Matas, J. (2009). Razlike u nekim antropološkim obilježjima kod djece predškolske dobi. U: V. Findak (ur.) *Zbornik radova 18. Ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske* (str.149-153). Poreč: Hrvatski kineziološki savez (HKS).

Jonjić, T. (2023). *Plesne aktivnosti u dječjem vrtiću* (Diplomski rad). Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:699957

Kosinac, Z. (2011). *Morfološko-motorički i funkcionalni razvoj djece uzrasne dobi od 5. do 11. godine*. Split: Savez školskih sportskih društava grada Splita.

Maletić, A. (1983). *Pokret i ples: teorija, praksa i metodika suvremene umjetnosti pokreta*. Zagreb: Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske.

Maletić, A. (1986). *Knjiga o plesu*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.

Mikas, (2009). Sportski programi i socijalna kompetencija djece predškolske dobi. *Pediatria Croatica*, *53*(1), 227-232.

Pejčić, A. (2005). *Kineziološke aktivnosti za djecu predškolske i rane školske dobi*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.

Podunavac, Z. i Kolić, L. (2012). Analiza promjena nekih motoričkih sposobnosti kod predškolske djece polaznika atletskog vrtića. U: V. Findak (ur.) *Zbornik radova 21*. *Ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske* (str. 229-233).

Risteski, A. (2018). *Ples u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet odgojnih znanosti Sveučilišta u Puli., https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:802519

Sibley, B. i Etnier, J. (2003). The Relationship Between Physical Activity and Cognition in Children: A Meta-Analysis. *Pediatric Exercise Science*, *15*(3), 243-256. https://doi.org/10.1123/pes.15.3.243

Slunjski, E., Šagud, M. i Branša-Žganec, A. (2006). Kompetencije odgojitelja u vrtiću – organizaciji koja uči. *Pedagogijska istraživanja*, *3*(1), 45-58.

Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgajatelje, roditelje i sve koje odgajaju djecu predškolske dobi.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Šumanović, M., Filipović, V. i Sentkiralji, G. (2005). Plesne strukture djece mlađe školske dobi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, *14*(2), 40-45. https://hrcak.srce.hr/25067

Tatalović Vorkapić, S. i Lončarić, D. (2014). Socioemocionalne dobrobiti i otpornosti predškolske djece. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, *50*(2), 102-117. https://hrcak.srce.hr/131196

(NOVI) IZAZOVI I PRISTUPI

Klara Krivić (6 godina), dječji vrtić "Nikolino"
odgojiteljice Antonija Maleš i Ivana Tomašević

Prikaz prakse

Vinka Jauković, pedagoginja
vikymusladin@gmail.com
Deša Čižek, odgojitelj mentor
desa.cizek@gmail.com
Dječji vrtići „Dubrovnik"
Iva Vojnovića 34, Dubrovnik

KOGNITIVNI RAZVOJ DJETETA PRIJE POLASKA U OSNOVNU ŠKOLU

Sažetak: *U današnje vrijeme sve češće kod djece zapažamo smetnje u govoru, teškoće u razvoju, probleme učenja i slično. Stručnjaci koji se bave proučavanjem ranog razvoja djece navode da većina smetnji u razvoju nije urođena, nego uzrokovana pogrešnim pristupom i odabirom neprikladnih aktivnosti i igara s kojima se djeca susreću u najranijoj dobi. Svjesni ovih činjenica, trebali bismo odabrati pristupe koji pridonose motivaciji za rad, svladavanju prepreka u učenju i pozitivnom stavu prema obrazovanju.*

Ključne riječi: *intelektualni potencijal, sustav učenja.*

UVOD

Predškolsko je doba razdoblje najintenzivnijeg razvoja djeteta. Liječnica i pedagoginja Marija Montessori početkom prošlog stoljeća, radeći s djecom predškolskog uzrasta, proučavajući razvoj djeteta i otkrivajući osjetljiva razdoblja razvoja, uvodi pojam „upijajući um". „Upijajući um" podrazumijeva posebnu mogućnost djeteta kojom ono od rođenja upija poticaje iz svoje okoline, apsorbira i nadograđuje svoje znanje. U prvih nekoliko godina života mozak djeteta prilagodljiv je i djeca lako uče govor, socijalne norme i motoričke vještine bez svjesnog napora. Montessori također naglašava važnost stimulativne, pozitivne i podržavajuće okoline jer ono što dijete upije u ranom djetinjstvu oblikuje njegov kasniji razvoj i osobnost (Philipps, 2003).

Pojedina istraživanja navode da se 75% svih neuronskih veza u mozgu (sinapsi) razvije do sedme godine života, a od toga se 50% sinapsi razvije već do pete godine života. Navedeno ukazuje na važnost odgoja i obrazovanja upravo u ranoj i predškolskoj dobi. Potrebno je zato u radu s djecom rane i predškolske dobi birati, osmisliti i poticati igre i aktivnosti koje stimuliraju razvoj mozga, svih centara u mozgu i njihovih veza. Tako je moguće potaknuti dijete u ostvarivanju njegovih bioloških i intelektualnih potencijala.

INTELEKTUALNI POTENCIJAL

Mozak je organ za preživljavanje i da bi lakše preživio, rado i lako učio, može pohraniti više informacija nego što se nalazi u ijednoj enciklopediji. U usporedbi s današnjim računalima, kapacitet mozga iznosi otprilike 1000 terabajta memorije. Poznato je da se tri četvrtine mase ljudskog mozga razvija nakon rođenja u direktnom i aktivnom kontaktu s vanjskom okolinom. Rana iskustva odlučujuće utječu na građu mozga, na kvalitetu i opseg njegova djelovanja u odrasloj dobi. Dijete kroz igru uči, upija nesvjesno, neumorno i neograničeno.

Neprimjerene i nepoticajne igre i aktivnosti u ranom djetinjstvu mogu se negativno odraziti na kognitivni razvoj djeteta. Neophodno je prepoznati kako uporaba tehnologije može biti štetna po zdravlje djece, posebno za mozak koji se razvija. Potrebno je ograničiti vrijeme boravka i način upotrebe interneta i ekrana te poticati razvoj kritičkog mišljenja djece. Istodobno, poticajno prostorno-materijalno i socijalne okruženje, svrhovite aktivnosti te zajedničko provođenje vremena u kvalitetnim aktivnostima doprinose aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti djeteta.

SAMOSTALNOST I SAMOPOUZDANJE

Polazak u školu za većinu djece veliki je izazov. Iziskuje prilagođavanje na dužu koncentraciju i dugo sjedanje te to djetetu predškolske dobi može biti izrazito zahtjevno i poprilično teško. Stoga je potrebno adekvatno i kvalitetno djelovanje prije polaska u školu kako bi proces tranzicije za djecu bio lakši. Učenjem kroz igru uz poticanje razvoja strpljivosti, upornosti u rješavanju zadataka, odabiru aktivnosti po interesu itd., moguće je potaknuti kod djeteta razvoj koncentracije, samostalnosti i samopouzdanja, što pridonosi aktualnoj dobrobiti djeteta u procesu prijelaza.

UČENJE KROZ IGRU

Učenje kroz igru glavna je pretpostavka inovativnog NTC sustava učenja koji je usmjeren na razvoj intelektualnih potencijala djece. NTC sustav učenja također upozorava na važnost vraćanja prirodi, razvoj motoričkih i grafomotoričkih sposobnosti, prepoznavanje i povezivanje apstraktnih pojmova kroz klasifikaciju, serijaciju i asocijaciju kao i učenje kako sve to primijeniti u životu (Rajović, 2017). Autor NTC sustava učenja jest dr. Ranko Rajović, koji je, uz ostale zasluge, osnivač Odsjeka za darovite NTC (Nikola Tesla centar), član Upravnog odbora direktora svjetske Mense te član Odbora svjetske Mense za darovitu djecu.

NTC SUSTAV UČENJA

NTC sustav učenja, inovativni je program koji se provodi u 17 država Europe, među kojima je i Hrvatska. Uz akreditaciju Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih provode ga odgojitelji s certifikatom „NTC sustav učenja". Program se provodi u više faza uz periodična testiranja radi usmjeravanja i praćenja razvoja djece. Neke od ovih aktivnosti već postoje u radu s djecom predškolskog uzrasta, no ponekad su, neopravdano, izostavljene.

U prvoj fazi programa planiraju se aktivnosti za dodatnu stimulaciju razvoja sinapsi. To su vježbe za razvoj motorike, grafomotorike i akomodacije oka. Vježbe poput hodanja po crti ili gredi, rotacija oko svoje osi te vježbe skakanja i prevrtanja na trampolinu provode se svakodnevno u nekoliko ciklusa koji traju određeno vrijeme. Ponavljanjem navedenih aktivnosti stvaraju se neuronske veze u mozgu i motoričke navike. Provođenje kineziološkim aktivnosti, dinamičke akomodacije oka (Fotografija 1.), vježbi rotacije i ravnoteže (Fotografija 2.) te poligona iziskuju metodičku pripremu, demonstraciju pojedinih vježbi i tehniku izvođenja, grupni rad s više djece te individualni pristup radi procjene individualnih postignuća i planiranja daljnjih zadataka.

Fotografija 1. *Dinamička akomodacija oka*

Fotografija 2. *Rotacija oko svoje osi*

Akomodacija oka izuzetno je važna funkcija oka koja se optimalno razvija u ranom djetinjstvu. Rajović (2010, str. 20) upozorava da su „posljednjih godina istraživanja pokazala da u gotovo svim

oblicima poremećaja pažnje i problema sa koncentracijom, postoji problem sa akomodacijom oka". Taj fiziološki proces pokretljivosti oka razvija se brzim pokretima oka, praćenjem predmeta, trčanjem i preskakanjem prepreka, igrama s loptom te boravkom u prirodi.

U drugoj fazi programa djeci se nude apstraktni simboli poput zastava država, amblemi sportskih klubova i marki automobila te slova koja se u kasnijoj fazi povezuju u riječi, a zatim u rečenice. Aktivnosti prepoznavanja i imenovanja uz igru memorije određene skupine simbola provode se najmanje jednom tjedno. Ovakve igre prepoznavanja, klasifikacije i serijacije potiču razvoj funkcionalnog razmišljanja (Fotografija 3., Fotografija 4.). Nakon svladavanja određenog broja pojmova može se započeti s igrama asocijacija i povezivanja simbola s pojmovima.

Fotografija 3. i Fotografija 4. *Klasifikacija, vizualizacija, serijacija i asocijacija*

U trećoj fazi NTC sustava učenja nude se zagonetne priče, zagonetna pitanja i zagonetni predmeti. Priče i pitanja zamišljeni su kako bi potaknuli razmišljanje djece. Rješenja se ne otkrivaju, već se djecu potiče na samostalno pronalaženje i zaključivanje. Neka rješenja zahtijevaju postojeća znanja o prirodi i njenim zakonitostima, ali većina priča i pitanja tip je logičke mozgalice. Ovim načinom igre djecu se potiče na razumijevanje i pamćenje korisnih pojmova. Ako dijete riješi dvije ili više zagonetnih priča, sa sigurnošću možemo zaključiti da se radi o potencijalno darovitom pojedincu.

ZAKLJUČAK

Djetetovi urođeni talenti razvijaju se s iskustvom. Odrasli bi trebali biti usmjereni na stvaranje stimulativne okoline za stjecanje različitih iskustava, no dijete mora samo iskoristiti ponuđene prilike. Nitko ne može učiti umjesto njega. Odrasli mogu poticati na promišljanje, objašnjavati, hvaliti, pokazivati i ispravljati, no, ako djetetovo tijelo i misli nisu uključeni, malo će toga naučiti. Poticanjem radoznalosti kod djeteta i želje za isprobavanjem novih stvari i stjecanja iskustava, potiče se razvoj dječje uključenosti.

LITERATURA

Philipps, S. (2003). *Montessori priprema za život.* Jastrebarsko: Naklada Slap.

Rajović, R. (2010). *IQ djeteta – briga roditelja.* Zagreb: Hrvatska Mensa.

Rajović, R. (2017). *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ.* Split: Harfa.

Prikaz prakse

Katarina Bilandžić, odgojiteljica savjetnica
katarina.bilandzic@gmail.com
Zoran Buhač, pedagog
pedagog@djecjivrtic-proljece.hr
Dječji vrtić „Proljeće“
Naftaplinska 23/a, Kloštar Ivanić

„KUC! KUC! U EKRANU SAM!“ – NOVE GENERACIJE ZAROBLJENE U VIRTUALNOM SVIJETU

Sažetak: *U suvremenom društvu djeca rane i predškolske dobi izložena su digitalnim medijima, što se odražava i na njihovu igru. Kvaliteta njihove igre povezana je s videoigrama – likovima i odnosima u njima. Često je sadržaj videoigara kojima su djeca izložena namijenjen starijem i odraslom uzrastu koji nikako nije primjeren djeci rane i predškolske dobi. Moguće da zbog popustljivog odgoja, nezainteresiranosti roditelja i izostanka kontrole, ali i dječjeg poznavanja i korištenja tehnologije djeca predškolskog uzrasta bez teškoća pristupaju takvim sadržajima. Obavijena temama videoigara koje igraju u obiteljskom domu, djeca dolaze u vrtić i te teme često implementiraju u svoju igru.*

Ovaj rad daje prikaz akcijskog istraživanja igre djece. Inicijativa, organizacija i razvoj igre prepušteni su djeci. Igre građenja i igre pretvaranja djeca su često oblikovala prema sadržajima nasilnih videoigara. U većini igara u kojoj su sudjelovali dječaci zamijećen je neki oblik nasilnog ponašanja. Napravljeno oružje, barikade, bunkeri, spremnici za oružje, tamne sobe itd. počeli su krasiti sve centre aktivnosti u sobi dnevnog boravka djece. Roditelji su informirani o zapažanjima odgojitelja. Tijekom akcijskog istraživanja, u suradnji s roditeljima, zagovarana su suradnička i skrbna ponašanja kao alternativa elementima nasilja u igri djece. Usklađenim djelovanjem roditelja i odgojitelja te poticanjem djece na analizu i vrednovanje ishoda, iz igara su postupno bili isključeni elementi nasilnog ponašanja.

Ključne riječi: *boravak u vrtiću, moderna tehnologija, simbolička igra, videoigre.*

UVOD

Tumačenjem Svjetske zdravstvene organizacije (2004) mentalno zdravlje podrazumijeva stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoj potencijal, može se nositi sa stresom i raditi produktivno te je sposoban pridonositi svojoj zajednici. Mentalno zdravlje djeteta sastavni je dio odrastanja koji

uvelike definira obitelj i odgojno-obrazovna ustanova koju dijete pohađa. Odrasli, koji su prisutni u djetetovu životu, odgovorni su za poticanje i očuvanje mentalnog zdravlja djeteta.

Svakodnevni smo svjedoci sve ranije izloženosti novih generacija medijima, koja se javlja puno prije djetetovih prvih koraka i riječi. Nekadašnje prizore djece s igračkama u rukama ili loptama u parku danas zamjenjuje suvremena tehnologija koja svojim jakim utjecajem predstavlja gotovo novog člana obitelji. Mediji su postali prisutni u svakom domu bez obzira na društveni status, dob ili strukturu današnje obitelji. Ekran je, time, danas postao glavna igračka djece rane i predškolske dobi (Brezinšćak i sur., 2018).

Pojedini roditelji ekran smatraju funkcionalnom i edukativnom igračkom. S druge strane, mi kao pedagoški radnici svjesni smo rizika koji mediji povlače sa sobom i efekta utjecaja. Iako mediji mogu imati pozitivne utjecaje na dječji razvoj, izloženost djece neprimjerenim sadržajima, kao i pretjerano korištenje medija, može dovesti do razvoja poremećaja hiperaktivnosti, pažnje, teškoće spavanja, socioemocionalnih teškoća, usporenog razvoja govora, agresivnosti, pretilosti, poteškoća sa socijalizacijom itd. Osim navedenog, mediji nerijetko najmlađe članove društva odvode u virtualni svijet koji sve više udaljava od onog realnog, stvarnog i svakodnevnog. Zato je odgovornost odraslih ograničiti vrijeme boravka pred medijima, poticati razvoj medijske pismenosti i kritičan odnos prema medijskim sadržajima s ciljem očuvanja fizičkog i mentalnog zdravlja.

MEDIJI I DJECA RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Obitelj je prva zajednica u kojoj dijete odrasta, zadovoljava svoje potrebe te stječe najranija iskustva koja ga usmjeravaju i oblikuju. U suvremenom društvu obiteljsko okruženje postaje sve više podložno utjecaju medija i njegovih sadržaja koji zauzimaju prostor i organiziraju vrijeme, određuju ritam dana te se nameću kao dominantni modeli vrijednosti i ponašanja. Kao dio odgojno-obrazovnog sustava mi, odgojitelji, zajedno s roditeljima imamo odgovornost medijski se opismenjavati kako bismo shvatili jezik medija, naučili razlikovati pozitivne i negativne utjecaje te nastojali smanjiti negativnu moć medija koji toliko snažno utječu na svakodnevni život djeteta (Visković i Višnjić-Jevtić, 2017).

Prema preporuci Svjetske zdravstvene organizacije (2004; prema Jularić, 2022) djeca do druge godine života uopće ne bi smjela biti izložena medijima dok se djeci do četvrte godine života ne preporučuje više od jednosatne dnevne izloženosti. Rezultati pojedinih istraživanja pokazuju da djeca predškolske dobi uz medije provedu prosječno 2 do 3 sata dnevno (Ofcom 2019; Connell i sur., 2015.). S godinama se, nažalost, duljina vremena provođenja uz medijske sadržaje sve više

povećava. Krenemo li u dublje istraživanje ove teme, doći ćemo do velikog postotka broja djece koja imaju vlastite mobitele, tablete, igraće konzole pa čak i televizore u svojim sobama. Ciboci i suradnici (2021) ističu kako djeca tek u dobi od 5 do 8 godina počinju razlikovati stvarnost i fikciju, što itekako utječe na način razmišljanja i ophođenja predškolskog djeteta. Kada su mediji u pitanju, osim kvantitete (duljine izloženosti djece medijima) značajna je i kvaliteta sadržaja kojem su djeca izložena. Kvalitetan sadržaj trebao bi poticati djecu na interakciju, postavljanje pitanja, zagonetki i/ili rješavanja zadataka, omogućiti im stjecanje novih znanja i razvijanja vještina te poticati razvoj samopouzdanja i pozitivne slike o sebi.

IGRA PO MJERI (MODERNOG) DJETETA

Ono što nama kao odgojno-obrazovnim djelatnicima predstavlja izazove u radu, svakako je mogući negativan upliv medija u odgoju djece. Analizom višegodišnjeg rada u odgojno-obrazovnoj ustanovi, mogu se zamijetiti slabije razvijene socijalne vještine kod djece, sve učestalija pojava pretilosti, deficit pažnje i koncentracije, itd. Suočeni s negativnim utjecajem medija koji se reflektira na dječju igru, ponašanja i odnose, odlučili smo provesti akcijsko istraživanje.

Akcijsko istraživanje vezano je uz utjecaj videoigara, čija je interpretacija postala dio svakodnevne igre u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Manja skupina dječaka svakodnevno je projicirala scene iz nasilnih videoigara koje su namijenjene dobi djece od 12, 15 ili čak 18 godina prema međunarodnom PEGI sustavu dobne primjerenosti digitalnih sadržaja za djecu. Njihova fasciniranost nasilnim igrama i projekcija istih u svakodnevnoj igri prelazila je i na drugu djecu. Scene nasilja, ubijanja, neprimjerenog vokabulara itd., zavladale su u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Svakodnevne društvene igre postale su laptopi (Fotografija 1.), a nerijetko su djeca organizirala i koristila materijale kao prave oblike mrežnog igranja (Fotografija 2.).

Nasilne igre svakodnevno su se nadograđivale i uključivale novu djecu koja o pojedinim videoigrama nisu ništa znala. Soba dnevnog boravka uskoro postaje poprište scena igara poput „Granny“, „Hello, Neighbour“, „Grand Teft Auto 5“ (Fotografija 3.). Materijali za konstruiranje dobivaju formu raznovrsnog oružja koje se koristi u videoigrama. Dječak čiji je interes bio glavni pokretač navedenih igara pokreće i izradu oružja (puške) koje se iz dana u dan nadograđuje, proširuje, pretvara u sve jače i razornije (Fotografija 4.) te se, samim time, stvara veća skupina dječaka koja igrama nasilnog oblika zauzima cijelu sobu dnevnog boravka.

Fotografija 1. *Standardne igre postaju laptopi*

Fotografija 2. *„Mrežno igranje“*

Fotografija 3. *Rekonstrukcija centara aktivnosti*

Fotografija 4. *Konstruiranje materijala*

Igra skupine dječaka postajala je sve razrađenija – uz izradu oružja postavljaju i materijale za držanje pušaka koje nastaju od različitog neoblikovanog materijala (role od papira, kutije itd.). Centar građenja postupno se pretvarao u „oružanu zonu“ koja se ne posprema, već se iz dana u dan

nadograđuje i pretvara u sve jače spremište za različito oružje koje se konstruira. Od papirnatih čaša dječaci su izrađivali električne zidove za lopove koje su koristili u igri uz ostale imaginarne likove koje su samoinicijativno stvarali. U igri se koriste izrazi poput „imposter" koje djeca objašnjavaju kao „željeznu masku koja ubija ljude". U centru građenja od neoblikovanog materijala, velikih kocki, papirnatih čaša, drvenih kocaka i ostalog konstruktivnog materijala od kojih se izrađivalo sve potrebno za projekciju videoigara, jedna skupina dječaka igru proširuje i na lego kocke od kojih izrađuju spremište za oružje, kuće za borce koji se uključuju u igru, novo oružje (kramp, noževi, palice, kropar („crowbar" = pajser i sl.)). Dječak koji je bio fasciniran ovom igricom objašnjavao je i dijelio uloge ostaloj djece dajući im upute poput:

- „Ti si baba 'Granny'!"
- „Djed udara slabo, on je poprilično spor, ima oružje kropar!"
- „Ti moraš ići u 'Grannies'! Sad si ušao u Granny 2, tamo su ti crvene oči!"
- „Ovo je 'key', s njim možeš ući u kuću. Kada te baba lovi, čuje se neki zvuk! Možeš biti u EK3, EK2, EK1."

Dječaci su među sobom dijelili uloge u kojima se trebalo skrivati, bježati, spašavati vlastite živote itd. (Fotografija 5.) Time je, osim iniciranja na nasilje, igra poticala trčanje i lovljenje po sobi dnevnog boravka. Igra je svakodnevno povećavala broj zainteresirane djece i, posljedično, svojih članova (Fotografija 6.) Nerijetko se skupina dječaka samoinicijativno priključivala i u svakodnevnu igru ostale djece. Primjerice, skupina dječaka znala se priključivati igri djevojčica govoreći im kako će im uzeti „key" i pozivajući se na baku „Granny" koja će ih sve ubiti. Utjecaj ovakve igre bio je prisutan u gotovo svim segmentima ostalih igara: tijekom igranja simboličke igre „kina", u njoj su se stvarale igrovne situacije poput osiguranja i izrada kamera za lopove koji nose oružje. Tijekom konstruiranja i igre s robotima dječaci im daju imena iz videoigara („mračna sjena, zmaj kornjača Dolf"). Upravo ta vizualna stvarnost bila je povod mnogobrojnim razgovorima odgojitelja i djece gdje se nastojalo poticati razumijevanje razlika između virtualnog i realnog svijeta. Pojedini su dječaci bili uvjereni da i u stvarnom životu oživiš nakon nekoliko gaženja automobilima ili ubijanja, da su pištolji bezazleni, da je nasilje u redu jer se ozlijeđeni uvijek brzo vrati u prvotno stanje, itd. Agresivna igra, puške, pištolji, ubijanje, neprimjeren vokabular, plašenje strašnim likovima iz videoigara itd., postali su naša svakodnevnica. Igračke namijenjene konstruiranju i građenju sad postaju i jesu isključivo pribor za uništavanje koji je glavni rekvizit na našem „bojnom polju".

Fotografija 5. *Uzimanje zarobljenika, pogubljenje*

Fotografija 6. *Rekreiranje scena iz videoigara*

Upravo ta fikcija, koju djeca predškolske dobi nisu u stanju razlikovati kao takvu, petogodišnjem i šestogodišnjem djetetu stvarala je potpuno novi svijet: svijet koji je miljama daleko od onog stvarnog i realnog, svijet koji je promijenio atmosferu u odgojno-obrazovnoj skupini, svijet koji je stavio nas kao odgojiteljice pred veliki izazov u radu. Pojedinoj djeci taj svijet otvorio je vrata neprihvatljivih oblika ponašanja dok je kod druge djece izazvao strahove proizašle od strašnih likova iz videoigara o kojima se svakodnevno pričalo. Kako bi se uhvatili u koštac s novonastalom situacijom, nakon prikupljanja podataka o popularnim videoigrama koje su djeca svakodnevno konzumirala upoznala sam roditelje sa sadržajem koji njihova djeca gledaju. Povratne reakcije roditelja bile su različite: od roditelja koji su bili neugodno iznenađeni i začuđeni pa i zabrinuti, do onih koji nisu vidjeli ništa sporno u tome da njihovo petogodišnje dijete konzumira takav sadržaj. Dio roditelja koji je pokazao zabrinutost zbog ovakvog oblika igre i ponašanja djece pojačao je nadzor i ograničio konzumaciju sadržaja kojemu je njihovo dijete izloženo. Istraživanje je pokazalo da pojedini roditelji nisu upućeni u sadržaj kojima je njihovo dijete izloženo pred ekranima (pojedina su djeca videoigrama bila izložena u *tajnosti* – kod baka, djedova, starijih rođaka, prijatelja itd.).

Nakon provedenih aktivnosti i dva tjedna dječje autonomije pri izboru i kreiranju vlastite igre tijekom boravka u odgojno-obrazovnoj skupini, roditeljima smo podijelili letke o sadržajima kojima su izložena njihova djeca i kako ti sadržaji utječu na kvalitetu boravka u vrtiću. Također, na letku smo naveli prijedloge prihvatljivih alternativnih medijskih sadržaja primjerenih dobi djeteta predškolskog uzrasta.

Neki od komentara djece nakon upoznavanja roditelja s videoigrama koje su popularne u skupini:

- „Rekla je mama da mi ne treba papir sa igrama koje si mi ti dala! Dala mi je papir za radni listić! Zabrinuo mi se mozak!"
- „Mama je bila ljuta i rekla mi je da to više ne smijem gledati! Ja uzmem mobitel i sakrijem se pa gledam. Kažem na mobitel „Granny" i onda mi on da tu igricu! Sviđa mi se ta igra jer me „Granny" ne može uloviti! Brza sam! Strah me kada „Granny dođe iza mene pa me preplaši!"
- „Znaš zašto te nađe? Zato jer ona svuda hoda, ako pukne jedna čaša, onda to ona čuje i onda te ubije! Od pete godine mi to nije strašno!"

Nastojeći pronaći kvalitetno rješenje novonastale situacije, uz pomoć pedagoga ponudili smo roditeljima platformu prihvatljivog medijskog sadržaja koji je namijenjen djeci predškolske dobi, a istodobno je izoliran od nasilja i uvredljivog sadržaja. Upoznali smo roditelje s platformom https://juhuhu.hrt.hr/ na kojoj se nalazi mnoštvo sadržaja primjerenog djeci predškolske dobi: crtići, igre, kratki filmovi, igrani filmovi, radijske emisije, edukativne i primjerene videoigre. Igre inicirane nasiljem iz virtualnog svijete bile su ukinute jer su ugrožavale sigurnost djece, poticale nasilno ponašanje i budile strah kod povučenije djece. Projektnim aktivnostima, simboličkom igrom, društvenim i zabavnim igrama koje zahtijevaju fizičke aktivnosti, preusmjeravali smo pažnju skupine dječaka kako bi se odmakli od negativnog utjecaja videoigara. S vremenom su djeca otkrila da igra bez nasilja može biti zabavna te u svoju igru uključuju puno više prijatelja. Primjetno je kako je utjecaj medija kod pojedine djece i dalje visok i značajan. Djeca koja su često izložena nasilnom sadržaju preko medija preuzimaju iste obrasce ponašanja koji postaju dio njihova svakodnevnog ophođenja. Iz svega navedenog, moguće je zaključiti kako je obveza i odgovornost odraslih (roditelja, odgojitelja) biti uključen u medijske sadržaje kojima su djeca izložena te poticati kod djece razvoj medijske pismenosti i kritičkog promišljanja koji doprinose njihovoj aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti.

ZAKLJUČAK

Provedenim akcijskim istraživanjem vidljiv je neupitno snažan i moćan utjecaj videoigara koje su postale centar svijeta pojedinoj djeci: kako onoj koja su u obiteljskom okruženju bila direktno izložena nasilnim sadržajima iz medija, tako i onoj koja su bila pasivni promatrači jer su se tijekom određenog perioda i ona uključila u „virtualnu stvarnost" koja je tih tjedana vladala u našoj odgojno-obrazovnoj skupini. Moć fiktivnog, vizualnog svijeta ima toliko snažan utjecaj da se, u puno situacija, mi odrasli (roditelji, odgojitelji) osjećamo bespomoćno. U odgojno-obrazovnom procesu važno je slijediti interese djece. No postoje situacije poput ove u kojima moramo preuzeti svoju ulogu, a to je uloga odgojitelja koji je usmjeren na dobrobit djece.

Ovo akcijsko istraživanje pokazuje kako pojedine igre koje djeca iniciraju traže ograničavanje zbog njihove sigurnosti i sigurnosti ostale djece. Nakon dva tjedna intenzivne igre koja je projicirala nasilje iz neprimjerenih videoigara namijenjenih djeci od 12 do 18 godina, slobodna dječja igra bila je zaustavljena i preusmjerena u druge konstruktivne igre i aktivnosti koje su djeci bile jednako zanimljive te, istodobno, svrhovite. Također, ovo akcijsko istraživanje ističe važnost suradnje i usklađivanja odgojnih postupaka odgojitelja i roditelja kako bi se došlo do željenih rezultata. Obitelj i odgojno-obrazovna ustanova važne su sredine u odgoju i obrazovanju djece rane i predškolske dobi. Moguće je reći kako one, zajednički, odgajaju najmlađe članove za odgovorne individue društva. Djeca rane i predškolske dobi s lakoćom svladavaju izazove korištenja suvremenih tehnologija. Međutim, tijekom njihova korištenja vode se isključivo svojim željama, a razvojno nisu spremna promišljati potencijalne negativne utjecaje koji doprinose njihovoj aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti. Stoga je, za sigurno odrastanje djece, nužna podrška i vodstvo odraslih koje će početi već s prvim susretom s ekranom. Nemoguće je izolirati dijete od utjecaja medija, no izuzetno je važno biti upoznat sa sadržajem kojem je dijete izloženo, ograničiti vrijeme boravka pred ekranom te poticati kod djece razvoj kritičkog mišljenja. Kao važna karika djetetova odrastanja, dužni smo skrbiti za djetetovo mentalno zdravlje, omogućiti mu da nauči upravljati svojim emocijama te da, koristeći svoje vještine, sposobnosti i resurse, bude spremno za sve izazove koji ga čekaju na putu odrastanja.

LITERATURA

Brezinšćak, T., Španić, A. M. i Buljan Flander, G. (2018). Očiju uprtih u ekran: Izazovi odgoja i odrastanja uz suvremene tehnologije. U: G. Buljan Flander (ur.), *Znanost i umjetnost odgoja: Praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje* (str. 489-509). Geromar.

Ciboci L., Kanižaj I. i Labaš D. (2021) *Mediji i djeca predškolske dobi*. Zagreb: Društvo za komunikaciju i medijsku kulturu.

Connell, S. L., Lauricella, A. R. i Wartella, E. (2015). Parental co-use of media technology with their young children in the USA. *Journal of children and media, 9*(1), 5-21. https://doi.org/10.1080/17482798.2015.997440

Jularić, M. (2022). Utjecaj medija na djecu rane i predškolske dobi – perspektive roditelja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 68*(1-2), 147-160. https://doi.org/10.32903/zs.68.1-2.9

Ofcom (2020). *Children and parents: media use and attitudes report 2019*. https://www.ofcom.org.uk/media-use-and-attitudes/media-habits-children/children-and-parents-media-use-and-attitudes-report-2019/

Visković, I. i Višnjić Jevtić, A. (2017). Izloženost djece rane i predškolske dobi medijima (mišljenje odgajatelja). U: B. Mendeš i T. Vidović Schreiber (ur.), *Dijete, knjiga i novi mediji* (str. 31-44). Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa s međunarodnom suradnjom. Split – Zagreb: Filozofski fakultet i Savez društava Naša djeca.

World Health Organization (2004). *Promoting mental health: concepts, emerging evidence, practice.* World Health Organization., https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43286/9241562943_eng.pdf?sequence=1

Natalija Duvančić
Dječji vrtić „Grigora Viteza", Zagreb
natalija.duvancic@gmail.com

„SUPERMOĆ ZA POMOĆ“ – USVAJANJE I JAČANJE RAZNOLIKIH VJEŠTINA ZA ŽIVOT

Sažetak: *Mentalno zdravlje djece moguće je podržati poticanjem razvoja socioemocionalnih vještina kroz interakciju djece s djecom te djece s odraslima. Odgojno-obrazovna skupina Krijesnice iz Dječjeg vrtića „Grigora Viteza" u Zagrebu heterogena je skupina u kojoj su uključena djece od 3 godine do polaska u školu. Višegodišnjim radom, praćenjem i dokumentiranjem aktivnosti, odnosa i interesa djece uočeno je kako djeca najkvalitetnije interakcije ostvaruju u mješovitoj odgojno-obrazovnoj skupini. Boravak u grupi djece mješovite dobi olakšava učenje po modelu, usporedbu znanja i iskustva te spoznaju kako nešto možeš, a nešto trenutno ne možeš i da je to u redu. Djeca se povezuju kroz igru neovisno o dobi i spolu, nego po trenutnom području interesa. Kroz svakodnevne aktivnosti (planirane i/ili samoinicirane) djecu se potiče skrbiti o sebi i drugima. Mješovita odgojno-obrazovna skupina pruža iskustveni doživljaj sazrijevanja i zajedničkog učenja. Dobro razvijene emocionalne i socijalne vještine te visoko samopoštovanje doprinose mentalnom zdravlju. Zbog toga, u daljnjem dijelu rada, želimo ukazati na važnost razvoja socijalnih vještina kao životnih vještina koje će omogućiti razvoj punog potencijala djeteta.*

Ključne riječi: *interakcije, mentalno zdravlje, mješovita odgojna skupina, socijalne vještine.*

UVOD

Svjetska zdravstvena organizacija (2004, str. 23) definirala je mentalno zdravlje kao „stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s normalnim životnim stresom, može raditi produktivno i plodno te je sposoban pridonositi zajednici“. Za očuvanje mentalnog zdravlja važno je ulaganje u emocionalnu, psihološku, društvenu i tjelesnu dobrobit. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (dalje: NKRPOO, 2015) usmjeren je prema osiguranju dobrobiti za dijete. „Osiguranje dobrobiti je multidimenzionalni, interaktivni, dinamični i kontekstualni proces kojim se integrira zdravo i uspješno individualno funkcioniranje te pozitivni socijalni odnosi u kvalitetnom okruženju vrtića.“ (NKRPOO, 2015, str. 10).

Koje su to poželjne socioemocionalne vještine koje treba poticati kod djece rane i predškolske dobi s ciljem osiguravanja njihove aktualne i dugoročne socioemocionalne dobrobiti?

IZAZOVI KAO POTICAJ ILI SPOTICAJ

Moderno doba nosi sa sobom mnoge izazove za sve odgojno-obrazovne djelatnike, a mi kao odgojitelji djece rane i predškolske dobi osjećamo odgovornost kako trebamo biti dobar primjer i uzor za širiti optimističan pogled na svijet. Izazov počinje razgovorom odgojitelja o mentalnom zdravlju djece te propitkivanjem zbog čega je to aktualna tema i nije li bezbrižnost i radost imperativ u ranoj i predškolskoj dobi. Uviđamo kako je izazov postavljen zbog stvarne potrebe te zahtjeva uključenost i roditelja i cijele zajednice. Veliki životni izazovi, ali i mali svakodnevni događaji mogu biti prilika za učenje. Afirmativnim osobnim stavom, posjedovanjem znanja i vještina postajemo uspješniji u pretvaranju izazova u prilike. Iskustva iz prakse nam potvrđuju i mudru narodnu izreku kako je „Potrebno cijelo selo da bi se podiglo dijete"; ne zato kako bi „selo" radilo umjesto djeteta, već kako bi dijete bilo okruženo ljudima i u neprestanoj interakciji s okruženjem, kako bi osjetilo podršku i vidjelo dobre uzore te kako bi sve što može napravilo samo jer je samostalnost važna životna vještina.

KOJA JE MOJA „SUPERMOĆ"?

Dominantna aktivnost djeteta jest igra. Igra služi i kao prostor za doživljavanje i izražavanje osjećaja. Emocije treba znati prepoznati i imenovati, a zatim ih naučiti kontrolirati i primjereno izražavati. Dogovorom u našoj odgojno-obrazovnoj skupini otkrivamo načine kako se nositi s ljutnjom te što se smije napraviti da nikome ne naudiš (socijalno prihvatljivi oblici ponašanja). U svakodnevnim aktivnostima potičemo razvoj samokontrole. Tijekom socijalnih interakcija u odgojno-obrazovnoj skupini dijete ima priliku učiti uvažavati i prihvaćati osjećaje, a to je temelj za samostalnost, razvoj odgovornosti i buduće odnose.

Igrajući se, dijete postupno uči i usvaja pravila. Uključuje se u natjecateljske igre u kojima uči podrediti individualne potrebe i ciljeve potrebama i ciljevima grupe, razvija (samo)kontrolu te se uči nositi s negativnim emocijama. U igri djeca uče jedni od drugih i jedni o drugima. Međusobno se upoznaju i otkrivaju tko što voli te koje su mu omiljene aktivnosti u vrtiću. Priključuju se igri neovisno o dobi i spolu, već po trenutnom području interesa. Samoinicirane aktivnosti isprepleću se s planiranim te djeca uče raditi u timu i pronalaziti rješenja problemskih situacija, usvajaju vještinu samokontrole, ali se i oslanjaju jedni na druge te imaju različite mogućnosti za izgradnju znanja. U planiranim i samoiniciranim aktivnostima djecu se potiče skrbiti o sebi i drugima.

U ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i u obitelji, dijete se priprema za buduće osobne i društvene uloge i za prihvaćanje odgovornosti. Igre s pravilima dobre su za

kontrolu impulsa, a kad u igri sudjeluju djeca različite kronološke dobi, tada dijete ima priliku doživjeti i pobjedu i poraz te sve emocije koje uz to idu. Djeca se u međusobnim interakcijama izlažu i iskustvu uspjeha (npr. u tradicijskim igrama), ali i iskustvu neuspjeha. Tako se djeca uče nositi s frustracijom. Izvori samopoštovanja tijekom cijeloga života su ulaganje napora u izazovne zadatke. Pojedina djeca lako odustaju kada su suočena s izazovima (primjerice, prilikom slaganja slagalice ili izgradnje visokog tornja od kocaka) i tada je važno ohrabrivanje. Takvu potporu mogu pružiti i djeca i odrasli, a pristanak je lako dobiti jer djeca vjeruju ljudima s kojima su bliski. Hrabrenje potiče volju i trud. Odrasli bi trebali biti u blizini, mogu ponekad i voditi, trebaju objasniti pravila, zajednički dogovoriti granice s djecom te poticati djecu da vjeruju u sebe. „Samopoštovanje je među najvažnijim aspektima razvoja budući da vrednovanje vlastitih sposobnosti utječe na naše emocionalno doživljavanje, ponašanje i dugoročnu psihološku prilagodbu." (Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, 2022, str. 10).

Tijekom svakodnevnog boravka u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja izmjenjuju se poznati „ritmovi u danu" koji djeci pružaju osjećaj sigurnosti. Djeca dobivaju oslonac u rutini uz spoznaju kako su okruženi bliskim ljudima i zajedničkim igračkama u poznatom prostoru. U danu se izmjenjuju tzv. „udah" i „izdah" aktivnosti. Prve su aktivnosti one za koje djeca dobiju uputu uz obrazloženje njihove svrhovitosti dok su druge one koje djeca biraju samostalno i izazivaju trenutno zadovoljstvo (primjerice: kotrljanje niz brdo, trčanje, slikanje, itd.). Važna je spoznaja i prihvaćanje kako život čine i udah i izdah aktivnosti baš kao što i disanje čini udah i izdah.

Dijete predškolske dobi treba stimulativnu okolinu, poticajna sredstva za igru, druženje s drugom djecom, raznolikost i priliku da se izražava i iskušava u različitim aktivnostima, a sve bi navedeno trebalo biti omogućeno u dječjem vrtiću. Svake pedagoške godine rujanska promjena dovodi i do promjena u socijalnoj dinamici naše odgojno-obrazovne skupine te u tom periodu stavljamo posebni naglasak na poticanje razvoja socijalnih vještina. Djeca najlakše uče od dobrih modela, od vršnjaka koji ih usmjeravaju i upoznaju s dogovorima naše odgojno-obrazovne skupine. Djeci treba pomoći u razvoju socijalnih vještina tako što će ih se izložiti primjerenim stvarnim ili simboličkim modelima (u pričama, predstavama i slično). Tada imaju mogućnost boljeg razumijevanja drugih, njihovih emocionalnih stanja, želja i potreba, ali i priliku za naučiti kako reagirati u pojedinoj situaciji, kako se primjereno zauzeti za sebe i kako rješavati problemske situacije na socijalno prihvatljiv način.

Psihološka otpornost stječe se razvojem socijalnih i komunikacijskih vještina s podržavajućim odnosima, a otpornost uključuje misli i ponašanja koje svatko može razviti i jačati tijekom života. Otporna djeca češće preuzimaju zdrave rizike, znatiželjna su, ali i poznaju svoje mogućnosti i granice

koje ih ne izlažu opasnosti. Pojedina djeca samostalno pristupaju novim i izazovnim aktivnostima dok pojedina to čine uz potporu i podršku vršnjaka i odgojitelja. Potrebno je poticati djecu da preuzmu rizik prilagođen njihovim mogućnostima i osmjele se kako bi razvijala svoje vještine, sposobnosti i posljedično, samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi. Djecu se potiče odgojem koji sadrži kombinaciju topline i nadzora, hrabrenja i komunikacije, maksimalne potpore i poštovanja uz postavljanje jasnih i dogovorenih granica. Svako dijete ima pravo pokušati i pogriješiti. To može biti prilika za učenje. U želji za dokazivanjem i pokazivanjem kompetitivni su pojedinci predvodnici, djeca sve više razvijaju osjećaj vlastite sposobnosti i snage. Svako dijete ima priliku otkriti u čemu je dobro i koja je njegova „supermoć".

ZAKLJUČAK

Razvijene socioemocionalne kompetencije kao ishod kvalitetnih interpersonalnih odnosa mogu doprinijeti mentalnom zdravlju i psihofizičkoj dobrobiti djece. U odgojno-obrazovnoj skupini učimo djecu prosocijalnom ponašanju u kojem su ustrajnost, samokontrola, radoznalost, pažljivost, odlučnost i samopouzdanje važni. Sloboda primjerena dobi omogućuje djeci otkriti gdje su im granice, potiče ih na razmišljanje o vlastitim odlukama i uči ih da se mogu nositi i s neuspjesima. Trudimo se odgajati i obrazovati osnaženu djecu koja na izvanredne situacije ne gledaju kao na nešto neprebrodivo, djecu koja znaju pomoći sebi i drugima. Djeca će na putu odrastanja nailaziti na raznolike prepreke, a odrasli ne bi smjeli biti usmjereni na otklanjanje prepreka jer su upravo one put ka razvoju. Kad bismo mogli maknuti sve prepreke, izgradili bismo samo put, a ne bismo izgradili dječju otpornost. Time ne bismo djeci učinili uslugu, već bismo onemogućili razvoj vještina potrebnih za sretan i siguran život. Djeca trebaju podršku i potporu odraslih te mnoštvo primjerenih i podržavajućih aktivnosti u kojima mogu razvijati svoje interese i snage. Vrednovanjem vlastitih sposobnosti i mogućnosti te otkrivanjem vlastite „supermoći" djeca mogu pomoći sebi i svima oko sebe.

LITERATURA

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež (2022). *Jedan, dva, tri – već smo veliki: vodič kroz socioemocionalni razvoj i mentalno zdravlje djece predškolske dobi*. Zagreb. https://mentalnozdravlje.zagreb.hr/wp-content/uploads/2022/01/Brosura_Predskolci_18x18cm_prev-3.pdf

Republika Hrvatska (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. *Narodne novine*, 05/15. https://www.zakon.hr/cms.htm?id=3211

World Health Organization (2004). *Promoting mental health: concepts, emerging evidence, practice.* World Health Organization., https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43286/9241562943_eng.pdf?sequence=1

SAŽECI IZLAGANJA

Lena Knez (7 godina), dječji vrtić "Bili cvitak"
odgojiteljice Inga Mladina i Ivanka Jagnjić

Ivana Baričević, mag. praesc. educ.
ivana.baricevic1994@gmail.com
Ana Lazarević, mag. praesc. educ.
ana.lazarevic9@gmail.com
Dječji vrtić „Marjan“, Split

EMOCIONALNA INTELIGENCIJA

Sažetak: *Emocionalnu inteligenciju moguće je definirati kao sposobnost prepoznavanja i reguliranja vlastitih emocija te razumijevanja emocija drugih. U izlaganju primjera kvalitetne prakse prikazali smo projekt „I know and I can handle myself“ tijekom kojeg se istraživalo kako ciljanim, sistematiziranim i praktičnim aktivnostima možemo poticati razvoj četiriju ključnih vještina emocionalne inteligencije kod djece: prepoznavanje, korištenje, razumijevanje i upravljanje emocijama. Navedene vještine temeljne su za cjeloviti razvoj emocionalne kompetencije i socijalno-emocionalne prilagodbe kod djece. Prikaz primjera kvalitetne prakse podijeljen je u dva tematska dijela. Prvi dio usmjeren je na biološke procese koji stoje iza nastanka emocija, odnosno kako na temelju fiziologije i osjeta nastaju emocije i misli. Istraživali smo način na koji mozak obrađuje emocionalne signale i kako ti procesi utječu na naše tjelesne reakcije, odnosno kako tjelesne reakcije i akcije utječu na misli i emocije. Istraživanje ovog znanstvenog pristupa kroz aktivnosti prilagođene djeci omogućilo im je razumijevanje povezanosti emocija s mislima i fiziološkim procesima, manifestiranje emocija na fizičkoj razini te utjecaj emocija i misli na naše ponašanje i odnose. U drugom dijelu prikaza primjera kvalitetne prakse izložene su praktične, svakodnevne aktivnosti koje su već bile dio svakodnevice, a tijekom projekta povezane su i osviještene na novoj razini te one koje su kreirane i primijenjene kako bi ojačale djetetovu sposobnost samoregulacije i emocionalne svjesnosti. Kroz navedene aktivnosti djeca razvijaju sposobnost prepoznavanja i imenovanja svojih emocija, uče kako konstruktivno izraziti svoje osjećaje te stječu vještine koje im omogućuju kontrolu nad emocionalnim reakcijama. Poseban naglasak stavljen je na razvoj samosvijesti i samopouzdanja kod djece s ciljem poticanja zdravog emocionalnog razvoja. Integracijom teorijskih i praktičnih aspekata primjer prikaza kvalitetne prakse pruža holistički uvid u način na koji se emocionalna inteligencija može razvijati i njegovati kod djece od najranije dobi.*

Ključne riječi: *emocionalna inteligencija, razumijevanje emocija, samoregulacija, samosvijest.*

Slađana Curić-Petričević, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Cvit Mediterana“, Split
petricevici@gmail.com

PRIMJENA TEORIJE PRIVRŽENOSTI U PROCESU ADAPTACIJE DJECE U VRTIĆU

Sažetak: *Ovaj prikaz kvalitetne prakse opisuje primjenu teorije privrženosti u procesu adaptacije djece u dječjem vrtiću. Teorija privrženosti, koju su razvili John Bowlby i Mary Ainsworth, naglašava važnost emocionalne veze između djeteta i primarnog skrbnika kao temelja za siguran razvoj djeteta. Razvijena privrženost omogućuje djetetu osjećaj sigurnosti i stabilnosti te mu pruža „sigurnu bazu“ iz koje može istraživati svijet i razvijati svoje sposobnosti. U kontekstu dječjeg vrtića, odgojitelji preuzimaju ulogu sekundarnih figura privrženosti, stvarajući emocionalno sigurno okruženje za djecu. Proces adaptacije na vrtić može izazvati stres i separacijsku anksioznost kod djece, stoga je ključno uspostaviti čvrstu emocionalnu vezu između djeteta i odgojitelja. Planiranje prilagodbe počinje prije samog dolaska djeteta u vrtić, uključujući roditeljske sastanke, upoznavanje s okruženjem i postupno produžavanje boravka djeteta u vrtiću. Također, roditeljima se pruža podrška kroz edukacije i jačanje njihove osjetljivosti prema potrebama djeteta. Odgojitelji kroz blizinu, osjetljivost, usmjerenost i dosljedne odgovore na djetetove potrebe omogućuju razvoj osjećaja sigurnosti kod djeteta, potičući istraživačko ponašanje i igru, koji su ključni za učenje i socijalni razvoj. Pažljivim promišljanjem, refleksijom prakse te planiranjem aktivnosti i provođenjem određenih strategija proces prilagodbe djece može se uvelike olakšati. Navedeno doprinosi razvoju socijalnih, emocionalnih i kognitivnih vještina te postavlja temelje za kasniji život djeteta.*

Ključne riječi: *čvrsta emocionalna veza, osjećaj povjerenja, osjećaj sigurnosti, usmjerenost na dijete.*

Donelli Iva, mag. ling. angl. et. mag. paed.
iva.donelli79@gmail.com
Fiamengo Maja, mag. praesc. educ.
fiamengo.maja@gmail.com
Grgantov Petra, mag. praesc. educ.
petra.brko@hotmail.com
Utrobičić Klara, mag. psych.
utrobicick@gmail.com
Dječji vrtić „Vrtuljak“, Split

OSJETILA

Sažetak: *Ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mjesto je socijalizacije, učenja i igre djece rane i predškolske dobi. S obzirom na to da djeca veliki dio vremena provode u sklopu institucionalnog odgoja i obrazovanja, obveza i zadaća ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja jest osigurati sigurno i poticajno okruženje koje je u pozitivnoj korelaciji s djetetovim mentalnim i fizičkim zdravljem. Maslow ističe kako je ponašanje pojedinca usmjereno na zadovoljavanje njegovih potreba. Konstruira piramidalni model u kojem sistematizira ljudske potrebe u pet razina, od osnovnih ka složenijima. Fiziološke potrebe i potreba za sigurnošću čine osnovu piramide, dok su ostale potrebe „višeg reda“ ključne za izgradnju osjećaja pripadnosti, samopouzdanja, socijalnih vještina i samoaktualizacije. Vodeći se krilaticom „U zdravom tijelu, zdrav duh“, projekt „Osjetila“ nastao je kao odgovor na uočene poteškoće kod djece kada je riječ o razvoju proprioceptivnih vještina. Djeca su pokazivala znakove nesigurnosti tijekom aktivnosti usmjerenih na kreativnost i stvaralaštvo, što je ukazivalo na nezadovoljenje osnovnih potreba. Stoga se projekt oslanjao na implementaciju senzornih poticaja prožetih kroz umjetničke i istraživačke aktivnosti kako bi se djeca oslobodila napetosti i unaprijedila sposobnost izražavanja vlastitih emocija te iskustava. Tijekom projekta integrirali smo Maslowljeva načela u svakodnevnu pedagošku praksu, omogućujući djeci da zadovolje svoje osnovne potrebe i razviju pune potencijale, što doprinosi njihovu mentalnom zdravlju i sveopćoj dobrobiti.*

Ključne riječi: *kreativnost, piramida potreba, propriocepcija, stvaralaštvo.*

Brankica Radovanović, odgojitelj
Dječji vrtić „Cvrčak“, Solin
brane2005@gmail.com

DOBROBITI PIJESKA U IGRI DJETETA RANE DOBI

Sažetak: *Nezaobilazno mjesto susreta djece različite dobi gotovo svake odgojno-obrazovne ustanove jest pješčanik. Kao takav, pijesak se pretežno zadržava u vanjskom prostoru vrtića, u sigurnom okruženju pješčanika. No moguće je postaviti pitanje: Je li pijesku mjesto samo u pješčaniku u vanjskom prostoru vrtića ili može biti i u sobi dnevnog boravka? Potaknuti interesom djece za istraživanjem, manipuliranjem i igrom, pijesak smo postavili i u sobu dnevnog boravka kao poticaj u senzornom centru. Uvođenjem pijeska u zatvoreni prostor susrećemo se s izjavama: „To je opasno!“, „Ugurat će u nos!“, „Stavit će u usta!“, „A čišćenje?“. U igru s pijeskom djeci postupno nudimo dodatne poticaje: svjetleći stol, drvene, staklene i plastične posudice, žlice, razne rastresite materijale, itd. Ponašanja, komunikaciju i suradnju djece tijekom aktivnosti pratimo, dokumentiramo i analiziramo. Pijesak kao poticaj u prostorno-materijalnom okruženju doprinosi cjelovitom dječjem razvoju (posebice senzornom – taktilni), zadovoljavanju dobrobiti, poticanju razvoja suradnje i komunikacije. Moguće je zaključiti kako je pijesku mjesto i u sobi dnevnog boravka vodeći pri tom računa o sigurnosti i zdravlju djece.*

Ključne riječi: *interes djece, praćenje, prostorno-materijalno okruženje, senzorika, sigurnost.*

Andrea Vujnović, mag. praesc. educ.
andrea.dea.vuj@gmail.com
Antonia Bakušić, mag. praesc. educ.
bakusicantonia@gmail.com
Dječji vrtić „Marjan“, Split

VAŽNOST SLIKOVNICA ZA RAZVOJ DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *S ciljem očuvanja i jačanja mentalnog zdravlja djeteta tijekom provođenja kvalitetnog odgojno-obrazovnog rada u praksi, značajnu ulogu ima primjena različitih slikovnica. U Dječjem je vrtiću „Marjan“ mješovita odgojno-obrazovna skupina „Ježinci“ (2023./2024.) u sklopu projekta „Naša mala knjižnica“ među mnogobrojnim slikovnicama razradila slikovnicu „Zvonko“. Čitanje, planiranje i provođenje aktivnosti iz istoimene slikovnice omogućilo je djeci istraživanje svim osjetilima te poticanje i obogaćivanje njihova senzomotoričkog razvoja. Mnogobrojne studije dokazale su da poticajno prostorno-materijalno i socijalno okruženje doprinose cjelovitom dječjem razvoju te posljedično aktualnoj i dugoročnoj dobrobiti djeteta. Svakodnevne vježbe mindfulnessa omogućuju djetetu da se poistovjeti sa sadašnjim trenutkom i oslobodi od izloženih stresora, što pojačava produktivnost mozga i samoregulaciju. Primjena terapeutskih priča u odgojno-obrazovnom procesu pruža mogućnost djetetu da se poistovjeti s glavnim likovima i situacijama, razvije sposobnost prepoznavanja i razumijevanja vlastitih osjeća te vještinu suočavanja s problemskim situacijama i izazovima. Navedenim primjerima iz prakse poticalo se jačanje mentalnog zdravlja djece na obostrano zadovoljstvo svih sudionika.*

Ključne riječi: *mentalno zdravlje, mindfulness, samoregulacija, senzomotorički razvoj, terapeutske priče.*

Helena Fajić, mag. prasc. educ.
Valentina Bel, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Cvrčak“
Ul. Lavoslava Ružičke 2, Čakovec

„I AM FINE AT SCHOOL“: E-TWINNING PROJEKT U SVRHU PROMICANJA MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE

Sažetak: *Tjelesne aktivnosti i boravak na otvorenom doprinose tjelesnom i mentalnom zdravlju djece. Kroz e-Twinning projekt, u kojem je bilo uključeno 6 zemalja, suradnički se promišljalo i stvaralo primjereno i poticajno okruženje za učenje i aktivni doprinos kvaliteti života djece od najranije dobi. Cilj projekta bio je stvoriti izazovno, pozitivno i stimulirajuće okruženje za učenje u kojem će se, kroz tjelesno kretanje na otvorenom i u zatvorenom prostoru, doprinositi mentalnom zdravlju djece. Putem pedagoški osmišljenih i realiziranih tjelesnih aktivnosti u zatvorenom i otvorenom prostoru, poticao se kognitivni, socioemocionalni i psihofizički razvoj djeteta te aktivno uključivanje djece u realizaciju suradničkih zadataka, što potiče proces učenja. Implementiranje novih iskustava i znanja u postojeći kurikulum odgojno-obrazovne ustanove dodatna je vrijednost za podršku djetetovog razvoja. Ovim projektom želi se ukazati na važnost odgovornog odlučivanja i djelovanja u zajednici kroz stvaranje kvalitetnih odnosa na svim razinama, a u svrhu jačanja djetetove otpornosti i ostvarivanja dobrobiti. Suradničkim odnosom djece, roditelja, odgojitelja i šire zajednice koji se njegovao kroz različite oblike komunikacije, planski se utjecalo na očuvanje mentalnog zdravlja djece rane i predškolske dobi.*

Ključne riječi: *djeca rane i predškolske dobi, poticajno prostorno-materijalno okruženje, suradničko učenje, tjelesne aktivnosti.*

Inja Stojković, odgojitelj savjetnik
inja.stojkovic@gmail.com
Marina Radić, mag. praesc. educ.
marinaradic31@gmail.com
Dječji vrtić „Grigor Vitez", Split

POTICANJE RAZVOJA POZITIVNE SLIKE DJETETA RANE I PREDŠKOLSKE DOBI RAZLIČITIM OBLICIMA SURADNJE S RODITELJIMA

Sažetak: *Partnerski odnos roditelja i odgojitelja prepoznati su kao najviša razina suradničkih odnosa usmjerena na osiguravanje i razumijevanje dobrobiti djeteta. Iskrena, otvorena i recipročna komunikacija ostvaruje se afirmativnim stavovima odgojitelja prema roditeljima i obrnuto te kontinuiranim unaprjeđivanjem profesionalnih kompetencija odgojitelja. Aktivno uključivanje i participiranje roditelja u oblikovanju suvremenog kurikuluma na najbolji način ističe njihovu ulogu medijatora i moderatora kao najvažnijih zastupnika interesa, potreba i prava djeteta. Aktivnim sudjelovanjem roditelja u oblikovanju suvremenog kurikuluma odgojitelj dobiva sveobuhvatnu sliku o djetetu kako bi mogao pravovremeno i adekvatno uvažiti i odgovoriti na djetetove individualne potrebe, mogućnosti, sposobnosti, interese, prava, ritmove i stilove učenja. Mogućnost aktivnog sudjelovanja roditelja na „Danima otvorenih vrata" osigurava uvid u djetetove jake strane, poticanje razvoja kompetencija te djetetova cjelovitog razvoja i učenja. Neposrednim sudjelovanjem roditelja u odgojno-obrazovnom procesu skupine dijete razvija socijalne kompetencije, uživa u različitim interakcijama, razvija osobni i socijalni identitet te samopoštovanje i samosvijest. Uspostavljanjem kvalitetnih odnosa i suradnjom u poticajnom prostorno-materijalnom i socijalnom okruženje dijete sebe percipira kao aktivnog građanina zajednice.*

Ključne riječi: *aktivno participiranje roditelja, Dani otvorenih vrata, komunikacija, poticanje samopoštovanja i samosvijesti djeteta suradničkim odnosima, socijalna i građanska kompetencija.*

Snježana Turković, odgojitelj savjetnik
Dječji vrtić „Pahuljica“, Rab
turkovicsnjezana6@gmail.com

PROSTORNO-MATERIJALNO OKRUŽENJE U FUNKCIJI OČUVANJA MENTALNOG ZDRAVLJA DJETETA

Sažetak: *Suvremena paradigma ranog djetinjstva značajno mijenja odgojno-obrazovni proces i razumijevanje kvalitete odgojno-obrazovne prakse. Usmjerena je na razumijevanje i uvažavanje djeteta kao socijalnog subjekta i aktivnog dionika osobnog odgoja i obrazovanja. Uloga odgojitelja nije precizno planiranje sadržaja i tijeka aktivnosti, već osiguravanje poticajnog okruženja s ciljem poticanja razvoja djetetovih potencijala. Kvalitetno okruženje nezaobilazna je pretpostavka kvalitete življenja, odgoja i učenja djece u vrtiću. U izlaganju primjera kvalitetne prakse prikazat će se preduvjeti kreiranja te kriteriji strukturiranja prostorno-materijalnog okruženja u dječjem vrtiću s obzirom na suvremenu paradigmu. U poticajnom i pedagoški osmišljenom okruženju, strukturiranom upravo prema interesu i načinu igre svakog pojedinog djeteta, ono dobiva mogućnost samostalno inicirati stvaralačke aktivnosti te, igrajući se, učiti na sebi svojstven način. Individualnim pristupom podržava se korištenje sredstava i materijala na raznolike načine koji omogućavaju svakom djetetu istraživanje, izražavanje i stvaranje u skladu sa vlastitim željama, potrebama, mogućnostima i preferencijama. Sukladno tome, afirmativno doprinose očuvanju mentalnog zdravlja djeteta. Aktualizacijom humanističkog pristupa, dijete rane i predškolske dobi s drugom djecom, obitelji, odgojiteljima te užom i širom lokalnom zajednicom dobiva mogućnost samoaktualizacije i participacije.*

Ključne riječi: *aktualizacija, individualni pristup, kvaliteta, strukturiranje, suvremena paradigma.*

Tatjana Kovač, odgojitelj
Ana Škrpec, odgojitelj
Dječji vrtić „Bukovac“, Zagreb

SURADNJA RODITELJA I VRTIĆA: KLJUČ ZA EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE

Sažetak: *Roditelji imaju ključnu ulogu u poticanju i očuvanju mentalnog zdravlja djece. Njihova prisutnost i aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu pozitivno doprinosi cjelovitom dječjem razvoju i zadovoljavanju dobrobiti. Uključenost i prisutnost roditelja u odgojno-obrazovnoj skupini potiče razvoj osjećaja sigurnosti, pripadnosti i emocionalne stabilnosti kod djece. Kada roditelji sudjeluju u aktivnostima u odgojno-obrazovnom procesu, djeca imaju priliku vidjeti svoje najvažnije uzore u suradnji s odgojiteljima, što doprinosi razvoju povjerenja i povezanosti između djece i odgojitelja. Ovaj oblik suradnje pomaže roditeljima da bolje razumiju razvojne potrebe svoje djece, ali i način na koji odgojno-obrazovna ustanova može pružiti podršku. Roditelji mogu aktivno sudjelovati u kreiranju poticajnog prostorno-materijalnog i socijalnog okruženja koje podržava emocionalni i socijalni razvoj djeteta, što je ključno za izgradnju zdravih emocionalnih obrazaca u kasnijem životu. Povezivanje obitelji i odgojno-obrazovne ustanove potiče razvoj partnerstva te omogućuje bolje razumijevanje izazova s kojima se djeca suočavaju. Navedeno zajednički doprinosi stvaranju sigurnog, podržavajućeg i stimulativnog okruženja, koje je važno za mentalno zdravlje i emocionalni razvoj djece.*

Ključne riječi: *aktivna participacija roditelja u odgojno-obrazovnom procesu, dijete rane i predškolske dobi, mentalno zdravlje, odgojno-obrazovna ustanova, suradnja.*

Matej Čuljak, psiholog mentor
Juraj Maldini, logoped
Dječji vrtić „Prečko“, Zagreb

UTJECAJ INDIVIDUALNOG RADA STRUČNIH SURADNIKA PSIHOLOGA I LOGOPEDA NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE U VRTIĆU

Sažetak: *U Dječjem vrtiću „Prečko“ odgojno-obrazovni rad provodi se prema redovitom programu, ali i prema nekoliko različitih posebnih programa. Sam polazak u vrtić pozitivno utječe na mentalno zdravlje djece omogućavajući zadovoljavanje njihovih primarnih ljudskih potreba za socijalizacijom i komunikacijom. Sudjelovanje u posebnim programima dodatno razvija kompetencije u različitim razvojnim područjima te, posljedično, potiče razvoj izgradnje pozitivne slike o sebi, samopouzdanja i sigurnosti kod djece rane i predškolske dobi. Osim što navedene razvojne karakteristike stručni suradnici psiholog i logoped prate tijekom opservacija u odgojno-obrazovnim skupinama, svojim individualnim radom pozitivno utječu na njihovo jačanje. Psiholog je, u svom individualnom (i grupnom) radu s djecom rane dobi, ponajviše usmjeren na jačanje psihološke otpornosti i razvoja samopouzdanja dok je s djecom predškolske dobi usmjeren na usvajanje životno-praktičkih vještina. Logoped, u svom individualnom radu s djecom, potiče razvoj različitih jezično-govornih vještina. Njihov napredak omogućuje djetetu bolje izražavanje vlastitih želja, potreba, ideja i misli, uspješnije ostvarivanje suradnje s vršnjacima i cjelokupnu komunikaciju, što, posljedično, pozitivno doprinosi razvoju djetetovog samopouzdanja i pozitivne slike o sebi.*

Ključne riječi: *dječji vrtić, komunikacija, mentalno zdravlje, osjećaj sigurnosti, samopouzdanje.*

Mia Pralija, mag. praesc. educ.
miapralija@gmail.com
Marija Horvat, univ. bacc. praesc. educ.
marijapenovichorvat@gmail.com
Dječji vrtić „Marjan“, Split

UTJECAJ SLIKOVNICE I ČITANJA NA MENTALNO ZDRAVLJE PREDŠKOLSKE DJECE

Sažetak: *Slikovnica, kao prva knjiga s kojom se dijete susreće, ima značajan i pozitivan utjecaj na cjelokupni razvoj jer pomaže u razvoju djetetovih kognitivnih, emocionalnih i socijalnih vještina. Poticanjem razvoja emocionalne inteligencije i empatije, smanjenjem stresa i anksioznosti te poticanjem razvoja vještina rješavanja problemskih situacija i suočavanja s izazovima, slikovnica predstavlja moćan alat za podršku mentalnom zdravlju djece. Slikovnica pomaže djeci jačati emocionalnu otpornost, razvijati samosvijest i osjećaj sigurnosti, uči ih moralnim vrijednostima, olakšava svladavanje jezika i govora, potiče razvoj vokabulara, predčitalačkih vještina, zapažanja, koncentracije i mašte. Suradnja roditelja i odgojitelja ključna je za poticanje zanimanja djece prema slikovnicama. Kroz usklađenost i zajednički rad odgojitelja i roditelja, stvara se pozitivno ozračje kao preduvjet za razvoj dječje pismenosti i cjelokupnog dječjeg razvoja. Aktivno sudjelovanje roditelja u odgojno-obrazovnom procesu povodom čitanja priča pozitivno doprinosi svim pojedincima. Navedena aktivnost potiče razvoj dječjeg zanimanja prema čitanju, jača povezanost obitelji i vrtića te stvara lijepe uspomene.*

Ključne riječi: *mentalno zdravlje, poticajna okruženje, slikovnica, suradnja s roditeljima, važnost čitanja.*

Dolores Guca, odgojitelj
Dječji vrtić „Dubrovnik“, Dubrovnik
doloresguca@gmail.com

NENATJECATELJSKE IGRE – OPUŠTANJE I ZABAVA

Sažetak: *Igra je temeljna aktivnost djeteta putem koje se cjelovito razvija. Dijete kroz igru uči, otkriva, istražuje i upoznaje svijet oko sebe, uči se poštivanju pravila, ulazi u interakcije s drugom djecom, istražuje i zadovoljava svoje interese, razvija maštu, samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi. Igra je najprirodniji oblik učenja jer je dijete u igri intrinzično motivirano i angažirano. Važnu ulogu u djetetovu razvoju imaju odrasli koji bi trebali biti usmjereni na stvaranje poticajnog prostorno-materijalnog i socijalnog okruženja (prostor, vrijeme, materijali) s ciljem poticanja i obogaćivanja dječje igre. Nenatjecateljske igre one su koje se igraju radi zabave, druženja i opuštanja, a ne radi natjecanja ili pobjede. Cilj nenatjecateljskih igara jest potaknuti suradnju, kreativnost i uživanje u zajedničkom iskustvu bez pritiska pobjede ili poraza. One promiču timski rad, razvoj socijalnih vještina te inkluziju jer omogućavaju svakom pojedincu da se uključi, surađuje i uživa u zajedničkom iskustvu bez straha od isključivanja ili natjecateljskog pritiska. Na taj se način stvara okruženje u kojem se svi igrači osjećaju dobrodošlo i u kojem se cijeni različitost i zajedništvo. Primjeri nenatjecateljskih igara uključuju različite društvene igre, igre timskog rada ili kreativne igre.*

Ključne riječi*: djeca rane i predškolske dobi, igra, razvoj, suradnja.*

Petra Vrdoljak, odgojitelj
petra.vrdoljak@yahoo.com
Anamarija Vulić, odgojitelj
anamarijavulic@gmail.com
Dječji vrtić „Izvor“, Solin

U ZDRAVOM TIJELU ZDRAVI DUH

Sažetak: *Očuvanje psihičkog i fizičkog zdravlja imperativ je vremena kojem pripadamo, a ovakav stav potrebno je njegovati od najranije dobi. Između ostalog, to podrazumijeva raznolike poticaje, igre i aktivnosti koje potiču dijete na tjelesnu aktivnost. Nudeći priliku i individualizirani oblik podrške svakom pojedincu, potičemo zadovoljavanje njegovih prava i potreba, a potencijalne teškoće pretvaramo u mogućnosti. Kroz izlaganje primjera kvalitetne prakse moguće je dobiti uvid u teorijska polazišta za provedbu tjelesnih aktivnosti u odgojno-obrazovnoj skupini djece jasličke i vrtićke dobi. Posebni se naglasak stavlja na primjere inkluzije djece s teškoćama u razvoju u ovakve oblike aktivnosti jer je ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja doista mjesto za svako dijete.*

Ključne riječi: *djeca rane i predškolske dobi, inkluzija djece s teškoćama u razvoju, mentalno zdravlje, tjelesne aktivnosti.*

Jelena Anđelić, odgojitelj kineziolog
Dječji vrtić „Grigor Vitez“, Split
jandelic121@gmail.com

INTERAKTIVNE KINEZIOLOŠKE IGRE KAO POTICAJ RAZVOJA EMOCIONALNE KOMPETENCIJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Djetinjstvo je razdoblje intenzivnog rasta i razvoja, stoga je važno, već od najranije dobi, djeci ponuditi senzorne i motoričke poticaje koji će doprinositi poticanju njihova cjelovitog razvoja. Sportske aktivnosti pružaju djetetu mogućnost napredovanja u motoričkom repertoaru, unaprjeđenje motoričkih vještina i sposobnosti te emocionalne zrelost. Sportske aktivnosti doprinose kognitivnom razvoju djece, a pritom i emocionalnoj inteligenciji. Prostori namijenjeni motoričkoj igri potiču djecu da budu aktivna i slobodna u svom kinestetičkom izražavanju. Odgojitelji i kineziolozi trebaju biti usmjereni na pažljivo biranje aktivnosti koje potiču motorički i emocionalni razvoj djece kroz igru kako bi unaprijedili motoričke sposobnosti djece te poticali razvoj emocionalne jakosti u svakodnevnim životnim situacijama.*

Ključne riječi: *emocionalna inteligencija, emocionalni razvoj, igra, motorički razvoj djece.*

Gorana Delić, odgojitelj
Dječji vrtić „Radost“, Split, Područni objekt Tratinčica
goge439@gmail.com

PREVENCIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Promatrajući ponašanja, interakciju i komunikaciju djece naše odgojno-obrazovne skupine, uočavamo kako je kod djece potrebno dodatno poticati razvoj socioemocionalnih vještina. Kao primarne ciljeve našeg odgojno-obrazovnog rada izdvojili smo: razvoj poticanja vještina suradnje, sposobnosti prepoznavanja i razumijevanja vlastitih osjećaja i osjećaja drugih, razvoj samoregulacije te iskazivanje neugodnih emocija na društveno prihvatljiv način. Razvoj navedenih vještina nastojali smo poticati kroz djeci zanimljive i svrhovite aktivnosti te smo u odgojno-obrazovni proces implementirali aktivnosti iz programa RESCUR (kurikul otpornosti). Pojedinim oblicima rizičnih igara (mačevanje, hrvanje) poticali smo razvoj samoregulacije emocija, vođene aktivnosti (primjerice: modeliranje gline uz vođenje, zajednički hod, puhanje kuglica na zadanoj liniji, igra „Kreni-stani“, itd.) bile su usmjerene na poticanje iskazivanja neugodnih emocija na društveno prihvatljiv način, dok su aktivnosti zrcaljenja izraza lica te obrnutih priča bile usmjerene na razvoj empatije. Refleksijom odgojno-obrazovnog procesa moguće je uočiti kako su navedene aktivnosti doprinijele razvoju socioemocionalnih vještina djece.*

Ključne riječi: *prepoznavanje i razumijevanje emocija, RESCUR, samoregulacija emocija, suradnja.*

SAŽECI RADIONICA

Duje Barać (5 godina), dječji vrtić "Nikolino"
odgojiteljice Ina Blajić i Ivana Bilokapić

Ema Vučković (6 godina), dječji vrtić "Bili cvitak"
odgojiteljice Inga Mladina i Ivanka Jagnjić

Željka Boban, odgojitelj mentor
Dječji vrtić „Cvrčak“, Solin
zeljkab70@gmail.com
Marija Vukšić, magistar muzike
marija.vuksic12@gmail.com
Mila Glavurdić, odgojitelj
milaboban8@gmail.com
Dječji vrtić „Calimero“, Solin

GLAZBENE IGRE – PODRŠKA RAZVOJU

Sažetak: *Cilj stvaranja uz glazbu nije u kreativnom proizvodu ili proizvodu koji ima određenu umjetničku vrijednost, nego u samom procesu stvaranja. (Denac, 2012). Glazba kao podrška razvoju djeteta motivira i stimulira cjelovit razvoj. Optimalno razdoblje za poticanje i razvoj glazbenih sposobnosti jest upravo rano i predškolsko doba. Izostane li poticaj, u kasnijoj dobi potrebno je uložiti veći napor. Ako dijete živi u sredini u kojoj nema doticaja s umjetnosti, ono će se sporije razvijati nego dijete kojega sredina potiče na doticaj s bilo kojom umjetnosti (Manasterietti, 1982; prema Miočić, 2012). Primarna je uloga odgojitelja stvarati i pripremati poticajno okruženje koje će motivirati dijete na samoaktivaciju i participaciju u glazbenom stvaralaštvu te razvoju kvalitetnog glazbenog ukusa. Radionica će nam omogućiti razmjenu iskustava iz prakse. Potaknut ćemo sudionike na promišljanje, po načelu individualizacije i fleksibilnosti putem glazbenih igara, razvijati i poticati glazbene sposobnosti djece rane i predškolske dobi, a odgojitelje afirmirati za implementaciju glazbenog stvaralaštva u glazbenom radu.*

Ključne riječi: *emocionalni razvoj, empatija, holistički pristup, kreativnost, mentalno zdravlje.*

Cilj radionice: potaknuti dionike na promišljanje o važnosti implementiranja glazbenih aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu kao indikatora očuvanja i razvoja mentalnog zdravlja djeteta predškolske dobi.

Ishodi radionice: veća osobna motivacija i afirmacija odgojitelja te svjesnost mogućnosti glazbenih aktivnosti, u svrhu višestrukih dobrobiti djeteta.

Aktivnosti radionice: uvod, predstavljanje, ppt, grupna aktivnost, zajedničke igre, videozapisi, diskusija, evaluacija.

Zaključak: Neki autori smatraju kako je optimalno razdoblje za razvoj glazbenih sposobnosti između druge i šeste godine, dakle predškolsko doba. Ako tada izostane poticaj u kasnijoj dobi, za postići svoj maksimum trebat će više napora. Stoga je od primarne važnosti uloga odgojitelja koji će, poznajući karakteristike svakog pojedinog djeteta, modelirati odgojno-obrazovni proces, usmjeravati na interakcije koje će za ishod osigurati cjelovit razvoj djeteta.

Deša Čižek, odgojitelj mentor
desa.cizek@gmail.com
Anamarija Plenković, odgojitelj savjetnik
aplenko4@gmail.com
Dječji vrtić „Dubrovnik“,
Ul. Iva Vojnovića 34, Dubrovnik

IGROM RAZVIJAMO MOZAK

Sažetak*: U svakodnevni rad s djecom predškolskog uzrasta važno je unositi elemente igre koji dokazano stimuliraju mentalni razvoj djece kao i specifične vježbe i aktivnosti koje razvijaju koordinaciju pokreta i motoriku. Kontinuiranim vježbanjem i igrom sprječava se poremećaj koncentracije i pažnje u kasnijem periodu života, razvija se brzina razmišljanja i zaključivanja (funkcionalno znanje), što pomaže i potencijalno darovitoj djeci u ostvarivanju njihovih mogućnosti. Sazrijevanje mozga izrazito je intenzivno u najranijem djetinjstvu. U predškolskom razdoblju brzina stvaranja veza među neuronima neusporedivo je veća nego nakon sedme godine. U tom periodu prisutna je prirodna ekspanzija neurona i veza među njima i razvoj važnih centara u mozgu. Ako nedostaje stimulacije, broj sinapsi (veze među neuronima) smanjuje se, dok kontinuirana stimulacija mozga u tom periodu povećava njihov broj. Stimulacija je važna za razvoj intelektualnih sposobnosti kao i za razvoj motoričkih, govornih, grafomotoričkih i glazbenih sposobnosti, a za razvoj potencijala djeteta posebno je važno stimulativno okruženje u okviru obitelji i vrtića. U radu s djecom predškolskog uzrasta već se koriste neke aktivnosti bitne za razvoj mozga poput kineziološkihaktivnosti, vježbi fine motorike, vježbi kognitivnih sposobnosti te vježbi za razvoj funkcionalnog razmišljanja. Roditelji i odgojitelji odgovorni su za stimulativno okruženje u kojem se potiče razvoj motivacije za rad, pozitivan stav prema obrazovanju i znanju te u konačnici i za djetetov akademski uspjeh.*

Ključne riječi: *funkcionalno razmišljanje, kineziološke aktivnosti, kognitivne sposobnosti, stimulacija sinapsi, stimulativno okruženje.*

Cilj radionice: stjecanje i proširivanje iskustva o važnosti stimuliranja mentalnog razvoja djece ciljanim aktivnostima usmjerenima na određena područja mozga.

Ishodi radionice: osvijestiti važnost specifičnih kineziološkihvježbi za razvoj mozga; primjerima dobre prakse pokazati uspješnost provedbe specifičnih vježbi; konkretnim primjerima i samim vježbanjem pokazati načine provedbe specifičnih vježbi.

Aktivnosti radionice: Stimulacija razvoja neuronskih veza – sinapsi: prezentacija kinezioloških vježbi, vježbi za akomodaciju oka, rotaciju, koordinaciju oko – ruka i vježbi za razvoj fine motorike uz konkretnu provedbu istih. Stimulacija razvoja misaonih procesa: prezentacija vježbi za prepoznavanje apstraktnih pojmova pomoću vizualizacije, kao i vježbe klasifikacije i misaone serijacije, vježbe asocijacija te povezivanje glazbe kao auditivne dimenzije sa simbolima apstraktnih pojmova. Stimulacija razvoja funkcionalnog mišljenja: prezentacija zagonetnih priča i pitanja, vježbanje pravila za sastavljanje uspješne zagonetke.

Zaključak: Razvoj motoričkih kao i grafomotoričkih sposobnosti ključni je element za fizički i intelektualni razvoj djece. Djeca kroz ove vježbe nesvjesno razvijaju svoju koordinaciju i osjećaj za prostor čime povećavaju broj sinapsi. Uloga je odgojitelja da roditeljima osvijesti važnost poticanja ovakvih aktivnosti u svrhu razvoja intelektualnih, motoričkih i specifičnih sposobnosti. Ova radionica pruža primjer dobre prakse s aktivnim, zabavnim i konkretnim primjerima vježbi koje su primjenjive u svakodnevnom radu s djecom.

Dajana Ćosić-Šurlin, mag. praesc. educ.
dcsurlin@ffst.hr
Ana Mašković, mag. praesc. educ.
anamaskovic2004@gmail.com
Dječji vrtić „Radost“, Split

MENTALNO ZDRAVLJE DJECE PREPOZNAVANJE I PODRŠKA KROZ IGRU I KOMUNIKACIJU

Sažetak: *Radionica se fokusira na važnost prepoznavanja i podrške mentalnom zdravlju djece kroz igru i komunikaciju. Cilj je osvijestiti i educirati odgojitelje o prepoznavanju znakova poteškoća u mentalnom zdravlju djece te ih upoznati s alatima, vještinama i strategijama potrebnim za pružanje odgovarajuće podrške. Radionica se temelji na interaktivnim aktivnostima, uključujući igre, minilekcije, praktične vježbe i razvoj osobnih planova za implementaciju naučenih strategija u svakodnevnoj praksi. Sudionici će kroz ove aktivnosti postati svjesniji važnosti ranog prepoznavanja problema koji su rezultat izloženosti nepovoljnim uvjetima odrastanja te će razviti sposobnost pružanja odgovarajuće pedagoško-psihološke potpore djeci. Krajnji je cilj radionice naučiti osigurati sigurno i podržavajuće okruženje koje će omogućiti oblikovanje zdravog socijalnog, emocionalnog i kognitivnog razvoja djece.*

Ključne riječi: *emocionalna podrška, prevencija stresa, psihološka otpornost, razvoj samopouzdanja, socioemocionalni razvoj.*

Cilj radionice: pomoći odgojiteljima da prepoznaju i razumiju znakove poteškoća u mentalnom zdravlju djece te ih upoznati s alatima, vještinama i strategijama za pružanje adekvatne podrške kroz interaktivne aktivnosti i igru u različitim, za djecu emocionalno i psihološki zahtjevnim situacijama (situacije doživljavanja negativnih emocija, međuvršnjačkih sukoba itd.).

Ishodi radionice: odgojitelji će postati svjesniji važnosti prepoznavanja i razumijevanja znakova poteškoća u mentalnom zdravlju djece, upoznat će se s alatima i strategijama podrške te će raditi na razvoju osobnog plana pružanja podrške djeci u vlastitoj skupini (implementacija naučenih strategija) .

Aktivnosti radionice: igra ledolomka; minilekcija: Razumijevanje mentalnog zdravlja djece; praktična vježba: Strategije podrške; razrada osobnih planova: Implementacija u praksi; zaključak i refleksija**.**

Zaključak: Radionica naglašava ključnu ulogu odgojitelja u prepoznavanju i pružanju podrške djeci koja se suočavaju s izazovima u mentalnom zdravlju. Rana intervencija i odgovarajuća podrška od ključne su važnosti za zdravi socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj djece. Kroz interaktivne aktivnosti i primjenu naučenih strategija odgojitelji mogu stvoriti sigurno i podržavajuće okruženje u kojem će djeca moći razvijati svoje pune potencijale. Radionica ističe važnost kontinuirane edukacije i osnaživanja odgojitelja kako bi se unaprijedila praksa i osigurala dobrobit djece u vrtićkim skupinama.

Natalija Duvančić
natalija.duvancic@gmail.com
Nataša Sesar
natasa.sesar99@gmail.com
Tatjana Šimek
simektanja@gmail.com
Dječji vrtić „Grigora Viteza", Zagreb

SUPERMOĆ ZA POMOĆ

Sažetak: *U današnjem brzom i tehnologiziranom društvu ključno je prepoznati nezamjenjivu ulogu svakog pojedinca u životima djece. Želimo ukazati na važnost razvoja emocionalnih i socijalnih vještina kao temelja za mentalno zdravlje i potpuni razvoj djece. Osnaživanje tih vještina omogućuje djeci da istraže svoj puni potencijal, razviju samopouzdanje i nauče kako se učinkovito povezivati s drugima. No, kako bi odgojitelji mogli uspješno voditi i podržavati djecu, od presudne je važnosti da brinu o svom tjelesnom i psihološkom zdravlju. U današnjem užurbanom načinu života, predah i samopomoć nisu samo preporučeni, već nužni za očuvanje osobne energije, optimizma i sposobnosti da se u potpunosti posvetite svojoj ulozi. Samo kroz kvalitetnu brigu o sebi, odgojitelji mogu pružiti djeci najbolju moguću podršku i inspiraciju. Iskreno vjerujemo u snagu zrcaljenja: kada odgojitelji pristupaju djeci s osmijehom i pozitivnim stavom, djeca će uzvratiti istim. Vaš osobni stav i ponašanje imaju izravan utjecaj na emocionalno stanje i ponašanje djece. Ako se odgojitelji sretno i pozitivno odnose prema djeci, oni će odgovoriti istim emocijama. Želimo ukazati na važnost ljudske povezanosti, empatije i brige. Svaka je osoba ključna u stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja za djecu. Kroz prepoznavanje i podršku onoga što je istinski vrijedno, želimo doprinijeti boljem mentalnom zdravlju djece i jačanju njihove emocionalne otpornosti.*

Ključne riječi: *kontrola impulsa, optimizam, osnaživanje, samopomoć, socijalna podrška.*

Cilj radionice: osnaživanje odgojitelja i sustručnjaka za učinkovito suočavanje s izazovima u odgojno-obrazovnom radu uz podupiranje emocionalnih i socijalnih vještina, poticanje samopouzdanja i samokontrole te unaprjeđenje njihova tjelesnog i psihološkog zdravlja.

Ishodi radionice: potaknuti samopouzdanje i aktivirati samokontrolu, primijeniti tehnike za smanjenje stresa i unapređenja zdravlja, poduprijeti komunikacijske vještine, osnažiti u donošenju odluka i rješavanju problema, upotrijebiti emocionalne i socijalne vještine, samoprocijeniti vlastite

moći, povezati iskustveno znanje i nove spoznaje strategija u radu s djecom kroz refleksiju i diskusiju, izabrati zabavu i humor**.**

Aktivnosti radionice: trening emocija (igre za verbalno i neverbalno izražavanje emocija), trening impulsa (igre samokontrole), zabavno opuštanje (fitnes za tijelo i um), potraga (kviz supermoći), kreativna refleksija (usporedba nekada i sad: „Gdje smo i jesmo li pogriješili?").

Zaključak: odrasla osoba koja brine o vlastitoj psihološkoj dobrobiti ujedno je i dobar model djetetu za navedeno.

Sandra Jovišić, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Cvit Mediterana“, Split
sandra.jovisic@gmail.com

BRIGA O SEBI – ODRŽIVI ŽIVOTNI STIL

Sažetak: *S obzirom na to da živimo u svijetu koji se ubrzano i neprestano mijenja, promjena i prilagodba postaju nužne. To ostvarujemo razvijanjem novih vještina i kompetencija. Prema Europskom kompetencijskom okviru za bolje živote u nesigurnom svijetu iz 2022. iste su podijeljene u tri područja: osobne, socijalne i učiti kako učiti. Ova radionica u fokusu ima osobne: samoregulaciju, fleksibilnost i „wellbeing“ (blagostanje, dobrobit) s naglaskom na koncept „wellbeinga“ (blagostanje, dobrobit) koji predstavlja potragu za ispunjenim životom, brigu o fizičkom, mentalnom i socijalnom zdravlju kroz prihvaćanje održivoga životnog stila. Ostvarivanje vlastitog potencijala ujedno modelira životne vještine i zdrave obrasce ponašanja drugima oko nas, a ponajviše djeci s kojom smo svakodnevno u kontaktu.*

Ključne riječi: *aktivnost, davanje, povezivanje, primjećivanje, učenje.*

Cilj radionice: potaknuti sudionike na razmišljanje kako je briga o sebi povezana sa stvaranjem zdrave, sigurne i podržavajuće okoline za djecu te o nužnosti življenja održivim životnim stilom.

Ishodi radionice: po završetku radionice, sudionici će imati nova znanja o konceptu „wellbeinga“ (blagostanja, dobrobiti) u odgojno-obrazovnim ustanovama kroz aktivnost, davanje, povezivanje, primjećivanje i učenje. Sudionici će imati priliku prepoznati povezanost razvoja novih vještina i kompetencija s osobnim ispunjenjem i zadovoljstvom, osobnim razvojem, gradnjom kvalitetnih odnosa s drugima i učenjem. Tijekom radionice sudionicima će biti prezentirane brojne primjenjive i održive ideje prema ostvarivanju „wellbeinga“, a na kraju radionice kreativnim procesom sudionici će izraditi vlastiti mjesečni plan kao poticaj za primjenu naučenog. I na kraju očekuje se da će svi sudionici otići s radionice zadovoljniji, motiviraniji i ohrabreniji nego li su bili na njezinu početku.

Aktivnosti radionice: kratko izlaganje s interaktivnim dijelovima, oluja mozgova, različite igre koje prenose glavnu misao radionice (kolo sreće, kocka zabave, i sl.), sažeti prikaz iskustva voditeljice prilikom provođenja akcijskog istraživanja o stresu u odgojiteljskoj profesiji, kratki test procjene brige o sebi, izrada vlastitog „wellbeing“ mjesečnog kalendara, evaluacija radionice.

Zaključak: zdrava, inkluzivna, sigurna i podržavajuća okruženja nastaju kada uistinu brinemo o sebi i radimo na tome da ostvarimo vlastiti potencijal, a time ujedno modeliramo važnost cjeloživotnog učenja i razvoja.

Jelena Kulišić, mag. praesc. educ., odgojitelj savjetnik
jele007@yahoo.com
Marija Mihatović, odgojitelj mentor
m.marija601@gmail.com
Dječji vrtić „Konavle“, Cavtat

GLAZBA KAO PODRŠKA OČUVANJU MENTALNOGA ZDRAVLJA

Sažetak: *Primarni glazbeni razvoj odvija se u razdoblju od djetetova rođenja do šeste godine života. U tom razdoblju mozak je plastičan i otvoren kako za druge razne utjecaje, tako i za glazbene utjecaje i razvoj. Izložimo li djecu dovoljno rano glazbenim podražajima, brzo će postati sudionici u stvaranju glazbene kulture zajednice u kojoj žive. Različite glazbene aktivnosti bude emocije, djeci i odraslima pomažu da se opuste, razvijaju glazbenu nadarenost, kulturu i ljubav prema glazbi. Glazba djeluje opuštajuće za dušu i tijelo te se osjećaju bolje u sretnim i tužnim životnim razdobljima. Postižu se brojne pozitivne promjene u fizičkom i mentalnog zdravlju osobe, zbog čega je glazba upravo najomiljenija metoda za reduciranje stresa, anksioznosti i negativnih emocija. Kroz ovu radionicu prikazat će se različite glazbene aktivnosti koje utječu na cjelokupni razvoj i mentalno zdravlje svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.*

Ključne riječi: *dijete, emocije, glazbene aktivnosti, odgojitelj, vrtić.*

Cilj radionice: osvijestiti važnost njegovanja i poticanja razvoja glazbene kulture u dječjem vrtiću kao neizostavan segment poticanja cjelovitog razvoja djeteta te istražiti i usvojiti različite glazbene aktivnosti koje doprinose mentalnom miru i zadovoljstvu svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Ishodi radionice: sudionici će moći ponoviti ponuđene aktivnosti; prepoznati važnost poticanja i provođenja glazbenih aktivnosti u dječjem vrtiću; primijeniti glazbene aktivnosti u radu s djecom predškolske dobi; upoznati načine na koje mogu koristiti glazbu kao oblik samopomoći; samovrednovati kvalitetu vlastitih uradaka i uradaka drugih sudionika.

Aktivnosti radionice: glazba Pianology 8 (Ketil Bjørnstad) uz vođenu fantaziju („Udobno se smjestite i zatvorite oči. Promislite o svom danu i sjetite se dobrih stvari koje su vam se dogodile. Mogu biti male, poput prijateljeve lijepe riječi, ili velike, kao uspješno završen neki projekt. Dok

promišljate o svakoj dobroj stvari, uživajte u osjećaju zahvalnosti i sreće koji dolazi s njima"); izlaganje na temu „Njegovanje i poticanje razvoja glazbene kulture u dječjem vrtiću“; vježbe uz glazbu.

Zaključak: glazbom se postižu brojne pozitivne promjene u fizičkom i mentalnom zdravlju, zbog čega je upravo glazba jedna od metoda za reduciranje stresa, anksioznosti i negativnih emocija. Djeci treba omogućiti bavljenje glazbom kako bi se poboljšao njihov rast i razvoj. Posebno na ovoj radionici isticat ćemo glazbene aktivnosti zasnovane na glazbenoj improvizaciji i kreativnosti nastojeći da se sudionici što više uključe u interakciju i da im se omogući glazbeno izražavanje i komuniciranje glazbom.

Nika Bagarić, mag. praesc. educ
nika_bagaric@yahoo.com
Nikolina Gjaja, mag. act. soc., učitelj predškolskog odgoja
208nika@gmail.com
Dječji vrtić „Pčelica“, Mokošica

U ZDRAVOM TIJELU ZDRAV DUH

Sažetak*: Biti otporan znači biti sposoban oporaviti se od stresa, izazova, tragedija, trauma ili nevolja. Kada su djeca otporna, hrabrija su, znatiželjnija, prilagodljivija i sposobnija proširiti svoj pogled na svijet. Otpornost se može razvijati i njegovati kod sve djece. U literaturi pronalazimo savjete kako je izgraditi: kvalitetnom prehranom, stvaranjem zdravih prehrambenih navika, boravkom na otvorenom i tjelesnom aktivnošću, uz dovoljno sna, vrijeme za odmor i sigurnom povezanošću s bar jednom osobom.*

Na radionici „U zdravom tijelu zdrav duh“ predstavit će se tjelesne aktivnosti i pokretne igre. Tjelesne aktivnosti u vrtićima mogu se ponuditi djeci u obliku jutarnje tjelovježbe s elementima zagrijavanja i istezanja te kreiranjem raznih poligona. One su dobar primjer vježbi kojima stvaramo zdrave navike kod djece. Svakodnevnim vježbanjem djeca će nadograđivati svoje vještine i graditi svoje samopouzdanje. Osim tjelesnih aktivnosti kojima je naglasak na stvaranje rutine i pozitivnog stava o vježbanju motoričku kompetenciju djeteta možemo razvijati i poticati pokretnim igrama. Pokretne igre zadovoljavaju djetetovu potrebu za kretanjem i djelatnošću. Motoričko kretanje uključuje: razvoj samopouzdanja, kreativne mašte, razvijanje divergentnog mišljenja i njegove upotrebe u rješavanju psihomotoričkih problema te razvijanje motoričkih sposobnosti i stvaranje specifičnih motoričkih znanja (Mendeš i sur., 2020). Pokretne igre pripadaju skupini igara s pravilima. Uz pomoć pokretnih igara dijete razvija iskustva o vlastitom tijelu te istražuje mogućnosti položaja svoga tijela u prostoru koji ga okružuje. U pokretnim igrama odgojitelj ima ulogu opskrbljivača, osobe koja jasno i jednoznačno objašnjava pravila igre te prati njezin tijek. Ideja za modifikacijom nekih svima dobro poznatih igara, poput „Plesne stolice“, došla je baš iz razloga da pokretne igre obogatimo nekim novim socijalnim segmentima, poput razvoja povjerenja, zajedništva, suosjećanja i drugih pozitivnih emocionalnih stavova.

Ključne riječi: *otpornost, pokretne igre, tjelesno vježbanje.*

Cilj radionice: proširiti znanje o važnosti uvođenja tjelesnih aktivnosti i pokretnih igara u odgojno-obrazovne skupine; primjena suradničkih pokretnih igara u odgojno-obrazovnom radu.

Ishodi: osvijestiti važnost uvođenja tjelesnih aktivnosti i pokretnih igara u odgojno-obrazovni rad; stvoriti prostorno-materijalno okruženje za samoorganizirajuće tjelesne aktivnosti u odgojno-

obrazovnoj skupini i izvan nje; definirati ulogu odgojitelja u provođenju tjelesnih aktivnosti i pokretnih igara.

Aktivnosti radionice: igre probijanja leda – igre za upoznavanje; teoretski dio; vježbe: osmišljavanje poligona u odgojno-obrazovnoj skupini; igre: pod je lava, glazbene stolice zajedništva, glazbeni krug povjerenja, dizalica, koka i pilići; evaluacija.

Zaključak: tjelesno vježbanje jedan je od aspekata razvoja otpornosti kod djece rane i predškolske dobi, a potreba za kretanjem karakteristična je za dijete koje raste i razvija se. Zadovoljavajući ove prirodne potrebe djeteta, ostvaruju se obrazovne, socijalne, osobne, emocionalne i tjelesne dobrobiti koje su preduvjet psihološki otpornog djeteta.

Filipa Maksan, magistra psihologije
Dječji vrtić „Gardelin“, Pakoštane
filipapsiholog@gmail.com

OPUSTI SE, ZASLUŽIO SI

Sažetak: *Opuštanje ima mnogobrojne dobrobiti za tijelo i za um, posebno u današnjem, brzom i stresnom načinu života. Neki od ključnih benefita obuhvaćaju: smanjenje stresa, poboljšanje mentalnog zdravlja, bolju koncentraciju i fokus, smanjenje tjelesne napetosti, jačanje imunološkog sustava, poboljšanje kvalitete sna, snižavanje krvnog tlaka te poboljšanje odnosa. Činjenica je da smireniji i opušteniji ljudi lakše grade pozitivne odnose s drugima jer su strpljiviji i empatičniji. Stoga, s obzirom na to da je izgradnja kvalitetnih odnosa kako s djecom, tako i s roditeljima jedan od glavnih ciljeva odgojno-obrazovnog rada odgojitelja, izuzetno je važno odgojitelje podučiti vještinama opuštanja. Jedan od programa koji uključuje usvajanje tehnika opuštanja i svjesnosti jest program Relax Kids. Radi se o programu koji se generalno fokusira na djecu, pomažući im da razviju emocionalnu inteligenciju i smanje stres kroz tehnike opuštanja, meditacije i mindfulnessa. Uz to, Relax Kids nudi i radionice za odrasle koje uključuju tehnike opuštanja i smanjenja stresa. Ove radionice mogu biti korisne za roditelje, odgojitelje, ali i sve odrasle osobe koje žele unaprijediti svoje mentalno i emocionalno stanje. Radionice za odrasle unutar programa Relax Kids često uključuju sljedeće aktivnosti: mindfulness, vježbe disanja, vizualizaciju, opuštajuće meditacije te afirmacije. Ove su radionice dizajnirane tako da pomognu odraslima da upravljaju svakodnevnim stresom, balansiraju između privatnog i poslovnog života te razviju vještine emocionalne regulacije, pri čemu doprinose poboljšavanju svjesnosti i samoregulacije, smanjenju osjećaja anksioznosti i napetosti, razvijanju pozitivne slike o sebi i životu te povećanju energije i motivacije za svakodnevne aktivnosti.*

Ključne riječi: *opuštanje, mindfulness, afirmacije, program Relax Kids.*

Cilj radionice: sudionike podučiti vještinama opuštanja i svjesnosti.

Ishodi radionice: sudionici će moći primijeniti prikazane strategije opuštanja te ih uključiti u svoj odgojno-obrazovni rad i svakodnevni život.

Aktivnosti radionice: POKRENI SE (vježbe zagrijavanja za povećanje energije), IGRAJ SE (aktivne igre za veće buđenje kreativnosti i životne radosti), ISTEGNI SE (istezanje za balans, unutrašnju snagu i moć), OSJETI (uzajamna masaža za razvijanje svijesti o sebi, empatije i poštovanja, kroz igru, poput crtanja po leđima), DIŠI (vježbe disanja za bolje zdravlje, kontrolu anksioznosti i unutrašnji mir), VJERUJ (afirmacije za jačanje samopoštovanja, samopouzdanja i životnog optimizma), OPUSTI SE (vizualizacije za potpuno opuštanje, razvijanje mašte i osjećaj potpune smirenosti).

Zaključak: sudjelovanjem u radionici odgojitelji i stručni suradnici imat će priliku razvijati vještine za upravljanje stresom, a time i unaprjeđivanje kvalitete svoga rada i života.

Ivana Miloš, prof. rehabilitator
rehabilitator@dv-zirek.hr
Barbara Miletić, mag. psiholog
psiholog@dv-zirek.hr
Dječji vrtić „Žirek“, Velika Gorica

SENZIBILIZACIJSKE AKTIVNOSTI U INKLUZIVNOM VRTIĆU

Sažetak: *U inkluzivnim skupinama u Dječjem vrtiću „Žirek“ odgojitelji i stručni suradnici posvećuju posebnu pažnju senzibilizaciji djece bez teškoća i provođenju dobno primjerenih aktivnosti koje su u cilju njegovanja inkluzivne kulture. Uz obilježavanje određenih dana u svrhu podizanja svijesti o pojedinoj teškoći (primjerice Svjetski dan osoba s Down sindromom, Svjetski dan svjesnosti o autizmu i sl.) i korištenja prirodnih situacija za inkluzivne aktivnosti, tijekom godine redovito se provode aktivnosti s ciljem senzibilizacije na različitost. Stručni suradnici edukator-rehabilitator i psiholog pružaju podršku odgojiteljima kroz različite oblike rada: održavanje stručnih aktiva i radionica te provođenje aktivnosti u neposrednom radu u skupini. Na radionici će biti predstavljene aktivnosti koje je moguće koristiti u grupnom radu s odgojno-obrazovnim radnicima u inkluzivnim odgojnim skupinama, ali i u neposrednom radu s djecom predškolske i osnovnoškolske dobi. Pružanje podrške odgojiteljima kao nositeljima neposrednog rada te jačanje kompetencija odgojitelja za odgojno-obrazovni rad u inkluzivnoj skupini važan je čimbenik u njegovanju inkluzivne kulture vrtića.*

Ključne riječi: *djeca, inkluzija, odgojitelji, podrška.*

Cilj radionice: jačanje kompetencija odgojitelja i drugih odgojno-obrazovnih radnika za provođenje odgojno-obrazovnih aktivnosti s ciljem kreiranja inkluzivnog ozračja u odgojnoj skupini, u skladu s vrijednostima i načelima inkluzivnosti.

Ishodi radionice: sudionici će osvijestiti probleme s kojima se susreću djeca koja imaju ADHD, teškoće senzorne integracije ili poremećaj iz spektra autizma te djeca koja imaju teškoće razumijevanja, teškoće učenja te intelektualne teškoće. Sudionici će osvijestiti važnost provođenja ciljanih aktivnosti koje poučavaju djecu bez teškoća o razumijevanju i prihvaćanju različitosti. Sudionici će moći primijeniti aktivnosti u odgojno-obrazovnom radu s djecom bez teškoća. Poticanje razgovora o osjećajima koje socijalno isključivanje pobuđuje kod pojedinca.

Aktivnosti radionice: vježbe: „Ometanje“; „Pročitaj točno boju“; „Slijedi upute“; „Dvije kutije“; „Prijateljstvo“.

Zaključak: djeci s teškoćama inkluzija omogućuje jednaka prava na odgoj i obrazovanje te pružanje mogućnosti da ostvare svoje potencijale. No djeci bez teškoća u razvoju inkluzija također donosi brojne dobrobiti. Osim prilike za učenje o razlikama među ljudima, djeca imaju mogućnost razvijati empatiju, bolje uočavati potrebe drugih, ali i razvijati samopouzdanje. Interakcije s djecom različitih sposobnosti prilika su za učenje novih socijalnih vještina, a spoznaja da su ljudi sposobni prevladati problem i teškoću vrijedno je saznanje za svako dijete. Stoga u dječjem vrtiću njegujemo inkluzivnu kulturu u kojoj je svaki pojedinac vrijedan sudionik. Poučavanje o različitosti i toleranciji moguće je provoditi kroz različite dobno primjerene aktivnosti. Smatramo kako djeca o prihvaćanju i razumijevanju različitosti najviše nauče kroz svakodnevne zajedničke interakcije i suživot s vršnjacima s teškoćama u razvoju, kao i na temelju modela ponašanja odraslih osoba iz bliske okoline. Stoga je važno u aktivnosti koje promoviraju inkluzivne vrijednosti uključiti sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa u dječjem vrtiću.

Petromila Vugdelija
Dječji vrtić „Bili cvitak“, Sinj
pepiii86@gmail.com

PISANJE TERAPEUTSKIH PRIČA

Sažetak: *Djeca predškolske dobi slabo verbaliziraju o svojim problemima kako zbog skromnijeg vokabulara, tako i zbog nelagode koja se pri tom javlja. Terapeutske su se priče pokazale kao izvrsno sredstvo s pomoću kojih se dijete može suočiti s onim što ga muči, a da direktno ne priča o tome. Dijete može dobiti uvid o tome kako se neki problem može riješiti na dobar i funkcionalan način te da može odbaciti stariji način rješavanja koji se nije pokazao učinkovit. Isto tako, djeca kada čuje vlastiti problem u nekoj priči, osvještavaju da nisu jedini kojima se to događa. Terapeutske priče ne garantiraju promjenu ponašanja, ali nude veliki potencijal – velika je vjerojatnost da će doći do pozitivnih pomaka u ponašanju.*

Pri pisanju terapeutskih priča važno je angažirati maštu. Likovi u priči nisu stvarni, već imaginarni (vile, vještice, patuljci, zmajevi, životinje itd.). Uočeni problem nekog djeteta sada postaje problem glavnog lika iz priče. Postupno kroz razradu priče dijete dobiva ideju kako se nositi s problematičnom situacijom ili je riješiti.

Postoji mnogo već napisanih terapeutskih priča o raznim dječjim problemima (npr. strahovi kod odlaska doktoru, ostajanja u vrtiću, tuga zbog gubitka u igri ili dijeljenja stvari). Budući da je svaka vrtićka skupina specifična, kao i problemi kod djece koji se mogu pojaviti, pisanje terapeutskih priča pokazalo se kao vrlo praktičan, ali i ekonomičan način pristupa dječjim problemima.

Ključne riječi: *mašta, terapeutske priče, rješavanje problema.*

Cilj radionice: istaknuti važnost terapeutskih priča u iscjeljenju i ozdravljanju djetetova izazovnog i problematičnog ponašanja; primjena napisanih terapeutskih priča u vlastitoj odgojno-obrazovnoj skupini.

Ishodi: dijete će se moći suočiti s vlastitim problemom na indirektan način; slušanjem terapeutske priče; naučit će učinkovite načine rješavanja problema, a odbaciti neučinkovite; shvatit će da postoji još netko tko proživljava isti problem kao ono.

Aktivnosti: izlaganje teorijskih polazišta; pisane upute: koraci u pisanju terapeutskih priča; pisanje terapeutskih priča u paru; evaluacija.

Zaključak: Terapeutske priče napisane su s ciljem da pomognu djetetu da prepozna sebe u nekoj situaciji, da shvati što osjeća i dobije primjer kako si može pomoći. Pozivaju se na dječje emocije koje su u pozadini nekog problema, a prorađivanje negativnih emocija ključno je u emocionalnom razvoju djece.

Antonia Radeljak Gudelj, mag. paed.
tonija151@gmail.com
Jelena Sekul, mag. rehab. educ.
jelena.ljubicic95@gmail.com
Dječji vrtić „Marjan“
Put sv. Mande 11, Split

PRIMJENA *MINDFULNESS* VJEŽBI U VRTIĆU

Sažetak: *Mindfulness ili usredotočena svjesnost znači usmjeriti svoju pažnju prema nečemu i primjećivati sve što se događa upravo sada, iz trenutka u trenutak. Pažnju možemo usmjeriti prema okolini koristeći svoja osjetila (vid, sluh, dodir, miris i okus) ili prema svojim unutarnjim stanjima (osjeti u tijelu, misli i osjećaji u umu). Mindfulness je aktivan proces koji uključuje usmjerenu pažnju, primjećivanje, neprosuđivanje, prihvaćanje, približavanje svim iskustvima, ugodnim i neugodnim, u nekom trenutku oko sebe i u sebi. Usredotočena svjesnost smanjuje stres kod odraslih i djece te je korisna i u prevenciji mentalnog zdravlja jer poučavanje kako se nositi s frustrirajućim situacijama primjenjujući tehnike usredotočene svjesnosti pomaže u suočavanju sa stresom u sadašnjem i budućem životu. Primijetiti da je pažnja odlutala i vraćati pažnju ponovno i ponovno na fokus jest mindfulness. Time se poboljšava koncentracija, pamćenje i cjelokupna jasnoća uma, zamjećuje se više detalja, što može povećati kvalitetu života. Cilj je primjećivanje i prihvaćanje iskustava i stvari bez pritiska da moraju biti drugačiji i da se moraju promijeniti. To da ne reagiramo odmah automatski, nepromišljeno i nesvjesno, omogućuje vidjeti situacije, događaje i stvari iz šire perspektive te odgovoriti na temelju svjesnog izbora.*

Ključne riječi*: mentalno zdravlje, mindfulness, usredotočena svjesnost.*

Cilj radionice: upoznati *mindfulness* tehnike u radu s djecom

Ishodi radionice: upoznati pojam i razvoj *mindfulnessa*; iskustveno proći vježbe *mindfulnessa* uz refleksiju; naučiti primijeniti neke strategije *mindfulnessa* u radu s djecom; razlikovati strategije *mindfulnessa* u djece urednog razvoja i djece s teškoćama u razvoju; osvijestiti važnost vlastitih emocionalnih obrazaca u radu s djecom da bismo uspješno mogli primjenjivati *mindfulness* tehnike; osnažiti jedni druge i razviti kvalitetan dijalog na temu *mindfulnessa* u djece; istaknuti važnost *mindfulnessa* u djece za razvoj ukupne dobrobiti djeteta.

Aktivnosti radionice: igra upoznavanja sudionika; kratka prezentacija na temu važnosti *mindfulnessa*; vježbe iz *mindfulnessa*; primjeri iz prakse; vježba *mindfulnessa* za kraj – umirenje i relaksacija.

Zaključak: radoznalost i spremnost na učenje, koje većina djece posjeduje, čini ih otvorenim za usvajanje tehnika usredotočene svjesnosti. Djeca i mladi rado prihvaćaju ove vježbe jer se radi o tehnikama samoregulacije i organizacije koje im omogućavaju preuzimanje aktivne uloge u njihovu životu i razvoju. Kod primjene *usredotočene svjesnosti* u djece i adolescenata potrebno je voditi računa o njihovim razvojnim karakteristikama i kognitivnim sposobnostima. U početku se primjenjuju vježbe usredotočene svjesnosti prema vanjskoj okolini, potom iskustvima u tijelu i na kraju vježbe svjesnosti uma. Na radionici sudionici će iskustveno prolaziti vježbe iz *mindfulnessa* te se upoznati s prilagodbom vježbi za djecu rane i predškolske dobi. Na kraju će vidjeti prikaz prakse rada u našoj ustanovi te dobrobit za djecu.

Anja Jurić Barać, mag. psych.
anjajuricbarac@gmail.com
Josipa Vukšić, mag. paed.
josipa.vuksic@djecjivrtic-cvrcaksolin.hr
Dječji vrtić „Cvrčak“, Solin
Tina Barun, mag. psych.
Hrvatski zavod za socijalni rad, Područni ured Solin
tina.Barun@socskrb.hr

VAŽNOST ZAJEDNIČKOG DJELOVANJA DJEČJEG VRTIĆA I HRVATSKOG ZAVODA ZA SOCIJALNI RAD KOD SUMNJE NA ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DJETETA

Sažetak: *Neki su od najznačajnijih okolinskih prediktora poteškoća na planu mentalnog zdravlja djece zlostavljanje i zanemarivanje, a istraživanja na reprezentativnom uzorku u Hrvatskoj ukazuju kako je 15,9% djece bilo izloženo tjelesnom zlostavljanju, 16,5% emocionalnom zlostavljanju, a 13,7% seksualnom zlostavljanju (Buljan Flander, 2007.). Predškolske ustanove imaju važnu ulogu u prevenciji, prepoznavanju i prijavljivanju sumnji na obiteljsko nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje djece. Ipak praksa, statistički podatci te rezultati istraživanja pokazuju da jako mali broj prijavljenih sumnji potječe iz ovih ustanova. Razlozi kojima bi se mogli obrazložiti ovi podatci jesu nedovoljna informiranost i educiranost odgojno-obrazovnih radnika, nepoznavanje zakonskih okvira, obaveza i odgovornosti, strah, nepovjerenje u institucije, neadekvatna međuresorna suradnja i sl. Cilj je radionice rad na ovim izazovima kako bi se direktno utjecalo na spremnost odgojno-obrazovnih djelatnika da pravovremeno reagiraju u svrhu zaštite djece u riziku.*

Ključne riječi: *dijete u riziku, međuresorna suradnja.*

Ciljevi radionice: osvijestiti vlastitu i profesionalnu odgovornost kod sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djeteta; osvijestiti važnost međuresorne suradnje i pravovremenog postupanja u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.

Ishodi radionice: prepoznati ponašanja djeteta koja ukazuju na moguće zlostavljanje i zanemarivanje**;** poznavati ključne zakonske akte i protokole o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece; spremnost na pravovremeno međuresorno djelovanje s ciljem zaštite djeteta u riziku.

Aktivnosti radionice:

Uvod: Teorijskom podlogom obuhvatiti specifična ponašanja djeteta koja otvaraju sumnju na zlostavljanje i zanemarivanje. Upoznavanje sudionika s aktualnom zakonskom regulativom i protokolima postupanja u slučaju različitih oblika nasilja nad djecom. Osobiti naglasak bit će na osobnoj i profesionalnoj odgovornosti svakog odgojno-obrazovnog djelatnika u poduzimanju odgovarajućih mjera s ciljem zaštite djeteta.

Prikaz slučaja: prepoznavanje znakova mogućeg zlostavljanja i zanemarivanja djeteta koje je uključeno u vrtićki program; poduzimanje odgovarajućih mjera od strane odgojitelja i stručnih suradnika; suradnja sa Zavodom za socijalni rad; stručna podrška djetetu i roditeljima; praćenje funkcioniranja djeteta.

Rad u manjim grupama: primjena stečenih znanja kroz rad u manjim grupama na konkretnom primjeru. Diskusija i analiza.

Zaključak: Naglašavanje važnosti pravovremenog djelovanja odgojitelja i stručnih suradnika u dječjem vrtiću kod sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djeteta te aktivne i transparentne suradnje sa Zavodom za socijalni rad.

mr. sc. Zrinka Marović, prof. pedagogije
zrinka.marovic@vrtic-marjan.hr
Antonia Ercegović, odgojitelj
antonija.vulic@gmail.com
Iris Burić, mag. praesc. educ.
irisburic13@gmail.com
Dječji vrtić „Marjan“, Split

OSNAŽIVANJE MENTALNOG ZDRAVLJA PREDŠKOLSKE DJECE KROZ STRUKTURIRANE SPORTSKE AKTIVNOSTI

Sažetak: *Bavljenje sportom u dječjoj dobi ima izrazito pozitivan utjecaj na mentalno zdravlje i ukupan psihosocijalni razvoj djeteta, osobito u predškolskoj dobi. Integracija sportskih aktivnosti u svakodnevni život djece može značajno unaprijediti njihov psihološki razvoj, socijalne kompetencije i emocionalnu dobrobit. Stoga je poželjno da stručnjaci u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju potiču svakodnevnu tjelesnu aktivnost kao ključni dio cjelovitog razvoja djeteta, prepoznajući njezine višestruke dobrobiti za mentalno zdravlje i opći razvoj. Igra i motorička aktivnost pomažu u regulaciji emocionalnog stanja djece, pridonoseći tako pozitivnom raspoloženju i usvajanju poželjnih ponašanja. Nadalje, sportska aktivnost omogućava djeci da se suočavaju s izazovima i postavljaju ciljeve, čime se razvija osjećaj osobnog postignuća i samopouzdanja, gradi pozitivna slika o sebi, što je ključno za formiranje zdrave samosvijesti u ranoj dobi. Kroz timske sportske aktivnosti djeca razvijaju socijalne vještine kao što su suradnja, empatija, komunikacija, pregovaranje i rješavanje konflikata, pripadnost grupi, odgovornost i disciplina, pritom njegujući osnovne humane vrednote. Oblikujući djetetov pristup izazovima i obvezama, ove su vještine poželjne za kasniji životni uspjeh.*

Ključne riječi: *empatija, izazov = prilika, pokret, samoregulacija, zajedništvo*

Cilj radionice: osposobiti odgojitelje za primjenu strukturiranih sportskih aktivnosti kao pedagoškog alata za podršku mentalnom zdravlju djece u predškolskoj dobi.

Ishodi radionice:

- razumijevanje povezanosti sportskih aktivnosti i mentalnog zdravlja djece: sudionici će steći razumijevanje utjecaja strukturiranih sportskih aktivnosti na emocionalni, kognitivni i

socijalni razvoj djece te će moći prepoznati načine na koje tjelesna aktivnost može djelovati kao preventivna mjera za emocionalne poteškoće.

- primjena strukturiranih sportskih aktivnosti u svakodnevnom radu: sudionici će biti upoznati s provođenjem sportskih aktivnosti prilagođenih razvojnim potrebama djece s ciljem poticanja emocionalne regulacije i socijalne interakcije.
- unaprjeđenje socijalnih i komunikacijskih vještina djece kroz timski rad u sportu: odgojitelji će naučiti kako strukturirane sportske aktivnosti mogu biti korištene za poticanje socijalnih vještina, uključujući suradnju, empatiju, rješavanje sukoba i učinkovitu komunikaciju među djecom.
- poboljšanje koncentracije i kognitivnih sposobnosti djece kroz sport: sudionici će uvidjeti kako sportske aktivnosti doprinose jačanju pažnje, koncentracije i kognitivnih funkcija djeteta te će naučiti implementirati aktivnosti koje mogu unaprijediti dječje sposobnosti planiranja, donošenja odluka i rješavanja problema.

Aktivnosti radionice: kratki teorijski prikaz; primjeri iz odgojno-obrazovne prakse; praktična aktivnost sudionika; diskusija.

Zaključak: Očekivani ishodi radionice uključuju sposobnost odgojitelja da integriraju sportske aktivnosti u svoj pedagoški rad u cilju cjelovitog razvoja djece. Kroz dublje razumijevanje utjecaja sporta na smanjenje stresa, poboljšanje emocionalne stabilnosti i očuvanja mentalnog zdravlja, radionica će omogućiti sudionicima osmisliti i primijeniti aktivnosti koje razvijaju kompetencije, samopouzdanje i vještine djece, odgajajući ih za istinske ljudske vrijednosti.

Jelena Rnjak, mag. praesc. educ.
Dječji vrtić „Grigor Vitez“, Split
jrnjak888@gmail.com

KAKO POSTAVITI OSOBNE GRANICE U POSLOVNIM ODNOSIMA?

Sažetak: *Granice u odnosima na radnom mjestu mogu se razumjeti kao doživljaj emocionalnog i fizičkog prostora između nas i drugih. One nam omogućavaju izražavanje vlastite autonomije, identiteta, potreba i služe nam kao štit od emocionalne iscrpljenosti. Osobne granice jačaju odnose koji su dobri i slabi one koji nisu. Postavljanje granica može štititi naše vrijeme, sigurnost, zadovoljstvo, odnose s kolegama na poslu. Granice možemo postaviti samo sebi, a ne drugima. Vještina postavljanja granica proces je koji se uči i nije nimalo lak, ali ako želimo imati kvalitetne i čvrste odnose, neophodno je razumjeti što su osobne granice. Razumijevanje i održavanje osobnih granica oprema vas za put prema razvoju i većem zadovoljstvu. Svi uspješni ljudi imaju dobro postavljene granice. Zaštitu svojih osobnih granica preuzmite s odgovornošću. Ljude oko sebe prihvaćajte kao osobe koje su vrijedne i ravnopravne.*

Ključne riječi: *komunikacija, odnosi, poštovanje, razumijevanje, zadovoljstvo.*

Cilj radionice: podizanje svijesti o različitim područjima osobnih granica, prepoznavanje osobne odgovornosti u odnosima i učenje nekih od vještina postavljanja granica.

Ishod radionice: nakon radionice sudionici će bolje razumjeti osobne granice i dobiti konkretne alate kako se nositi u različitim životnim situacijama.

Aktivnosti radionice: tijekom radionice naglasak će biti na primjerima asertivne komunikacije i postavljanju granica uz poštovanje sugovornika. Svi će sudionici moći sudjelovati u nekoliko vježbi koje pomažu u razgovorima, primjerice kako reći „ne“ na ljubazan način bez osjećaja krivnje, kako razgovarati kada te netko napada, kako odbiti još dodatnih obaveza i slično. Vrste vježbi: izražavanje kroz pokret, komunikacijske vještine, igra i kratki videozapis s porukom u trajanju od 10 minuta. Sudionici će radionice dobiti letak u digitalnom obliku na kojem će biti sažetak, poveznice i izvori gdje mogu više čitati o temi osobnih granica.

- „Granice tijela“ → razvijanje vještina neverbalnog postavljanja granica. Sudionici se slobodno kreću po prostoru uz glazbu, voditelj radionice daje upute za slobodne kretnje i navodi sudionike da više, drugačije koriste neki dio tijela. Ishod: razumijevanje važnosti neverbalnih signala u postavljanju granica u prostoru. Puno smo više svjesniji fizičkih granica nego granica u komunikaciji. Vidljivo je kako se nitko od sudionika nije sudario u prostoru.
- „Što je granica?“ → razumijevanje pojma granice u komunikaciji. Podijeliti sudionike u male grupe i zamoliti ih da definiraju pojam „granica“ u komunikaciji i da daju konkretne primjere iz svoje prakse. Nakon 10 minuta svaka grupa predstavi svoju definiciju i primjere. Diskutirati o razlikama i sličnostima između definicija i istaknite ključne elemente. Ishod: osnažiti sudionike da prepoznaju različite vrste granica (emocionalne, fizičke, verbalne) i da razmisle o njihovoj važnosti.
- „Postavljanje granica u stresnim situacijama“ → vježbanje postavljanja granica u zahtjevnim situacijama. Kako se igra: pripremiti kartice sa stresnim scenarijima iz svakodnevnog rada odgojitelja (npr. roditelj traži nemoguću uslugu, kolega prebacuje obaveze). Svaka grupa izvlači karticu i treba osmisliti asertivan odgovor kojim postavlja granice. Nakon prezentacije grupa komentira je li odgovor bio uspješan i kako bi se mogao poboljšati. Ishod: priprema sudionika za suočavanje s izazovnim situacijama i razvijanje vještine brzog postavljanja granica.

Zaključak: postavljanje granica iskaz je brige o mentalnom zdravlju i dio preuzimanja odgovornosti pri donošenju odluka. Dobre osobne granice dat će vam sigurnost, mir i zadovoljstvo u odnosima.

Jadranka Eda Tomljanović, prof.
udruga.rast.ri@gmail.com
Dorotea Valenta, mag. praesc. educ.
doroteavalenta22@gmail.com
Udruga za promicanje dobrobiti djece rane i predškolske dobi RAST
Ljudevita Matešića 5, Rijeka

POSTUPCI ODGOJITELJA KAO VAŽAN ČIMBENIK U ODRŽAVANJU MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: *Do unatrag desetak godina najviše se govorilo i pisalo o mentalnom zdravlju adolescenata i odraslih osoba, ali od tada postoje neka, još uvijek malobrojna istraživanja i tumačenja koja usmjeravaju na važnost očuvanja, prevenciju i brigu za mentalno zdravlje djece već od rane i predškolske dobi. Na radionici će se istaknuti važnost kontinuiranog „rada na sebi" svih djelatnika u predškolskim ustanovama, a posebno odgojitelja koji su svakodnevno i najduže u kontaktu s djecom. Ključno je da odgojitelji postanu svjesni sebe, svojih emocija i misli koje im dolaze (naviru) u različitim situacijama tijekom dana radeći u skupini. Bitno je da osvijeste svoja ponašanja i posljedice koje ona ostavljaju u životima djece te preuzmu odgovornost za njih. Stoga je važno da se na radionici dođe do odgovora na pitanja: Koji su to postupci odgojitelja koji utječu na mentalno zdravlje djece? Što sve odgojitelji mogu učiniti u svakodnevnim situacijama i kontaktima s djecom kako bi prevenirali mentalne bolesti? Koje kvalitete treba imati odgojitelj da bi održao psihofizičko zdravlje djece stabilnim? Ponašanja i reakcije odgojitelja proizlaze iz njegove implicitne pedagogije, o tome kako on vidi dijete i sebe, koja je njegova filozofija odgoja i obrazovanja i koji su mu prioriteti u radu s djecom rane i predškolske dobi.*

Ključne riječi*: dobrobit, posljedice, postupci, svijest.*

Cilj radionice: osvijestiti vlastite emocije, misli i postupke te preuzeti odgovornost za posljedice koje one imaju za mentalno zdravlje djece.

Ishodi radionice: sudionici će pomoću novih spoznaja i alata drukčije percipirati dijete i njegovo ponašanje te mijenjati svoje postupke prema njemu.

Aktivnosti radionice: interaktivno predavanje, vježbe (rad u malim grupama), rasprave.

Zaključak: sudionici će osvijestiti važnost novih spoznaja i učenja za unaprjeđenje kvalitete vlastite odgojno-obrazovne prakse, dok će pojedini polaznici radionice odlučiti „poraditi na sebi" i svom mentalnom zdravlju.

Ana Viđak, mag. logoped.
ana.vidak@djecjivrtic-cvrcaksolin.hr
Marija Petričević, mag. edu. reh.
mpetrice.edureh@gmail.com
Dječji vrtić „Cvrčak“, Solin

UTJECAJ OSOBNIH POMOĆNIKA NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Sažetak: *Djeca s teškoćama u razvoju među najugroženijim su skupinama društva. Kako bi ovoj ranjivoj skupini osigurali pristupačnost ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju te kvalitetnu i primjerenu odgojno-obrazovnu praksu u najdinamičnijem dijelu dječjeg razvoja, stručni tim DV „Cvrčak“ u Solinu uveo je osobne pomoćnike u rad s djecom s teškoćama u razvoju. Uključivanje samih pomoćnika nije bilo dovoljno kako bi se podigla kvaliteta boravka djeteta u skupini. Naime, pokazala se potreba za edukacijom pomoćnika, i to kroz zajedničku analizu različitih problemskih situacija iz prakse s obzirom na to da se potrebe djece razlikuju ovisno o njihovom razvojnom statusu, usvojenim znanjima, vještinama, ali i područjima na kojima je trebala dodatna podrška. U tom procesu osnaživanja stručnih kompetencija osobnih pomoćnika naglasak je bio na fleksibilnosti, prepoznavanju djetetovih jakih i slabih strana te kreiranju partnerstva s nositeljima odgojno-obrazovnog rada, tj. odgojiteljima. Pri tome se iskristalizirao model rada koji se pokazao uspješan i praktičan. Na ovoj radionici bit će predstavljeni osnovni principi rada osobnih pomoćnika, česta pogrešna uvjerenja i stavovi u radu te benefiti koje oni donose u poticanju razvoja svakog pojedinog djeteta s teškoćama. Poseban naglasak stavljen je na eliminiranje rizičnih faktora za razvoj mentalnih poremećaja djece s teškoćama u razvoju: diskriminaciju, izolaciju, socijalnu anksioznost, neosiguravanje adekvatne podrške u komunikaciji i priliku za sudjelovanjem u poticajnim aktivnostima za razvoj samostalnosti i autonomije djeteta.*

Ključne riječi: *edukacija, izazovi, podrška, socijalna uključenost.*

Cilj: prepoznavanje dobrobiti podrške osobnih pomoćnika u procesu inkluzije i izazova u odgojno-obrazovnom radu.

Ishod: poznavanje uloge asistenta u odnosu na dijete, obrazovni rad odgojitelja, roditelja (obveze, odgovornosti, znanja, kompetencije); osvještavanje izazova u radu i važnost kontinuirane edukacije asistenata.

Aktivnosti: usmeno izlaganje i prezentacija: uloga osobnog pomoćnika u skupini; rad u skupinama; analiza problemske situacije: svakoj će grupi biti dodijeljena određena situacija s opisanim funkcioniranjem djeteta te izazovima u njegovu ponašanju. Cilj analize problemske situacije jest: definiranje uloge osobnog pomoćnika u odnosu na dijete i suradnja osobnog pomoćnika i odgojitelja; prilagodba aktivnosti i odabir metoda za ublažavanje ili otklanjanje izazovnog ponašanja.

Zaključak: povezivanje teorijskog dijela i zaključaka donesenih u praktičnom radu kako bi se definirala važnost uloge osobnog pomoćnika, realni izazovi u praksi i upoznale tehnike koje dovode do uspješne suradnje odgojitelja i osobnog pomoćnika u procesu inkluzije.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 5

UVODNA IZLAGANJA 7

doc. dr. sc. Toni Maglica
MENTALNO ZDRAVLJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 9

izv. prof. dr. sc. Ivana Visković
DOBROBITI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 12

Tea Knežević
EMPATIJA U ODGOJU – RESURS ILI ZAMKA? 14

Mirjana Milanović
OTPORNOST DJETETA 17

prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander
MENTALNO ZDRAVLJE DJECE S POSEBNIM OSVRTOM NA SUVREMENE TEHNOLOGIJE 22

ZNANSTVENO UTEMELJENA PRAKSA 25

Tamara Vrdoljak
SENZIBILNE FAZE U RAZVOJU DJETETA 27

Marija Tulić
INTERKULTURALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI 37

Andriana Marušić, Mirana Meštrović, Slađana Glavinović
POTICANJE POZITIVNOG MIŠLJENJA I DJELOVANJA
ZA RAZVOJ OTPORNOSTI DJECE PREDŠKOLSKE DOBI 45

PEDAGOŠKA POTPORA MENTALNOM ZDRAVLJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 61

Rina Bilota, Endži Vrdoljak Skelin
ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE S
POREMEĆAJEM IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA I NJIHOVIH OBITELJI 63

Ines Čatlak
KBT TEHNIKE U RADU SA DJECOM RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI KROZ PILOT-PROJEKT „IZAZOV“ 71

Ivana Špodnjak Grubiša
USREDOTOČENA SVJESNOST – *MINDFULNESS*: PRIMJENA U DJEČJEM VRTIĆU 79

Ljiljana Radman Podrug
TERAPEUTSKA PRIČA U DJEČJEM VRTIĆU 88

Jelena Kulišić
GLAZBOM DO OČUVANJA MENTALNOG ZDRAVLJA 92

Nika Bagarić, Franica Lasić
DIJETE I NJEGOVE POTREBE U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI 99

Helena Ivković, Tajana Šišević
TEORIJA IZBORA U ODGOJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 105

ULOGA ODGAJATELJA 113

Dajana Ćosić-Šurlin, Ana Mašković
ULOGA ODGOJITELJA U POTICANJU MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE
I PREDŠKOLSKE DOBI 115

Mirjana Rizvan, Gorana Ištuk
ULOGA ODGOJITELJA U OSNAŽIVANJU PRIVRŽENOSTI,
SAMOREGULACIJE EMOCIJA I OTPORNOSTI KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI 124

Jadranka Eda Tomljanović, Dorotea Valenta
POSTUPCI ODGOJITELJA KAO VAŽAN ČIMBENIK U
ODRŽAVANJU MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 133

PROJEKTNO UČENJE DJECE 141

Linda Podrug Krstulović, Antonia Radeljak Gudelj
POVEZIVANJE DJECE S PRIRODOM I ODRŽIVIM
RAZVOJEM SUDJELOVANJEM U MEĐUNARODNIM PROJEKTIMA 143

Klara Petrić, Elza Mariani
PROJEKT „OD DRVENOG KUTKA DO NEOBIČNOG LUTKA“ 158

Milka Barić, Maja Sinovčić
BAŠTINSKI PROJEKT „SPLITE, JA SAN TVOJE DITE!“ 166

Franka Ercegović, Ines Čatlak, Sanja Bubica
SOCIO-EMOCIONALNO UČENJE KROZ PILOT-PROJEKT „IZAZOV“ 177

Radmila Jozić, Ružica Ćelić
„SVAKOG TJEDNA SLIKOVNICA JEDNA“ 186

Evgenija Matović
„SVI SMO JEDNAKI U SVOJIM RAZLIČITOSTIMA“ 196

Marija Kurtov
EMOCIJE 202

Renata Vlaić, Zlata Abramac
„JA ĆU, JA SAN PRUVI“ – RAZVOJ I POTICANJE SOCIOEMOCIONALNE
KOMPETENCIJE KAO PREDUVJET ZAŠTITE MENTALNOG ZDRAVLJA DJETETA 206

Andrea Pedišić, Bernarda Tolić Kulušić
PRIKAZ PRAKSE – RAD NA PROJEKTU „ŽIVJETI ZDRAVO“ 214

Josipa Đodan
ZANIMANJA 221

Sanja Radić, Marija Vuleša
„SITNI, ALI BITNI“ 226

POTICAJNO OKRUŽENJE 233

Jelena Pećar
SOCIJALNO OKRUŽENJE U USTANOVI RANOG I PREDŠKOLSKOG
ODGOJA I OBRAZOVANJA KAO ČIMBENIK MENTALNOG ZDRAVLJA.....235

Marijana Vrdoljak
OSNIVANJE KNJIŽNICE U DJEČJEM VRTIĆU KAO POTICAJ ZA RAZVOJ
ČITATELJSKIH NAVIKA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI – AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE.....240

Jasmina Antić
VRTIĆ U PRIRODI – UTJECAJ NA ZDRAVLJE I RAZVOJ DJETETA.....246

SURADNJA.....255

Ana Pavičić, Ivana Ćosić, Marija Guć Primorac, Melita Jelavić
PARTNERSTVO S RODITELJIMA KROZ INTEGRIRANI SPORTSKI PROGRAM.....257

Martina Burazer, Kamea Jaman, Valentina Rosković
PODRŠKA MENTALNOM ZDRAVLJU I OTPORNOSTI
RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU KROZ RAD
GRUPE PODRŠKE RODITELJSTVU U DJEČJEM VRTIĆU „TREŠNJEVKA“.....265

Ana Juranović, Mirjana Dujmović
„ZAJEDNO SMO JAČI“ – VRTIĆKA PODRŠKA OBITELJI.....271

Ana Strunje, Marina Žulj
„NA PUTU PRIHVAĆANJA“.....280

DJEČJE IZRAŽAVANJE I STVARANJE.....289

Ana Pirić
IGRA SCENSKOM LUTKOM KAO PRIRODNO TERAPEUTSKO SREDSTVO.....291

Boban Željka, Vukšić Marija, Glavurdić Mila
ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU VOKALNIH
SPOSOBNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....296

Ivana Lučin, Anita Čarija
GLAZBA U DRAMSKO-SCENSKIM IGRAMA I MENTALNO ZDRAVLJE DJETETA.....306

Mirjana Grljušić
„ŠARA BARA NIJE ŠARA“ 311

Ivana Bulčić, Vjekica Bilić
LIKOVNOST I MENTALNO ZDRAVLJE DJECE 317

Ines Ercegović, Andrijana Rožić
TJELESNE AKTIVNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI I MENTALNO ZDRAVLJE 325

(NOVI) IZAZOVI I PRISTUPI 335

Vinka Jauković, Deša Čižek
KOGNITIVNI RAZVOJ DJETETA PRIJE POLASKA U OSNOVNU ŠKOLU 337

Katarina Bilandžić, Zoran Buhač
„KUC! KUC! U EKRANU SAM!“ – NOVE GENERACIJE ZAROBLJENE U VIRTUALNOM SVIJETU 342

Natalija Duvančić
„SUPERMOĆ ZA POMOĆ“ – USVAJANJE I JAČANJE RAZNOLIKIH VJEŠTINA ZA ŽIVOT 351

SAŽECI IZLAGANJA 355

Ivana Baričević, Ana Lazarević
EMOCIONALNA INTELIGENCIJA 357

Slađana Curić-Petričević
PRIMJENA TEORIJE PRIVRŽENOSTI U PROCESU ADAPTACIJE DJECE U VRTIĆU 358

Donelli Iva, Fiamengo Maja, Grgantov Petra
OSJETILA 359

Brankica Radovanović
DOBROBITI PIJESKA U IGRI DJETETA RANE DOBI 360

Andrea Vujnović, Antonia Bakušić
VAŽNOST SLIKOVNICA ZA RAZVOJ DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 361

Helena Fajić, Valentina Bel
„I AM FINE AT SCHOOL“: E-TWINNING PROJEKT U
SVRHU PROMICANJA MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE 362

Inja Stojković, Marina Radić
POTICANJE RAZVOJA POZITIVNE SLIKE DJETETA RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI RAZLIČITIM OBLICIMA SURADNJE S RODITELJIMA 363

Snježana Turković
PROSTORNO-MATERIJALNO OKRUŽENJE U
FUNKCIJI OČUVANJA MENTALNOG ZDRAVLJA DJETETA 364

Tatjana Kovač, Ana Škrpec
SURADNJA RODITELJA I VRTIĆA: KLJUČ ZA EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE 365

Matej Čuljak, Juraj Maldini
UTJECAJ INDIVIDUALNOG RADA STRUČNIH SURADNIKA PSIHOLOGA
I LOGOPEDA NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE U VRTIĆU 366

Mia Pralija, Marija Horvat
UTJECAJ SLIKOVNICE I ČITANJA NA MENTALNO ZDRAVLJE PREDŠKOLSKE DJECE 367

Dolores Guca
NENATJECATELJSKE IGRE – OPUŠTANJE I ZABAVA 368

Petra Vrdoljak, Anamarija Vulić
U ZDRAVOM TIJELU ZDRAVI DUH 369

Jelena Anđelić
INTERAKTIVNE KINEZIOLOŠKE IGRE KAO POTICAJ RAZVOJA
EMOCIONALNE KOMPETENCIJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 370

Gorana Delić
PREVENCIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI....371

SAŽECI RADIONICA....373

Željka Boban, Marija Vukšić,Mila Glavurdić
GLAZBENE IGRE – PODRŠKA RAZVOJU 375

Deša Čižek, Anamarija Plenković
IGROM RAZVIJAMO MOZAK 376

Dajana Ćosić-Šurlin, Ana Mašković
MENTALNO ZDRAVLJE DJECE PREPOZNAVANJE I PODRŠKA KROZ IGRU I KOMUNIKACIJU 378

Natalija Duvančić, Nataša Sesar, Tatjana Šimek
SUPERMOĆ ZA POMOĆ.....380

Sandra Jovišić
BRIGA O SEBI – ODRŽIVI ŽIVOTNI STIL.....382

Jelena Kulišić, Marija Mihatović
GLAZBA KAO PODRŠKA OČUVANJU MENTALNOGA ZDRAVLJA 383

Nika Bagarić, Nikolina Gjaja
U ZDRAVOM TIJELU ZDRAV DUH.....385

Filipa Maksan
OPUSTI SE, ZASLUŽIO SI 387

Ivana Miloš, Barbara Miletić
SENZIBILIZACIJSKE AKTIVNOSTI U INKLUZIVNOM VRTIĆU.....388

Petromila Vugdelija
PISANJE TERAPEUTSKIH PRIČA.....390

Antonia Radeljak Gudelj
PRIMJENA *MINDFULNESS* VJEŽBI U VRTIĆU.....391

Anja Jurić Barać, Josipa Vukšić, Tina Barun
VAŽNOST ZAJEDNIČKOG DJELOVANJA DJEČJEG VRTIĆA I HRVATSKOG ZAVODA
ZA SOCIJALNI RAD KOD SUMNJE NA ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DJETETA 393

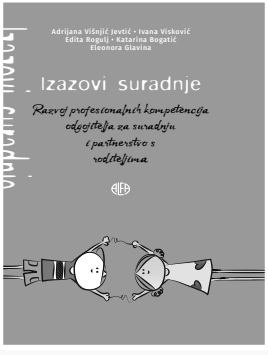
Zrinka Marović, Antonia Ercegović, Iris Burić
OSNAŽIVANJE MENTALNOG ZDRAVLJA PREDŠKOLSKE DJECE KROZ
STRUKTURIRANE SPORTSKE AKTIVNOSTI 395

Jelena Rnjak
KAKO POSTAVITI OSOBNE GRANICE U POSLOVNIM ODNOSIMA?.....397

Jadranka Eda Tomljanović, Dorotea Valenta
POSTUPCI ODGOJITELJA KAO VAŽAN ČIMBENIK U ODRŽAVANJU
MENTALNOG ZDRAVLJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI 399

Ana Viđak, Marija Petričević
UTJECAJ OSOBNIH POMOĆNIKA NA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE
S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU 400

Izdavačka kuća Alfa više od pedeset godina aktivno doprinosi kvaliteti i razvoju odgoja i obrazovanja. Osim što se možemo pohvaliti udžbeničkim te stručnim i znanstvenim izdanjima, usmjereni smo na usavršavanje i profesionalni razvoj stručnjaka praktičara u odgojno-obrazovnom (predškolskom, školskom i visokoškolskom) sustavu. Prepoznajući važnost umrežavanja praktičara i znanstvenika, pokrenuli smo projekt „Alfa, vrtići i škole se vole" koji od 2021. potiče razvoj kvalitete prijelaza, profesionalnih kompetencija praktičara te suradnju s roditeljima. Zajednički je cilj optimalan razvoj i dobrobit svakog djeteta. Potporom tom stručno-znanstvenom skupu iskazujemo svoju predanost za daljnji napredak institucionalnog odgoja i obrazovanja. Ovdje iz bogate izdavačke djelatnosti izdvajamo samo neke naslove koji to potvrđuju i značajan su prilog sveučilišnoj i stručnoj literaturi.

IZAZOVI SURADNJE
A. Višnjić Jevtić, I. Visković, E. Rogulj, K. Bogatić, E. Glavina

JE LI VAŽNIJE PUTOVATI ILI STIĆI!?
A. Višnjić Jevtić, I. Visković

MOJA RAZVOJNA MAPA
I. Visković

PEDAGOGIJA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA
A. Višnjić Jevtić

MUCANJE
D. Prpić

SPRETNO I SRETNO DIJETE
I. Pajk Kraljević, R. Podhraški

SCENSKA LUTKA I IGRA U DJEČJEM VRTIĆU
B. Mendeš, V. Pokrivka

ALFA, VRTIĆI I ŠKOLE SE VOLE

www.alfa.hr
Kontakt: rpoo@alfa.hr
FB grupa Alfa, vrtići i škole se vole

Bili cvitak

Dječji vrtić Bili cvitak Sinj ponositi je organizator 27. Dana predškolskog odgoja i obrazovanja Splitsko-dalmatinske županije „Mirisi djetinjstva“ u suradnji sa Odsjekom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu.

Programski odbor:

Mirjana Pavić (predsjednica Programskog odbora), Anita Šuća, Andrea Tomašević (Dječji vrtić Bili cvitak Sinj), Ivana Visković, Toni Maglica, Jelena Topić (Filozofski fakultet, Split), Ani Mrnjavac (Dječji vrtić Marjan, Split), Anita Sedlar (Dječji vrtić Mala sirena, Solin), Ivana Radoš, Branislav Majkić (Dječji vrtić Maslačak, Primorski dolac), Dubravko Vukovac (Dječji vrtić Radost, Split)

Organizacijski odbor:

Dječji vrtić Bili cvitak Sinj: Anita Šuća (predsjednica Organizacijskog odbora), Mirjana Pavić, Andrea Tomašević, Petromila Vugdelija, Ana Vukas, Ana Efendić, Ana Radanović, Antonija Maleš, Ina Blajić, Inga Mladina, Ivana Bilokapić, Ivna Latinac, Kristina Klarić-Kukuz, Maja Barać, Marija Budimir Bekan, Marina Maleš, Nevenka Samardžić, Zdravka Sintija Žigo, Tajana Ratković, Tanja Samardžić, Vesna Munivrana, Nataša Romac, Tea Roguljić. Anđela Klapirić (Splitsko-dalmatinska županija).

TISAK ZBORNIKA OMOGUĆILA JE
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

SPLITSKO
DALMATINSKA
ŽUPANIJA